

מהדורת
יחיאל מרדכי

זה הספר לך בדיוקים יבואו בו

ספר
תולדות
רבינו
השלם

זה ספר תולדות אדם הגדול בענקים,
אור בהיר בשחקים,
רבינו הקדוש, המקובל האלקי,
רבן של כל בני הגולה

אדמו"ר מרן
חיים אלעזר שפירא
וצללה"ה זי"ע

האב"ד ור"מ דק"ק מונקאטש

אפס קצהו מסדרי תלדותיו,
גלגולי קורותיו, עינינו נראותיו,
השפעת קדושתו, הפצת תורתו,
מנהגי תהלוכותו,
מזמן לידתו, ומשך ימי חייתו
עד עת הסתלקותו, יגן עלינו זכותו.

נערך ונסדר
על-ידי אחד מגדולי החסידים
הרבני החסיד, חריף ובקי בחדרי תורה,
ירא ושלם, חכם וסופר
הרב ר' דוד כהנא (געלב) ז"ל
שו"ב מומחה דק"ק מונקאטש
בעל מחבר ספר בית שלמה

בדוקלין, גא יארק • תסרי התסע"ח

ספר
תולדות
רבינו
השלם

מהדורה חדשה - הדפסה ראשונה:
תשרי ה'תשע"ח

New Edition - First Print:
October 2017

יצא לאור על ידי:

הוצאת אמת

אור תורה מונקאטש

מכון לה"ל ולהפיץ ספרי רבותינו הקדושים

published by:

EMES Publishing Inst.

OHR TORAH MUNKACS

P.O.B. 393

BROOKLYN, NEW YORK 11219

Tel: 347.408.5208

Fax: 718.504.3526

Email: EMESOnline@gmail.com

כל הזכויות שמורות ל:

הוצאת אמת

Copyrighted © 2017 by:

EMES Publishing Inst.

All rights reserved to publisher

The entire text has been newly
edited designed and set.

No part of this book may be
reproduced in any form,

including information storage
or retrieval, in whole or in part,

without written permission
from the copyright holder

תשואות הן

ליזידינו החשוב

הרב נחמן חיים בראדי שליט"א

מנהל רוחני תלמוד תורה תפארת בנימ

ובנו הבה"ח אלעזר ני"ן

עבר התמסרותם בעריכת ועיבוד הספר,

ועל כל פעלם בהוצאת הספר לאורה,

תודי משכורתם שלימה מאת גותן התורה.

מכתב קודש

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

משה יהודא ליב ראבינאוויטש
אבדק"ק מונקאטש

בס"ד. ממחרת יום הכיפורים תשע"ח

השיר והשבח ל'הוצאת אמת' כאשר זוכים בעה"י להדפיס באור חדש, עם הרבה מעלות והשלמות טובות, ספרי קודש 'תולדות רבינו' ו'סדר שנה האחרונה', בהם נחקק לדורות עולם דמות דיוקנו של רבן של ישראל א"ז בעל מנחת אלעזר זי"ע, על ידי חסידים מופלגים ואנשי שם ו"ל (כמבואר בהקדמת 'הוצאת אמת'), אשר זכו ליכנס בחדרי בית מלכותו, ועיניהם ראו מה נהדר היה כהן גדול בכניסתו ובצאתו בשלום מן הקודש. וכבר אמרו חז"ל (בראשית ובהפ"ס ה) "יפה שיחתן של עבדי בתי אבות מתורתן של בני", שגם שיחתן היא תורה שלימה, ללמוד וללמד להתדבק במדותיו וללכת בדרכיו כל הימים.

בברכה מרובה לכל המסייעים לנו בעבודת הקודש. ובפרט ליו"ח של הרבני החשוב יו"ש מוה"ר יחיאל מרדכי ב"ר חיים יהודא פעלדבראנד ע"ה אשר נטלו על שכמם כל הוצאות ההדפסה לטובת נשמתו ולעת שמחתו - נשואי בנו יקירו החתן המו"מ שמואל יואל נ"י למזל טוב.

משה יהודא ליב ראבינאוויטש

דמי הדפסת הספר נתגרב

לעילוי נשמת

הרב החסיד, בר אוריין ובעל עובדין טבין,
שקדן בתורה וירא ד', מיגיע כפו אכל ונהגה,
יקר ואהוב לבריות, שייף עייל שייף ונפיק,
תלמיד חשוב ליב'לחט"א כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

הר"ר יחיאל מרדכי ב"ר חיים יהודה ז"ל פעלדבראנד

נפטר פתאום לדאבון לב משפחתו ומכיריו
י"ד לחודש סיון שנת ה'תשע"ז

ועל שמו ולזכרו יהא נקרא
מהדורת יחיאל מרדכי

ובעזרת השם יתברך מופיע הספר לאור עולם
לרגל שמחת יוצאי חלציו
שמחת נשואי בנו יקירו
הר"ר שמואל יואל הי"ו
עב"ג הכללה החשובה מ' יוטא רחל תחי'
למזל טוב בשעה טובה ומוצלחת
אור ליום ששי לסדר "ואתם פרו ורבו" תשע"ח

זכות הפצת מעיינות רבותינו הקדושים
יוקף לטובת הנשמה - שתהא צרורה בצרור החיים,
ולטובת זרעו אחריו - שישאו ברכה מאת ד' שוכן מרומים,
ויעלה הזיווג יפה ויזכו לבנות בית נאמן בישראל לאורך ימים.

הקדמת המוציאים לאור

תודה לאל יתברך שמו, שזיכנו להוציא לאור עולם קנקן חדש מלא ישן, ספר "תולדות רבינו", בו נרשם לדורות ונחקק לעד סדרי תולדותיו וקורות חייו של כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק רשכבה"ג בעל מנחת אלעזר זי"ע ועכ"י, למען ישמעו ויראו וילמדו דרכי ד' ותורותיו, להתדבק בדרכיו, ולהנחילם לבנינו עד עולם.

הספר נכתב נערך ונסדר על-ידי הרב החסיד החו"ב בתו"י, כהן שדעתו יפה, מוה"ר דוד כהנא (געלב) ז"ל, שו"ב מומחה דק"ק מונקאטש. על נאמנותו בהדפסת מעשי צדיקים, העיד רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע במכתבו הקודש לספרו של המחבר - בית שלמה (תולדות רבינו בעל שם שלמה זי"ע), אשר "ידיד נפשי המופלג השו"ב דקהלתינו הנודע בחשיבתו ויראתו ונועם כתיבתו, וגם והוא העיקר כי הדברים בעצמותם אמיתיים ונאמנים ולא יפליג ח"ו ולא יערב בתערובות דברים".

*

הרב המחבר נולד בישוב זאריטש בשנת תר"ל (לערך), לאביו הרה"ח ר' דוד הכהן געלב ז"ל. מסופר, שאביו, ר' דוד, הלך פעם בערב שבת לחטוף דגים לכבוד השבת, וכשחזר לביתו הלך לנוח קצת לכבוד שבת (עיין דברי תורה מהדורא תשיעאה אות יג). כשקם ר' דוד משנתו ותפעם רוחו, וסיפר שראה חלום מחריד, שאביו בא אליו מעלמא דקשוט ואומר לו שהנה הגיע זמנו ליפטר מן העולם. לאנשי ביתו היה נראה כאילו יצא מדעתו ר"ל, וגם אשתו שהיתה אז מעוברת בכה במרירות. הלכו לדיין של הישוב שידבר אליו לחזור משטותו, אבל דבריו לא הועילו כלום. בהגיע זמן כניסת השבת, הכין ר' דוד את עצמו להסתלק מהעולם, ולא הלך לביהמ"ד להתפלל. ולאחר זמן קצר נפטר לעולמו, בהיותו צעיר לימים רח"ל. והיה לפלא. ובנו - המחבר - שנולד אחר פטירתו נקרא על שמו.

בהגיעו לפירקו (בשנת תר"ן לערך) נשא את רעייתו החשובה מרת רבקה הי"ד בת הרה"ח ר' יוסף צבי הכהן כ"ץ ז"ל (ראה דברי תורה מהדורא תליתאי אות יב הספד עליו). היה חתן הרה"ק רבי אהרן צבי טויב מבריד זי"ע, אשר קבע את מושבו בעיר מונקאטש בימי מלכותו של רבינו בעל שם שלמה זי"ע, אשר העריצו וכבדו, וגם הספידו לפני מטתו (עליו ועל יו"ח נדפס לאחרונה ספר "כפני יונה").

המחבר היה נודע כאיש מורם מעם, תלמיד חכם גדול ונעים המידות, בעל כשרון נפלא וסופר מהיר. היה מחשובי תלמידי הגאון רבי חיים צבי מאנהיימער זצ"ל אב"ד אונגוואר, בעמח"ס שו"ת עין הבדולח, בשנת תרע"ה עבר מבריד

למונקאטש, לכהן כשו"ב מומחה. היה מקושר ומקורב מאוד לרבינו הקדוש בעל מנחת אלעזר ז"ע, ומספרו זה ניכר מכל שורה ושורה גדול דביקותו ברבו הקדוש וגעגועיו אליו. חסידים מספרים, איך אף עלה ברעיונו וחלומו של רבינו ז"ע:

פעם אחת, לאחר שסיים רבינו בעל מנחת אלעזר ז"ע תפילת שחרית, ביקש ממשמשיו שיגישו על השולחן 'תיקון'. הדבר עורר תמיה, כי לא היה יומא דפגרא ולא יום הילולא מסויים. ברם, כמוכן עשו כרצון רבינו, והעמידו על השולחן ממה שיכלו להשיג. כשישב רבינו ז"ע לברך לחיים, אמר:

"בלילה - לפנות בוקר, ראיתי בחלומי איך שר' דוד שוחט [ה"ה ר' דוד כהנא], נכנס לפני עם ריאה וקנה של בהמה בידו, ובפיו שאלה אם נשחטה כראוי ברוב סימנים, כשלקחתי האיברים בידו, התחיל הבהמה לדבר אלי, וביקשה ממני בתחנונים שאתירה, עיינתי בו, וראיתי שכמעט אין שאלה, ופשוט זכור שנשחטה רוב הסימנים - ברובא דמינכרא, והבהמה כשירה.

"לאחר כמה שעות, כשכבר ישבתי בחדרי קודם התפלה, בערך בשעה 9-10, נפתח הדלת, ונכנס ר' דוד שוחט עם ריאה וקנה, ושאלתו אם נשחטה כראוי ברוב סימנים. נדהמת, וחשבתי שבוודאי יהיה כשר כמו בחלום. ברם, לא ראי זה כראי זה. השאלה היתה מסובך מאוד, וקרוב לודאי שטריפה הוא. פתאום התחיל לצלצל באזני תחנונה של הבהמה שאכשירנה, ובלבי עלה מחשבה שאולי צריך אני לעיין עוד הפעם, ולמצוא צד להקל ולהתיר. אבל נזכרתי בהאזהרה שנאמר (קדושים יט, טו) לדיין "לא תשא פני דל" ופירש"י: שלא תאמר עני הוא זה... אזכנו בדין, ברם לאידך, הפסוק מזהיר תיכף לאחר כך "ולא תהדר פני גדול", ואסורין לדחוף את העני, ואע"פ עוד הפעם. ככה התרוצצו מחשבותי רצוא ושוב. ובפרט שבודאי לא לחנם ראיתי מה שראיתי בחלומי, ושמעתי מה ששמעתי. ולא ידעתי להשית עצה בנפשי...

"אולם, החלטתי שכל החלום לא היתה כי אם לנסותי איך אקיים "בצדק תשפוט עמיתך", כי ראיתי שאין מקום מצד ההלכה להכשירה, ואם הגלגול נשמה שהיתה טמונה בבהמה צריכה תיקון לנפשה, אז אעמיד לאחר התפילה 'תיקון', ונאמר לחיים, ותבוא הבהמה על תיקונה..." (חודש בחדשו - גליון לח).

בספר "אלף כתב" (להגאון רבי יצחק ווייס הי"ד מווערבוי) מובא בשמו של המחבר: "מפני מה ברכת כהנים הוא ברכה חביבה, וביאר, כיון דבכל שאר ברכות הכתובים בתורה יש עמהם תנאי, כגון "אם בחקתי תלכו וכו' - אז - ונתתי גשמיכם בעתם", אמנם ברכת כהנים היא הברכה היחידה שאין בה שום תנאי".

בשנות הזעם נהרג המחבר על קידוש שמו יתברך, עם אשתו ורוב יוצאי חלציהם, השם ינקום דמם.

ספר תולדות רבינו הופיע לראשונה בעיר מונקאטש, שנת תר"צ - בתוך שנת האבל על הסתלקות רבינו זי"ע. הספר יצא לאור שנית בשנת תשכ"ח, בדפוס צילום מהדפסה הראשונה, על-ידי הרב בנש"ק מוה"ר צבי נתן דוד ז"ל נכד רבה"ק זי"ע. לקראת יומא דהילולא קדישא - ב' סיון שנת תשנ"ח, שוב יצא לאור על ידינו, מצורף עם ספר סדר שנה האחרונה, במהדורא יפה וחדשה, לשמחת לב אני"ש ומבקשי מעשיהם של צדיקים.

ענה אנו זוכים בעזרת השם יתברך להגיש לפני קהל הקודש ספר נחמד זה - בתוך סדרת כל ספרי תולדות רבותינו הקדושים זי"ע - במהדורא מפארה ומחודשת, באופן ש"פנים חדשות באו לכאן", אמנם, כדאי להבהיר נקודת יסוד בסידור הספר הנוכחי, והיא שכיון שאין אנו עורכים בזה ספר חדש, אלא מדפיסים ספרו של מחבר ספר "תולדות רבינו", חובותינו ורצוננו היא לעמוד נאמנים ולשמור על סגנון ותבנית הספר - כפי הוראת **כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א** בכללית בעבודת עריכת ספרי קודש. ידענו גם ידענו שיש מה להוסיף עובדות וידיעות שנודעו לאנ"ש במשך הימים על ידי מספרים ומגידיים לשבח, ועוד הערות והארות, ובעה"י עוד חזון למועד לקבצם יחד בספר חדש, אבל כאמור אין מקומם כאן. אנו מגישים לפני הקורא את הספר "תולדות רבינו" כפי אשר יצא מידי מחברו ז"ל הי"ד - ודבריו הן זכרונו, וכזה ראה וקדש.

ברם, זאת עשינו, לחלק את הספר לפרקים נפרדים, בהוספות כותרות לכל ענין וענין, כדוגמת עבודת המחבר ז"ל בעריכת ספרו בית שלמה, ויהיה לתועלת רב למשוך לב הקורא ולמען ירוץ בו ויתענג ממעשיהם של צדיקים, כן יש עוד הרבה מעלות טובות, כאשר יראה ויבחין עיני הקורא.

זכותו הגדול של רבינו בעל מנחת אלעזר יגן עלינו ויעמוד לנו ולכל העוסקים והמסייעים בעבודת קודש זו, להיושע בברכה והצלחה בכל ענינים, עדי נזכה לקבל פני משיח צדקינו, ורבינו בראשינו, במהרה בימינו.

בין כסא לעשור התשע"ח

הוצאת א.מ.ת.

אור תורה מונקאטש

כ"ה
זה השער לה' צדיקים יבואו בו

ספר תולדות רבינו

זה ספר תולדות אדם הגדול בענמים.
אור כהיר בשחמים. גאון ישראל ומרושן.
רכבו ופרשו. שר התורה. איש אלקי נורא.
רבן של כל בני הגולה. לו דומי תהלה.
אדמו"ר

מין חיים אלעזר שפירא זצ"ל

האכרסרמיק מונקאטש והגלילות

בעהמחים שרת מנחת אלעזר. אות חיים ושלוש.
נימוקי או"ח. דברי תורה. עולת תמיד. חמשה
מאמרות. ושאר חיבורים נפלאים מפורסמים
ואשר עודם בכתיבם (כמבואר בסנים). ונשיא
כולל הפארת צבי באהק טובביא.

אפס קצתו מסדרי תולדותיו. גלגלי קורותיו.
עניני נראותיו. השמעת קדושתו. הפצת תורתו.
מנהגי תהלוכתו. מזמן לידתו. ומשך ימי חייתו.
עד עת חסתלקיתו. יגן עלינו זכותו.

נערך ונסדר ויצא לאור ק"ו :

דוד כהנא שו"ב

בעהמחים בית שלמה

בשנת ברצוית לסיק מונקאטש יע"א

Buchdruckerei 'GRAFIA', Mukačevo Č. S. R.

תוכן הספר

הסכמה טו

✪ מאת הרבנים הגאונים הצדיקים זצ"ל חברי הבית-דין-צדק דק"ק מונקאטש

הקדמה טז

✪ מאת המחבר הרב ר' דוד כהנא ז"ל שו"ב דק"ק מונקאטש

פרק ראשון צור קודש מחצבתו יז

✪ מרן בעל בני יששכר זי"ע / מרן בעל יודעי בינה זי"ע / מרן בעל שם שלמה זי"ע / מרן בעל דרכי תשובה זי"ע

פרק שני הורתו ולידתו כ

✪ ימי צער / "ער וועט האבן קינדער" / מלאך מושיע / עוז וחדוה

פרק שלישי טל ילדות כג

✪ יניק וחכים טובא / ויסיפו לו שנות 'חיים' / "ילד נאה" / זכרון קודש / קשרי שידוכין / "אם חכם בני..." / מסטריזוב למונקאטש / חידושי תורה

פרק רביעי ימי הבחורות כט

✪ שמחת בר מצוה / בחור כארזים / ברכת הייטב לב / שמחת הנשואין

פרק חמישי אברך כמדרשו לב

✪ על התורה ועל העבודה / בצל קורת חותנו / קדשוהו רוממוהו / בצל צדיקים במדינת רוסיא / אומנת המילה / דורשי ד' לא יחסרו כל טוב / הבה לי בנים / כי עוד חמש שנים / אבני שוחם

פרק שישי בצל צדיקים לו

- ✻ בצל הרבי ר' יחיאל מאלכסנדר / בצל הבעל חסד לאברהם מראדאמסק / בצל צדיקי דורו / הסתלקות רבינו בעל שם שלמה / בצל הבעל דברי יחזקאל משינאווא / ברכת רבו משינאווא / באשכבתא דרביה / מקבל חמישי לרבינו הבעל-שם-טוב

פרק שביעי תורת המנחה מד

- ✻ להודיע טבעך בעולם / הסכמות גדולי הדור / מכתבי הרה"ק מביאלא / חכמתו בחוץ תרונה / זה לעומת זה

פרק שמיני ראש-בית-דין נ

- ✻ ראב"ד מונקאטש ואב"ד טשענידיעף / מעשה שהיה בטשענידיעף / פירוד בין הדבקים / האשה אשר הוכיח ד' לאדוני / מכבד ומתכבד / לדון ולהורות / הכנעתו לפני קדושת אביו / רשפי אש קודש / ברכה נפלאה מאיש טמור ונעלם / תורה לשמה / הסכמת רבינו בעל דרכי תשובה / בלתי לד' לבדו / אל תירא ואל תחת / מליצת זכות

פרק תשיעי מרועה אל רועה סג

- ✻ עם אביו הקדוש בבערלין / סמוכה והכתרה / העתירו אל ד' / חושך ואור משתמשים בערבוביא / וישב להתאבל / ויצב מצבב

פרק עשירי ראש בני ישראל סט

- ✻ ועליו יציץ נזרו / כולם הודו והמליכו / "שלשה אנשים נצבים עליו" / כתב הרבנות / רועה נאמן / נוטר הכרם / תוכחה ומחאה / נכנסים אל הלב / למען תינקות של בית רבן / הדפסה חיבורי אביו הקדוש

פרק אחד-עשר ותע"ד הארץ עח

- ✻ תקותו חזקה / מי ינוח ומי ינוע / נבואה קטנה / דבריו לא ישוב ריקם / לא ירעו ולא ישחיתו / השם נפשינו בחיים / אך פרי לצדיק / שומר שבת מחללו / כסף ישיב לבעליו / להחיות לב נדכאים / מציל נפש מישראל / להביא לקבר ישראל / קמחא דפסחא / כי שם ד' נקרא עליך / נזר נשיאות ארץ הקודש / למען ירושלים עיר הקודש / ריוח והצלחה ללומדי תורה

פרק שנים-עשר ישועת ישראל צד

✻ העיקר לצפות על ביאת הגואל / מזהיר ומוכיח / ויאבק איש עמו / להעביר ממשלת זדון / "אראפ מיט אלע שרי אומות" / נשמה גבוה וגדולה / שורש קדושת נשמתו / הנשמע כמוהו / לבער את הקוצים / "ידענא ברבנן דרתיחו עלי" / "דהוי קרייא ותניי ופיטן ודרשן" / לקרב ביאת המשיח / מכאובי ויסורי גופו / אומנת המילה בשורש נשמתו

פרק שלשה-עשר עינים פקוחות קו

✻ יודע את כל אשר נעשה / חלום ופתרונו / תשובה בלתי שאלה / אין נסתר מנגד עיניו / כשמות אשר קרא להן / יודע מחשבות / "ולשרה בן" / ותגזר אומר ויקם / הצנע לכת בעניני מופתים / ומגלין לו רזי תורה

פרק ארבעה-שער אחרי המלחמה קיג

✻ גזירות קשות ואכזריות / וישא חן וחסד לפניהם / תלכו לבטח דרככם / המלחמה הגדולה / השומר הרואה את הנולד / מסע לפולין למען קיומו של ישראל / איסור ההתחברות לכל המפלגות / הדפסת חיבורי אביו וחיבוריו / התייסדות הישיבה הקדושה והנהגתו / לייסד לשכת היראים במדינתו / קשר החיתון לבתו היחידה / שמחת התקשרות התנאים

פרק חמשה-שער באהלי צדיקים וחפצי קודש קכב

✻ רגש נפלא וכוונה עמוקה / בעיירות רימנוב, לובלין ופראג / בעיר קאזניץ / ביומי דהילולא בעיירות קאלוב, אוהעל, זידיטשוב וצאנז / כיסופיו לעלות לציון הבעש"ט / רכישת חפצי שמים יקרי ערך / ספרי תורה קדושות / "בכח קדושת שלשה מומחין..." / ספר תורה למשיח צדקיניו / יחודין עילאין בכתובת ספר תורה / הסתלקות אמו הקדושה / העמדת המצבה / צרה אחר צרה / מסעות ירושלים / י"ג ימים בארה"ק כנגד י"ג שנה במערה / ימים מועטים המחזיקים את המרובה / עוד שבע שנים / "הנה זה עומד אחר כתלינו"

פרק ששה-עשר שהשמחה כמעונו קלה

✻ זה היום קוינו לו / למען עניי עירו ועניי ארץ הקודש / קבלת פני החתן / הכלה בבית אביה / זמירות ישראל / מעמד החופה / סעודת החתונה / ריקודין של מצוה / שבעת ימי המשתה / ונתתי שלום בארץ / עטרת זקנים בני בנינים / שמחה של מצות פדיון הבן

פרק שבעה-עשר אמונה טהורה קמג

❁ רבים השיב מעון / עומד בפרץ / וישימו עליו שרי מסים / אמונה בביאת המשיח / רואים את הקולות / כואב בצרת ישראל / מלכותא קטיעא / יודע ומרגיש ברוח קדשו / ציור המנהיג וחסידיו / ממנהגי רבינו הקדוש

פרק שמונה-עשר אשכנזיה דרבי קנח

❁ ריש שתא / ירח האיתנים / יסורים במצות תפילין האהובה / שיש בהם ביטול תורה / בורא רפואות / ה'תגלחת' - שמחתו האחרונה / ביטול תמיד של שחר / שינוי אור פניו / שלחן ליל שבת בפעם האחרונה / שטנא נצח! / כבר נגזרה גזירה! / קראו עצרה וזעקו / זמירות מגן עדן העליון / בקשת רחמים / מלך אסור ברהטים / לא יועיל ביום עברה / דורשים בשלום המלך / רעשה תכל ומלואה / נפשי תחת נפש הצדיק / שינוי לטובה / לטעום מסעודת המלך / למען שמו באהבה / זכרון קודש / נר אלקים טרם נכבה / שבת של יום טוב / ננעלו שערי תשועה / כי לקח אותנו האלקים / אבל כבוד / כבוד האחרון / מסע הלוייה / סימנא מילתא / בדרך המלך נלך

פרק תשעה-עשר לשעה ולדורות קעט

❁ קטעים מהצוואה הקדושה / "חיבורים נחמדים ויקרים"

מפתחות קפג

- ❁ שמות רבותינו הקדושים ומחברותיהם הטהורות
- ❁ שמות צדיקים, גאונים ורבנים
- ❁ שמות אישים
- ❁ מדינות ועיירות

הסכמת הרבנים הגאונים הגדולים המפורסמים בי דינא רבא דפה קהלה קדושה הי"ו

ב"ה

ויהי דוד בכל דרכיו משיביל, הלא הוא כבוד מוכ"ז הרב החסיד שבכהונה, חריף ובקי בהדרי תורה, חכם וסופר נחמד, **מז"ה דוד כהנא נ"י שו"ב מומחה דפה קהלתינו**, רחש לבו דבר טוב לרשום ולספר לדורות, אלה תולדות וקורות, מעשי איש אלקי דגול מרבבה, הלא הוא **אדמו"ר הגאון הקדוש המפורסם, עטרת תפארת ישראל, מופת הדור, מרן חיים אלעזר שפירא הכ"מ זצלה"ה, האב"ד זר"מ דפה קהלה קדושה מונקאטש והגלילות**, אשר בעון הדור נקרא אל השמים מעל, לאור באור החיים, ביום ב' סיון העבר. הוא הלך למנוחות ואתנו עזב לאנחות, וכל בית ישראל יבנו את השריפה אשר שרף השם, נשאר הדור יתמי דיתמי, ואין אב מלאך מושיע להם ברוחניות ובגשמיות. ועדיין גדול הכאב מאוד, וכל הלבבות ירגשון לראות מעשה מרכבה סיפורי תהלות איש קדוש ונורא הנזכר.

והגם כי לעומק המושג, אין איש שם על לב לדעת היטב לצייר תמונת כסא כבודו של רבינו הנזכר לעיל ז"ע, בכל עניניו ומפעלותיו, וקדושתו הטהורה לאין ערוך. בכל זאת כבד אימתמי גברא יקרא, בעל המסדר אלה תולדות, שו"ב מומחה הנזכר, ידידנו **הרב מה"ר דוד נ"י**, בהדפיסו **ספר "בית שלמה"**, תולדות איש אלקים קדוש **מרן רבינו שלמה שפירא זי"ע**, ובנו הקדוש ונורא **מרן בעל דרכי תשובה זי"ע**, שנמסר אז אליו מבנם הקדוש **רבינו מהרח"א זי"ע**, דברי אלקים חיים אמת וצדק, כאשר הסכים והעיד בעצמו ובכבודו על פעולת המחבר הרב הנזכר ננדפס על הספר בית שלמה, שנועד טבעו בעולם ביופי סדרו, דברים המושכים את הלב, חנו ממתקים וכולו מחמדים.

ובכן גם בזה ידינו תכון עמו, נאמן הוא עלינו, חזקה על חבר שלא יוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, ויסדר בזה **תולדות רבינו** בעל מחת אלעזר זי"ע, בתהלוכותיו ודרכיו בקודש, וגודל עבודתו ומסירת נפשו בעבור קדושת השם ותורתו, ובעבור משיח צדקינו וגאולתן של ישראל והשכינה הקדושה, כידוע. שזהו תועלת גדול לקוראים, ללמוד מררכיו על כל פנים אפס קצוה, ושלא לזוז מדרכו בכלל ובפרט, וכל אשר יובא בזה ספר תולדות, הכל אמת וצדק דובר משרים, נאמנים ובוררים, ידאו ישרים וישמחו ויתענגו כל הוגי בו.

לכן מצוה ודאי על כל מי שיש בידו לסייע לדבר גדול ונשגב הלזה, כפרט בדור יתום וחשוך הלז, מצוה להרבות באמונת הצדיקים - צדיקי אמת כרבינו זצ"ל. וכל המסייע יתברך ממעון הברכות, וזכות מרן הקדוש זצ"ל יגן עליו ועל כל ישראל, שנזכה לישועה ולנחמה בבנין ציון וירושלים, בביאת הגואל במהרה בימינו אמן.

ועל זה באנו על החתום ה' מנחם אב תרצ"ז, מונקאטש יע"א.

דוד שליססעל מאיר זאב הכהן זאלעזר מנחם ווייס
חיים סופר נטע שלמה שליססעל

הקדמה

ב"ה.

מענת אשר חשך ענן וערפל, כסה שמי ארצנו ונלקו המאורות, ותחשך השמש והירח, גם המוכבים במסילתם אספו נגהם, ומשמים ארץ השליך תפארת ישראל, בהלקח מאתנו נזר ועטרה, הלא הוא אדוננו התייר הגדול, קרבניטא דספינתא, רבא דעמיה, מדברנא דאומתיה, בוצינא דנהורא, **רבינו הקדוש מרן חיים אלעזר שפירא זצלה"ה והכ"מ, אב"ד ור"מ דק"ק מונקאטש והגליל, ונשיא ארה"ק טוב"א**, נתרשלנו ידינו, וישבנו מרעיד, והארץ היתה תהו ובהו, חשך וחורבן עולם.

וכדי להפיח רוח חיים - על כל פנים במשהו - לשבורי לב, לרפאות שברם, ולגהות מזורם, קמתי אני לפתוח לידידיי ולכל אנשי שלומי המסתופפים בצל קדשו, ואמרתי (משלי טו, ג) "דבר בעתו מה טוב", ופירש בעל פרי מגדים, כי "דבר בעתו", אף דבר קטן ומילתא זוטרתא שהיא בבחינת "מה", גם כן "טוב". וראיתי טוב לפני, ללקוט פרחי שושנים, נרד וכרכם, עם כל ראשי בשמים מעט צרי מעט נבאת, אמרי אמות אמרות טהורות תהלוכות והנהגות והדרכות יקרות, אפס קצת מתרומת מדותיו הקדושים, נובעים נוזלים ממקורות נאמנים, הנוגעים לתולדות רבינו זי"ע, דוגמא אשר עשיתי לאבותיו הקדושים עם ספרי "בית שלמה". ויהא נדמה עלינו כאלו רבינו הקדוש עוד חי אתנו, והיו הדברים האלה לנו לעינים למען נלך בדרך טובים על פי השיטה והמסורה אשר מסר לנו, ויהא הגחלת אמונת אומן קשורה על לבנו שלא יכבה נרו לעולם ועד.

ואדוננו הקדוש אשר היה דורש טוב לעמו ומליץ טוב על ישראל עם קודש, כן לבטח ימליץ טוב בעדנו להוושע תשועת עולמים, כן יאבה השם במהרה בימינו בקרוב, אמן כן יהי רצון.

כותב וחותם בדמע, ה' מנחם אב תרצ"ז, מונקאטש.

דוד כהנא, שו"ב

פרק ראשון

צור קודש מחצבתו

✿ מרן בעל בני יששכר זי"ע

א. ראשון שבקדושה ראש לבית אבות עץ החיים אשר ישא פארותיו וענפיו מרובין, שממנו נמשך שלשלת הזהב של בית שפירא בן אחר בן עד רבינו בעל התולדה, הוא: אביר הרועים, הגאון הקדוש, אדיר ונורא, מרנא ורבנא, המפורסם בשם **הרבי ר' צבי אלימלך שפירא זצלה"ה**, בעל המחבר ספרי קודש **בני יששכר**, אגרא דכלה, דרך פיקודיך, מעין גנים, כלי הרואים, אגרא דפרקא, ועוד חיבורים נפלאים בכל מקצועות התורה.

היה רב אב"ד בק"ק **ריבאטיטש** ובק"ק **דינוב**, וגם איזה שנים בק"ק **מונקאטש**. ימי חייו נ"ז שנים וחצי, ועלה למרום ביום ח"י טבת שנת תר"א לפ"ק, ובק"ק **דינוב** מנוחתו כבוד.

ב. הוא שאב מים חיים מבאר תורת הצדיקים הקדושים שני מאורות הגדולים מרן **הרבי ר' מנחם מענדילי מרימאנוב זי"ע** ומרן **הרבי ר' יעקב יצחק החוזה מלובלין זי"ע**, שניהם תלמידי הקדוש והנורא מרן **הרבי ר' אלימלך מליזענסק בעל נועם אלימלך זי"ע**, תלמיד האשל הגדול הגאון הקדוש מרן **הרבי ר' בער ממעזריטש זי"ע**, תלמידו של רב רבנן מרן **רבינו ישראל בעל שם טוב הקדוש זי"ע**.

^א שם **שפירא** נקרא על שם העיר **שפיאור** שנהרגו כולם על קדושת השם, הי"ד, והיו כולם תלמידי חכמים וצדיקים. ולא נשאר מהם רק עוללים קטנים, ונתפזרו בכל העולם. ומי שמצא מהבנים הנ"ל, השתדכו בהם לגודל יחוסיהם, כמאמרם ז"ל (קידושין עו, א) אין בודקין מן המזבח ולמעלה. והגאון הקדוש **בעל בני יששכר זי"ע** היה מנכדיהם ומיוצאי חלציהם, ונקראת שם המשפחה על שם העיר.

✽ מרן בעל יודעי בינה זי"ע

ג. להרב הקדוש **רבי צבי אלימלך שפירא** הנ"ל נולד בנו בכורו הרב הקדוש וטהור מרן **רבי אלעזר² זצ"ל**, בעל המחבר ספר **יודעי בינה** על התורה, אבדק"ק **לאנצהוט**. נסתלק בעיר **וויען** י"ב אלול תרכ"ה, והובילו אותו ל**לאנצהוט** ושם מנוחתו כבוד.

אשתו היתה הצדיקת **מרת טאבא חוה** בת הרב **מו"ה יהושע העשיל זצללה"ה**, נין ונכד להגאון הקדוש שר התורה **בעל פני יהושע זצללה"ה**.

✽ מרן בעל שם שלמה זי"ע

ד. מפרי בטנם ומחלציהם יצא אור הבהיר אדמו"ר הקדוש **מרן שלמה זצוק"ל**, שכהן פאר הרבנות בעיר **סטריזוב**, מתא דיתבא על נהר וויסלאק בגאליציען, ואחר כך אב"ד פה קהלה **מונקאטש**, וכאן מנוחתו כבוד (כ"א סיון תרנ"ג). ידובר אודותיו, סדרי תולדותיו, בחיבורינו **בית שלמה**, יעוין שם.

ה. אשתו היתה הצדיקת **מרת חיה פרימא רבקה** (מנוחתה כבוד פה קהלה, ערב סוכות תרח"ם), בת הרב הקדוש **מו"ה יקותיאל שמעלקא מסאסוב זצללה"ה** (נפטר ח"י כסליו תרכ"ב), בנו של רב האי גאון קדוש ונורא שמו המפורסם בשם טוב **הרבי ר' משה יהודא ליב מסאסוב זי"ע** (נפטר ד' שבט תקס"ז). וחתנו של הרב ר' **ראובן יפה ז"ל**, נין להגאון הקדוש האדיר **מהר"ם יפה בעל הלבוש זצ"ל**, ולהגאון הקדוש מרן **בעל תפארת ישראל הר"י חריף זי"ע** שהיה עמיתו של **רבינו הבעל שם טוב זי"ע**.

✽ מרן בעל דרכי תשובה זי"ע

ו. בנו בכורו של **רבינו שלמה** הוא מרן רבינו הגאון הקדוש המפורסם **רבי צבי הירש זצללה"ה** אב"ד פה קהלה **מונקאטש** והגלילות, בעל המחבר ספר

² עיין בחיבורינו **בית שלמה** במאמר ראש צורים אות ו, אפס קצהו מקדושתו וקדושת אחיו הרב הקדוש מה"ר **דוד שפירא מדינוב זי"ע**.

דרכי תשובה על היורה דעה, באר לחי ראי על התקוני זוהר הקדוש, ושאר חיבורים המפורסמים לשבת. מנוחתו כבוד בפה קהלה (ב' דסוכות תרע"ד לפ"ק).

ז. אשתו היתה הצדיקת **מרת אסתר** (מנוחתה כבוד פה קהלה, אחרון של פסח תרפ"ט), בת הרב הקדוש **מו"ה חנינא הורוויץ זצללה"ה אבד"ק אולינאב** (נפטר ב' חשון), בנו של מרן הרב הקדוש והטהור **מו"ה יעקב אבד"ק מעליץ זצללה"ה** (נפטר י"ט טבת), וחתנו של דודו הרב הקדוש המפורסם מרן **מו"ה אליעזר מדזיקוב זצללה"ה** (נפטר ג' חשון).

שניהם בניו של מרן הגאון הקדוש והנורא המפורסם **הרבי ר' נפתלי צבי מראפשיץ זי"ע** ומנוחתו כבוד בקהלת **לאנצהוט** (י"א אייר), שהיה בנו של הגאון הקדוש מרנא הר"ר **מנחם מענדל אבד"ק לינסק זי"ע** חתנו של הגה"ק המפורסם מרן הר"ר **יצחק אבד"ק האמבורג זי"ע**, ולמעלה בקודש דור דור שיחוסם נודע עד **שפטיה בן אביטל מזרע דוד מלך ישראל חי וקים**.

פרק שני

הורתו ולידתו

✽ יחי צעיר

ח. מהזוג הקדוש הלזה של **רבינו צבי** ואשתו הנזכר באות הקדום, נולד רבינו נושא התולדה **מִרְיָן חיים אלעזר שפירא**. אך לא בניקל מורידין מאוצר הנשמות נשמה גדולה וקדושה כזו לעולם הזה, ועלי לסדר גלגולי תולדותיה בטרם כל³ יציר נברא.

ט. **רבינו בעל דרכי תשובה** הנזכר לעיל נשא את מחברתו הטהורה בשנת תרכ"ה בחדש אדר - (עיין בסוף ספר **מאמר זכרון צדיקים** לרבינו זצ"ל (ומשם לספר **אגרות שפירין** מכתב יז-יח) מה שכתב אליו זקינו הקדוש **מלאנצהוט** זי"ע לכוון בשעת הקידושין סוד ה' ליראיו) - בהיותו צעיר לימים כבן חמיסר.

עבר זמן רב ולא זכה להבנות, ואם כי בינתיים נתעברה אשתו, אבל הפילה עוברה ולא היה זרע של קיימא. מובן כי הצער נגע לנפשותם אבל התחזקו בתקותם, וככה עברו שש שנים בתוחלת ממושכה מחלת לב.

✽ "עד זרעט האבן קינדער"

י. באותן השנים היה דרכו של אביו הוא **רבינו בעל שם שלמה** זי"ע אבד"ק **סטריזוב** ליסע לצאנז על שבתות וימים טובים, להסתופף בצלא דמהימנותא עילאה, ולישאב מים חיים מנחל נובע מקור חכמה, רבינו הקדוש **בעל דברי חיים** זי"ע. מובן כי גם את בנו החביב **רבינו הדרכי תשובה** לקח אתו ללמוד דרכי ה'.

³ הצדיק נקרא "כל", עיין בספר הקדוש **דברי תורה** מהדורא ה אות יט.

יא. ויהי בשנת תרל"א כאשר היה אב ובנו רבותינו הנזכרים **בצאנז** על ימים אחרונים של פסח, וביום טוב אחרון של פסח בשעה שהיו מסובין אצל שלחן רבם ומרן **הקדוש מצאנז** ישב על כסא קדשו בדביקות קטירא לחיי עלמא כדרכו, לחש **רבינו צבי** לאביו הקדוש כי האידנא עת רצון להזכירו בדבר ישועה ורחמים להפקד בזרע של קיימא. וכן היה, כי כאשר נתעורר קצת **מרן הדברי חיים** מצא **רבינו שלמה** שעת הכושר, והזכיר לפניו את בנו הנצרך לישועה בבנים.

מרן מצאנז השתטח שוב על כסאו בעינים סגורות דבוק ומשוטט במרומים להתוודע דעת עליון ולראות את הנולד, נהירין ליה שבילי דרקימא כשבילי דארעא. והיה כאשר נתעורר - רוח הקודש מדברת מתוך גרונו משיב כהלכה לרבינו שלמה בזה הלשון "**ער וועט האבין קינדער**", עד כאן לשונו הטהור¹.

יב. ויהי כאשר פתר להם כן היה. אית פקידא לטב. ויהי כמשלש חדשים הוכר עוברה של הצדיקת **מרת אסתר** אשת **רבינו צבי**, ונתחזקה בטחונם בה' כי נתקיימה ברכת צדיק **איש אלקים מצאנז**, ושתתמלא ימי הריונה בניקל ותלד בזמנה זרע של קיימא זרע ברך ה'.

✽ מלאך מושיע

יג. עת ללדת הגיעה ונכנסה בשעה טובה לחדש התשיעי, והיא היתה בעת ההוא בבית אביה הקדוש **באולינאב**, שלחו עבודה **מסטריזוב** עגלה טובה להעבירה לשם לזמן הלידה.

הימים ימי כסלו-טבת, היום קצר והלילה ארוכה, ובנסעם **מאולינאב** וכאשר נטו צללי ערב והנה גשם שלג וקפאון וקור גדול והעגלה נפלה לעומק באחת הפחתים ואין יוצא, הבעל עגלה ניסה את כל הכחות ללא הועיל ונשתהו שמה איזה שעות בפרד ובהלה באישון ואפילה צעקו ואין מושיע.

¹ **רבינו בעל מנחת אלעזר** בכל משך השנים רבות שהיה עוד חשוך בנים, התחזק את עצמו בברכתו הטהורה של **מרן מצאנז** אשר אמר אל אביו שיהיה לו "בנים" בלשון רבים, ובאמת לא היה ל**רבינו בעל דרכי תשובה** כי אם בן יחיד, מזה נשמע לבטח כי ממנו יציץ ציץ ויפרח פרח להוושע בזרע של קיימא, ובני בנים הרי הם כבנים.

ותוסף **אסתר** ותדבר לפני המלך – מלכו של עולם – ותבך ותתחנן לו להעביר את רעת הסכנה המרחפת עליה ועל פרי בטנה, (וכן **בסטריזוב** בראותם שנתאחרה מלבא התפללו לה' מושיע בעת צרה), ופתאום נשמע קול פעמוני סוסים שבאו במרוצה עם שר אחד, ואמר שהוא הגראף ממקום פלוני, ובידו וכחו הגדולה הוציא את העגלה מתוך ההפיכה, ונתן לה מלבושי חורף לכסותה, והוביל אותם עד סמוך ל**סטריזוב** וככה נמלטה על נפשה.

ועד היום נעלמה מאתנו פעמי הגראף ההוא מי הוא ואיזה הוא ומי היה המציל כמלאך מושיע שנשלח עזר מקודש מן השמים.

והזמן קצר, ותקם **אסתר** ותשב על המשבר וחבלי לידה הגיעו, וביום חמישי בשבת ה' לחודש טבת לשנת תרל"ב נולד **רבינו (מהרח"א)** בסטריזוב בבית אביו וזקינו, גיל יגיל אבי צדיק ועטרת זקנים בני בנים.

✽ עוז וחדוה

יד. ביום השמיני הכניסו אותו לבריתו של אברהם אבינו בשמחה ובטוב לבב על ברכי מר זקינו **רבינו מהר"ש** שהוא היה הסנדק, וקראו שמו בישראל **אלעזר** למזל טוב, על שם זקינו הקדוש **מלאנצהוט**.

ויגדל הילד ויגמל יפה עינים וטוב ראי מלא שעשועים, משמח האב ביוצא חלציו ותגל אמו בפרי בטנה. וגם א"ז **רבינו מהר"ש** ומחברתו הטהורה עוז וחדוה במקומם שזכו לראות פרי פירותיהן, מלאים תקוה כי זה הקטן גדול יהיה, ויאמרו אשרי שיצא זה מחלציהם.

פרק שלישי

טל ילדות

✿ יניק וחכים טובא

טו. מעמקות שכלו ומהירת השגתו וכח זכרונו הנפלא של ילדותו, אציג דוגמא אחת:

מעט יותר משתי שנים היה הנער, התחילה זקינתו הצדיקת להראות לו אותיות התורה. ובאותו מעמד, השיג וידע להכיר את כל סדר הא"ב, מאל"ף ועד תי"ו.

למחרתו ביום השני, הראתה לפניו סדר הנקודות והמבטאות, להטעימו כי קמץ א אָ. והילד רץ והקדים לפניה, פיו פתח בחכמה ואמר, כי קמץ ב בָּ, קמץ ג גָּ. וכן כל האותיות והנקודות.

וכאשר לימדו אותו לשלב האותיות אל התיבה, השכיל וידע, ולו רגיל על לשונו. וישתוממו כל אנשי הבית על המראה הגדול הזה, נפלאות מהאי ינוקא קדישא, יניק וחכים טובא, והכירו כי לגדולות הוא נוצר.

✿ זיוסיפו לו שנות חיים

טז. ויהי בעת ההוא בא לביתם איש אחד מארץ ישראל, וראה את הנשמע. וכאשר האזין ימי שנותיו של הילד, עמד מרעיד ומשתומם, ואמר כי ענין כזה מספרים מגאון ישראל הגר"א מווילנא ז"ל, ובעיניו יפלא איך יארע כזה בדורותינו, ילד פחות מבן שלש שנים הכיר את בוראו, ויודע לצרף אותיות שבתורה מבפעם הראשונה שהראו לו באצבע. ובאותה שעה שלטא בהילד עינא בישא ר"ל, ונחלה בחולה מסוכנה.

מיד פנו לצאנו על ידי דילוג-רב להתעוררות רחמים, ומרן הקדוש בעל דברי חיים צוה להשיב תשובה בנחיצה, להוסיף לו שם "חיים" אלעזר, וכן נתרפא מחוליו.

אז גזרו הוריו להפסיקו מהלימוד, והיתה ההפסקה משמשת ערך שתי שנים.

* ילד נאה *

יז. קודם התגלחו נסעה אמו עם הילד **לצאנו** לקבל ברכתו, ומרן **בעל דברי חיים זי"ע** לקחו על ברכיו והשתעשע עמו, והשכיל את ידיו על מצחו ועל תלתלי שערוותיו וכפל כמה פעמים: ברוך השם, הוא פנים יפות "ילד נאה". והכיר בו כי כוכב חדש ואור מאיר, הבריק על פני תבל.

המראה הלזו הזכיר כמה פעמים **הרה"צ מ' יצחק ישעיה שליט"א** [הי"ד] בנו של **בעל דברי חיים** לפני רבינו, שהוא עמד אצל אביו באותו מעמד, ושמע את הנשמע. ואלו נאמנים להעיד בגדלותן מה שראו בקטנותם.

יח. וכאשר האציל אדוננו **בעל דברי חיים זי"ע** את ברכתו הטהורה להילד ולהוריו, ציוה לאם הילד תיכף לברכה נטילה טול את הילד קח ולך ונסע עמו לביתך עוד היום ולא תלין פה.

וכאשר שמעה דודתה של אם הילד, אשר היתה כלתו של **בעל דברי חיים זי"ע** – (היא אשת הרב הקדוש ר' מאיר נתן זצ"ל ובת הרב הקדוש מרן הר"ר אליעזר מדזיקוב זי"ע) – הפצירה בחמיה להתירה ללין פה, על כל פנים לינה אחת, להשתעשע עם שאר בשרה וקרובה. והוא גער בה ואמר, אחת דיברתי ולא אשנה, והגזירה במקומה עומדת.

וכאשר עזבו את העיר לא הרחיקו, והנה גשם שוטף אשר כמעט כמוהו לא נהייתה זה כבירים, ובקושי גדול אסתייע בידה לבא עד "**צאנו ישן**" ולנו שם.

ומני אז והלאה, לא רצה רבינו ללון ב**צאנו** בשום פעם כל ימי חייו. גם בסוף שנותיו שהיה ב**צאנו** על יומא דהילולא (כמדובר להלן אי"ה אות קנז), נסע מחוץ לעיר מעבר לגשר הנקרא "פיעקל" ללון שם, כי פקודת מרן הקדוש שמרה רוחו לעולמים.

* זכרון קודש *

יט. פעם אחת היה נשמע מאת רבינו שאמר: אני הייתי בקטנותי אצל מרן הקדוש **בעל דברי חיים זי"ע** שלש פעמים, ולא נחקק בזכרוני דמות דיוקנו וצורתו הקדושה. ואבי הקדוש היה בזמן קטנותו גם כן בערך שנותיי **בבעלז**, והיה יודע לצייר את קדושת דמות תבניתו של מרן רב שר שלום זי"ע, תוארו וקלסתר פניו וחוטמו.

והטעים את הענין: כי אבי ז"ל היה עם אביו – רבינו מהר"ש – ובכל צעד וצעד ובכל פעם ופעם, הזכיר האב את בנו הילד להתבונן ולראות פני קדשו של הצדיק. מה שאין כן אני הייתי עם אמי, אשר לא עלתה בלבבה על זאת לעוררני להביט ולחקוק פני צדיק בקרבי, לכן נשארתי משולל מזה, וחבל על דאבדין ולא ידעון בזכרון קדוש.

✪ קשרי שידוכין

כ. וכאשר הגיע לערך שבעה-שמונה שנים, וכבר יצא שם הנער הקטן לתהלה ולתפארת, והיה מפורסם לעילוי גדול, ושמו הטוב נודע למרחוק, התקשרו עמו בשידוכין. והחיתון נעשה יפות. ענבי גפן בגפן, משפחה היותר יקרה ומיוחסת, בת הרב הצדיק הקדוש מרן שרגא יאיר זי"ע מביאלעבזעג, בן לאותו צדיק יסוד עולם הרב הקדוש מרן נתן דוד משידלאווצע זי"ע, נכד היהודי הקדוש והנורא זי"ע. והמקורבים נעשו כעת מקורבים מחדש, כי המחותן הנזכר לעיל הוא גיסו של אדוננו מרן בעל שם שלמה זי"ע, שהוא היה גם כן חתנו של הרב הקדוש מרן שמעלקא מסאסוב זי"ע כמובא בבית שלמה אות מד.

התקשרות התנאים היה בעיר ווארשא⁹, והחתן דרש דרשה נפלאה, והמחותנים פלפלו עמו ורצו להעבירו מן הדרך, והוא עמד על עמדו בתוקפו ובמעמדו הראשון, וכאיש גבורתו, ולא הניח עצמו להנצחו. וכאשר ראו המחותנים גבורתו, כמה תקיף האי אילנא, שבחו והודו לשמו.

✪ אם חכם ביד...

כא. פעם אחת בימי נערותו, הציע קושיא על הפני יהושע לפני א"ז זי"ע בחריפות גדול ובבקיאות נפלא. ונתלהב זקינו הקדוש זי"ע כל כך, עד שבשבת הסמוך, ציוה למשמשו להעמיד יין על שמו, מתוך שמחת לבו, כמאמר הכתוב (על-פי משלי כג, טו): אם חכם בני ישמח לבי גם אני.

⁹ זקינו הקדוש מרן בעל שם שלמה זי"ע לא היה על התנאים מחמת שלא רצה לכוף ולהצניע את הפיאות אחורי אזנו, כפי אשר היה אז נימוס המדינה ברוסיא על פי גזירת המלכות כנודע. זהו היה טעם הנגלה,

Ⓢ מסטריזוב למונקאטש

כב. ובשנת תרמ"ב, היתה הסיבה העליונה והעתיק אדוננו **מרן שלמה שפירא זי"ע** את כסא ממלכתו **מסטריזוב למונקאטש** (כמובא בספר בית שלמה אות פד), ואתו עמו בנו **רבינו בעל דרכי תשובה** ובני ביתו ועם רבינו אשר היה אז כבן עשר שנים.

ובתוך האור חדש אשר הבריק על ידי מלכות **שלמה** ועטרת **צבי** על שמי ארצנו, היה קובע ברכה בפני עצמו העלם הזה שהרעיש מדינתנו בכשרונותיו הנעלים ונשגבים בתורתו ובחכמתו, ושמך הולך וגדל עד כי גדל מאד.

ועל רבינו הקדוש יתאמתו מאמרי רז"ל (מועד קטן כה, ב): ארץ שנער הרה וילדה, ארץ צבי גדלה שעשועיו. רצוני בזה, כי מדינת גאליציע הרה וילדה את רבינו, ומדינת הגר גדלה שעשועיו, והצטיין בכל תפוצות מדינתנו לאדם אחד מאלף, ונתפרסם שמו לתהלה לשם ולתפארת.

Ⓢ חידושי תורה

כג. ובעקד הספרים אשר הניח רבינו, נמצא פנקס קטן אשר החל לרשום חידושי תורה זכרונות ימי נעוריו, משחר טל ילדותו, משנת תרמ"ב, שהיה אז בן עשר שנים.

והנני בזה להעתיק את הרשום שמה אות באות, וזה לשונו בהשער של הפנקס:

ב"ה.

פנקס לכתוב בו **חידושי תורה**, בעזרת ה' ברוך הוא וברוך שמו. אני הצעיר והשפל, עבד לעבדי ה', **חיים אלעזר שפירא**, בן לאא"מ הה"ג נ"י החסיד מ' **צבי שפירא**, נכד הגה"צ כקש"ת מו"ה **שלמה שפירא**, אבד"ק **מונקאטש** והגליל יע"א. עיר מולדתי היא ק"ק **סטריזוב**, מדינת גאליציה. ועתה הנני פה ק"ק **מונקאטש** יע"א.

נכתב אור ליום ה' יתרו שנת תרמ"ב לפ"ק, עיר הנ"ל.

כד. ואחר זה בדף השני עשה כמו הקדמה קטנה, וזה לשונו:

ב"ה.

בהפנקס הקטן הזה כתבתי איזה פלפולים נאים אשר שמעתי מהורי או משאר תלמידי חכמים, וכתבתי אותם בעט סופר למען תהיה לי למזכרת. וגם מה שאשמע בעזרת השם יתברך איזה פלפלת מהיום והלאה, הנני מוכן בלי נדר לכתוב על הפנקס. ומדף ז' ואילך הנני מוכן לכתוב אי"ה. ויטיב לי בטובו הגדול וברוב רחמי וחסדיו ואחדש איזה חידושי תורה, יהיו כתובים על הפנקס.

ובכן אפיל תחינתי לפני מלך רם על רמים, שיעזרני להאיר עיני בתורתו ולדבק נפשי ונפש כל ישראל במצותיו ומשפטיו, ואזכה לחדש חידושים בתורה הקדושה בזכות אבותי הקדושים ז"ל, ונזכה כולנו לביאת משיח צדקינו שיבא במהרה בימינו אמן סלה.

הכ"ד הנמל"ד.

התבוננו נא בדברי הנער כבן עשר שנים, איך השיג לחלות ולחנן פני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, להאיר עיניו בתורתו ולדבק נפשו במצותיו, ושכבר מאז נשרש בלבו הטהור לצפות לרגלי דמשיחא. הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו.

כה. רישומי דברים מהפנקס הקטן הנזכר לעיל:

ב"ה.

הננו כותב למזכרת החידושי תורה אשר אמר לי דו"ז הרה"צ שליט"א מראזוואדאו¹ במרחץ קרעניץ, בעת אשר נתן לי קופת בשמים (ביפסל), ואמר לי שלא אשכח הח"ת מאמרי רז"ל (ברכות מד, ב) "איזהו דבר שהנשמה נהנה ממנו ולא הגוף זה הריח", והנה כתיב (ישעיה יא, ג) והריחו ביראת ה', ורי"ח ר"ת ר'אשית ח'כמה י'ראת, לכן הוא דבר שהנשמה נהנה ממנה ולא הגוף זה הרי"ח, רצה לומר ראשית חכמה יראת ה'.

ה"ק ח"א שפירא ממונקאטש

¹ קדושי עליון הכירו ביקר נשמת רבינו מנעוריו, והאצילו מהודו עליו. כמו הרב הקדוש הנזכר לעיל שהוא מרן הר"ר משה מראזוואדאב זי"ע - בנו של הרב הקדוש מרן הר"ר אליעזר מדזיקוב זי"ע, שהריחו ביראת ה' כנזכר לעיל. ופרפרת נאה הנזכר, זכר שר רבינו כמה פעמים בחיים חיותו בדברי תורתו. והכלי של בשמים הנזכר לעיל מונח באוצרותיו כהיום הזה.

עוד שם וזה לשונו:

ב"ה.

חידושי תורה בשולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין, בעזרת השם יתברך ברוך הוא וברוך שמו שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן כ"ה. אור ליום ה' נח תרמ"ג התחלתי בעז"ה ב"ה וב"ש לכתוב איזה חידושי תורה, אשר חנני ה' בהלכה זו אשר הנני לומד. וגם אזרתי כגבור חלצי לכתוב החידושים בעז"ה אשר הם בזכרוני, אשר חדשתי אותם זה איזה שנים.

עד כאן לשונו¹.

והפנקס הוא לערך ל' דפים כתובים מעבר אל עבר עינינו נפלאים, והעתקתי רק אפס קצהו.

¹ נראה בעליל כי החיבור על הלכות תפילין הנקרא **אות חיים**, הניח את היסוד ראשית ביכורי רעיניו עוד קודם מלאת לו י"א שנים, ואחר זה התחיל לסדרו ולהקים עמודיה ומכוניה ואדניה, עד אשר היתה לחיבור עצום, אשר הוא יקר המציאות.

וכן כתב רבינו בפירוש בהקדמתו הנחמדה לחיבור הנזכר בפסקא ב, וזה לשונו:

אות טל ילדות, להגן לתולדות (מנוסח תפלת טל), הן בחביבותא דמצוה רבה ונשאה זה, ובלמדי הלכה הלזו מעת שנעשיתי בר מצוה, וחידשתי פלפלת כל שהוא באיזהו מקומן של שבח"ם, דינים ארוכים לנתחים, נער קטן יכתבם, זעיר שם זעיר שם. וחסתי כעת על מיטב נערוטי, וגם בימי גדלותי, אשר אמרתי אשוב ואשנה פרק זה, הנה הוסיפו מן השמים, הרבה מכפלי כפליים, חידושי הלכות בתוספות מרובה על העיקר אשר החילותי מאז, וסידרתיים בזה בעזרת השם יתברך למערכה, ואזכה נא מאת השם לישא ברכה, כאשר היא ההלכה, נהוגה ככה. וזה החילם במצות תפילין כולם בימי הגדלות (י"ג שנה ויום אחד), בבוא היצר טוב וילמדנו אורחות חיים, לאמר ובחרת בחיים.

פרק רביעי

ימי הבחורות

✪ שמחת בר מצוה

כו. בשנת תרמ"ה, ה' טבת, שחל ביום ג' לשבוע, נעשה בר מצוה. ועשו סעודה בשמחה רבה, והנער דרש דרש בפלפול עצום בטוב טעם ודעת תורה (עיין באות שלפני זה).

והתחיל להניח תפילין (כתב יד של הר"ר יוסף משה [האלפערטן] ז"ל מפה קהלתינו סופר מומחה לרבים), וגם הניח מיד מדי יום ביומו תפילין דרבינו תם כשיטת זקינו הקדוש בעל בני יששכר זי"ע שציוה לבניו ולנכדיו שיניחו תפילין דרבינו תם גם בבחורותם (ראה אות חיים סימן לד ס"ק י). ואמר כמה פעמים, שהרגיש אור חדש עם התפילין.

ואמר רבינו דכשיזכהו ה' בחיים בעת הבר מצוה של נכדו הבן יקירו לו שליט"א [צבי נתן דוד ז"ל], יתן לו גם כן תפילין דרבינו תם ויענדם עטרה לראשו כמנהג זרע קודש של הבני יששכר זי"ע, להניחם בימי הבחורות כמו אחר הנשואין, לא יחסר המזוג (ראה דרכי חיים ושלום אות עז).

✪ בחור בארזים

כז. ואחר מלאת לו י"ג שנים כשהיה פעם אחת עם (אמו) [זקינתון הצדיקת [אשת מרן בעל שם שלמה] במרחץ קרעניץ, והלך לטייל ולשאוף רוח צח תחת השיחים והיערות, ובידו ספר מדבר קדמות להגאון הקדוש חיד"א ז"ל. ובלכתו היה לו הזדמנות יקרה להזדמן עם שאר בשרו הגה"ק מו"ה יהושע מדזיקוב זי"ע, אשר הלך ביחד עם העילוי המפורסם הגאון מ' יוסף ענגעל ז"ל.

והרה"צ הנזכר לעיל הציג אותו לפני הגאון מהר"י ענגעל הנזכר לעיל, והודיעו כי הוא נכד הרב הקדוש ממונקאטש, והוא קרובו ושאר בשרו, ומקצת שבחו בפניו כי הוא רך בשנים ואב בחכמה ועילוי גדול.

ובתוך כך לקח את הספר הנזכר לעיל מחפניו, והתפלא ואמר: יידד ד' קרובי ושאר-בשרי, כבר תחפש היכרות וידידות עם ספר נחמד כזה.

אשאלך ואתה תענה, להמדרש פליאה המובא בספר הנזכר לעיל על הפסוק (פרשת חיי שרה כד, סד) ותרא אותו וכו' ותקח הצעיף ותתכס, והמדרש "שראתה אותו שבא יצחק מגן עדן ורגליו למעלה".

והנער על אתר השיב ופירש בדרך נפלא, והמה ארזים הנזכרים לעיל עומדים משתוממים לגודל עומקו של הדברים וסברתו הישרה. והוא לו נדפסה כל הענין ביאור מדרש פליאה הנזכר לעיל בהקדמת תרעא זעירא לשו"ת מנחת אלעזר חלק ה' ומשם תדרשנו נחבל על דאבדן, נזכר גם בספרו חיים ושולם פרשת חיי שרה ד"ה ותרא אותו, ועיין בספר סדר שנה האחרונה אות קטן).

ורבינו סיים שם בספר הנזכר לעיל, וזה לשונו:

וכד הוינא טליא זעירא, אמרתי דבר חידוש זה לפני מרן אא"ז מו"ר הגה"ק מהר"ש זצ"ל מפה, וקלסיה עד להפליא.

(וידענו, שאמר למשק ביתו המפורסם הרב יוסף רייכמאן ז"ל: דברים מבושמים כאלה היו נאותים להגה"ק מה"ר שמשון מאסטרפליא ז"ל.)

ברכה הייטב לב

כח. בשנת תרמ"ג, בחדש ניסן, היה עם אבותיו בסיגוט, ונתברך מאת רב האי גאון צדיק יסוד עולם הקדוש מרן בעל ייטב לב זי"ע¹, וכנזכר באריכות בחיבורנו בית שלמה אות פח, עיין שם.

שמחת הנשואין

כט. בשנת תרמ"ז, בחדשי חורף, הגיעו מועדי ששון וזמני שמחה, תור כלילת נשואי רבינו, בעיר טשעבין סמוך לקראקא. ונסעו מפה עם המחותרים, ערך כ"ה בעלי בתים אנשים חשובים במשמע.

לאחר הקידושין אמר זקינו רבינו שלמה זי"ע: כי מלאכים שרפים ואופנים באו לשמחתינו, המה ראו כן תמהו כי עוד נמצא בעולם התחתון אישיים רוחניים כאלה (ראה אוסף מילי דהספידא, קונטרס זכר צדיק לברכה אות ח).

¹ פעם אחת סיפר רבינו לפני אנשי ביתו המקורבים, חזיון נפלא מהגה"ק בעל ייטב לב הנ"ל, אשר הגיד לרבינו בחלומו ענינים נוראים. ואין כאן מקומו להאריך בזה להציע לרבים, בפרט במקום שיש חשש אי-דיוק מצד השומעים.

ל. שמחת הנשואין בהמון חוגג לא ישוער ולא יסולה, ועם המחותן הקדוש אבי הכלה באו בני משפחתו אנשים גדולים וחסידים חשובים, וזקינו הקדוש מהר"ש היה ראש שר המשקים, ובידו הגדולה הוציא את הסגולה קנקנים מלאים משקה, והוא עומד ומשמש ומחלק לפני המסובין.

לא. ולמחרתו בסעודת שבע ברכות השתתף הרב הקדוש רבינו יחזקאל זי"ע משינאווא¹⁰ בשמחתם. וכמדומה וקרוב לודאי, כי גם אחיו הרב הקדוש רבי דוד מקשאנאוו זי"ע לקח גם כן חבל בנעימים.

¹⁰ ובדברי תורה מהדורה שתיצא אות ל, וזה לשונו:

ואדכרן מילתא, מה ששמעתי מפה קודש אדמו"ר הרב הקדוש משינאווא זי"ע, כד הוינא טליא בר שית-עשרי שנין, בחתונתי הראשונה, שהיה אז אדמו"ר הנ"ל על סעודת ז' ברכות, ונמנו וגמרו שהחתן אני הפעוט יאמר דבר תורה חלוקא דרבנן.

ואמרתי דבר מחודד, והוטב בעיני מרן משינאווא. ואמר כדרכו בקודש, אם כי לא עיינתי עתה בסוגיא זו אם הדברים מתאים, רק הבנתי כי הוא נאמר בשכל ישר. ומקובלני מפי חו"ז הרב הקדוש מאוהעל זי"ע, אשר היה דרכו בקודש לדרוש בחריפות על מדרש פליאות, ונצטער כמה פעמים אולי לא היה זה כוונת בעל המימרא, ונמצא אינו תורת אמת ח"ו. ונתגלה לו מן השמים בחלום, כי אם אומרים בשכל הישר וצח, אז גם אם אינו אמת בזה מקודם, שלא היתה כוונת בעל המימרא בזה, עם כל זה נעשה עתה בשמים אמת מזה.

וכן אני אומר עתה על דבריך!

עד כאן לשונו הטהור.

פוק חזי מאן גברא רבא דקמסהיד על רבינו, איש צעיר לימים אזי, איך תורתו תורת אמת בשמים ממעל. קל וחומר בן בנו של קל וחומר, אשר חידש וכתב אחר כך בימי הביניים והזקנה, תלמידי חכמים כל זמן שמזקינן דעתן נתוסף עליהן.

פרק חמישי

אברך כמדרשו

על התורה ועל העבודה

לב. והי אחרי הנשואין, ורבינו ישב שקט ושאנן, בשקידה רבה, בתוך ארבע אמות של הלכה, איסור והיתר, טמא וטהור, בפרישות ובצניעות, ואת צנועים חכמה בינה ודעת. פרשת גדולתו ועבודתו העצומה, פעולת צדקתו ותרומת מדותיו והתנהגותו, האירה הארץ תבל ויושבי בה.

בצל קורה חותנו

לג. ובמשך השנים אחרי הנשואין האזין לקול **חמי הקדוש** ולמשפחתו, אשר הפצירו בו להתגורר שמה להיות סמוך על שלחנו לפרקים. אף כי לא נקל מילא את שאלתם, כי לא עזבו אותו הוריו אשר היה להם געגועים עליו כמובן, אבל ירא שמים יצא ידי שתיהן.

והיה כמה עידן ועדנים **בביאלעבזיג**, ונתבשם שם רבינו מקדושת חותנו¹, ותמיד תהילתו בפיו, וסיפר נוראות ונפלאות ממנו אשר עיניו ראו ולא זר,

¹ והיה כבוד חותנו גדול מאד בעיני רבינו, ובלברי תורה מהדורא תנינא אות ח"י, וזה לשונו:

בהיותי בביאלעבזעג בילדותי אחרי חתונתי, שאלוני אז חותני – הוא דו"ז אדמו"ר הרב הקדוש מ' שרגא יאיר זי"ע, על פי המבואר במסכת סופרים (סוכה פכ"א ה"ט) כי אברהם אבינו היה גובה קומתו נגד ע"ד אנשים, נמצא אם הלך ברגליו חוץ לחצרו או חוץ לעירו כ"ז פסיעות בערך אז עבר אלפים אמה וכבר חילל שבת. והשכתי על פי דברי הש"ס (עירובין מח, א) דאמרינן עוג מלך הבשן מה תהא עליה, אלא ודאי דחשבינן באמת איש לפי גודל האדם. הכי נמי באדם הגדול בענקים זהו אברהם, חשבינן באמת איש לפי גודלו, ולא קשה מיד.

עד כאן לשונו הקדוש.

שם באות קטו וזה לשונו:

שמעתי בנערותי אחרי חתונתי מחותני הראשון – הוא דודי זקני הרב הקדוש מ' שרגא יאיר, אחרי פטירת אמו הצדיקת הרבנית משידלאווצי, על הכתוב (משלי לא,

והיה חברים מקשיבים עם גיסו הרב הקדוש מ' נתן דוד ז"ל שבת אחים גם יחד"^כ.

✽ קדישהו רוממוהו

לד. והיה דומה רבינו לצלוחית של פלייטון, כיון שהיתה מטולטלת ממקום למקום היה ריחה נודף. כן רבינו כיון שהיה מטולטל ממדינה למדינה, שמו מתגדל. ומדינת רוסיא מוכתרת אז בחכמים וסופרים, תופסי תורה ואדמוריים גדולים וחשובים, ובהתוודע אליהם וראוהו כי החכים מכל בני גילו, נטלוהו ונשאוהו ורוממוהו במקהלות, לתהילה לשם ולתפארת.

✽ בצל צדיקים במדינת רוסיא

לה. והיה אצל כמה צדיקים במדינת רוסיא, ומיצה את מדותיהן. וכן הכיר וידע משם כמה גדולי ישראל חסידים ואנשי מעשה, ואת מנהגייהן ותהלכות של רבותיהם. ונעשה מלא וגדוש בחסידות ותוספת קדושה, חדשים לבקרים, אשר שאב ונתן עיניו ולבו לבקש משם את ה"א, ומצא מקצה הארץ ועד קצהו.

כא) לא תירא לביתה משלג, כי צדיקים להתפלל להנצל ביום הדין מג' מיני עונשין ר"ל על הנשמה לטהרה ולנקותה, והיא שטיפה, לייבון, געילה, ראשי תיבות של"ג, עד כאן דברי קדשו.

ורבינו מצא סמוכין לדבריו מזוהר הקדוש ברעיא מהימנא פרשת בהעלותך, יעוין שם היטב.

^כ ובמאמר מילי דהספידא הדפיס הספד געגועי לבבו אחרי הסתלקות חותנו הקדוש הנזכר לעיל, עיין שם באריכות מקצת שבה עוז עומק גדלותו. ובסוף דבריו כתב וזה לשונו: והן השאיר אחריו בנו הממלא מקומו, הרב הגה"צ סיני ועוקר הרים, נודע בשערים, מ' נתן דוד אבדק"ק שידלאווצי, והיה אדמו"ר להמסתופפים בצל אביו, והוא אחר הוה שמעתי ותרגז בטני, כי עתה פתאום בשנת עטר"ת, הורם העטר"ת ונסתלק, מעי המו וחמרמרי בזכרי אהבתי להבחל"ח שהיינו חברים מקשיבים, ואם כי הוא גיסי היה קשיש בשנים מנאי, קיים אז בנפשו מכל מלמדי השכלתי.

עד כאן לשונו.

וסיפר לי חתנו, כי אמר לו רבינו שהיסודין אשר סבל על רגליו הגיע לו ממקואות קרות אשר התמיד בהם **בביאלעכזעג**, כי מחמת קטטות ומריבות אשר היה בין קהל ועדה לא נתחמם המקוה כל משך ימי החורף, ועל ידי זה חלה את רגליו.

אומנת המילה

לו. והיה רבינו בימים ההם גם בעיר הגדולה **ווארשא**, שהיתה אז ביותר עיר מלאה חכמים וסופרים, אשר קדושת יהדות הדודאים נתנו ריח בשוקים וברחובות בכל פינות ובכל פרטי דברים שבקדושה. ואחת מהנה לא נחסרה שמה, מוהלים מומחים באומנות זו כמובן, לרוב הנכנסים לבריתו של אברהם אבינו שאיתרמי מדי יום ביומו בעיר מרובה באוכלוסין כזו ילדים הרבה לימול. ואז למד שם רבינו אומנת המילה בכל פרטיה ודקדוקיה, עד שנעשה בחריצת ידיו, למוהל מומחה ומפורסם באומנות זו בזריות הפלא ופלא לחד בדרא אחר כך, כמו שנדבר עוד בחיבורינו אי"ה בזה נראה להלן את פג ואות קל].

דורשי ד לא יחסרו כל טוב

לז. ובכל מקום עיני ה' עליו לטובה ולברכה, הן בעודנו שמה והן בהיותו בפה קהלה על שלחן אביו, כל הספקתו ומחסורו עליהם ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב, וישב על התורה ועל העבודה ובארבע אמות של הלכה. ולא פנה אל רהבים וענייני עולם הזה כלל, ולא רצה ליהנות משום איש. גם אם רצו להעניק לו מכספם, היה נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו לממון. הנה כי כן יבורך גבר ירא ה'.

הבה לי בנים

לח. אך עוד מימי נעוריו, נתקיים בו מאמר חז"ל (הובא ברש"י בראשית לו, ב) ביקש לישב בשלוח קפץ עליו וכו'. ובאמת לא לאדם דרכו, האדם חושב והזמן בוגד ונושך, אני אמרתי לנוח והאניה חשבה להשבר להרוס לנתוש ולנתוך ר"ל, ועמד עליו נחשול שבים להטביעו בטיט היון של יסורין, גלי ים הסוער עליו לאין מרפא, בהמנע מזוג הקדוש פרי בטן.

מרא דאברהם! פה יתאמת פתגם העולם כי שמחת ישראל לעולם לא תמלא, ואין חבוש מתיר עצמו מבית היסורין. צדיקים גמורים כמו אלה, זכות עצמו וזכות אבותיהם הקדושים, לא יועיל ביום עברה ר"ל. כמה תפלות ושערי דמעות בהשתפכות הנפש בעת ובפילול ובכל מיני לשונות של תפלה, וכפירש רש"י (בראשית כה, כא) זה עומד בזוית זו וכו', וכל מיני ציונים ומקומות הקדושים בכל מרחקי תבל להעתיר למו בתפילותיהם,

רבון העולמים צפה בעלבון הנאנחים והנאנקים לפתח בני תמותה, כמאמר רחל אמנו (בראשית ל, א) הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי, שמע אל תפלת עבדיך אלה השופכים לך לב כמים. ובעונותינו הרבים שתם תפלתם.

● כי עוד חמש שנים

לט. ככה עברה עליהם חמש שנים של צער אחר נשואיהן, וביום ה' פרשת בהעלותך לשנת תרנ"ג, אשר הוא שלשה מעת לעת קודם הסתלקות **זקיני הקדוש**, ורבינו בא לבקרו ומצא שמה את **אביו הקדוש**, והמה בוכים ומלחשים בלחישה. ואמר לו **זקיני הקדוש**: "אלעזר לעב" - (כך היה רגיל לקרותו) - אודותיך הוא המדובר. ודי לחכימא ברמיזא, ולא עמד עוד אתם ויפן ויצא.

אחר כך נתוודע לו כי אמר האב לבנו: הלא חמש שנים עברו אחר חתונתם ועודנה לא נפקדו בדבר ישועה ורחמים, ומעתה עוד ידורו חמש שנים, ואם ח"ו לא יושעו אז אין דרך לפנינו כי אם לפטרה בגט כריתות, כי המניעה היא ממנה והוא ברצות ה' יזכה לפרי בטן, עד כאן לשונו הטהור, ומובא הענין בספר **בית שלמה** אות קנד, עיין שם.

● אבני שוהם

מ. לפני הסתלקות זקינתו הצדיקת **מרת חיה פרימא רבקה ז"ל**, ערב סוכות תרמ"ח (כמובא בבית שלמה אות צח), קראתה לבעלה הקדוש **רבינו מהר"ש זי"ע**, ובתוך הדברים ביקשה ממנו גם כן - (מלבד מה שצותה וביקשה על אודות בניה הקדושים) - אשר מהמצנפת צעיף (- שטערן טיכל) שלה, יקחו אבני שוהם המאירים, ויקבעו בתוך המנורה של נכדה (הוא רבינו), למען יזכיר אותה לטובה בעת הדלקת נרות חנוכה.

כל כך היה חביב ומקודש בעיני הצדיקת הקדושה בת קדושים הלזו, גם בהיותו אז אברך כבן ט"ז שנים.

ברק שישי

בצל צדיקים

✪ בצל הרבי ר' יחיאל מאלכסנדר

מא. בימי חורפו בהיותו בקרעניץ והיה שם בעת ההוא הרב הקדוש מרן הר"ר יחיאל האדמו"ר מאלכסנדר זי"ע, והלך רבינו לקבל פניו בשעת תפלתו בליל שבת קודש, והתענג מאוד מגודל בהירותו ועבודתו של הצדיק בקול חוצב להבת אש. ולמחרתו ביום שבת קודש היה אצל השלחן הטהור, והצדיק התעלס עמו באהבים, ודיבר אתו בדברי תורה בארוכה.

ולמחרתו ביום ראשון כאשר חפץ רבינו ליכנס לביתו של הרב הקדוש הנזכר לעיל עם פיתקא לקבל ברכתו הטהורה לא מצאו עוד, כי כבר אחז צדיק דרכו לביתו נאווה קודש, רק את בניו הצדיקים מצא עוד. וסיפרו לו, כי אביהם הרב הקדוש דיבר והפליג בשבחו (של רבינו).

והשתעשע אז עמו בדברי תורה כמה שעות בנו של הרב הקדוש הנ"ל, הוא הקדוש מ' ירחמיאל ישראל יצחק זצ"ל בעל המחבר ישמח ישראל זצ"ל (ועיין בספר תיקון עולם סימן מד במכתב הקדוש רבי שמואל צבי מאלכסנדר זצ"ל).

✪ בצל הבעל חסד לאברהם מראדאמסק

מב. בשנת תרנ"ב בקיץ היה בקארלסבאד, ושם היה בעת ההוא הרב הקדוש מרן הר"ר אברהם ישכר הכהן הגדול בעל חסד לאברהם מראדאמסק זי"ע בן הרב הקדוש מרנא בעל תפארת שלמה זי"ע. והצדיק הנזכר לעיל הכיר גם כן בקדושתו לרבינו ושבח מעלותיו וקירבו מאוד²¹. ורבינו

²¹ רבינו הדפיס עליו מספד מר במאמר זכרון צדיקים, וזה לשונו:

הן באה אלי השמועה מרה ורעה אשר עשתה לה כנפים, כי נשקעה השמש בצהרים, ונלקח אל השמים, כ"ק הרב הצדיק המפורסם גדול בתורה גליה לדרעיה ואזהיר נהורא, רבים שתו מים חיים מכאורו, ויאותו לאורו, עמוד הימיני, פטיש החזק, איש

הסתופף אז בצילא דמהמנותא ושאב מים חיים מבארן, ולקח לקח מפי שפתי כהן ישמרו דעת.

■ בצל צדיקו דודו

מג. ומלבד הקדושים אשר בארץ הנזכרים כבר לעיל, ועוד להלן, שזכה רבינו להתברך מהם ולהתבשם מנועם זיום, היה עוד אצל שרפי קודש כמו אצל הרב הקדוש **מו"ה חנוך העניך זצ"ל מאלעסק**, ואצל הרב הקדוש **מו"ה מרדכי דוד מדאמבראווא זצ"ל**, ואצל הרב הקדוש **מו"ה מרדכי מקאזמיר זצ"ל** בן הרב הקדוש **בעל מגן אברהם על התורה המגיד מטריסק זי"ע**, ואצל הרב הקדוש **מו"ה דוד משה מטשארטקוב זצ"ל**, וגם אצל הרב הקדוש **מו"ה ברוך האלברשטאם מגארליץ זצ"ל** בן הרב הקדוש **רבינו בעל דברי חיים זי"ע** (וסיפר הרבה מעניניו ושיחותיו הצריכין לימוד), והכיר וראה את כל הצדיקים הקדושים **בניו של מרן מצאנז זי"ע**. וגם את הרב הקדוש **בעל דמשק אליעזר מקאמארנא זצ"ל** (שהיה אחר כך חותנו זקיננו). ואת הרב הקדוש **מה"ר יצחק יעקב מביאלא זצ"ל** (עיין להלן אות ס), ועוד הרבה צדיקים זקנים שבדורו.

והיה גם כן משובתי שבת קודש אצל הרב הקדוש **מו"ה יהושע זצ"ל מבעלזא**. שנסע לשם עם אביו **הקדוש זצ"ל** עם כמה אנשים חשובים ממונקאטש, בשנה הראשונה אחרי הסתלקות **רבינו מהר"ש זצ"ל**.

החסד והאמת, מנה בן מנה, החסיד שבכהונה, **מו"ה אברהם ישכר הכהן שדעתו יפה בשלש עשרה נפה זצלה"ה מראדאמסק**.

שמעתי ותרגז בטני, מאשר זה מלפני שבעה שבועות בערך, בהיותי בקארלאסבאד, זכיתי להתבשם קצת מתורתו ולראות בנועם יראתו וצדקתו, ונחקק במורשי לבבי עד לאחת, וקויתי לבקר היכלו לישבע נחת. ועתה אהה! פתאום נלקח מאתנו לדאבון לבנו וכו'.

ועליו יוכנו דברי הרמב"ם בסוף פרק ה' מהלכות יסודי התורה (הלכה יא)... וזה לשונו: שהכל מקלסין אותו ואוהבים אותו ומתאווים למעשיו הרי זה קידוש ה' ועליו הכתוב אומר (ישעיה מ"ט, ג) **עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר**.

עד כאן לשונו הטהור, עיין שם היטב באריכות הלאה.

הסתלקות רבינו בעל שם שלמה

מד. בשנת תרנ"ג (כ"א סיון) נלקח ראש לבית אבותיו, ועלה לשמים מר זקינו **אדמו"ר הקדוש מהר"ש זי"ע**, אשר רבינו היה אדוק אליו בעבותות אהבה עזה ברשפי אש, והוא היה רבו הראשון אשר למד אצלו תורה וחכמה קדושה וטהרה ויראה עילאה (ראה הקדמת רבינו זי"ע לספרו דרכי תשובה על הלכות מקוואות), לכן גדלה אצלו הגעגועין לאין שיעור (ורחש לבו מילי דהספידיא על מר זקינו לרשום על הגליון להרגיע קצת רוחו הטהורה, ונדפסו הדברים אחר כך בקונטרס מיוחד בשם **מאמר זכרון צדיקים** בשנת תרס"ה²¹), והיתה המלוכה אז לאדמו"ר הקדוש **בעל דרכי תשובה זי"ע**, והגיע תקופה חדשה לבית חייהם.

²¹ וזה לשונו:

ב"ה יום א' טו"ב מנחם אב תרנ"ג

הן כבא כגל הגלגל, אלקים הביא יום מר, אור ליום ב' שלח, כ"א סיון תרנ"ג, עולם חשך בעדינו, כי נפלה עטרת ראשינו, מחמד עינינו, משוש לבנו, רוח אפנו, קדוש ה' אשר אמרנו בצלו נחיה בגוים נלכד בשחיתותינו, אוי לנו כי חטאנו, עלה מות בחלוננו, מבחר גברינו, נלקח ארון אלקים, כבה נר ישראל, רב פעלים מקבציאל, הלא הוא כ"ק אאזמ"ו הרב הגאון הקדוש, צדיק יסוד עולם, אספקלריא המאירה, ברזא יקירא, פאר הדור, מאור הגולה, מאד נעלה, לאות ולפלא, איש אלקים מרן כקש"ת מוהר"ר שלמה שפירא זצלה"ה הכ"מ זי"ע ועכ"ל, אבד"ק סטריזוב, ואחר כך אב"ד פה ק"ק מונקאטש והגליל.

אם אבא לבאר גאון חכמתו ורוחב בינתו, גודל צדקתו וחסידותו, עומק צניעתו וישרותו, רוב מעלותיו ורוב סגופיו בסדר קדושה והבדלה מעניני עולם הזה, צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל, איזן ותיקן תקנות טובות אשר גדר גדר ועמד בפרץ, בדת תוה"ק השים את מבטו מעודו, ומי אשר ראוהו הכיר כי איש אשר רוח אלקים בו הוא, ומדות שמנו חכמים מצאו קן בו, תואר פני מלך בזיו הדרתו, בשלום ובמישור הלך, ורבים השיב מעון בנועם מוסרי ותורותיו הנוראים בלהבת קודש, חכו ממתקים וכלו מחמדים, ומרגליות היתה תלויה בצוארו, כיבד ה' בגרונו, עד שכל חולה נפש השומע מיד נתרפא וראו כי כאשר ינגן המנגן נעים זמירות ישראל, ותהי עליו יד ה' בכח וגבורה בשפה נעימה וברורה, מראשית השנה ועד אחרית שנה, בשכחות וימים טובים וימים נוראים, הוסיף כח הפליא גבורה, בקדושה וטהרה, דבר בעתו ובזמנו, אין על עפר משלו, אוי מי ירפא עוד שברון לבנו, הן נחמד העץ החיים להשכיל להבין מאתו ולטעום טעם עבודת ה' ויראתו הטהורה על פניו, האיר כח הזמנים מדי חדש בחדשו ושבת בשבתו ומועד במועדו, ואנשים אשר נהרו מרחוק ומקרב לחסות בצל קדושתו, פעל ישועות בתפלתו. אהה! מי יגן עתה בעדינו, ומי יעמוד לנו, הנה אם אמרתי אספרה כמו גדולתו והתמדתו ופרישתו לא יכילו ספר שלם מהרבה ניירות, אשרי עין ראתה והבינה כל אלה, ולא יתואר בחרט עלי גליון, ולו דומיה תהלה, לזאת אחדל.

עד כאן לשונו הטהור, עיין שם באורך הלאה.

רבינו עמד לימין אביו במילי דמתא והמדינה, ובכל דבר הקשה בדברים העומדים ברומו של עולם לתיקון הדת, ובכל ענין כמעט לא נעשה דבר בלעדו. וכמה וכמה פעמים אשר אביו הקדוש בענין שהובא לפניו, שלח אל בנו הקדוש שהוא לבדו יעשה ויגמור הדבר בכלי טוב, כי ידע שיש בו כדי סמיכה ברא כרעא דאבוה, האמת נר לרגלו ואור לנתיבתו, והוא איש אשר רוח אלקים בו בחכמה ובתבונה ובדעת קולע אל השערה.

* בצל הבעל דברי יחזקאל משינאווא

מה. משנת תרנ"ד והלאה, נסע רבינו מדי שנה בשנה עם אביו הקדוש לשינאווא, להתבשם מאור קדושת האי סבא קדישא רבינו יחזקאל זי"ע. ודרכם היה לשבות שמה בכל פעם שתי שבתות, ועל פי רוב בפרשת נח-לך, מיד אחר עבור המועדים בירח האיתנים.

והאגדה מספרת ממרן מרוזין זי"ע (ראה שער יששכר מאמר חדש מרחשון), דלכך נקרא החדש הראשון אחרי הימים נוראים מר-חשון, כדרך שאמרו חז"ל (מגילה כז, ב) המתפלל ישהה כדי הילוך ארבע אמות, ואמר רב אשי שכל ארבע אמות תפלתו סדורה בפיו ורחושי מרחשין שפתותיו. הכי נמי אחרי הימים הקדושים עדיין שפתותיו של אדם ורעיונותיו מרחשין מהמון רגשי קודש תפלת ישראל, על כן נקרא החדש מרחשון, מלשון רחוש"י מרחשו"ן, עד כאן לשונו הטהור. ואולי הקדושים הנזכרים לעיל כווננו דרכם לאותו הזמן גם כן מטעם הנזכר לעיל.

מו. כמה שגבה מעלת שני האכסנאים הנכבדים האלו בעיני מרן משינאווא, אציג פה ציור אחד:

אחד מהמשמשין בקודש בשינאווא אשר היה לו גם כן אכסניא ודירות נכונות, והיו רגילים שני האכסנאים אב ובנו הנזכר לעיל להתאכסן אצלו, ופעם אחת בליל שמיני עצרת ובעל האכסניא הנזכר לעיל בא אל השלחן, ויצו להגבאי אשר על היין לעמוד עבודו בקבוק יין, ושאלו מרן משינאווא, ולשמחה מה זו עושה, ובפרט הלא עליך להכין סעודה להאורחים האכסנאים המסובין אצלך, ואם אתה תבלה פה כל הלילה תתעצל במלאכתך ליום המחרת. והוא השיב, כי על בשורה טובה באתי, כי הגיעני היום מכתב מהגבאי דהרב ממונקאטש להיות הדירות נכונות, כי הם יבואו לכאן על שתי שבתות הבאים. ועל זה השיב מרן משינאווא, כי זהו באמת

בשורה טובה. ואמר לפני המסובין, כי הרב ממונקאטש (בעל דרכי תשובה) הוא אדם דגול מרבבה, בעל הוראה מופלא, אשר אין דוגמתו אף בכל מדינת גאליציה. ובנו הוא (רבינו) מעין נובע, אשר מי ששומע היום מאתו דברי תורה ולמחרתו כאשר פיהו פותח בחכמה, לא יכירהו עוד אשר יאמר עליו כי הוא זה שדיבר עמו אתמול, מחמת גדלותו שהוא מוסיף והולך מיום ליום, עד כאן לשונו הקדוש.

צאו וראו מן הוא דקמסהיד עליו, ורבינו היה אז רק אברך כבן כ"ה-כ"ו שנים, והאי סבא קדישא הכיר בו וראה גם עתידתו, שהוא נחל נובע מקור חכמה וקדושה, ומן הבאר ההוא ישקו העדרים צאן קדשים בני ישראל בדורותיו, ועד דורו של מלך המשיח, בביאתו במהרה בימינו.

מז. רבינו בעל דרכי תשובה אם כי כבר היה אז רב ואדמו"ר גדול ומפורסם מנהיג ישראל להבאים לבקר היכלו כבוד, בכל זאת בהיותו בשינאווא היה לו התבטלות לגמרי, ונהג שם רק כאיש פשוט בהתנהגותו, עד כי גם קידוש בליל שבת קודש לא עשה לעצמו, כי רצה דייקא לצאת חובת קידוש מפי רבו הקדוש. וכן בנו הוא רבינו בעל מנחת אלעזר נהג ככה כמובן.

ורבינו היה חביב בעיני רבו לחשיבות בפני עצמו כנזכר לעיל, ואותו מצא מרן משינאווא לבר סמכא ודייקן ובר לבב להוציא לאור עולם את תורת האמת של מרנא המקובל הקדוש מה"ר שמואל וויטאל זי"ע, אשר סידר רבינו ונדפס על ידו הסיפור חמדת ישראל להנזכר לעיל בשנת תרס"ה, יעיין שם היטב בהקדמתו של רבינו באריכות.

מח. בכל משך הימים שנשתהו בשינאווא נכנסו בכל יום אל הקודש פנימה וישבו שעות ארוכות, ומרן האציל מהודו עליהם בשיחות קדושות ונוראות בדרכי ה' ומילי דחסידותא ועינינים שונים. ולעומתו המה הטו און קשבת והביטו אחרי כל תנועותיו ועבודתו הטהורה ושאונו מבאר קדושתו, כי כלים כאלו ראויים לקבל ברכה, והיה להם לב לדעת ועינים לראות ולהתבונן בכל אשר אחז צדיק דרכו בהדרת קודש, אב ובנו שראו את החידוש, זה אל זה יאמרו פירושים צדיק מה פעל במעשיו והתנהגותו ובשיחותיו הצריכין לימוד.

וסיפר רבינו, כי כמה פעמים הראה ורמז לו מר אביו כשישבו אצל השלחן הטהור לדייק בהתרגשותו ותנועתו של רבם הקדוש (משינאווא), ולפעמים

נדמה לעיני העם כי נרדם הוא אבל לבו ער ובווער כתנור, וניכר גם במשמוש ידיו ומלילת רגליו הקדושים אשר רעיונותיו ישוטטו בגבהי מרומים דבוק באין סוף ברוך הוא, מה עמקי מחשבותיו ומה גבהו דרכיו.

✽ ברכת רבו משינאווא

מט. פעם אחת סמוך לפטירת **מרן הקדוש משינאווא** נסע רבינו לשם בעצמו בשליחות **אביו הקדוש**, לטכס עצה בהתיישבות איזה ענין גדול. וכשהגיע לשינאווא באחת הימים מימות השבוע, גמר ענינו באותו יום, וקיבל עצת רבו על נכון, ונפטר מאתו בכבוד כתלמיד מרב. ומפני סיבה, נשאר עוד שם על לינת לילה.

הבוקר אור, ולהיותו עוד באותו עיר, הלך מחדש לקבל פני רבו. וכשבא לחדרו, מצאו מוכתר בתפילין שהניח לצורך קריאת שמע של שחרית. וכשראה אותו מרן הקדוש, רמז לו על איזה ענין בא מחדש. והשיב לו, על פי הגמרא (מועד קטן ט, א ומובא ברמ"א יורה דעה סימן רמב סעיף טז) דכשהוא לן באותו עיר מחוייב לקבל פני רבו שנית.

וסילק **מרן הקדוש משינאווא** את התפילה של ראש מעל ראשו, ודיבר עם רבינו בסבר פנים יפות, שיחות נאות בארוכה, והושיט לו ידו הקדושה מלא רגש אהבה, והלך ללוותו ככה (מלוכש בכובע הקטנה על ראשו ועודו נאזר בזרוע קדשו עם התפלה של יד), מביתו וחצירו עד פני השוק. כל כך טרח אותו צדיק סבא קדישא בשבילו (של רבינו אברך כבן ז"ך שנים). והאציל מברכתו עליו, ואמר לו: "תתברך משמי מעונה, שבכל פינות שאתה פונה לשם שמים, תשכיל ותצליח ותעלה בידך לטובה". ולאביו שלח כזאת, ברכה ושלום בחיבה יתירה. ורבינו נתפרד ממנו, והוא שמר את הדבר ברכת רבו הכי גדולה הלזו.

זאת הברכה אשר בירך מרן הקדוש לפני הסתלקותו, והרי זה כמו סמיכה רבה אשר נתן מהודו עליו בדבריו האחרונים, בהיותו עדיין בריא עדיף, וראה הקדוש משינאווא ברוח קדשו כי רבינו יהיה נצרך לברכה זו בעת שיהיה מנהיג הדור. וכאשר באמת, זאת היתה לו לרבינו לחיזוקא דרבנן בכל שני חייו, ברובי מאורעותיו, אשר כל פעל למעניהו של השם יתברך ודתו, במלחמות אש לקיום האמונה (כמו שידובר עוד מזה הלאה א"ה). והזכיר רבינו את אמרות טהורות ברכתו האחרונה שקיבל מרבו הנ"ל, פעם אחת בדרשתו בבית הכנסת הגדולה דפה קהלה בשבתא דריגלא, ודמעות נשרו מבין ריסי עיניו בזכרו אהבת הקדמונים.

באשכנזא דרביה

ג. בשנת תרנ"ט היה גם כן בשינאווא אחר חג הסוכות כנהוג, ואחר כך שוב כליל זאת חנוכה בעת שישב רבינו בעל דרכי תשובה אצל גרות חנוכה, הגיע טעלעגראם משינאווא כי מרן הקדוש צריך רחמים לרפואה שלימה, ומאד נתכרכמו פני הדרכי תשובה בשמעו את הנשמע, ומיד המתיק סוד עם בנו הוא רבינו וגמרו ליסע תיכף לשינאווא לבקר את רבם - רבן של כל בני הגולה.

הגם שהיה אז אור ליום ו' ערב שבת קודש, נסעו מיד כלילה, והגיעו עוד לשם ביום ערב שבת קודש כחצות היום. והיו שמה בשבת קודש. ועיילו בלא בר לפני ולפנים, בכל משך הימים, לבקר אותו צדיק בהיכלו בחליו האחרונה.

וסמוך להסתלקותו הכירו בפני קדשו כי מבקש ומחפש אחר איזה דבר, והעומדין עליו היו רוצים ליתן על פיו מעט חלב או מעט טע"ה, והוא ממאן בזה. ובתוך כך בא רבינו בעל דרכי תשובה סמוך למטתו, והבין ברמיזת רבו, ונתן בידו סידור האריז"ל, ומרן הקדוש היה פותח ורואה בכוונת בידך אפקיד רוחי. ונשתהו שם, עד שבעון הדור כבה נר ישראל, האי סבא קדישא עלה למרום ביום שני בשבת ו' טבת, והמה אב ובנו היו מהמתעסקים בסדר הטהרה וההלבשה והלויה. זכותו יגן עלינו אמן.

גא. פעם אחת נשאל רבינו אודות נוסח התפלה שאומרים קודם לימוד משניות על נפטר, וגם אחר י"ב חודש וביום היאהרציי"ט על אבותיו, שכתב שם ותמחול לו על כל פשעיו וכו', וגם אם אבותיו היו צדיקים. ואיך יאמרו כזה בן אחר אב או תלמיד אחר רבו.

והשיב רבינו מעשה רב, כי זכור יזכור בעת פטירת רבו הקדוש משינאווא זי"ע, אשר עשו ההקפות וצעקו בבכיות, הריני נותן פרוטה זו לצדקה לטובת נשמת (רבינו) יחזקאל שרגא בן (רבינו) חיים ותמחול וכו', אשר תאחזימו רעד לומר דברים הללו על המלאך ה' צבאות קדוש ונורא. אך לא שינו ממטבע שטבעו חכמים בסדר התפלה ובקשת רחמים, וה' הטוב יסלת. [וכן בעונותינו הרבים היה חרדה זו ביום המר ב' סיון תרצ"ז, בהלויית רבינו הקדוש למנוחתו עדי עד, שעשו ההקפות כנזכר לעיל, וצעקו בקולות ובכיות נוראות כסדר הנזכר לעיל. אוי לאזנינו שכך שומעת.]

© מקבץ הדינים לרבינו הבעל-שם-טוב

נב. פעם אחת חשב ומנה רבינו לחשיבות גדול בעיני עצמו, איך שהוא קיבל תורה מן מעיין הרביעי בקודש למקור תורת החסידות של קודש הקדשים מרן **רבינו הבעל שם טוב זי"ע** כזה:

מרן הקדוש המגיד הגדול **הרבי ר' בער ממעזריטש** שקיבל מהבעל שם טוב והוא מסרה למרן הקדוש **רבי משה ליב מסאסוב** (שהיה עוד אצל המגיד), והוא מסרה לבנו הקדוש **רבי שמעלקא**, והוא מסרה לרבינו הקדוש **הרבי ר' שלמה שפירא**, ורבינו קיבל ממנו.

אחר כך התיישב ואמר שהחשבון הזה הוא אופן רחוק קצת, לאשר **הרבי ר' משה ליב מסאסוב** לא היה אצל המגיד **ממעזריטש** תלמיד מובהק, וגם זקינו **הרבי ר' שמעלקא מסאסוב** היה בעת פטירת **אביו הקדוש** רק כבן ז' שנים.

ועורר אותו תלמיד אחד מתלמידיו החשובים כי יוכלו לחשות עוד באופן יותר קרוב באמצעות:

א) **מרן הקדוש משינאווא** אשר רבינו קיבל ממנו. והרב הקדוש משינאווא היה תלמיד מובהק ב) למרן הקדוש **הרבי ר' שלום מבעלזא זי"ע** שנסע אליו שנים רבות (וכן זקינו [של רבינו] **הרבי ר' שלמה שפירא זי"ע** היה גם כן בבעלזא כמה פעמים). והרב הקדוש מבעלזא קיבל מרבו א) הקדוש ר' **שלמה מלוצק זי"ע**. והוא היה תלמיד מובהק אצל ד) מרן הקדוש **הרבי ר' בער ממעזריטש זי"ע**, שהוא היה מעיין הראשון ששתה מבאר רחובות של **רבינו הבעל שם טוב זי"ע**.

והתענג מאד רבינו שזכה להיות כלי מוכשר לקבלה קרוב כל כך למקור מים חיים של הבעל שם טוב, אשר מפיו אנו חיים עד ביאת משיח במהרה בימינו אמן.

ובאמת על רבינו הקדוש נוכל לומר עליו, כי הוא זה תלמיד נאמן אשר הפיץ תורת החסידות של הבעל שם טוב הקדוש ותלמידיו הקדושים במלא מובן המילה. זיל קרי בי רב חיבוריו הטהורים, המלאים זיו ומפיקים נוגה מהן, להתחקות על שרשן, לאין שיעור.]

פרק שביעי

תורת המנחה

✽ להודיע טבעך בעולם

נג. בשנת תרס"ב לשנות שלשים שנה לחייו הוציא לאור את ספרו **מנחת אלעזר** חלק א', שאלות ותשובות ופלפולים נאים. וספרו הנזכר לעיל הודיע טבעו בעולם להתפרסם בכל תפוצות הגולה, לאחד המיוחד מחכמי ישראל החרדים לדבר ה', להיות תופס את המקום היותר חשוב בין ראשי גדולי המדינה בבקיאותו הנפלאה וכח זכרונו הכביר, והסכימו על חיבורו גדולי הדור שרי התורה.

✽ הסכמות גדולי הדור

הגאון הגדול המפורסם **מה"ר יצחק שמעלקיס מלבוב בעל בית יצחק צל"ה** כתב בתוך הסכמתו, וזה לשונו:

ומצאתי בהם דברים טובים ונכוחים, נכבדות מדובר בהם, פלפולים חריפים ושנונים, על אדני ההגיון הישר בנוים, ולהרב המחבר דרך ישר בפלפולא דאורייתא, חציו שנונים, מימיו נאמנים, לוחם מלחמתה של תורה, כגבור מלומד להשיב מלחמה שעה, בשדה בירור ההלכות, וישוב ההויות. ואקוה כי יהיה לריח ניחוח לכל לומדי תורה, כי יתענגו על טובם וישמחו במו.

עך כאן לשונו⁷.

⁷ רבינו בהיותו בלבוב אצל הגאון שר התורה הנזכר לעיל עבור הסכמתו, נחקק בזכרונו הדבה עיניים ממנו בעיר הגדולה לאלקים שהביאו לפניו כמה שאלות לשפוט ולהורות, והוא השיב לכל שואל כסדרן ברוחב בינתו, גליה לדועיה ואנהיר נהורא, בטוב טעם ודעת זקנים. והיה רבינו חשוב מאוד אז בעיני הגאון הנזכר לעיל, שאמר כי מתענג על אברך בן של קדושים מזרע אדמורי"ם, אשר הוא למדן גם כן בחריפות ובקיאות בנגלות התורה.

נד. והגאון הגדול המפורסם מוה"ר יוסף מסלאנים זצ"ל כתב בתוך דבריו, וזה לשונו:

מהספר מנחת אלעזר אשר חיבר הרב הגאון החריף, בנן של קדושים, סיני ועוקר הרים, כבוד שמו מפארים, מוה"ר חיים אלעזר וכו', עיינתי בהקונטרסים וראיתי אשר סכיננו חריפא בפלפול וסברא ישרה, ושמחתי במנחתו הטהורה אשר ת"ל גם בעיתים הללו עוד תפעם רוח התורה בלב השרידים אשר ד' קורא להבין ולהעמיק בדברי רבותינו להעלות פנינים.

עד כאן לשונו.

נה. והרב הגאון הקדוש מה"ר מרדכי דוב זצ"ל מהארניסטפאליע - חתנו של רבינו בעל דברי חיים זי"ע, כתב בתוך דבריו, וזה לשונו:

ראיתי הולך בדרך פלפול וסברות ישרות ובודאי יהנו ממנו תושיה כל ההוגים בו ... שיהיה ה' בעוזרו להוציא כל חיבוריו הטובים ולהגדיל תורה ולהאדירה,

עד כאן לשונו.

נו. והרב הגאון המפורסם מרן בעל שדי חמד זצ"ל כתב בתוך דבריו, וזה לשונו:

מכתב לחזקיא די שדר לן מר, בצירוף הקונטרסים מספרו היקר מנחת אלעזר, קבלתי באהבה. והיו עיני ולבי משוטטות באיזה מקומן של שבחים, וראיתי בהן מראות נגהים טורים ונכוחים כריח ניחוחים, אור בהיר בשחקים, דברים חרופים ומזוקקים, בבקיאות וחריונות וסברא ישרה ערבים ומדבש מתוקים.

עד כאן לשונו.

נד. והרב הגאון המפורסם מוה"ר ר' משה צבי פוקס זצ"ל מגראסווארדיין כתב, וזה לשונו:

וענותותו תרביני לשאול ממני הסכמה על ספרו היקר! חלילה אין זה כבודו דמר אשר אין צריך לדידי ולמטלעתי, וכבר נודע למשגב טבעו

במדינתנו, כי רב גובריה, דין רפיש מדבית אבות העולם זי"ע. ומה גם, כי כבר הסכימו שרי התורה הגאונים הגדולים דקהלת לבוב ודקהלת סלאנים על הדפסת ספרו, והאריכו למעניתם בשבח חיבורו הטהור. מעתה דבר שפתים אך למחסור, חסרון כבוד התורה. ואלף תודות להדר"ג נ"י, על אשר כבדני במנחתו הטהורה.

עד כאן לשוננו.

נח. והרב הגאון המפורסם מחוסט בעל ערוגת הבושם זצל"ה כתב, וזה לשונו:

רוח מבינתו תעוררוהו, להוציא לאור תעלומות תרומות חכמתו, אשר השיב שואליו דבר דבר על אופניו בפלפול וסברא ישרה, תהיינה חוברות במחברתו שו"ת מנחת אלעזר. ונפשי יודעת מאד כי הה"ג המחבר נ"י כשמן תורק שמו, עד כי מבלעדי תמוך ידי עליו, יבואו ויגידו תהלתו בשערים המצוינים בהלכה. אך בענות צדקו מחזיק עצמו לגבר אשר דרכו נסתרה, על כן ביקש ממני להיות מן המסכימים על מחברתו. לזאת הנה שפתי לא אכלה להגיד לאדם יושר, כי מדי עברי בין בתרי דבריו מצאתי בהם דברי נועם מלאים זיו נוגה מפיקות, אמרותיו אמרות טהורות מזוקקות, לברר וללבן הלכות פסוקות, ודולה ומשקה מים טהורים מבארות עמוקות. וכל מן דין ראוי להיות פרוי למאכל, להשביע נפשות שוקקות.

✪ מסכתבי הר"ח"ק מביאלא

נט. לחיבת הקודש אעתיק בזה שני כתובים כתב יד קודש הרב הגאון הצדיק הקדוש מו"ה יצחק יעקב האדמו"ר מביאלא זצל"ה אחיו של הרב הקדוש מביאליבעג (חותן רבינו), בן הרב הקדוש איש אלקים מוה"ר נתן דוד משידלאווצי זי"ע.

הא' מה שכתב אליו ברכת תודה, וכמה דברים נכוחים למבין איכא למשמע מיניה.

הב' מה שכתב אליו בהשיגו ספרו מנחת אלעזר וסיפר בשבחו.

ס. מכתב א':

ב"ה. ערב פסח קודם חצות דהאי שתא בסת"ר לפ"ק, ביאלא.

אורך ימים ושנות חיים ושלוש וכל טוב ושמחת החג, לכבוד חתן אחי, ידיד נפשי, הרב הגדול, צנא מלא ספרא, יראת ה' הוא אוצרו, הטוב ומטיב לכל, חסידא ופרישא, כקש"ת מוה"ר חיים אלעזר שליט"א, עם נות ביתו - היא בת אחי, מנשים באהל תבורך, מרת חיה חאשא שליט"א.

בזו הרגע קבלתי על שמחת החג הקדוש הבא לקראתנו לשלוש את השטריימל. והנני מברכם על כל תגמוליו עלי, אשר יהיה מזה כובע ישועות על ראשכם.

ואגב, בדרך רמז, רמז לי, אשר אותיות שטריימל - שטר-ימול, אשר יפרעו השטר הזה אשר מוטל על כל איש ישראל לקיים מצות מילה בשנה הזה, ובחג אשר נתכשר אברהם אבינו ע"ה בילד הנימול לשמונה, תחילה וראש לפדיון נפשכם תקיימו מצות פדיון הבן יקר, מילתא אלבישיהו יקירא (על-פי שבת י, ב), ופרע מן דאת לבוש (על-פי בראשית רבה פ"כ יב), ה' מלך ילביש, ה' זרוע עוז לעמו יתן (על-פי תהלים כט, יא), יברך אתכם בשלוש רב לאוהבי תורתך (על-פי תהלים קיט, קסה), ויראה בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות לשמה על ישראל שלום, דהיא בבחינת (בראשית רבה פט"ז ב ועוד) בלויתיה, לוית חן נמטי לך על רוב טרחתך.

ויהא רעוא מן שמיא שאשיב גמולכם בראשכם על ראש שמחתכם שמחות הלב בנים ותקבלו את החג הקדוש הבא לקראתנו לשלוש בכשרות ובדיעות.

כנפשכם, וכנפש דודכם העומד על המצפה לישועתכם במהרה במהרה. יצחק יעקב בהרה"ק ה' מ' נתן דוד זצלה"ה זי"ע

סא. מכתב ב':

ב"ה. אור ליום ה' בסדר למען תחיה, פה נ"ב, שנת בסת"ר.

אורך ימים ושנות חיים ושלוש וכתובה וחתימה טובה, לכבוד חתן אחי, הרב הגדול בתורה, חכם הרזים, חו"פ, בנש"ק חיים אלעזר שליט"א עם כבוד נות ביתו שליט"א.

את מנחתו - מנחה הטהורה בכלי מלא דעת התורה הקדושה - קבלתי באהבה וברצון. אנא ה', יעלה מחברתו לרצון, שיהיה מחברת הקודש

חיבור עצמות אחד אל אחד, א-ל שבשמים ובארץ יראנו את ישועתו הגדולה, יגדיל כבוד ה' על יראיו בכבוד ה' בבנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצוות, ולקיים (דברים יא, יט) 'ולמדתם אותם את בניכם' ובני בניכם, יום אשר אלקי אבותיכם יהיה בעזרו. וזאת יהיה פרי מנחת אלעזר, בני אלעזר, ודביה ירבה למעלה עד קדושת אבותינו יגיע לרחמים ולרצון במהרה במהרה, א-ל יבנה ביתכם ברחמים, ותתחדש עליכם שנה טובה וחיים ארוכים, ובשמחת הלב בנים.

כנפשכם, ונפש דודכם המצפה לישועתכם במהרה, הדורש שלומכם באהבה רבה ואהבת עולם.

יצחק יעקב בהרה"ק ה' מ' נתן דוד זצלה"ה זי"ע

חכמתו בחוץ תרונה

סב. נחזור להנזכר לעיל, עם הופעת חיבורו הראשון שו"ת מנחת אלעזר אשר חכמתו בחוץ תרונה, וכבכורה טרם קיץ, נתקבלה בעיני הוגי תורה אוהבי תושיה, גדולים וצדיקים אמיתיים שבדור.

אמנם ראיתי בני עליה והמה מועטים, ולאשר ספרו זאת לא היתה כמו סתם ספר היוצא מאברך כבן שלשים שנה בפלפולא של תורה חריפות ובקיאות לבד, לא כן משפט החיבור הלז ומעשהו בקודש. והמסתכל בספרו נוכח לדעת, כי מחברו אדם שלם איש דברים, אשר כל דבריו כראוי מוצקים משובצים בעדי עדיים, תורה ויראת שמים, נגלה ונסתר ברוחו פי שנים, מור ואהלות עם כל ראשי בשמים, ידיו רב לו לברר וללבן ולחוות דעת בענינים העומדים ברומו של עולם, מלבד הפלפול ובירור הלכה על פי דעת תורה. עוד זאת מצאנו טעם זקנים, תגבורת ורגש אש קודש כזקן ורגיל ופרקו נאה ורוחב בינת אדם.

לדוגמא: בתשובה י"א בענין הפלוגתא שבין נוסחי התפילות. תשובה כ"ו, בענין נושאי מטה בכתף. תשובה ס"ו, קריאת התוכחה בברכה. תשובה ס"ח, בענין תפלה על קברי הצדיקים, עיין שם בדבריו הקדושים באריכות. ועוד כהנה בתשובותיו, כרכא דכולא ביה. גם מבין השורות יאירו שפעת בניירות והשפעת הקולמוס, נראין דברי רבי שהם נימין היוצאין מקרב איש ולב עמוק של מעין קודש הקדשים. כל אלה חיברו יחד בספרו, ועל זה נאמר באמת (קהלת ז, כח) 'אחד מאלף מצאתי, לאיש צעיר כמוהו לאות ולפלא.

© זח לעומת זה

סג. אמנם את זה לעומת זה עשה וכו', וכתפוח בעצי היער וכשושנה בין החוחים כן דודי בין הבנים. ועמדו עליו מארי דפלגאי, תלמידי חכמים חורגיים (כן קורא אותם מרן בעל פרי מגדים), בעלי קנאים פוגעים בו, וניסו את כוחם הרע לסתור בניינו. וימררוהו וכו' וישטמהו בעלי חיצים, וכחץ שחוט לשונם. וכמו שמתנצל רבינו בעצמו בהקדמה (תרע"א זעירא) לשו"ת מנחת אלעזר חלק ב' בתוך דבריו, וזה לשונו:

ומה גם ביותר בימינו אשר רבו המקנאים במחנה, אשר כל ישעם וחפצם אך להרבות כבודם בשביל שנקרא חכם, בשביל שנקרא רבי (גדול וצדיק וכיוצא בו, ובאמת המה צעיר שנים וחכמה), ואם יוציא לאורה גם מחיבורי טהרה בחידושי תורה, על ידי זה יחושו כי יתמעט כבודם גם באפס מנהו, ומקצתם יחשבו מזימות בצפוניות לבכם איך להוציא דבה ולעז, למדו לשונם דבר שקר ומרמה, לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו, ולא יעיניו כלל בהספר ושיג המחבר קלון תמור כבוד הראוי לו, והני ברכי דרבנן וכו' (מלבד הצרים מבחוץ הפושעים המלגלים וכופרים). על כן אם בימינו בחשכת הגלות המר הזה יהין אחד לטרוח ולהוציא לאור חידושי בהלכה והן בכל פינות התורה, ראוי לו מאת ה' הטוב רוב הצלחה טובה וישועה בכל עניניו, תמור עצבון ומרות רוח אשר קיבל מהדפסת הספר (מהמקנאים), ומכל טוב אל יחסרנו.

עד כאן לשונו הטהור.

אך רבינו כאשר הכרנוהו במקצת כטפה מן הים במבחר שנותיו מתרומת מדותיו, שהיה גבר בגוברין ארז בלבנון שכל רוחות שבעולם לא הזיזו אותו (כמו שנדבר עוד מזה ברצות ה'), כן היה עוד בדמי ימיו בימי הבוסר כל כלי יוצר עליו לא יצלת. הוא בתום לבבו אחז דרכו בקודש כולו לגבוה סלקא טהור לה', וכגנה זרועיה תצמיח הבשילו אשכולותיה ענבים, הולך ואור בד' אמות של הלכה, וכבוד ה' עליו זרח וזרח כשמש בצהרים.

פרק שמיני

ראש-בית-דין

⊗ ראב"ד מונקאטש ואב"ד טשענידיעף

סד. ובשנת תרס"ד נתמנה לראש בית דין דק"ק **מונקאטש** ואבד"ק **טשענידיעף** - היא ישוב ישן עתיק יומין סמוך ונראה לעירנו, ומראש מקדם היא היתה ראש הישוב דהגלילות בטרם העיר **מונקאטש** על תלה בנויה.

וסיפר רבינו, כי בילדותו נסע פעם אחת עם אביו וזקיננו (אודות הכשר רחיים לפסח), דרך כפר **טשענידיעף** הנזכר לעיל, ובעברם דרך בית החיים דשם הרים ועמד קצת מר **זקיננו הקדוש** ואמר, כי מרגיש אור וקדושה גדולה. ואחר כך חקר ומצא, כי בתו של **הרב הקדוש מנאדווארנא בעל צמח ה' לצבי זי"ע** היתה דרה שמה, ונקברה בבית החיים הלז למנוחתה עדי עד.

⊗ מעשה שהיה בטשענידיעף

סה. ואגב הזכרת מקום ישוב הנזכר לעיל נזכרנו מעשה שהיה שם בישוב ההוא, וזה תוארה:

נכרי שר פקיד המקום אשר עשה טובות רבות לבני ישראל, הפציר וביקש מאברך אחד שילמוד עמו חומש ספר בראשית. והאברך ההוא, להיותו ירא שמים, לא רצה ללמוד תורה עם ערל, אבל היה ירא גם כן לפגוע בכבודו מחמת שהוא המושל במשמרת המקום, לכן השמיטו ודחהו בתירוצים שונים. ובבואו אליו פעם אחת, מצא לאותו נכרי עוסק בעניני עשר ספירות ועניני קבלה שהוא מועתק לו בלשונם. ועמד מרעיד, ונשמט ממנו גם בפעם הזאת בדיחוי בעלמא.

ובתוך כך, סיפר האברך את הענין לפני רבינו, ולהורות כדת מה לעשות השיבו רבינו:

הנה כד הוינא טליא נתרחד עובדא בעיר מולדתי בסטריזוב, שבא לשם איש יהודי אחד אשר הראה נפלאות לגלות נסתרות. דהיינו, כשפתחו לפניו ספר אחד יהיה איזה שהוא, ושאלוהו מה כתיב בשורה הרביעית או עשירית וכיוצא על אותו עמוד ודף, מיד ידע להשיב כל השורה וכל הכתוב בספר. וכהנה דברים מבהילים.

ולא ידעו במה כחו גדול, וניסו לתהות על קנקנו להבין ולהשכיל אם ידיעותיו המה מסיטרא דקדושה או להיפך. ולאשר מבואר בדברי חז"ל (חולין קה, ב) דכל מידי דצייר וחתים לית להו רשותא, לקחו ספר אחד וחתמוהו מכל צד חותם בתוך חותם ונתנוהו תחת מפה ותחת השלחן. וכאשר שאלוהו על זה, הוא השיב מיד, אתם רוצים לנסותי במידי דצייר וחתים. וידע והשיב על הכל, גם בזה.

ולפני זקיני הקדוש בעל שם שלמה זי"ע (שהיה אז אב"ד קהלה הנזכר לעיל) לא התראה אותו האיש, ולא רצה לבא לפניו. רק בפעם אחת, עשו החברייא בהעלם מהאיש ההוא בהיותו בבית המדרש, וסגרו את הדלת שהיתה של ברזל, בידעם כי לאותו שעה היה מוכן זקיני הקדוש לבא לבית המדרש. ובבוא קרוב לאותו שעה, התחיל האיש לדחוף את עצמו לילך החוצה, ואמר, אוי הרב בא לבית המדרש. ולא הניחוהו העם לרוץ, והיו בטוחים כי לא ילך, כי הדלת סגרו. אבל הוא נרעש ונפחד כל כך, ושיבר את הדלת ברזל, וינס ויצא החוצה.

אחר זה, צוה זקיני הקדוש לבדוק אחריו את התפילין, וסדר אכילתו ושינתו. ומצאו התפילין שלו ריקנים בלי פרשיות, והוא ישן בבית הקברות בכל לילה. ונתגלה קלונו, וידעו בבירור כי מצד הטומאה שנדבקו בו רוחין דמסאבין ר"ל ידע כל אלה, ונתרחקו ממנו. עד כאן המעשה.

וסיים רבינו: כי זהו היה המובחן האמיתי, לאשר אם ישנו ניצוץ קודש אז נמשך ומתאוה הניצוץ ההוא לשורשו להקדושה, מה שאין כן אם כולו הפך ומשוקע בהטומאה אז הטומאה מתרחקת ובורחת ומתפרדת מבלי להזדקק כלל אל שער הקדושה וטהרה, ולכן האיש הנזכר לעיל מצד גודל הטומאה הדבוקה בו רחמנא לצלן נס מזקני הקדוש ונבעת מפניו. ובכן בזאת תבחנו מהנכרי הנזכר, אם תשוקתו ללמוד תורה הוא מצד איזה ניצוץ קדוש אשר בקרבו אז יתאוה ויתמשך לשורשו. לכן תאמר לו אשר יבא לביתי, ואני אעמוד על המבחן.

וכן היה, שהאברך המופלג הנזכר לעיל הלך להנכרי, ואמר לו, כי הרב ממנוקאטש חפץ לדבר עם אדוני. והוא כשמעו, נתמלא עברה חימה וקצף

גדול. ואמר, מה לו להרב עמדי ומה לי עמו, אינני חפץ בו ואינני רוצה להתיצב לפניו! ומאז לא ביקש עוד להאברך הנזכר לעיל ללמוד עמו ונעזב ממנו לגמרי. ואכן נודע הדבר כי השתוקקותו של אותו נכרי ללמוד היה רק מצד הטומאה, וכי על כן היה מתיירא מאד מצד הקדושה, והבן.

• פירוד בין הרבקים

סו. לכל תכלה ראיתי קץ, השתא הכא הגיע הזמן האחרון אשר לא יאוחר עוד, מעמד ומצב הזוג הקדוש עבור התפרדות החבילה (וכנזכר לעיל אות לט), פירוד בין רבינו לאשתו.

ובאמת לאו מילתא זוטרתא היא, והיה הנסיון לשניהם כאחד. וגם לאבותיהם משני הצדדים, הגיעה הצער עד נקודה שבלב. וביותר המה בעצמם פתאום ילכדו במצודה כזו, אשת נעורים אשר שלום והשקט במחנותם יתרחקו עתה זה מזה כרחוק מזרח ממערב, חזק מצור הוא האנוש לסבול צער גדול כזה. בא וראה כמה קשה גירושין, שהרי התירו לייחד ולא התירו לגרש. ובפרט ממשפחה הגונה כזו, משפחה היותר מיוחסת, נין ונצר **היהודי הקדוש**. והיא בעצמותה היתה אשה גדולה וחשובה, אשר עד היום מהללים ומשבחים בשבח צדקתה, ולא תשכח לנצח.

ואני הכותב, באזני שמעתי מפי **רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע** באמרו, כי "יום עזבה הצדיקת הנזכרת לעיל את ביתם וחצרותם קודם גירושין לבית אבותיה, היה לנו יום מה, ונדמה לנו כאלו הובילו אותה ח"ו לבית עולמה".

השומע זאת יבכה וידאג, וזאת אומרת רצה לומר היא ובית אבותה לן יאי למבכי, איך ירחיקו ויעזבו מאתם איש קדוש אשכולות הגפן כזה. וצערן של רבינו הוא האיש המגרש מקיש הויה ליציאה זכוותיה. אך כדי לעשות רצון קונו לקיים מצוה ראשונה שבתורה, מאת ה' היתה זאת בכדי שיזכה עוד להבנות בזרע של קיימא.

סז. לכל זמן ועת לכל חפץ, עת לחבק ועת לרחוק את המחבק, ובשנת תרס"ו נתפרדה החבילה, והיא שבה אל בית אביה הקדוש **לביאלעבזעג**. ותמיד תהלות רבינו בפיה, זאת אומרת והעידה כי אין איש יודע (זולתה) גודל קדושתו וצדקתו והתמדת התורה בחשק נמרץ בהתפשטיות הגשמיות

גם בימי נעוריו, וכמה וכמה פעמים לא יכבה בלילה נרו עד אור הבוקר בלי הרף, וקיים (עירובין סה, א) לא אברי לילה אלא לגירסא, ואין מבין דרכו.

סח. וכן גזרה חכמתו שהיא תנשא תחילה, והזמין ה' לפניו קשר אמיץ דבר נאה ומתקבל, ונישאת להגה"ק המפורסם אור החיים האדמו"ר **מאנטאניע זי"ע**, ובסוף ימיה היתה דרה בין הגולים (בעת המלחמה הגדולה) עם בעלה הקדוש הנזכר בעיר **סטאניסלאב** ושם מנוחתה כבוד.

ורבינו נהג בה טובת עין, גמילת חסד של אמת, ונתן לעילוי נשמתה הטהורה סכום מסויים לחברת קרן קיימת ליסוד בנין בתי מחסה **דכולל תפארת צבי לעדת מונקאטש ועשרה גלילות** בארץ הקודש. וגם החזיק היאהרציי"ט שלה (ד' דחול המועד פסח) בהדלקת נרות ולימוד משניות וכיוצא. צדקתה עומדת לעד ותמליץ טוב בעדינו אמן סלה.

• האשה אשר הוכיח ד' לאדוני

סט. ואחר כך נתקשר רבינו עם זיווגו הב' אשת חיל הרבנית הצדיקת **מרת רחל פעריל תח'י**, היא האשה אשר הוכיח ה' לאדוני בת הרב הצדיק הקדוש **מוה"ר יעקב משה סאפרין מקאמארא זי"ע**, בן הרב הקדוש והטהור **בעל דמשק אליעזר זי"ע**¹⁰, בן לאותו צדיק יסוד עולם הגאון הקדוש **מרן מה"ר יצחק אייזיק בעל היכל ברכה ושאר ספרים קדושים זי"ע**, בן הגאון הצדיק הקדוש **מרנא בעל זכרון דברים זי"ע**. ובעל היכל ברכה היה חתנו של הרב

¹⁰ פעם אחת היה רבינו (בהיותו עוד אברך צעיר לימים) עם אביו הקדוש **בויען** לדרוש ברופאים, והוצרכו לישראל שם על שבת קודש. ובאותו זמן נזדמן גם כן שם הה"צ הקדוש **מרן בעל דמשק אליעזר מקאמארא זי"ע** עם בניו הצדיקים, והלך רבינו עם אביו בשבת קודש אל שלחנו הטהור של **הרב הקדוש מקאמארא**, והוא הושיב את **מרן בעל דרכי השובה** סמוך אצלו ממש בראש השלחן, ורבינו **בעל מנחת אלעזר** ישב אחר בניו בצד השלחן, וגם הסבו במסיבה זו עוד גדולים מזרע קודש.

וכשהגיע לברכת המזון פנה הרב הקדוש **בעל דמשק אליעזר** אל רבינו ואמר לו בחיבה יתירה: "בא בני ואתה תברך ברכת הזימון". והיה זאת לפלא בעיני כל המסובין, איך הקדים הרב הקדוש לכבד כל כך את רבינו בפני אביו ושאר צדיקים, בהיותו עוד צעיר לימים, כי לו נאה לברך ברכת הזימון, וגם שקראו בקריאה של חיבה בתור "בני". אבל נתגלה אחר כך ברבות השנים, אשר אותו צדיק עיינוהו למרחוק יטייפון ברוח קדשו, כי רבינו ברוך מבנים יהיה, מנכדיו ותולדותיו, וכי גדול יהיה בישראל.

הקדוש מרן הר' אברהם מרדכי מפינטשוב זי"ע. והקדוש מו"ה אלכסנדר בעל זכרון דברים אשתו היתה נכדת אותו צדיק יסוד עולם הגאון הקדוש הר' קאפיל מליקאווא זי"ע.¹⁰

ע, ובחדש חשון לשנת תרס"ז, היתה הנשואין לטובה ולברכה בכפר הרעבניב סמוך ללבוב, ורבינו בעל דרכי תשובה היה הבעל מסדר קידושין

¹⁰ היה רגיל רבינו לספר ביומא דהילולא של הרב הקדוש מו"ה קאפיל הנזכר לעיל זי"ע (בשושן פורים), כי הוא היה מטופל בבנות (ואחת מהנה היתה אמו של החוזה הקדוש - הרבי מלובלין זי"ע), והתפרנס מיגיע כפו בריוח שהיה סוחר משקאות. ופעם אחת לפני פסח מוכן היה באוצרו כמה חביות מלאות עם יין שרף שעומדות לסחורה להרוויח מהן גם לנדוניא עבוד בנותיו, והן כל הונו ורכושו. והנכדים אשר במקום ההוא חתרו חתייה תחתיו, וגמרו ביניהם שלא יקנו ממנו החמץ בערב פסח, כי מכירים את היהודי הליזה (הר"ד קאפיל) שהוא נאמן לאלקיו, וכשלא יהיה לו למי למכור חמצו, יפקיד הכל ויחלקו ביניהם.

וכן היה, שבערב פסח חזר הרב הקדוש הר' קאפיל אחר נכרי למכור חמצו, והשמיטו ודחו אותו כולם, זה בכה וזה בכה = (והוא לא ידע מזממם הרעה קודם) - עד שהגיע זמן ביעור חמץ, והוא בראותו כי אין קונה על חמצו, לקח עגלה וטען עליה כל החביות של יין שרף, והובילם מחוץ למחנה סמוך להנהר, ועל שפת הים יחד כולם השליכם והניחם שם, ואמר בלב שלם "כל חמידא וכו' ליבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא". והנכדים הביטו וראו וששו על שהפיקו זממם על צד היותר טוב, ובעל הבית יצא נקי מנכסיו, ובא לביתו בשמחה רבה, והודה לשמו יתברך על שקיים מצות ביעור חמץ ממש כפשוטו, לא יראה ולא ימצא בכל גבולו. ובני ביתו היו בפחי נפש על שאבדו כל הונם, אבל הוא נכנס ליום טוב בלב שמח עד להפליא ונפש רחבה, על כי יתן איש את כל הון ביתו באהבה בכל לבבו נפשו ומאודו כמצות התורה, רץ כצבי לעשות רצון הבורא.

ובהגיע יום אסרו חג, חשבו בנפשם הקדוש הר' קאפיל עם בני ביתו, דאם כי בודאי הנכדים הוריקו את כל היין שרף מהחביות כאשר זממו לעשות, אך אולי הניחו את החביות הריקנים שמותרין להשתמש בהם, ואחרי שנעשו כעת דלים ואביונים וביתם ריקם, הלא יוכלו להשתכר לכל הפחות דבר מועט עם הכלים הללו, והלכו אל שפת הנהר, והנכרים בראות אותם אומרים להם בלשון תימה רוב גנבי ישראל: אוי יהודין אם הנחת ושלחת שר צבא מושל וסייף בידו, פקיד ושומר את החביות עם היין שרף כל היום וכל הלילה במשך כל ימות החג, אם כן אינו לרבותא יחשב לבער חמץ באופן לזה, ומדוע לא הנחת חמצך הפקר בלתי שומר כלל? הקדוש ר' קאפיל וב"ב השתוממו על דבריהם, כי לא ידעו שומר מה מלילה ומיום, מי פקד ומי צוה לשמור.

ובהתקרבם אל החביות, המה ראו כן תמהו כי כולם מלאים מפיקים מזן אל זן, לא יחסר אפילו קורטוב מכמו שהניחום. אז הבינו, כי ה' שקד שומר מן השמים שלא יגעו ולא יפסידו את המשקה, ותהי לאות ולפלא, מעשי ה' כי נורא הוא! וככה זכה הרב הקדוש הר"ד קאפיל מן ההפקר, ומשמיא קזכו ליה. והוביל את כל החביות לביתו במילואם וטובם, ואין למו מכשול, כי לא יתן לעולם מוט לצדיק המתהלך בתומו לעשות רצון קונו.

והמברך ז' ברכות תחת החופה והשושבנין מצד החתן. והשושבנין מצד הכלה היה המחותן השני **מקאמארנא**.

ורבינו בעל דרכי תשובה בא לביתו על שבת קודש (כי הנשואין היה ביום ד'), והזוג הקדוש נסעו **לקאמארנא** על שבת קודש, ואחר כך באו לביתם, לשמחת כל העיר, בתקוה טובה כי גדול יהיה כבוד הבית הזה, לדור ישרים יבורך.

✽ - סבבד וכותבד

עא. הרב הקדוש מקאמארנא התכבד מאד עם חתנו הקדוש הלזה, והתפאר בו כי חפץ בו לעטרת צבי, והגיד עליו גדולות ונפלאות. ופעם אחת כאשר עבר דרך פה **מונקאטש**, וזמן רב שלא ראוי זה את זה, ורבינו המתין עליו אצל מסילת הברזל, ובבוא **הרב הקדוש מקאמארנא** וראה את חתנו הקדוש בירך עליו שהחיינו בשם ומלכות לחבת הקודש, ונשקו ידיהם זה לזה ביותרת הכבוד ואהבה (ראה **נימוקי אורח חיים** סימן קי סק"ג).

עב. רבינו הזהיר מאד בכבוד חמיו, והיה אצלו על שבת קודש פעם הראשונה אחרי החתונה כנזכר לעיל, וגם אחר כך היה אצלו **בדעברעצין** ובליסקא.

גם בעת שהשיא **חותנו הקדוש** את בנו יחידו הרב הצדיק מ' **שלום זללה"ה** עם בת הרב הקדוש מו"ה **ישראל מסטאלין זי"ע** - (רבינו הפליג לאיש פלא את **הרב הקדוש מסטאלין** עומק דרכיו וצדקתו). ובעת שהשיא את בתו הצעירה ה' **מרת חנה תחי'** [הי"ד] עם הרב הצדיק מו"ה **שמחה הורוויץ שליט"א** [הי"ד] (כעת בסאנדאווא-ווישנא) בן הרב הקדוש מו"ה **צבי מראזוידוב זי"ע**.

עג. פעם אחת בימי מלכותו של רבינו, היה חותנו הקדוש **מקאמארנא** בפק"ק **מונקאטש** על שבת קודש, וישבו שניהם על שלחן אחד, וכן היה הסדר:

מקודם בא **הרב הקדוש מקאמארנא** לבית מדרשו של רבינו בליל שבת קודש לאמירת שלום עליכם, ובתוך כך בא רבינו ועמד לשמוע קול חותנו

עד שגמר הקידוש, ואז התחיל רבינו בנוסח הנעים שלו כל הסדר שלום עליכם וקידוש, וחותרנו הקדוש הביט בפניו לשמוע אל הרנה ואל התפלה, אשרי עין ראתה אלה.

וכן בכל סדר השלחן ובאמירת תורה של רבינו בקול נעים כדרכו בקודש הטה חותרנו אוזניו בחרדת קודש, **והרב הקדוש מקאמארא** אמר גם כן תורה טובב הולך בשבח עוז רבינו.

לדון ולהורות

עד. בהיותו ראש בית דין דפה היה יושב בבית מושב בי דינא רבא פעמיים בשבוע לדון ולהורות, ועל פי רוב כל דבר הקשה הביאו אז להבית דין צדק, כדי שרבינו (הראש בית דין) יהיה היושב ראש במסיבה זו, להכריע בדעתו הגדולה דעת תורה, כאשר ישאל איש בדבר אלקים אמת יהגה חכו ולשונו תדבר משפט, צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל.

ושכר פסקים של משפט דין תורה לא לקח רבינו חלקו, ולא רצה ליהנות ממעות כזה כלל (זולת כשהיה פשר דברים), כי היה נקי כפים ובר לבב.

הכנעתו לפני קדושת אביו

עה. בחיי אביו לא רצה ליהנות ממתנות בשר ודם, ולא אבה לקבל כסף גם מאנשים חסידים שבאו לדרוש אלקים אל **אביו הקדוש**, ומכל שכן שלא קיבל קוויטל ופדיון כלל, רק היה נכנע מפני קדושת **אביו** רבן של ישראל.

אבל נכנסו אליו רבים בליל שבת קודש לאמירת "שלום עליכם" וקידוש, אשר היתה גם אז נפלא לשמוע ונחמד למראה, ונטלו ידיהם ואכלו דגים על שלחנו, ואמר איזה דבר תורה בקול פשוט בדבר איש אל רעהו, וכמה דפשיט איניש נפשיה טפי מעלי. ואחר זה נכנסו לבית המדרש סמוך על שלחן **אביו הקדוש**. ואביו שמר והמתין מליכנס לשלחנו, עד שגמר בנו סדרו בביתו כנוצר. אז הלכו מחיל אל חיל, וזכו לשתי שלחנות כמובן.

⊗ דשמי אש קודש

עו. הגם שהיה נכנע מאוד לפני כבוד אביו ורוב גדלו, והיה מקום עמידתו בבית המדרש בשעת התפילה בצד שמאל של ארון הקודש (ואביו הקדוש עמד לימין ארון הקודש כנודע נורא המקום הזה), והביט ברשפי אש קודש שלהבת אביו המתפלל לפני התיבה בשבת קודש ויום טוב, ובכל זאת היה מתנוצצין זקוקין דנורא ובעורין דאשא ביחוד מאת רבינו בתפלתו. ועוד אז, היה נראה לאיש קדוש בפני עצמו ודרכו נסתרה.

וכמה פעמים בעת שנתכבד רבינו מאת פני אביו להתפלל לפני התיבה תפלת מוסף ביום טוב או בשבת קודש, אירע אשר האריך בתפלתו דלחש יותר מאביו, וכשפסע לאחוריו וראה שאביו הקדוש כבר עומד וממתין בפסיעותיו אחר השמונה עשרה, מיהר ורץ חזרה לפני התיבה על אתר, מבלי שהייה כלל, להתחיל שמונה עשרה דש"ץ, והתפלל באש בוערת ואביו הקדוש התענג מקולו נאדר הקודש. ורבינו היה הבעל קורא בתורה בכל שבת קודש (זולת בפרקים מיוחדים היה רבינו הדרכי תשובה קורא בעצמו).

ומה נהדר היה המחזה לישא עין אל ההרים - הררי קודש, האב ובנו יחדיו מאירים כספירים בתורתם ועבודתם לשמים, תאוה היא לעינים.

⊗ ברכה נפלאה מאיש טמור ונעלם

עז. פעם אחת היה יושב רבינו באהלו של תורה, ובא אורח בעל צורה יקרה לביתו וביקש נדבה, ורבינו נתן לו נדבה פשוטה, והאורח הפציר ואמר, כי בדעתו לקבל ממנו נדבה הגונה. ורבינו בשמעו אותן הדברים, פתח כיס של מעות אשר היה אצלו, וניער אותו לתוך ידו של עני. ונתרחבה דעתו של עני, ובירך אותו, שיזכה לביאת גואל באותו לבוש שהוא לבוש עתה, רצה לומר עם אותו הגוף ממש, ובזה נפטר מאתו.

וכאשר התחיל רבינו להתבונן באותו ברכה יקרה של המברך, פסק מלימודו ויצא לחצרו, גם בא אל בית אביו, אולי ימצא אותו שמה להכניס עמו בדברים. כי הלא דבר הוא, שאין זה דרכו של עני בפרושה, לפרוש כפיו בברכה כזו אשר טובא גניז בגווה. ויסובבו בשוקים וברחובות לבקשו, ולא מצאוהו.

והיתה אותו הברכה לרבינו לצור מעוז ולמבטח חזק, כי יזכה לראות בביאת גואל צדק. וכמה פעמים בפורים בזמן שמחתו, התחזק עצמו ואמר

לאנ"ש, כי תקותי חזקה כי באותו האיברים ולבוש אשר הוא לבש עתה ילך לקראת הגואל צדק. והיתה ברור אצלו, וכן הסכים עמו **אביו הקדוש**, כי זה היה איש קדוש ממרומים טמיר ונעלם.¹⁷

והתחרט על אשר גילה את הדברים את שדרכו להצניע. והיה מספר מעשה מהחסידי **רבי גבריאל טשאק** אשר היה לו ברכה מהרב **הקדוש מסטרעליסק זלה"ה**, שיזכה לביאת גואל צדק, וכאשר הגיע החסיד הנזכר לעיל לימי זקנה, ולא היה בפיו אף שן אחד, והתמרמר על זה, עד שהתחילו לצמוח לו שניים מחדש כמו לתינוק, ואמר כי לא עביד קודשא בריך הוא ניסא לשיקרא ובודאי היא אתחלתא דגאולה, ועלה בדעתו לעלות לארץ הקודש ולצפות שמה על הישועה הנבטחה. ובמשך שבתו שמה העלילו עליו עלילה נוראה, ונתפס לבית הסוהר, ונסגר ואין פותח, ופנה לכל צד ואין מושיע. וכאשר הצר לו עד למאד, הרהר בלבו שהוא מוותר על ברכתו של אותו צדיק, רק שינצל כעת ממסגר אסיר ולהוציאו לחפשי. ותיכף ומיד אחרי הרהורי הדברים האלה הוציאוהו ופטרו אותו לשלום. והבינו למפרע שכל ענין החשד דמעיקרא, לא היה כי אם לייגעו ולוותר על אותו הברכה, והזקן ההוא נפטר אז לעולמו.

(וסייג להדברים עיין בדברי **תורה מהדורא תניינא** אות נג, וזה לשונו: מקובל בידינו מהצדיקים ז"ל כי כשהולכים אצל צדיק שיתפלל על ענין

¹⁷ ובסוף ימיו הגיד במו פי קדשו בגודל יסוריו ומכאוביו שיש בהם ביטול תורה, כי הוא מוחל על אותו ברכה.

וכדי להפיש דעתינו ורוחנו הנשברה, לאשר בעון הדור לא נתקיימה הברכה לעינינו, כי רבינו פשט צורה ולבש צורה אחרת, כעצם השמים לטוהר, נשמתו בגניז מרומים, הוא הלך למנוחות, לשבוע בצחצחות, ואותנו עזב לאנחות, ועדיין בן דוד לא בא. לכן, אעתיק פה דברי רבן של רבותינו הראשונים, הוא הקדוש **הרדב"ז** בתשובותיו, חלק ב' סימן תתל"ט, שכתב: כי מקובל מהחכמים הראשונים, דתרי תחיית המתים נינהו, חדא סמוך לביאת המשיח לצדיקים אשר מתו בגלות וסבלו הצרות ולא ראו בטובתן של ישראל כדי שיראו בטובה ההוא ויזכו לראות בבנין בית המקדש, עד כאן דבריו הטהורים (מובא בעולת תמיד כה, ב ד"ה אך על ענין).

ורבינו רגיל על לשונו הטהור תמיד דברי **הרדב"ז** הללו בהמיית לבבו בהתעוררות בכי וזעקה, שהצדיקים אשר מסרו נפשם בעוה"ר עבור גאולת ישראל וביאת משיח בן דוד יזכו לעמוד בראשונה בתחיית המתים בעת הגאולה, ועתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהן לראות בראש שמחת עולם של ישראל והשכינה הקדושה ומשיח אלקי יעקב במהרה בימינו. וכן אנחנו צעירי הצאן אשר התהלכנו לרגלי אדוננו, תקותנו תאמצנו שרבינו יהיה בראש הגואלים העומדים בעת התחיה בראשונה, מלך ביפיו תחזינה עינינו בביאת גואלט במהרה בימינו אמן.

נחוץ, וצריכים בזה נס ומופת גדול, יחזיקו הדבר בסוד בכל מה דאפשר. כי אם יתפרסם הדבר מקודם, אז יוכל לשלוט עין הרע ח"ו, ויגרום שלא יבא דבר הישועה, עד כאן לשונו.)

• תורה לשמה:

עח. כאשר הזכרנו כבר לעיל (אות סא), אחת מכשרונותיו הנשגבים של רבינו, הגם שנתקנאו בו כמה חכמי ישראל אחרי צאת ספרו הראשון לאורה (וידענו כי ב' תלמידי חכמים מהקנאים אשר פגעו בכבודו של רבינו וכשהגיעה לאזני רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע נגע הדבר ללבו הטהור, בידעו כי בנו לומד תורה לשמה, נתן עיניו בהם בל טותא דרבנן אשר לית להו אסוותא ר"ל, והוה מה דהוה. ונתגלה כי רבינו אמת ותורתו אמת, ואין כאן מקומו להאריך בזה מפני הכבוד) בכל זאת הוא עשה את שלו ועמד על עמדו מבלי לסוג אחור.

והתמדת שקידתו בתורת ה' חפצו יומם ולילה, הביאו אותו לסדר מחדש תשובותיו חוברות אשה אל אחותה, עד שהיה לחוברת שלם במילואו וטובו, ובשנת תרס"ז הוציא לאור שו"ת מנחת אלעזר חלק ב', ובתוך דבריו בהקדמתו שם (תרעא זעירא) כתב בזה הלשון:

וגם נתעוררתי על ככה מכמה גדולים וטובים הי"ו מכמה מדינות, תודה לא-ל לא אלמן ישראל אשר ראו החלק א' ועיינו בו באמת תהלה לא-ל יתברך שמו, והתענגו על טובו מידי חידוש בחדשו, ענינים נחוצים ונוכחים בעזרת השם יתברך, והמה עוררוני והרדבוני הרהיבו בנפשי עוז להדפיס גם החלק ב' הנוכחי בעזרתו יתברך שמו.

עד כאן לשונו הטהור.

• הסכמת רבינו בעל דרכי תשובה:

עט. ושם כתב הסכמה אביו הקדוש זי"ע, וזה לשונו:

באמת אמרו חכמים, כלום יש אב מעיד על בנו. ומה אעידה אם אמרתי אספר בשבח מגדול עוז של החיבור הנחמד, הלא האמת עד לעצמו, וכל עין רואה בספר הנחמד הזה עיניו יראו ולבבו יבין, נחת ינחתו בדבריו הישרים מלא חריפות ובקיאות בחכמה בינה ודעת בש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים יגדיל תורה ויאדיר. אך באתי להודות

ולהלל ולשבח להשם יתברך שזיכני לראות בספר הנזכר לעיל מבני הרב שיחי', ואם חכם בני ישמח לבי גם אני (על-פי משלי כג, טו). והנני מתפלל על העתיד, יתן ה' ויפוצו מעיינותיו חוצה, ויפקדהו בדבר ישועה ורחמים בכלל כל ישראל.

עד כאן לשונו הטהור.

❁ בלתי לדי' לבדו

פ. בחיבור הזה הוסיף לקנות לו יד ושם טוב בעולם הגאונים, והריצו אליו גדולי תורה בשאלותיהם. והוא השיב רק לפרקים, לשואל כענין, כיד ה' הטובה והרחבה.

בכל אלה היה רבינו צנועי ומעלי, שייף עייל שייף נפיק, וגרים באורייתא תדירא, בלתי לה' לבדו. לא פנה בהצעת שאלות ותשובות לגאוני הדור, להראות חזותו לרבים, שיכירו גדולתו ויעמידוהו בספריהם, כדרכן של צעירי מפלפלים להראות כחם וגבורתם. גם לא רצה להעמיד דברי תורה במכתבי עת וחוברות של תורה כנהוג, וממילא שעל ידי זה יפקיע שמיה בכל התפוצות. והוא אומר, כי לכתוב דברי תורה בעתונים וירחונים, אינו מהמ"ח דברים שהתורה נקנית בהם (ראה שו"ת מנחת אלעזר ח"ב סימן מח, ח"ג סימן כד).

רק בסוף שנותיו לחיבת תלמידי בני ישיבתו נעתר להם, הנה זה בא לפרקים והרשה להדפיס מדברי תורתו בירחונים וחוברות שהופיעו, להגדיל תורה ולהאדירה. כידוע גודל האהבה כרחם אב על בנים שהראה רבינו לתלמידי בני ישיבתו הגדולה, צאן קדשים המקדישים מבחר שנותם כלול לגבוה.

❁ אל תירא ואל תחת

פא. עוד בימי חיי אביו הקדוש, והנה רבינו לגודל חריצת מוחו הכביר היה שלם גם במדעי המדינה, וכולן היו נסקרין לפניו בסקירה אחת. וכבור סיד שאינו מאבד טיפה, היה תופס הכל בשעות מועטות וטפילות. וגם זהו רק בשביל ההכרח, לפני מלכים להתיצב, לאשר חילו לאורייתא, כי רבים צריכים לו.

וכדי שיהא עתידתו מאושר ומקויים על פי חוקי הממשלה (ובזה יהיה כח הבן יפה מכח האב הוא אדוננו בעל דרכי תשובה זי"ע אשר ממשלת

הרבנות לא היה מאושר מאתם כידוע), נסע לנייטרא על הנסיון, ושב לביתו עם התעודות הנצרכים. ועמד עליו בליעל יהודי אחד במלשינות, ופסל את דבריו הראשונים, ונסע לשם מחדש לחדש את נסיונו.

ומחמת המרירות ועגמת נפש, ותפעם רוחו מעתידות המחרת, ושנצרך לכך, נתחלחל ונחלה. ובחזיון שינת לילה והנה אא"ז בעל שם שלמה זי"ע לפניו, לסעדו ולתמכו ולחזקו. ואמר לו:

חמדת לבב! ראיתי את הנעשה אתך. דע, בכל עת צר כל אבותיך הקדושים עומדים לימינך להצילך מכל רע. גם פה לא תפחוד מאומה, ונשלחך לשלום ואחריתך תבורך.

ובהקימו בבוקר נעשה בריה חדשה, והלך למקום שהלך ועמד על המבחן ואין למו מכשול בכל השאלות חקירות ודרישות שהציעו לפניו, דבר דבר על אופניו, והכל שריר וקיים. ולבשו שוטניו כלימה, ושב לביתו שקט ושאנן, ואין מחריד.

✽ מלישת זכות

פב. דעת לנכון נקל, כי כאשר עברו כמה שנים לרבינו עם זוגתו השניה ועדיין לא זכו להבנות, נתוסף הצער בנקודה שבלב. והקדוש ברוך הוא מתאוה לתפילתן של צדיקים, והרבו להעתיך לה' להעתר למו בתפלותיהן, וגם בפעולות גשמיות נמרצות, ונסעו למעיני הישועה לבקש תרופה לרפאות לשבורי לב ולחבש לעצבותם.

ופעם אחת היו בארדאנאיע (מדינת אשכנז), לרחוץ במי הים. ושם זה היום גדול, ומתארך מאוד הזמן מהשקיעת החמה עד שיתראו כוכבי נשף הלילה. ורבינו בחששו לצאת מכל הספיקות המתין עם תפילת ערבית, בפרט במוצאי שבת קודש, וגם בתענית של תשעה באב עד סמוך לחצות הלילה ממש, שאז נתראו הכוכבים ממסילתם. ובהגיע תור זמן לקדש הלבנה, ולא יכלו לקדשה, שלא נראתה כלל. והמתין רבינו עד זמן רב בשעות מאוחרות בלילה, עד שנראתה הלבנה בחצות לילה או יותר.

ובעמדו שם על פני חוצות עם איש בריתו, והנה קול נשמע ממעל דרך איזה חלון או אכסדרה של בית עלייה, כי איש אחד אשכנזי שלא ניכר על פניו שום צורת יהודי, והוא אומר לחבירו בחרדה ובשמחה "אוי דער מאנד איז דא!" וברכו ברוך אתה ה' וכו' וקידשו הלבנה.

ורבינו נתפעל כל כך ממחזה הלז, עד כי אחרי איזה שנים פעם אחת בראש השנה לפני תקיעת שופר, הזכיר זאת למליצת זכות עבור כנסת ישראל, ואמר:

**רבנו של עולם! ראה נא כי אפילו ממרחק במדינה הרחוקה מיהדות,
יש לך מזרע ישראל אשר באישון לילה גזלו תנומה מעפעפיהם ועמדו
וצפו לראות הלבנה ולקדשה, ולברך ולקדש את שמך הגדול וכו', על כן
כדאים המה כלל ישראל להגאל במהרה בימינו, ואז יטו כולם שכם
אחד לעבדך באהבה וכו'.**

עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

(וזה דרכו של רבינו בכל פעולה וכל מחזה בכל ענין אשר עבר לפניו השתמש בו לדבר שבקדושה, ויעש גם הוא מטעמים לאביו שבשמים והוציא יקר מזולל בכמה אופנים וחיות הקודש אשר בקרבו עד אין חקר).

פרק תשיעי

מרועה אל רועה

✿ עם אביו הקדוש בבערלין

פג. בשלהי שנת תרע"ג כאשר נחלה אביו הקדוש בעל דרכי תשובה במחלתו האחרונה, ורבינו נסע אתו לבערלין¹ לבקש תרופה, ונשתהו שם ב' או ג' שבועות.

ובמשך הזמן נזדמן, כי כיבדו לרבינו שם למול ילדי בני ישראל, וישתוממו כל הרואים על חריצת וזריזות אומנתו בזה, ונתפרסם הדבר בין נכבדי העדה הגדולה החרדית, עד שנשאו ונתנו לקבלו לשם בתור מוהל מומחה רשמי של הקהילה ושכרו יוקצב סכום רב די והותר לכל סיפוקו וכל מחסורו עליהם בכבוד גדול. אך דעת לנבון נקל, שבעיני רבינו היתה זאת לבלי מה, שלא להעלותו אפילו על רעיוניו כלל.

ותמיד היה מספר רבינו כי **אביו הקדוש** הגיד וצוה לו שם **בערלין**, דברים העומדים ברומו של עולם איך ינהל עדתו וינהיג הדור אחריו ביד רמה, וכמה ענינים אשר לא רצה לגלות כלל.

¹ סיפר רבינו, כי פעם אחת כשנסע עם אביו הקדוש בברלין באיזה רחוב, ופתאום ראו דוכבי רכב וחיל גדול עברו על פני חוצות. ושאל **מִן הַדְרָכִי תְּשׁוּבָה** מי כל המחנה הזה אשר פגשתי? ואכן נודע כי מלך אשכנז (ווילהעלם) יעבור דרך המקום ההוא, וכל עוברי דרכים הוכרחו לעמוד, וכן גם המה עמדו והוכרחו להמתין מן הצד. **ובעל דרכי תשובה** לא רצה להמתין שם רק להטות מני דרך, ואמרו לו, הלא יש חשש פגיעה בכבוד המלכות כשכבר עומדים כאן, וגם רבינו דיבר על לב אביו הלא כשנזדמן כזאת תוכל לברך עתה ברכת רואי פני המלך. אבל **מִן הַדְרָכִי תְּשׁוּבָה** מיאן בדבר, ואמר: שלא יוכל לראות בפניו כי טומאת הסטרא אחרא כרוך בעקבו, עד כאן לשונו הקדוש. וכן הוכרחו לאט לאט לפנות לצד רחוב אחר, **ובעל דרכי תשובה** נפנה ונטל ידיו ובירך "אשר יצר", ואמר לבנו גם זהו ברכה טובה שברכתי "אשר יצר", עד כאן לשונו.

* סמוכה והכתירה

פד. ובבואם הביתה מבערלין, תקפה המחלה בעונותינו הרבים לאותו צדיק. ובשבת קודש ביומי דאלול, פעם אחת כשבירך מן הדרכי תשובה ברכת הזימון בשלחנו הטהור, אמר "ברשות מורה מורנו הרב". נמוכי השכל חשבו כי מחמת חולשתו טעות נזרקה בפיו, אבל באמת בעלי מדע וברי לבב הבינו כי רוח הקודש נזרקה מפיו, ובכוונה הגיד, לסמוך בזה את בנו הקדוש הוא רבינו שהוא ימלא מקומו אחריו, והזמן גרם להכתירו בעטרת "מורה מורנו הרב", ומה עמקו מחשבותיו.

* העתירו אל ד'

פה. ויהי היום זה, ראש השנה תרע"ד, ורבינו בעל דרכי תשובה נפל למשכב והורע מצבו. והחסידים מכל צד אשר באו להסתופף בצל קדשו וכל העיר, הולכים שחוח מרי נפש והשתפכו נפשם לה'. ואז התפלל רבינו לפני התיבה, וגם הרים קולו נאדר בקודש לעורר לפני תקיעת שופר (במצות כיבוד אב שצוה לו לדרוש דברי כבושין קודם תקיעת שופר כנהוג מעולם). ובתוך כך צעק ואמר:

תורה הקדושה וכל אות שבתורה! לכו וזעקו והתפללו לה' עבור צדיק הדור – אדוני אבי, שיתרפא וישוב לאיתן הבריאות, כי אז נזכה בקרוב להביא לימות המשיח במהרה בימינו אמן.

ועוד אמר:

"כי חק לישראל" – כמו שישראל מלמטה פוסקים לחק עולם, "הוא משפט לאלקי יעקב" – כך פוסקין בית דין של מעלה כביכול. על כן נאמר כולנו יחד בפסק על פי תורתנו הקדושה, שיהיה לאאמו"ר רפואה שלימה בקרוב וכו'.

ועוד דברי התעוררות אשר נגע לפנימיות כל לב, ונשתפכו נהרי נחלי דמעוּת בעת ההוא כמובן.

* חושך ואור משהמשים בערוביבוא

פו. אמנם בעון הדור, נצחו אראלים ועליונים אשר בקשו את רבי, ביום ב' דסוכות שנת תרע"ד, נפלה עטרת ראשינו, יום הסתלקות אביו הקדוש בעל דרכי תשובה זי"ע. ורבינו הקדוש היה מהמתעסקים ומראשי נושאי ארון

הקודש, ואחר טבילת אותו צדיק במקוה וההלבשה בבית מדרשו, פתח רבינו בזעקה גדולה ומרה ואמר:

אבי אבי הקדוש רכב ישראל ופרשיו! הנה יום טוב היום אשר נהפך לאבל בעוה"ר, ואסור לנו לספוד ולבכות. אך אבקש אותך בשם כל ישראל, שעבודתך ומגמתך אשר היה לך תמיד בעלמא הדין להמליץ לטוב עבור כנסת ישראל, ולהתפלל ולצפות לישועה במסירות נפש עבור הגאולה שלימה, כן עתה בעלמא דאתי תגמור מגמת חפצך ועבודתך לעורר רחמים על כל ישראל שנזכה לביאת המשיח במהרה בימינו.

ובהגיע לבית מועד לכל חיל, והטמינו את גופו הקדוש בארץ, אזר רבינו כגבור חלציו ונכנס לתוך חפירת הקרקע קבר איש האלקים, והוא הניח את החרסים (כנהוג) על עיני אביו הקדוש. וביקש ואמר:

אנא אהבתך אל תסיר ממנו לעולמים!

ואחרי סתימת הגולל, ממש רעשה הארץ, נמס כל לב אלפי ישראל השומעים את אמירת הקדיש הראשון היוצא מפי רבינו מלא נחלי דמעא בקול אדיר מפוצץ הרים.

ובבואנו חזרה, ורבינו נכנס לתוך סוכתו להתפלל תפלה קצרה ולנטילת לולב, ומיד הגיע הכנסת כלה של שבת קודש (כי חל אז ב' דסוכות ביום ערב שבת קודש), והיו חושך ואור משתמשים בערבוביא, ענן וערפל יגון ואנחה מצד האבידה הגדולה אבי כל תופשי תורה, רבן של ישראל בעל דרכי תשובה ומארי דרזין בעל באר לחי ראי איננו. ולעומת זה, אורה ושמחה וששון ויקר מצד זה, כי הנה זה עומד אחר כתליו רבינו, אור חדש, חכמת אדם תאיר פניו, והוא בן מ"ב שנה אז. ועל כגון דא נאמר: יעקב אבינו לא מת, כי הניח בן כמותו, ממלא מקומו. כלי מפואר, מחזיק ברכה, ממולא בכל טוב, טוב אדוניו בידו, נגלה ונסתר, תורה, עבודה, גמילת חסדים, בו נצמדים.

ועל כן קראו עליו מן השמים לאמר: התעוררי התעוררי כי בא אורך, קומי אורי כבוד ה' עליך נגלה, ולכה דודי לקראת כלה ראשון למלכותו בליל שבת קודש חול המועד. והבית מדרש של רבינו מלא על כל גדותיו כמה מאות איש, והוא ישב על כסא אבותיו בהתפלה והנהלת השלחן פנים חדשות באו לכאן. בפרט כאשר פיהו פתח בחכמה באמירת תורה, מסודר בסדר נכון מאוד נעלה, בניגון של התעוררות נפלא, ויתמהו איש אל רעהו, והכירו תיכף כבוד עשרו, רוחב לבו ובינתו העמוקה עד להפליא.

פז. וכן היה סדר עבודתו כל ימי החג והושענא רבה^ט, ובהגיע תור שמחת תורה היה הנהלת ההקפות בהתלהבות עצום וריקודין נפלאים בחדרת קודש, והכרת פניו בו כי הוא מזרע ברך ה', ודין רפיש מדבית אבות העולם, דין הוא הדר להיות רועה ומנהיג ישראל.

* וישב להתאבל

פח. ויהי במוצאי שבת קודש ואסרו חג, תיכף אחר צאת הכוכבים, רבינו נכנס לחדרו בבית אשר שם יצתה נשמתו הטהורה של אביו, ופשט בגדי קודש ולבש בגדי חול, והפיל עצמו על הארץ, ויקרע את בגדיו, וישב

^ט רחש לבי לחוק בספר אמרי שפר פרפרת אחת, אשר מפורש יוצא מפי רבינו בהושענא רבה הראשון הוא, בהקפה ראשונה של ההושענות, על הושענא למען זכרך, בהקדם מעשה המקובלת, כי מרן הגאון הקדוש איש אלקים בעל עבודת ישראל המגיד מקאזניטץ ז"ע אמר לפני הסתלקותו, בהתפלא על צדיקי עליון אשר בגן עדן מנוחתם ולמה לא ירעישו עולמות העליונים על גאולת ישראל הסובלים צרות צרורות בגלות החל הזה, (ואמר על עצמו:) ואנכי בעלותי למרום אחרי התפרדות הנשמה מהגוף לא אעבור בשתיקה. וכן היה, כשנפטר המגיד הקדוש הנזכר לעיל ובאו לקראתו מלאכי עליון וצדיקים שרפי קודש לילך לגן עדן, והוא עמד על הפתח ולא רצה בשום אופן, רק ביקש רחמים על ישראל עם קרובו שעזבם בעולם הזה ושרויים בצער, לשלוח להם פדות וגאולה שלימה. והפצירו בו שיכנס לגן עדן, והוא באחד שלא ילך עד שיפעול בקשתו הנזכרת לעיל. ובתוך כך בא לקראתו דוד המלך, והתחיל לנגן עם כינורו בקול נעים הפלא ופלא, עד שמרוב עריבות ידידות מתיקות השיר קפץ המגיד הקדוש לגן עדן להשתעשע ולהשביע בצחצחות ליהנות מזיו השכינה, ומרוב התענוג שכח את אשר קיבל עליו, ועדיין בן דוד לא בא, עד כאן המעשה מקובלת.

וסיים אז רבינו: מה נאמר ומה נדבר הלא כה הבטיחו לנו כמה צדיקים, אשר בבואם לעולם העליון לא ינחו ולא ישקוטו עד שיפעלו ביאת המשיח, וכן הגיד אאזמו"ר הק' מה"ר שלמה ז"ע, וגם אאמו"ר הקדוש הפ"מ זי"ע הלא נודע גודל מסירות נפשו עבור הגאולה שלימה, ועתה גם הוא בעוה"ר כבר נפשו בטוב תלין בגניז מרומים ואנחנו לא נושענו עדיין בגאולה שלימה. ובעל כרחך, כי מגודל התענוגים מטיילי בי חינגא לבהדי דשכינתא, המה שוכחים כל עניני עולם הזה השפל ולא יזכרו את ענינו ומרודינו, כי על כן, אין לנו על מי להשען כי אם על אבינו שבשמים, אשר חי וקיים לעד ולנצח נצחים ואין שכחה לפני כסא כבודו יתברך שמו.

ובכן נזעק כולנו יחד רבונו של עולם הושענא למען זכרך, כי אתה זוכר את כל המפעל, אל תשכחנו חוס ורחם עלינו והושיענו מהרה למען שמך ושלח לנו גואל צדקנו, עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

דעת לנבון נקל, כי דברי קודש הללו ירדו חדרי בטן, ואם אבן הוא נימות, לרצון וריח ניחות.

להתאבל על אבידתו הגדולה. וממש פשט צורתו ולבש צורה איומה, ולא הכירו בו כי הוא זה אשר מראש מקדם במשך ימות החג התעלס באהבים, מפזז ומכרכר בעבודת הקודש בשמחה לפני ה' אלקים עוז ישועתו, סכותה לראשו ביום נשק. ועתה פניו קבצו פארוור, מעוטף בצער ובכי, מאין הפוגות.

כאשר רצו הצבור שהתפללו בבית האבל אזי ללמוד משניות ברבים, מנע אותם רבינו. באמרו, כי מרן אבי אין צריך לדידהו ולמטלעתיה, בגודל קדושת נשמתו בגבהי מרומים. ורבינו בעצמו למד משניות (גם בימי אבלו בפרק ואלו מגלחין ממשנה ה' והלאה), בכל יום תמיד.

ובכל משך ימי האבילות, באו מרחוק ומקרוב חסידים ואנשי מעשה, שועים ואפרתים, רבנים וגדולי הדור, ובתוכם גם חותנו **הרב הקדוש מקאמארא זצ"ל**, לנחמו. אחרי השבר הגדול שקרה לו ולכל בית ישראל.

ונהרו אליו רבים (עוד בחול המועד סוכות) במסירת פתקין לקבל ברכתו. והוא בלב נשבר ונדכה, במקום גדולתו שם ענוותנותו, דואג ונאנח, איך אעלה אל אבי לישיב על כסא קדשו לכהן תחתיו לברך את ישראל, ולישא בעדם רינה ותפלה. והתחזק ואמר, שזכות אבותיו מסייעתו, ומכחם ישחדו בעדו, כי כל מגמתו לילך בעקבותם בכל פרט וכלל.

● ויצב מזמרה

פט. ויהי אחרי ימי האבילות, ביום ה' בשבת, הוקם מצבת **אביו הקדוש זי"ע**, תוך קהל גדול עם רב מרחוק ומקרוב, ובתוכם כמה גאונים וצדיקים גדולי ישראל, ומהם זקן וגאון הדור צדיק יסוד עולם **הרב ממאדא זצ"ל**, בעל המחבר ספר **לבושי מרדכי**, אשר היה גם כן מהספדנים בתור ראשי הרבנים.

ועמד בנו יחידו בפחד ובמורא, בבכי וזעקה גדולה ומרה, לאמר הספידו הנורא, כפי אשר נדפסה בהקדמת ספר הקדוש **תפארת בנים על התורה**, עיין שם.

ומפני חובת הקודש עלי להעתיק משם פרח אחד, בהצעת דברי הש"ס (בבא מציעא פו, א), ברבה בר נחמני שנתבקש בישיבה של מעלה, נפקי אביי ורבא וכלהו רבנן לאעסוקי ביה, לא הוי ידעי דוכתיה, אזלא לאגמא, חזי צפרי דמטללא וקיימו, אמרו שמע מינה התם הוא ספדוה, עד כאן לשוננו.

ואחר המשך הדברים שם באריכות ובתוך דבריו וזה לשונו:

ומעתה אהובי אבי רבינו, כאשר תתענג כבר בגן עדן העליון בין הצדיקים הקדמונים שיצאו לקראתך, וידעתי גם ידעתי בחיים חיותך מטעמים אשר אהבה נפשך הגדולה, דברי אגדה בדרך פנימיות וסוד, ואיך אעשה מטעמים בדברי תורה בדרך פשיטות. אך אמרתי, הנה כרחם אב על בנו וכאשר יחמול איש על בנו העובד (מלאכי ג, יז), על כן יערב לפניך שיחתי גם אם בפשוטי נאמרים. וגם בגודל כחו ועבודתו גם בתורתו בנגלות התורה להלכה ולפלפולא, כמו שנראה מחיבוריו הגדולים דרכי תשובה וגם שו"ת צבי תפארת, ומי כמוהו גדול ונורא שר התורה בנגלות, וכידוע אשר לנסתרות אי אפשר ליכנס כי אם בנגלות התורה מקודם, נמצא הנגלות הוא שוה לכל נפש לנו ולבנינו עד עולם.

ובזה יובן כשיצאו אביי ורבי וכו' לא ידעו באיזה דרך בפרדס חלקי התורה יספדוהו. אם יאמרו בנסתרות התורה לא יעוררו השומעים כל כך, שאינם מבינים, ולא כל מוחא סביל דא. ואם יאמרו בנגלות, כיון דבת קול אמרה דנתבקש "בישיבה של מעלה" ושם עיקר העסק בפנימיות התורה, אולי לא יתכן כבר להספידו כעת בפשטות התורה. על כן אמרו "דלא ידעו דוכתי", היינו שלא ידעו באיזה מתיבתא הוא מקומו, אם בישיבת נגלה או נסתר.

ונתיישבו אחר כך, כיון דחזי צפרי דמטללי, היינו בחינת אפרוחים דאינון מרי משנה נגלות התורה, כמבואר בהקדמת תיקוני זוהר הקדוש, וכיון דכולם גם בעלי הסוד צריכין לעבור דרך נגלות התורה, על כן אמרו "שמע מינה דהכי הוא", דבנגלות התורה בודאי הוא שם, וספדוהו בנגלות.

כן יש להמליץ על אאמו"ר הכ"מ, בגודל כחו הנורא בשתי תורות - נגלות ונסתרות, ועל כל פנים בהנגלות יוצא ידי שניהם כנזכר.

עד כאן לשונו הטהור, עיין שם היטב, דברים הנחמדים הללו הם ראויין למי שאומרן.

פרק עשירי

ראש בני ישראל

✿ ועליו יציץ נזרו

צ. סדר התמנותו של רבינו לאב בית דין פה קהלה, לא היה כל כך בניקל, כראוי לבן מלך כזה. להיות אותן בני אדם שאינם מהוגנים, אינשי דלא מעלי הנמצאים במחנינו, התפרצו מריבה עם אדוניהם הקדוש **מרן בעל דרכי תשובה זי"ע**, השואפים לעשות הסתדרות על פי דרך החדשה בענין הלימוד תורתינו הקדושה בתינוקות של בית רבן. והוא כגבור מלחמה, שר צבא ה', עמד נגדם במסירות נפש, להפר עצתם ולקלקל מחשבתם. ואחרי הסתלקות מרן לחיי העולם הבא זי"ע, ובין מלכא למלכא, דימו בנפשם לחגור שארית כחם, להפק זממם ולהוציא מחשבתם, והניאו בתחבולתם לעכב התמנות הרבנות על בן יקר עטרה לראש צדיק, עד שיבטיח להם מקודם לעשות כרצונם בענין התלמוד תורה וכהנה.

ורבים דיברו על לבו הטהור, שעל כל פנים מראש יגיד למו בפיו לפשר עמדם, בכדי שישומו המשרה על שכמו, ואחר כך יוכל לעשות כפי הישר בעיניו. אמנם רבינו בצדקתו הנאמנה הוא באחד ומי ישיבנו, לפניו חנף ודבר שקר לא יבא, ובמסירות נפשו הפקיר את כל התמנותו, ואמר: הנני מוכן ומזומן למסור נפשי גופי ומאודי אפילו על קוצו של יו"ד, ולא אזוז כל שהוא אפילו כמלא פי מחט, מדרכי אבותיי הקדושים!

ככה עברו איזה שבועות, עד שרבינו נצח, וקושטא קאי, הוא אמת ותורתו אמת, ונתקיים בו (תהלים קלב, יח) "אויביו אלביש בושת ועליו יציץ נזרו".

✿ כולם הודו והמליכו

צא. ובהגיע תור שמשו של רבינו לזרות, נקבצו ובאו והזדרזו ראשי הקהלה למפעלותם הגדולה אשר לפניהם, לקרא עצרה להקהיל את הקהל

להמליך עליהם את רבם החדש, להיות בנו ממלא מקום אבותיו הקדושים. ובבחירת רוב מנין ורוב בנין של בני העיר ואגפיה, נבחר רבינו מורם מעם, אישרו וקיימו בכל תוקף ועוז את הרבנות, ויחד כולם הודו והמליכו ואמרו יחי אדוננו לעולם הוא אבינו הוא רועינו.

ותהום הקריה לקול התרגשותם, בכי תאניה ואניה מסטרא חדא להאבידה הגדולה אשר אבדו, ולעומת זה תרועה ושמחה מסיטרא תניינא חדוותא דמלכא חדוש"א בראותם יחד כי שולשילתא דדהבא הולכת ונמשכת. בינתו העמוקה ומשנתו הסדורה וכליל מעלותיו יעידון עליו, כי הוא אחד מגדולי עמודי התורה אשר כל בית ישראל נשען עליו, ומלכותו ברב נחת ובשבע רצון קיבלו עליהם, ונכתב הדבר בספר לדורות עולם.

והיו משיאין משואות ובאו לחצרות הקודש של רבינו ויצא מביתו ועמד על המעקה, (ולגודל דחיפות העם מלא על גדותיו נשברה חומת ברזל של המעקה אבל שומרי מצוה לא ידעו דבר רע), וברכו זה לקבל זה.

⊗ "שליח אנשים נצבים עליו"

צב. והעתקתי קצת ראשי אמרים, מהדרשה ראשונה שדרש בבית הכנסת, בפרשת וירא שנת תרע"ד (וסימנא טבא, ומעשה אבות סימן לבנים, שכבוד קדושת זקיננו היה גם כן דרשתו הראשונה בפה קהלה קדושה בפרשת וירא, כמובא בספר בית שלמה אות פד).

וזה לשונו:

בפרשתן וירא אליו ה' באלוני ממרא וכו'. בהקדם פסוקי (איוב לב, ו-ז) שאמר אליהו בן ברכאל צעיר אני לימים ואתם ישישים על כן זחלתי ואירא לחוות דעי אתכם, אתכם אמרתי ימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה. ואחר הדקדוקים העלה, שהימים של אבותיו יחשבו גם לו, אם כי הוא צעיר לימים יצטרפו גם הם בכח אבותיו, יעויין שם.

והענין יובן, על פי מה שכתב המהרי"ט אלגזי לענין חזקת הרבנות מאב לבנו, שזהו לטובת העיר כאשר יהיה אחר האב מיוצאי חלציו, לאשר הבן או יוצאי חלציו הולכים בדרכי אבותיו, וכל אחד ידע במילי דאבוהו לגמור את אשר החל אביו, והבקי בטוב הענין יוכל להשלימו בכי טוב ולעשות עוד פעלים לטובה. אמנם אם יבא אחר אשר לא ידע מהענין מתחלתו, נשאר כל דבר נפסק באמצעו. ופירש בזה הפסוק בקהלת, טובה חכמה עם נחלה וכו'.

ויובן מאמר רז"ל (סוכה נג, א) שאמר הלל אם אני כאן וכו', והתפלאו כל המפרשים על הלל ראש הענוים שיאמר כזה. והענין על פי הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות, שמימות הלל תיקנו שגם כתר תורה יהא בירושה, ושהוא היה מגזע מלכות בית דוד כנודע ראוי הוא להושיבו על משמרת אבותיו, שאם היה אחד מושל ומנהיג ישראל אז היו בודאי מקנאים לו ומתנגדים ולוחמים, כי כל אחד יאמר שהוא ראוי יותר, אמנם אם אני כאן הלל עומד בראש שידעו הכל (כך הגיד בגודל ענותנותו) שאינו ראוי מצד עצמו רק בצירוף יחוסו שהוא דור אחר דור לדוד המלך ע"ה, ועל זה לא שייך מחלוקת.

ואחר הצעת דבריו באופנים שונים, סיים מה דפתח לפתיחת דבריו:

"וירא אליו ה'" (מורה על מי שנגלה אליו ה' בהשגחתו ויצוהו לנשאותו). "באלוני ממרא" (בחלקו של נכרי, בהיותנו עוד בגלותנו באויר ארץ העמים חלק אומות העולם). "והוא יושב פתח האהל" (האיש הלז צריך להיות שפל בדעתו, כי הוא 'פתח האהל' ואינו ראוי מצד עצמו רק בזכות אבותיו הקדושים ששמשו בכתר הרבנות בפה קהלה קדושה). "והנה שלשה אנשים" (ה"ה זקיני הגה"ק בעל בני יששכר זי"ע, ואדוני אבי זקיני הגה"ק מהר"ש זי"ע, ואאמו"ר הגה"ק הכ"מ), בזכותם אושע ובכחם אזכה לנהל על מי מנוחות מבועי התורה והיראה באמת, עד ביאת ינון בקרוב ובמהרה בימינו, אמן כן יהי רצון.

עד כאן תוכן דבריו הקדושים (ויתר דבריו הקדושים עיין בהקדמת מנחת אלעזר חלק ג' באריכות).

✽ סתם הרבנות

צג. ואחרי איזה שבועות מעת התקבלותו נתוועדו ראשי הקהלה לבית רבם ומסרו לידו תיק של מתכות נאה ומהודר, וכאשר פתחו הוריקו משם אורך היריעה האחת כתובה על הקלף כתב אשורית אותיות מוזהבות כתיבה תמה ונקיה, והוא פתשגן כתב הרבנות. וזהו נוסחתו:

ב"ה, מונקאטש תע"א.

יום א' לסדר ויזרח לו השמש, 'לרבינו חיים אלעזר' לפ"ק.

למי זאת עולה, ליד הגדולה, להרב הגאון המפורסם, ערוגת הבושם, גבר ההוקם על, אמרתו תזל כטל, גדול ורב ורם, אשר הונף ואשר הורם,

אלוף עירם, ללמד את בני ישראל תורה, כדת וכשורה, לדרוש לרבים להדריכם בדרך ישרה, נודע ביהודה שמו, ותהי המשרה על שכמו, איש צדיק תמים, גלוי לכל העמים, שתיל קדושים וצדיקים, אשר בתורת ה' מחזיקים, מלא הוד וחכמה, דעת ומזימה, על ישראל הדרתו, בעטרה שעטרה לו עדתו, אב בחכמה ורך בשנים, ביתו יבנה בנחלת ה' בנים, הלא הוא עטרת ראשינו, מורינו ורבינו, שר בית הזהר אב"ד פה קהלתינו, עיר ואם בישראל ק"ק מונקאטש אלקים יכוננה עליון, מרן חיים אלעזר שפירא שליט"א, ד' לו ולא יירא.

ח כמת שלמה ועטרת צבי ותורת חיים

י חד יאירו אל מול פני קדושתו
 י דיו רב לו בש"ס ופוסקים לתושיה כפליים
 ז מלא מקום אבותיו בתורתו וצדקתו
 א ותו הקמנו לנו לרב וזאת התעודה
 ל פנינו יצא ויבא ויציאנו ויביאנו
 ע דתו עדת מונקאטש קהלה נאה וחסידה
 ז ר זהב לה הגלילות אשר סביבותינו
 ר בינו נקרא שמו אב בית דיננו
 שמו בישראל יגדל בשבתו על כסא כבודו
 פ אר יכהן בשובה ונחת בהדרו והודו
 י ורה יורה ידין ידין ידרוש ויוכיח
 ר אה יראה זרע יאריך ימים
 א ל-עזר לו יהיה ובכל אשר יפנה יצליח
 אמן כן יתן ה' לאיש צדיק תמים

ואלה דברי שלום והברית אשר מול אלה יאירו שבעה מטיבי לכת המה השתעבדות והתחייבות הרב והקהל:

א. לדון ולהורות בכל דבר הקשה אליו ביאון בכל ד' חלקי שולחן ערוך בכלל, והשגחת השוב"ם והשגחת מקולין, והשגחת קמחא דפסחא ובתי אפיית מצות, ולסדר קידושין בפרט, ואם הגאב"ד שליט"א מחמת איזה עיכוב וסיבה ימנע מלכת לסדר הקידושין או שלא יהיה בביתו עליו להעמיד ולפקוד איש הגון וראוי אחר תחתיו לסדר

הקידושין בעת ובזמן שיבקש בעל החתונה. והמשגיחין במקולין ולהכנת קמחא דפסחא ובתי אפיית מצות יתמנה האקרו"ט בהסכמת הגאב"ד שליט"א.

ב. אם יבקשוהו מנהלי פערואלטונג דבית הכנסת או בית המדרש הגדול דפה קהלה קדושה עליו לבא שמה להתפלל בשבת או ביום טוב.

ג. לדרוש בבית הכנסת הגדולה פה קהלה לא פחות משני פעמים בשנה, בשבת הגדול ובשבת שובה, כנהוג בכל תפוצות ישראל.

ד. שכרו הקצוב וכו'.

ז. אליו יקרא בקריאה של חיבה בשם 'מורה מורינו רב', שמו זה נאה לו והוא נאה לשמו, ולא ינחלו אחרים שהם תחת דגלו זה כבודו בבית הכנסת ובבית המדרש הגדול בפה קהלה.

ולתוקף באנו על החתום:

יחזקאל צבי הויזמאן פרעזעס, מרדכי מערמעלשטיין ראש הקהל, אברהם פריעד ראש הקהל, חיים צבי גינז סעקרעטער. מאיר שווארץ, חיים הויזמאן, יעקב ווייסבערגער, הלל וו"ב, שמשון בלום, שמואל גאטעסמאן, דוב אריה בורכאוויטש, אלי' הויזמאן, שאול ווייס, יעקב יצחק ש"פ, יוסף קראא, אהרן דוב פולמאן, אברהם צבי אויסלענדער, יוסף זילע, מיכל שטערנבאך, שמשון פריעדמאן, נחמן יחזקאל כהנא, ירוחם קליין, עזריאל מייזעלס, אברהם אבא סאפיר

החותם של הקהילה

(החותמים הם ראשי טובי הקהלה אז)

צד. רבינו קיבל המשרה על שכמו, וכרועה נאמן שמר את תפקידו להיות עסקן ציבורי לטובת הכלל והפרט. יפרוש כנפיו ישא על אברתו כל אנשי העיר וגלילותיה, וירעם בתום לבבו, ובתבינות כפיו ינחם בשבט מישור, על מבועי התורה והיראה כמסורת אבות. ועיין השגחתו היתה צופיה בהרחבת והפצת תורתנו הקדושה, לקיום אלה המצות החוקים והמשפטים של תורת משה אפילו מילי דרבנן משמרת למשמרת, וכל מפעליו רק להרים קרן התורה והיראה ולהיות ממצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד.

● נטור הכרם

צה. ויט שכמו לסבול, לשמור ולעשות ולקיים אלה דברי הברית והתנאים של כתב הרבנות הנזכר לעיל, בכל פרטיה ודקדוקיה. השגיח על השו"ב"ם מומחין, והנה זה בא לפרקים בבית המטבחים מקומן של זבחים, ובבית המקולין, והשגחת הנאמנים, וקמחא דפסחא, והכשר הרחיים, ומשך זמן אפיית המצות ביקר מדי יום ביומו בתי אפייתם בהכשר ויתרון. ובבואו להשגיח על הנזכר לעיל, לבשו חרדה מתואר פניו וקדושתו. והוא, אם מצא שמה דבר שלא כהוגן, אסר ופסל את הראשונות, ולא נשא פני איש, רק למיגדר מילתא כפי צורך הענין, בפרט בעניני המקוה וטהרתן של ישראל. וגם בסידור קידושין, אם כי הגיד שזהו לו מעבודות קשות, משום פרוצות ההולכים פרועי ראש ונטויות גרון, ושצריך לו ליזהר תחת החופה - על כל פנים בעת אמירת הברכות - שלא לומר דבר שבקדושה נגד ערות דבר כנזכר לעיל, עם כל זה במקום שאפשר הלך בעצמו לעסוק בטיב קידושין.

הן וכיוצא בהן, כל דבר שהיה בכלל הנזכר לעיל, וכל דבר שיצא מן הכלל אשר לא כתיבה בספר כתב הרבנות הוסיף מדיליה לפנים משורת הדין, בשים לב לפקח ולהשגיח בבדקי העיר לשמור חומותיה, שלא יעלה הכורת על כל דבר פשע ופירצה כל דהו. וכה נטר כרמו לכרם ה' צבאות, והיא כפורחת עלתה נצה, הבשילו אשכולותיה ענבים.

● תוכחה ומחאה

צו. הנושא של הרצאת דרשותיו ודברי תורותיו בימים ההם (כשלא היה עוד הדור פרוץ במינות ח"ו), היה לעורר על חינוך הבנים לגדלם על ברכי התורה, ובצלם אלקים על פניהם להכירם כי הם זרע ברך ה'. וכן בחינוך הבנות, לשמרם ולהצילם מכל פריצות, ושלא ילכו בבגדי שחץ קצרים, או חשופי זרוע וערות יסוד עד צואר. בפרט בשמירת שבת קודש יסוד היהדות וגודל האיסור של מחלליה בסריקת שער וכיוצא. וחומר הדבר להני נשיא מגדלת שער וראשן פרוע ר"ל. ובאיסור סמיכות מטות איש ואשתו הנוגעות זו בזו. ועוד כהנה בראשי עיקרי הדת כהררים התלויים בשערה, אי אפשר לפרטם כי רבים הם.

וכן בפרטי בני אדם, איש ואשה, אשר יש בהם שורש פורה ראש ולענה בענין אשר הגידו לו, והרגיש שיוכל לפעול אצלם כשיוכיחם בפרטות, נקראו אל ביתו, והוא כאב נאמן עוררם רכות וקשות, וצדקת

ה' עשה רב פעלים. ובכלל לעורר תשובה בתיקון הדת בכל פרטיה, ולצפות לישועה וגאולה שלימה תכלית כל העולמות, בביאת בן דוד במהרה בימינו אמן.

ומשקלקלו המינים מסיתים ומדיחים בכתות ומפלגות שונות שנגעו לראש עיקרי האמונה, אז היתה פנת יקרת יסוד דרשותיו והרצאותיו למחות אבן הטועים ומתעים את לבבות בני ישראל (כמו שידובר הלאה א"ה), וגם כל דבר בעתו לעורר בתוכחת מוסר.

✽ נכנסים אל הלב

צז. נועם דרשותיו בכלל ובפרט, הכו שורש על תלמי הלבבות. ואשרי עין ראתה קלסתר פניו משכמו ולמעלה גבוה מכל העם, בבואו אל הקודש לבית הכנסת הגדולה בשבתא דרגלא, ונגש מול ארון הקודש באימה מעוטף בתפארה הטלית על ראשו כתם פז, ועמד מעט פניו להיכל ושפך שיח לפני קונו, ואחר כך החזיר פניו כלפי העם זיקוקין דנורא נפקי מפומיה, חכו ממתקים וכלו מחמדים, והוכיח במישור לענוי ארץ, וכאש בוער צווח ואמר דרשו את ה' ותורתו. וכן זעק בבכי ובדמעות שלישי על ענין הנרצה, שלא לעלות בפירצה, וגם במשל ובמליצה, ארי שאג מי לא יירא. ודברים היוצאים מלב טהור גברא רבא כמוהו, נכנסו ללבבות השומעים, ירדו חדריו בטן כליות ולב לאהבה את ה' ולדבקה בו, הלא למשמע אוזן תאבה נפשינו.

✽ למען תינקות של בית דבן

צח. אחת מפעלותיו המצויינים בעירנו, המוטלת עליו לגמור ולהשלים בכי טוב, דבר שנצטער בו אותו צדיק אביו מרן הקדוש בעל דרכי תשובה, בענין יסוד חינוך תינקות של רבן ללמוד תורה לילדי בני ישראל, אשר לא היתה עוד בעירנו (כנזכר לעיל אות פט) בתי תלמוד תורה כראוי לקהל ישראל, ובזה מקום הניחו לו אבותיו להתגדר.

ורבינו הפליא עצה, הגדיל תושיה, להתאסף ראשי נדיבי העם לעוררם על גודל החיוב דרמיא עליה דאיניש בהאי מתא, כי באו מים הזדונים עד נפש.

באם ח"ו לא נשנס מתננו בעוד מועד לבנות בתי חדרים לתלמוד תורה, שלא ירעו ולא ישחיתו בכל עיר קדשינו המתחדשים ומתפרצים לסכן הדור הבא ר"ל, וזהו ראשית יסוד שכלול קיום דת תורתנו ומצותנו (דברים יא, יט) ולמדתם אותם את בניכם. וחפץ ה' בידו הצליח לקבץ סכומים מסויימים, כל נדיב לב הביא תרומת הקדשים לבנין בית מוסד נעלה ונשגב הלז. והוא בעצמו לקח חבל בנעימים, עמד בראש המתנדבים סכום הגון בעין יפה ויד רחבה כאחד הקצינים בתוספת ברכה.

ונשמע בעת ההוא מפה קדשו, כי מה שנאמר אצל חג השבועות זמן מתן תורתנו (דברים טז, י) "ועשית חג שבועות וגו' מסת נדבת ידך", ולא מצינו זאת בשארי מועדים, זהו מורה דרך אמת, שבהגיע זמן מתן תורתנו, ואי לאו האי יומא דקגרים וכו', יסבור התלמיד חכם העוסק בתורה שהוא במעלה העליונה על בני גילו המון עם שאינם בעלי תורה. והיה הסברא לומר, דרק לאותן שאינם בכלל בניך לימודי ה', עליהם להיות מתומכי אורייתא, להפריש מממונם זבד טוב למוסד של תורה. מה שאין כן התלמידי חכמים, הן הן גופי התורה, עליהם לא רמיא המצוה הנזכר לעיל, ויוצאים חובתם בלימודם. לכן הזהירה התורה הקדושה אצל חג הזה דייקא, שעיקרו וחשיבתו הוא ללומדי תורה, ולהם נאמר גם כן "מסת נדבת ידך אשר תתן", וגם מזה אל תנח ידך, עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

ועל ידו נתייסדה בעירנו החברה "מחזיקי תורה", ובכחו והתאמצותו (גם מרכוש עזבון המנוח הגביר מ' משה [יצחק ב"ר מנחם מענדל] פוקס ז"ל מפה קהלתינו באמצעות אלמנותו הגבירה מ' שרה [בת ר' יעקב יוסף] תחי' [ע"ה] לתכלית זה כידוע לכל באי שער עירנו) בעזרת השם יתברך בתים וחדרים בנויים לתלפיות נכון ונשא לשם ולתפארת לתלמוד תורה של תינוקות של בית רבן. ומכאן תצא תורה בעזרת השם יתברך לאלפי ילדים לדורות עולם. טוב ויפה הדבר הזה עלינו לעולם ועד, כי ממנו תוצאות חיים [ראה בריש שו"ת מנחת אלעזר חלק שלישי שהנציח רבינו זי"ע לזכר עולם שמות הנדיבים הנ"ל].

● הרמסח חיבורי אביו הקדוש

צט. במשך השנה ימי אבל אביו, הגם שהיתה תחלת ראשית מלכותו וטרדותיו במילי דמתא, היה עוסק בחיבורי טהרה שנשארן כתב יד קודש **מר אביו צוק"ל** לסדרם ולהדפיסם. ומיד ה' עליו השכיל, להיות מלאכתו

מתברכת, ומעשי ידיו הצליחו במפעל ענקי אשר הוא היה המעתיק, הכותב, המסדר, והמגיה.

ובמשך חצי שנה הראשונה (תרע"ד) כבר נגמר ויצא מבית הדפוס ספר הקדוש **דרכי אמונה** עם הגהותיו, וספר הקדוש **תפארת בנים על הגדה של פסח**, ועיין שם בהקדמותיו פנינים יקרים טובא גניז בגווייהו בלשונו עט סופר מהיר הוצק חן בשפתותיו. וכן סידר בשנה זו **הדרכי תשובה על הלכות נדה** שהוסיף נופך מדיליה, וגם **הבאר לחי ראי חלק ג'**.

ראה נא קורא נעים שם בהקדמותיו, זמנו (שנת תרע"ה) מוכיח עליו, כי היה מהיר במלאכתו מלאכת שמים, זריז ונשכר בחריצות ידיו וזך מוחו, והכל בעצמו ובכבודו כנזכר, ובאמת נפלאות הוא בעינינו.

פרק אחד-עשר

ותרע"ד הארץ

✿ תקורתו חזקה

ק. ובשנת תרע"ד בתחלת חדש אב, נפרצה מלחמת תבל שנות הבלהות, והתחילה תקופה קשה ומרה בעולם, כי מרוב מרירות חיי האדם בימים ההם מפחד אויב דבר חרב ורעב ויגון ר"ל, מחזות נוראות ושמועות מעציבות ואיומות כל חכמת אנוש תתבלע.

לא כן הענק הגדול הזה היא רבינו הקדוש, הוא עמד בכלם במעמדו ובמצבו, ועל כל גל וגל נענה ראשו, בטחונו גדול ותקותו חזקה כי ירחם ה' את יעקב, ועל רבינו נאמר (משלי יח, י): מגדול עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב.

✿ בני ינוח ומי ינוע

קא. סמוך לראש השנה דשנת תרע"ה, הקול מפוצץ הרים מפחד אויב חיל מלכות רוסיא אשר גדלו והצליחו, הלכו וכבשו עיירות רבות ממדינת גאליציע לא רחוק מעבר לגבול עירנו. ובכל מקום בואם, הרסו ולא חמלו בגזילות ורציחות, דמים תרתי משמע, ובקול רעש גדול מתנשאים לנוס מפניהם ולהמלט על נפשם. עד כי גם עירנו, בהאי פחדא יתבא, להרחיק נדוד גם מכאן. ואשמע אחרי קול רעש גדול לאמור, נלכה נא לשאול את פי רבינו, מי ינוח ומי ינוע, כאשר ישאל איש בדבר אלקים, וכאשר יגזור אומר כן הוא וכן יקום.

✿ נבואה קטנה

קב. ויהי ביום ב' דראש השנה קם רבנו בבוקר ממטתו וגילה לאנשי בריתו כי השכים ונפל פסוק לתוך פיו דברי דוד מלכנו שאמר (תהלים נג, ו) "שם

פחדו פחד לא היה פחד וגו' פזר עצמות חונך", ולאשר חכמינו ז"ל אמרו (ברכות נה, ב) דהרי זה נבואה קטנה, אם כן ברור אצלו אשר תהיה רק פחד חנם ולא יבא צר ואויב בשערי עירנו.

והכריזו כן ברבים, והשיב לכל שואל ודורש עצתו, שלא ינסו ולא יתגודדו, שבו איש תחתיו ומקומך אל תנח, כי אין פרץ ואין יוצאת ואין צווחה ברחובותינו, ואשרי יושבי ביתך, ולהשומע יונעם.

❁ דבריו לא ישוב ריקם

קג. ואחר כך בעשרת ימי תשובה ויום כפורים, והנה הכפרים וישובים רבים סמוך ונראה לעירנו, כבר באו במצור ובמצוק ונכבשו תחת יד אויב, בולשת חיל רוסיא שר"י, והתלאות והפחדים גברו בעיר, מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה, וחצים ואבני בליסטראות פרקו הרים משברים סלעים מגור מסביב.

והיהודים נקהלו לעמוד על נפשם, ואנשי העיר נסבו על הבית נאוה קודש של רבינו לאמר, מה נעשה והסכנה מרחפת מלפנינו ומאחרינו. ורבינו תקיף בדעתו בגבורת ארי, וכך היה אומר: אחת ושתים ושלש דברתי לא אשנה, מעולם לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי, אל תראו מפחד פתאום ומשואת רשעים, כי לא ידרכו כף רגלם על מפתן עירנו ואגפיה, ה' ילחם לכם ואתם תחרישון.

ואותן שהם מכת אינם מאמינים, עזבו את ביתם ורכושם, נדדו הלכו ונסו ואין רודף אותם. אבל המאמינים והשרידים אשר ה' קורא ורוב בני העיר, נשארו בביתם עם רבינו, והוא כרועה נאמן לא נטש אלה הצאן ועמד למגן ולמחסה, זכותו וזכות אבותיו מסייעתו, כי דבר אחד מדבריו לא ישוב ריקם.

ויהי כאשר פתר לנו כן היה, כי אחר כך פתאום נשמע כנשוא נס שלא כדרך הטבע, ונהפוך הוא אשר ישלטו חיל מדינתנו בשונאיהם, וחיל רוסיא טרם באו שערי עירנו נעשו מהנפילים אשר בארץ, פנו עורף ונסוגו אחורנית יום יום יותר, ויקם סערה לדממה, ותהי לאות ולפלא, ותהום כל העיר. וכל השומעים מרחוק ומקרוב, אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות בארץ, אכן נודע הדבר כי רבינו אמת ומחזהו נבואת אמת, צהלי

ורוני יושבת מונקאטש כי גדל בקרבך קדוש ישראל, בזכותו להגן, באלף המגן.²

לא ידעו ולא ישחיתו

קד. ואחר כך סמוך לחנוכה נתחדשה הבהלה במלא מובן המילה, כפלי כפלים מאשר בראשונה. ובאו ראשי הקהלה והלכו עם רבינו אל ראש שר הצבא אשר חנה פה, לדבר אתו ולשמוע המצב בבירור. והוא ענה, דעו מאתי כי כעת מעמדנו ומצבנו נורא מאד, וכפי הנראה לא יאריכו הימים והאויבים הרוסים יבואו לעירנו, ואנחנו עומדים הכן לעזוב את העיר ולהמלט על נפשותינו, וממנו יראו וכן תעשו גם אתם, ולא נכחד מאתכם כי כחנו חלש לעמוד נגדם.

ורבנו השיב להשר הצבא: יאמין לי אדוני כי לא ירעו ולא ישחיתו ולא יבאו השונאים לגבולנו בשום אופן! והשר עומד ומתמה ואמר לו: הן ראיתי את פני אדוני לאיש תקיף בדעתו בלי שום פחד ומורא, אולי לכם איזה התקשרות וריעות עמהם? ורבינו אמר על זה: ח"ו אל תחשדני בכך, שונא אני אותם יותר מאשר תשנאו אתם, אבל האמת והבירור הנכון בידיעה

² ואעתיק בזה דברי רבינו בעצמו בכתב יד קודש ספרו שער יששכר מאמרי חדשי תמוז - אב מאמר ימי המצרים, אמרי נועם מצומדים, פניני חן משובצים, וזה לשונו הטהור (אות כה):

ומדי דברי בו ארשום לכם אחיי, מה שהיה בתחלת המלחמה בסוף שנת תרע"ד ובתחלת שנת תרע"ה. ביום ב' דראש השנה, כעלות השחר וכאור בוקר השכמתי ונפל פסוק לתוך פי - (וכמו מחזה כאשר אמרו חז"ל (בברכות פרק הרואה נה, ב)) השכים ונפל פסוק לתוך פיו הרי זה נבואה קטנה) - (תהלים נג, ז) 'שם פחדו פחד לא היה פחד כי אלקים פזר עצמות חונך', עיין שם (בפירש"י ומפרשים). ודרשתינהו בפירקין והכרזתי והזהרתי שלא לברוח מעירנו שום אחד, כי השונא (שהיה אז סביבות עירנו והגלילות המה חיל מלכות רוסיא הצר הצורך שר"י) לא יבא לתוך עירנו, ויהי 'פחדו פחד' (אבל לחנם), 'כי אלקים פיזר עצמות חונך' הצרים וחונים סביבותינו, וכפירוש הפשוט שם עיין שם בתהלים, וכן היה כנודע, והמבין יבין.

וידעתי ממילא כי דברי חז"ל הנ"ל בכרכות, וכל דבריהם, אמת לאמתן גם בפשוטן, לא נפל צרור ארצה מקדושת דבריהם ואותותם. אך עם כל זה רשמתי למשמרת גם לדור הזה ובנינו אחרינו, שצריכים לאמונה שלימה, והשי"ת יעזרנו ויגאלנו במהרה בימינו אמן.

עד כאן לשונו הטהור, ועיין שם היטב עוד באות הקדום (כד) ותבין.

גמורה כאשר אמרתי. ועל שאלת השר: מאין נודע לכם זאת? השיב רבינו: יסלח נא האדון כי אין אני מתערב בפנימיות משטר דרככם וענייניכם, כן גם אתם אל תתערבו בפנימיות עניני דבר המסור ללב, ולבא לפימא לא גליא (ובספרא דמרא **שער יששכר** מאמר ימי אורה לחנוכה אות מה מבואר דברי תורה שאמר אז בליל חנוכה על הכתוב (תהלים קיב, ד) זרח בחשך אור לישרים וגו' מענין זה, עיין שם היטב).

✻ השם נפשינו בחיים

קה. ושר הצבא הכפיל את הדברים, ואמר לרבינו עוד הפעם: הנה שמעתי כי אשת אדוני מעוברת וקרבה ללדת, דעו נא כי מוכנים אנחנו להעמיד הרעמים והמכונות היותר גדולים בהרים הסמוכים, ואז יתרעם הגלגל ברעש נורא ובחרדה גדולה ועצומה באופן מבהיל, ומסוכן שלא תפיל אשה פרי בטנה, על כן אזהרתי כפולה שלא תשאר בעיר. ורבינו על דעתו הראשונה עומד, כי לא יהיה פחד, והשונאים יברחו מאתנו בטרם יעמדו נגדם.

וצדיק גוזר והקדוש ברוך הוא מקיים. וכן היה, שנכפל הנס פעם שנית, וברוך ה' השם נפשינו בחיים ולא נתן למוט רגלינו.

ובא אחר כך השר הצבא בלויית שרי המלחמה לבשר את רבינו ולהחזיק לו טובה, דכאשר אמר כן היה, כי ברחו השונאים מכל הסביבה, ועזבו כלי קרב ושארי חפצים עד דלא ידע סבת הברחתם, וכן יאבדו.

✻ אך פרי לצדיק

קו. ואחר כך יום ערב שבת קודש, ד' ניסן תרע"ה, הופיעה נהורא רבא, ואור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה בבית רבנו, עד שנתמלא כל הבית אורה, לכבוד בתם היחידה והיקרה שנולדה להם למזל טוב, ויקרא שמה בישראל חיה **פרימא רבקה** תחי' לאורך ימים ושנים טובים [ז"ל], על שם זקינתה אשת **מרן השם שלמה זי"ע**.

והיה השמחה גדולה ועצומה ממש בלתי מוגבלה, כי לא היה שמחה כזו - רצוני בזה, שמחת לידה בבית שפירא מזרע רבינו עטרת צב"י - משנת תרל"ב יום לידת רבינו, עד תרע"ה שהוא משך מ"ג שנים, וגם זו לטובה ולברכה לששון ולשמחה.

הרצים יצאו דחופים לבשר את רבינו בברכת מזל טוב, סימן טוב ומזל טוב
היא לנו ולכל ישראל. ורבינו הרכין ראשו לקראת המברכין, בלב שמח
יטיב פנים.

וביום השבת הופיעו כל העם ונכבדי העיר לקידושא רבא, ומברכין
ומשבחין ומפארין להשם יתברך אשר הראה לנו את זרעו של רבינו, ואך
פרי לצדיק למרן בעל מנחת אלעזר, ופרי פירות למרן בעל דרכי תשובה
זי"ע, והיה כעץ שתול על פלגי מים, דור ישרים יבורך.

⊗ שומר שבת מחללו

קז. בימים ההם, להיות עירנו עיר קרובה אל החלל סמוך לשדה קרב,
היתה משובשת בגייסות של המדינה וגם מאנשי חיל אשכנז אשר באו
לעזר ללחום נגד האויב, ולרובי החיילות נשתנו הנימוסים, ויצאו חוקים
קשים על תושבי הארץ מן שרי צבאות המלחמה, ועונשים חמורים לכל
העובר על הפקידים כנודע.

ואחת מן הגזירות, להיות חנויות פתוחות בשבת, ונפקא מינה למקח
וממכר, שתהא מזונות מצויה לבני החיל ושאר צרכיהם. דעת לנבון נקל, כי
גזירה זו היתה כמדקרת חרב בלב החרדים דפה קהלה, אבל אנוסים היו
מטעם המלכות לחילול שבת קודש. אז עמד רבינו ולבש מעטה עוז קנאה
עבור כבוד שמו יתברך ושבת קדשו, וצווח ככרוכיא ודרש בפומבי באש
לוהט, למען ה', שיהיה נזהר כל אחד ואחד מלפתוח חנויות שלא לחלל שבת
קודש ולא יחתו לקול העונשים, ועל מנוחתם יקדישו את שמו, ובעזרתו
יתברך כל שומר שבת מחללו לא ידע דבר רע.

וכל העם אשר שמעו קולו חוצב להבות אש נבהלו נחפזו, איך הארי החי
ירבה בנפשו הטהורה לסכן נפשו ולדרוש נגד הממשלה בצוק העתים,
בשעת חירום מלחמה, ורבינו לא נסוג אחור, ודברי קדשו עשו רושם בלב
כל החרדים. וגם אחר כך במשך הימים, עשה השתדלות נמרץ אל השרים
להניא עצת גויים, וגזירא עבידא דבטלי, וישמחו במלכותך שומרי שבת
להניח בו מנוחת שלום ושלוחה השקט ובטח.

⊗ בסף ישיב לבקליו

קה. בימי המלחמה, היתה עירנו מקום מפלט להתלקט בתוכה. שווקים
ורחובות מלאות איש, מרחוק ומקרוב. מהן הבאין על הביקור לעמידת

הצבא, מהן הבאין לבקר את קרוביהם הנפצעים מחיצי אויב, שוכבים בבית החולים דפה, הרבה אבות נוזקין ותולדותיהן כיוצא בהם, כל איש מצוק ומר נפש, רובם ככולם דפקו על פתחי רבינו לדרוש עצתו ולקבל ברכתו ברכת צדיק מושיע, וכנהוג עם פדיון נפש עבוריהן או עבור בניהם, והוא קרא הפתקאות עם הצעת בקשתם והחזיר את הדמים, כסף ישיב לבעליו, וימאן לקחת. ואמר, מברכות פי תתברכו ואני תפלה לאדון המושיע העונה בעת צרה להיות נושעים בכל משאלותיכם לטובה, אבל חס ליה לזרעיה דאבא לעשות עסק מצרת ישראל (הגם דנפיש ליה אז חובות אביו הקדוש והיה בעל הוצאה בהדפסת ספריו כנודע).

וככה עשה אדוננו בכל כל משך ימי הבלהות, ולא לקח מעות מהנלקים וכואבים אנשי המלחמה וכיוצא בהם. הגם שבעת צרה כזאת היה יכול לרכוש לו הון רב, שהרבו העם להביא, וכל זה אינו שוה לו בשביל צערן של ישראל וצער השכינה כביכול. ומזה מוסר השכל ומושג נאמן, עד היכן היה נזהר במורא קדושתו להתרחק מהכיעור ודומה לו^א.

✦ להחיות כל נדפאים

קט. ובעת ההוא היתה גם כן עירנו עיר מקלט לגולי גאליציע, שנמלטו על נפשם ובאו לכאן עירום וחוסר כל. ותושבי העיר, רחמנים בני רחמנים, עשו

^א והא לכם לזכרון דברי רבינו בדברי תורה מהדורא ה אות קת, וזה לשונו:

ראינו אצל צדיקים רבותינו שבגולה הפועלים בתפלתם בשמי מרום ובפרט בעד החולים, וכמבואר ביורה דעה הלכות ביקור חולים שילך אצל חכם ויבקש, ועם כל זה המה נתנו לו סגולות טבעיות וכתבו לפעמים סממני רפואות. וטעמם נראה משום שנותנים להם פדיונות ולא רצו לקבל מעות בעד תפלתם להרופא חנם יתברך שמו, וגם שהוא בכלל מה אני בחנם וכו'. על כן נותנים רפואות טבעיות ועל זה מותר לקבל פדיון, וכמו שאמרו חז"ל אסיא במגן - מגן שויא. וגם כשיושע המבקש, לא יהיה המתפלל ח"ו מתגאה לומר כי בכח צדקתו עשתה תפלתו פירות ונענה, וכמו שאמרו רז"ל (כתענית דף ח עמוד א) ילך אצל חסיד שבדור וירבה עליו בתפלה ואם לחש ועלתה בידו ומגיס דעתו מביא אף לעולם, עד כאן לשון הגמרא. ועל כן כשנותן לו רפואות טבעיות לא יוכל להגיס דעתו ולומר כח צדקתו עשה, ורק שהוא חכם בסממני חכמת הרפואה כיון יפה, וכמה רופאים איכא בשוקי, וכמוכן.

עד כאן לשונו הקדוש. ומזה מובן קצת, איך היה רבינו דייקן ושוקל המאזני צדק כל פרוטה ופרוטה, אם לקבל או לא.

מה שעשו לטובתם ועזרתם. והגם כי חלק גדול מהפליטים באו פריצים וחללוה בחילול שבת קודש, ומלבושי נשותיהן לבושי שחץ פרועי ראש וכדומה, והוכיחם רבינו ורדפם, אבל [אין בודקין למזונות, וגם כי] היו בתוכם אנשי מדות חסידים ויראי ה' תלמידי חכמים רבים וכן שלמים, ותשתפכנה אבני קודש בראש כל חוצות. ובפעם ההוא, קם רבינו לסובב בשוקים וברחובות מחנות לחנות ומבית לבית של אצילי בני ישראל, והוא על נדיבות יקום, אף הם מתכוונים לקראתו במנה יפה הגונה יותר מכפי יכלתם לפי ערך המקבל, בראותם תואר פני מלך אדיר בלבנון האדמו"ד איש צדיק תמים בדורותיו התהלך לפני מחנה ישראל בראש כל חוצות, ונתעוררו על נחיצת הדבר להרבות מוהר ומתן להחיות לב נדכאים, ובזה עזרה בצרות נמצא.

● מוציל נפש מישראל

ק'. מאורעות מפחידות מזמן המלחמה:

פעם אחת בא משולח אחד משר הצבא, היות כי איש ישראלי מאנשי הצבא עשה פשיעה וחטאה גדולה ונגמר משפטו למות רחמנא לצלן, וכפי הנימוס על הרב דמתא להתוודות עמו. ורבינו בשמעו דבר נורא כזה, נתחלחל, ופלצות אחזוהו, כמעט שלא נתעלף, והתחיל בצעקות שונות וי וי. ולגודל הרעש באה הרבנית ואנשי ביתו, והוא בגודל המרירות כמעט שנשתקל מילולו, ורמז להם לבי לבי, ובדוחק גדול גילה להם צערו ממרירות לבו.

ושלח תיכף אחר הנשיא דקהלה, והלכו למקום פקודת אנשי המלחמה ליכנס אל ראש שר צבאם. ושומר הפתח לא הניחום, באשר אין לו רשות על זה. ורבינו לא השגיח על דבריו, וסיכן נפשו ונכנס לפנים בתחנונים, ידבר נא אדוני, שא נא לכל דבר פשע של היהודי הלזה וכו'. וישא חן וחסד בעיני השר ופטרו לשלום, כי נתמלא בקשתו להצילו ממות. וכן היה, ויצא בשמחה ובטוב לבב על שזכה לקיים נפש אחת מישראל ממש ממות לחיים.

והאיש היהודי הזה לא ידע את אשר נעשתה עמו, ואחר זה לאחר איזה שנים בנסיעת רבינו לגאליציע, ואמרו לו האנשים דשם אפשר רוצה רבינו להתראות פנים עם האיש הניצול ממות על ידו, ובא לפניו וסיפר כי הוא לא ידע מכל המעשה כלום, רק זאת כי פתאום קחוהו מבית מאסרו ונשלח

על ידי בעל מלחמה אחד ממונקאטש לכאן, לעבוד פה עבודת הצבא, וזהו היה עונשו, ופה עיר מולדתו, עד כאן לשונו.

✽ להביא לקבר ישראל

קיא. שוב פעם אחת באה אשה אחת ממחוז מארמארוש לפניו במר נפשה, כי שמעה איך בעלה נפצע על שדי-קרב, והובילו אותו לכאן עם שאר הנפצעים ומת, ומחמת שלא הכירוהו ליהודי טמנוהו פה בתוך קברי עכו"ם. ורבינו לא יכול לשות עצה בנפשו, והיה צערו גדול שהשתתף עם האשה מרת נפש. ולבש עוז, והלך להשתטח לפני השרים להרשות לפתוח את הקבר, והוא עם שני אנשים מאותו הכפר יכירו אותו.

וכן היה, רבינו מצא חן בעיני העמים והשרים, וגם דבר קשה כזה בשעת חירום, מילאו רצונו, ופתחו את הקבר והוא שוכב אפרקדן וידיו משולבות זה על זה על לבו. והיהודים הנזכרים לעיל הכירו אותו כי הוא זה, והרשו אותם לפנותו משם ולקברו בקבורת ישראל, ואמרו אנשי הצבא אשר באו עמהם, כי מעתה תוכלו לפתוח את ידיו ולפסטן, לא כדרך העכו"ם אשר ידם משולבות כתמונת שתי וערב, ובא לקבורת ישראל כהלכות גוברין יהודאין, בלע המות לנצח.

✽ קמחא דפסחא

קיב. ובשנת המלחמה ולחם אין בכל הארץ, ונתקיים בנו מקרא שכתוב (ויקרא כו, כז) והשיבו לחמכם במשקל וכו', וכל התבואות ויבול הארץ יתגנוזו יתאצרו באוצרי מסכנותיהם. ורבינו רואה את הנולד, הזהיר גם הוא עוד באמצע חדשי החורף, לעשות צעדים ופעלים לטובה, להמציא חיטים עבור עדתו לצורך הפסח.

ותהי ראשית מלאכתו לשאול את פי נשיאי וראשי הלשכה האורתודכסי בפעסט, והיתה תשובתם חיטים אין שום מבוא, וזאת מצאנו רשיון להיות הקמחא דפסחא לכל המדינה נשפע מהרחיים וואלץ שלנו, ואין דנין אפשר משאי אפשר, ושעת הדחק שאני.

והוא לא שת לבו גם לזאת ונסע לפעסט לדבר עם הראשים הנזכרים לעיל פנים אל פנים, והוא עומד על דבריו כי רק חיטים ולא סלת. ומן הנמנע

בזמן כזה להשיג רשיון על חיטים. גם רשיון לקמח שהשיגו, אך מצער הוא לפי מדת קהלות ישראל שבמדינה, ומזה יתנו גם למונקאטש לפי הערך.

והוא נשאר מלא עצבון ונפשו עגומה כמובן. ובחלום חזיון לילה ואביו הקדוש לפניו, ואמר לו:

בני יחידי! הלא אתה קרן קיימת שלי אשר עזבתי בעולמי, אל תירא ואל תחת, צערך ויגונך בא לפני יען אשר היה עם לבבך שלא ישונה בעיניי הדת ממנהג אבותינו, מה טוב עשית לבא לכאן ולדבר עם השר היועץ הממונה על כך. ותבשר מאתי, כי דרכך צלחה, תשכיל תצליח.

ויהי בבוקר, וקודם חצות היום נתקבל מאת השר הנזכר לעיל בכל רגשי כבוד ויקר, והכירו כי הוא איש אצילי. ובקשת רבינו בהתלהבות עצום ובאש מתלקחת נורא, הפעיל על השר היועץ. ואמר ליה, דעו כי כמה רבנים וראשי הקהלה ממדינתנו פנו אלי בענין הזה, בקשתם נשארה מעל, ואדוני הרב ממונקאטש הוא יחיד אשר רצוני להרגיע רוחו ולמלאות מבוקשו. ובוזה נפטר מאתו בהבעת רב תודה ותשואת חן, וכן היה. ותהי הדבר לאות מענינים המפליאים בימים ההם.

❖ כי שם' נקרא עדיך

קיג. ובעת המלחמה, התחבאו בחצרות רבינו הרבה פליטי חרב, ומהם שהספיק להם די סיפוקם, והכניס עצמו בסכנה עצומה כמובן, וכמה וכמה פעמים התנפלו עליהם ויעזרם ה' ויפלטם ויפלטם מרשעים.

ולעולם לא אשכח את המחזה האיומה אשר היה לנו בשנת תרע"ח ביום א' דשבועות, ואנחנו באמצע התפלה ורבינו בראש המתפללים לפני התיבה, ואנשי הראזיא מחנה גדולה של פקודי החיל כולם אחוזי חרב נסבו על הבית ועל החצר ובית המדרש של רבינו מן הקצה אל הקצה, וחצירות הסמוכים, סביב רשעים יתהלכו לחטוף ולטרוף את אלה החסרים תעודה הנכונה.

וכאשר נתוודע לרבינו מהצרה הפתאומית, והוא מעוטף בטליתו, וכאיש גבורתו, יצא לחוץ עד הרחוב לפתח החצר החיצונה, ועמד לפני ראשי פקודי החיל כמגדול עוז מפני אויב, ואם תחנה עליו מחנה לא יירא לבו. ובאבירת לב אמר אליהם, מדוע באתם אלי לחתור בבתים בפרט בשעת

התפלה לפרוע מעבודת השם, וגם כי מנוקה אנכי מכל אשמה ובביתי אין כל?

הם אז נבהלו מפניו של רבינו אדם הגדול בענקים, ונתנו אימון לדבריו (אף כי נשלחו ממקום הגבוה לחפש כאן אחרי אנשים ידועים). ונפרדו ונתפרדה החבילה מכל המקיפין חבילין דמעיקין, ונשבתה תחבולותם ושבו ריקם, ורווח והצלה יעמוד ליהודים. וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא על רבינו ויראו ממנו, כי הוא נאזר בגבורה, וכל העם על מקומם באו לשלום.

✽ נזר נשיאות ארץ הקודש

קיד. כן היה רבינו מצודתו פרוסה עד **ירושלים**, ובציון מכלל יופי הופיע להיות אב ורועה נאמן למאות נפשות עניים ואביונים, וגם אבי יתומים ואלמנות בארץ הקודש. ועל ראשו כתם פז נזר ועטרה של נשיא כולל מונקאטש ועשרה גלילות, ממעות ר' מאיר בעל הנס, בארץ הקודש תו"ב. אשר עוד בימי אביו **מרן בעל דרכי תשובה זי"ע**, נכנס בעובי הקורה בשנת תרס"ז-ס"ח לייסד ולשכלל גלילות אלה לכולל בפני עצמו²². וקצר המצע

²² העתקת צוף אמרי נועם מהטבלא אשר בבית רבינו הוד נזר הנשיאות מחכמי ירושלים לאלה איתני מוסדי הכולל מרן בעל דרכי תשובה זי"ע ולרבינו, וזה לשונם:

בשם ה' השוכן בציון ובוחר בירושלים, בהורמנותא דצדיקיא קדישא אבות העולם, ככח תורתנו הקדושה ובכח קדושת הארץ ורבותינו הקדושים כמלאכים מיסדי ישוב הארץ, הנני מעטרם ומכתירים את כבוד קדושת מרן עטרת ראשינו, חמדת כל ישראל, גאון הגאונים, פאר הדור והזמן, המקובל, צדיק יסוד עולם, שושילתא דיחוסא, כקש"ת אדמו"ר צבי הירש שליט"א שפירא אבדק"ק מונקאטש והגליל יע"א.

בעטרת תפארת נשיאת קדש ואמרכלות לארץ הקודש על כסף הקדשים אשר יקדשו אחב"י בני מדינת מונקאטש והעשרה גלילות לשם אחיהם עניים והאביונים היושבים לפני ה' בארץ החיים לבלות ימיהם בעבודת ה' בהר הקודש ירושלים נוכח שער השמים.

וזאת התעודה בישראל כי לכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ניתנה כתר כהונת הקודש לכהן פאר בעבודת הקודש עבודת הנשיאות והאמרכלות, על פי קדשו יהיה נחתכין כל עניני טובת ארץ קדשינו לחזק בדקי קופת רבי מאיר בעל הנס למען החיות נפשות רבות, ומבלעדי הרמנותא דמרן שליט"א לא ירים איש את ידו ואת רגלו להתערב בעניני כסף הקדשים המפורשים והמוקדשים לשם עניי ארץ קדשנו.

תודתינו נתונה מלב ונפש לכ"ק מרן עט"ר גאון עוזנו חמדת חיינו רוח אפינו שליט"א על כל הטוב והחסד הגדול אשר גמל למאות נפשות בהתאמצו

מהשתרע סדר השתכללותו במלחמת פנים ואחור כנודע, ואז עמד רבינו לימין אביו לעזרת ה' בגבורים להסיר כל המסכים המבדילים למען ירושלים לא שקט עד יצא כנוגה צדקה. ואחרי הסתלקות מרן בעל דרכי תשובה זלה"ה הכל יאמרו אין כאדוננו ראוי לאותו איצטלא, ומאן דלבש מדא ילבש מדא, ונתנו עיניהם באיש חי רב פעלים הלזה, והכתירו כתר עליון "נזר הנשיאות" על ראש רבינו.

לחשוף זרוע קדשו ולהתאזר בגבורת ישע ה' להושיע לבני ישראל הנרדפים והנלחצים, וכענן ה' הולך לפני מחנה ישראל להגן עליהם מכל אבני קלע אשר השליכו המורים להרוס היסוד הק' הזה, ולא נח ולא שקט עד אשר חפץ ה' הצליח בידו להציא לפועל מחשבתו הטהורה להעמיד בסיס נאמן אשר ממנו יהיה תוצאות חיים לתושבי ארץ החיים.

למען הקל מעל כ"ק עטר שליט"א את המשא הקודש הזה לכל יבוטל ח"ו מתורתו תורת אמת ועבודתו עבודת ה', ראינו לספח ולחבר לטהור את בנו בדומה לו, ענף עץ אבות, הגאון הגדול כליל החכמה והמדעים, תפארת ביעקב, כקש"ת מרן חיים אלעזר שפירא שליט"א, לעמוד לימין קדשו ולעזרו בעבודת הקודש הזאת לנהל ולכלכל כל עניני ארץ הצבי על פי דברי קדשו דמרון שליט"א כחכמתו חכמת אלקים אשר בקרבנו למען החיות עם רב ברוח נדבית אחינו שבגולה.

ברכת נפשות רבות בני ציון היקרים על ראש מרן אביר הרועים שליט"א יבאו, ועל ראש בנו היקר פרי עץ חיים הגאון שליט"א בזכות וכח קדושת הארץ ובזכות פקוח נפשות יאריך ה' ימם ושנותיהם בטוב ובנעימים, ויגדל כסא קודש מרן שליט"א למעלה למעלה עד כי יבא שילה מהרה, ובנו הקדוש הנ"ל יבנה בבנים זכרים תלמידי חכמים לעולמי עולמים בכח בנין ישוב ארצנו הקדושה, ותחזינה עיניהם בשבוע ה' שיבת ציון ויבנה ערי יהודה וירושלים.

כעתירת החותמים בכרחה בני כולל מונקאטש ועשרה גלילות דרי מעלה עיה"ק ירושלים ת"ו.

היום יום כ"ח לירח כסלו תרס"ט לפ"ק.

חנוך חיים הכהן, עקיבא ווייס, ישראל יוסף גראספעלד, ישראל צבי פאפער, חיים יצחק סופר, יוסף ביקעל, אברהם אליעזר הימעל, שלמה זלמן געלב, חיים אברהם ווייס, יצחק פרענקעל, דוד יהודה שטיינר, משה ווייס, חיים שטיינער, צבי ווייס, פישל איצקאוויטש, שמואל צבי פרערא, שמואל חיים נייפעלד, ישעיה שטערן, אהרן צבי טויב, ברוך פעלדבראנד, אברהם כ"ץ, לייבוש אליהו קאליש, חיים שפיעגעל, חיים יהודה ניימאן, אלעזר ליפא וויינבאך, יהושע שטערן, מיכל דרומער, יודא צבי אדלער, ישכר בעריש ווייס, שמעון בן אלימלך ז"ל, פנחס צבי לעווינזאהן, ישראל אהרן ריינהארץ, בעריל הערמאן, אלימלך קאליש, מרדכי אריה גוטמאן, יהודה משה ברוין, דוב בעריש זאפרין, פנחס שטערן.

[ראשי המשפחות לבית אבות בעת ההוא]

ומאז ועד יום הסתלקותו לחיי העולם הבא, הוא היה למו לאב ופטרון רעיא מהימנא שאין כמוהו. והיה עיניו ולבו תמיד בכל נפשו גופו ומאודו, לדאוג ולרעות המרעה הטוב, אלה הצאן קדשים עניי ארץ הקודש, בגדול המעשה והעושה בפזרון רב בהפלגה יתירה, ביד רחבה ומלאה הניף והרים ממנו לעניי ארץ הקודש דכוללנו, וגם לשאר תלמידי חכמים וצדיקים שבארץ ישראל, לא נמצא נדיב לב טהור כמותו, צדקתו עומדת לעד.

ובאמצעות כביר פעולותיו האדירים ומצויינים, הוד והדר לבשה הכולל הנזכר בצורתו החומרי והרוחני לעילא מכל ברכתא, עד שנתעלה לשם ולתפארת ולתהלה, תוך אמוני עם סגולה, לכולל הכי נכבד מאוד נעלה, בתוככי ירושלים. ואנשים המתפרנסים מן התמחוי, המה מסלתה ומשמנה משופרא דשופרא של עיר הקודש והמחוזות, כולם גבורים כולם קדושים, תלמידי חכמים גדולים חסידים אנשי מעשה העומדים בבית ה' בלילות ובימים על התורה ועל העבודה בטהרת הקודש ממעות רבי מאיר בעל הנס, כאשר חפרוה שרים קדושי עליון רבותינו הראשונים זי"ע. ורבינו העמיד והחזיק הכולל הנזכר לעיל כיתד שלא תמוט, על בסיס נאמן וקיים לעד, על ידי שנהג נשיאתו ברמה ובחמלה רבה אמונתו סלה.

● למען ירושלים עיה הקודש

קטו. ובשעת תרועת המלחמה בגודל המהפכה בכל העולם, ולא היה באפשרי להעביר כספים לארץ הקודש, כי דוא"ר תהפוכות המה, וזעקת אחינו בית ישראל בארץ הקודש בא למרחוק להביא לחמם, כי ממש צפד עורם על עצמם מפני זלעפות רעב רחמנא לצלן.

אז רבינו כמלאך הגואל אותם מכל רע, טס וידא על כנפי רוח, לא על ידי שליח אלא הוא בכבודו ובעצמו. לא חש לטלולא דגברא כמוהו, ועת לעשות לה' הפר תורתו, ונסע במסירות נפש גם בימות החורף שלג וקור, ושהיה בימים ההם הוואגאנען של מסלת הברזל חלונות נשברות ופתוחות לחוץ. והוא בטובו וצדקתו, הלך ברגש לערי הבירה לוויען ולפעסט כמה פעמים, ולפני מלכים ושרים התיצב להמציא אופן שילוח תרומות הקדשים לארץ ישראל.

ויצא לישע עמו, פעם על ידי מטבעות של זהב באמצעות שרים הממונים כלפי חוץ (מיניסטער דעם אייסערן), ופעם דרך מדינות אחרות, באופן

שיעלה ויבא ויגיע ארצה לארץ הקודש בטוח. וכן קיבלו שמה כסף הקדשים, וחיתה בגללו נפשות אביונים ולא נתן למוט רגלם והצילם ממות לחיים.

ככה ממש השליך נפשו מנגד בעד עניי ארץ הקודש להכולל הנזכר, ועמד למחסה מכל זרם ושטפי הזמן. והחזיק להם מגן וצנה, באהבת ציון וחיבת ירושלים תמיד לא יחשה. והכירו כולם²² כי הוא איש חי רב פעלים, ואשרי כל חוסי בו.

²² לדוגמא אציג פה העתק מכתב עוז מן אחד המנויים של זקני רבני מדינתנו, והוא שהיה נשיא משנה דהכולל עוד בימי רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע, הלא הוא הרב הגאון הצדיק המפורסם מגדול עוז האבד"ק סעליש זצ"ל, בהגה"ק בעל צדור החיים זצ"ל, ושמתוך מכתבו נראה בעליל אמונת אומן איך אשר צפו לישועה רבנים אמיתיים מדור שלפנינו זי"ע.

וזה לשונו:

ב"ה, ב' ויצא תרע"ח לפק"ק סליש יע"א.

חיים ושלום וכל טוב לכבוד ידיד נפשי, כבוד הרב הגאון, צדיק ונשגב, נר ישראל, עמוד הימיני פטיש החזק, חריף ובקי, אספקלריא המאירה, ריכא ובר ריכא, כבוד קדושת שמו תפארתו, מו"ה חיים אלעזר שפירא נ"י, אב"ד דק"ק מונקאטש יצ"ו ונשיא ארץ הקודש תובב"א.

אחר דרישת שלום כבוד קדושת תורתו הגדולה נ"י, את יקרת קדשו על ידי וכו' קבלתי ע"נ ולא היה לי פנאי וכו'.

ואודות אם לעשות בחירה חדשה ומתי, לדעתי שאין כעת העת והזמן הראויה לזה הדבר כמובן, ואנו מקוים שיהא במהרה ישועות השם לכללות ישראל בגאולה שלימה לקבץ נדחי ישראל על מכונם וגבולם במהרה דמהרה. ולפי זה ממילא נופלת השאלה של אות וי"ו שבאם יגמרו לעשות בחירה חדשה צריכין לסדר כמה ענינים מקודם, כי לדעתי שאין לעשות כעת בחירה חדשה בשום אופן. ובאמת השאלה למה?

וה' יאריך ימיו ושנותיו על כסא ממלכתו, עד שנזכה במהרה לראות כבוד הדרת גאון קדשו נ"י במושבי הראשונים אצל הועד הגדול של הגואל צדק שיבוא במהרה. ועד אז קוי ה' יחליפו כח, שלא יקשה על כבוד הדרת גאון קדשו נ"י העבודה רבה וכו'.

והנני בזה דורש שלום תורתו הקדושה באהבה רבה, המצפה לרחמי שמים במהרה דמהרה.

פנחס חיים הק' בהגאווה צ' מוהרש"ש זצ"ל

קטז. בשנים ההם פור התפוררה ארץ מצבאות אנשי המלחמה אלפי אלפים מישראל, ושנשלו על שדי הקרב¹⁷ תחת להט החרב וחנית ובשביה

¹⁷ מקום אתי להעלות פה דברי פי חכם חן (שלא נדפס ולא נרשם בכתב יד קודש בהגדה שער יששכר), שאמר רבינו בליל התקדש החג תרע"ה בעת הסדר, על מה שאומרים השתא הכא וכו'. והקשה, דלכאורה למה מזכיר אותנו עוד בעל ההגדה ממציבנו הגרוע אשר "השתא הכא" בגלות המד, והלא זהו מעצמינו נדע ונרגיש עול הגליות, אך עיקר שמחתינו בלילה הקדושה הלזו, דכימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות לגאלינו במהרה בימינו גם מגלותנו הארוך הלז, והוה ליה למימר רק לשנה הבאה בארעא דישראל ובני חורין לחזק בטחונינו, ומלות "השתא הכא" אך למותר יחשב.

ואמר בשם מורו הקדוש מרן מוהר"ד יחזקאל שרגא הלברשטאם משינאווא זי"ע, שאמר לו הרב הקדוש אור המא"ר מפרעמישלאן זי"ע, כי נמצא מדברי רש"י בתנ"ך אשר בזכות אנשי מלחמה וצבא של היהודים יבוא הגואל צדק, עד כאן (והרב הקדוש משינאווא לא מצא דברי רש"י הללו, אך דברי הצדיק הנזכר לעיל נאמנים לעד), אמנם עתה - (כך הגיד רבינו) - בימים ההם עת צרה היא ליעקב בתרועת מלחמה ואנשי צבא מהיהודים ישנם לאין מספר בסכנת נפשות, על כל פנים מובן לנו דברי הקדוש הנזכר לעיל דבזכותם יצמח צמח צדיק לגאולתן של ישראל.

ועל פי מעשה שהיה, כי הגה"ק והנורא מרן בעל קדושת לוי מבארדיטשוב זי"ע ראה פעם אחת ביום כיפור קטרוג גדול בשמים על ישראל עם קרובו, באין מליץ ישר מול מגיד פשע ר"ל. ואחר כך בתפלת נעילה ראה שנתבטל הקטרוג לגמרי, אבל לא ידע על ידי מה, והתענה אחר כך ימים רבים ובתפלה, לגלות לו לדעת מי הוא זה שביטל את הקטרוג העצום ביום כיפור. וגילו לו מן השמים, כי בעל מלחמה אחד בעיר פלוני הוא שביטל זאת. והשתוקק מאוד הקדוש מבארדיטשוב להכיר איש פלוני וכהן עובד צבא הוא ולראות עבודתו, ולשנה הבאה נסע לעיר ההוא על יום כיפור. ובבואו לשם, חקר ודרש איה איפוא פה מקום תפלת אנשי צבא היהודים, שברצונו להתפלל עמהם ביום כיפור, ודחו אותו שלא נאה לאדם גדול כמוהו, להתפלל בין אנשי מלחמה הדיוטים. ודרש עוד מי הוא הש"ץ שמה, והשיבו לו כי הש"ץ הוא גם כן איש צבא, אבל הוא קצת יותר גדול מהם בחכמה ובמנין. ואף על פי כן אמר הקדוש הנזכר לעיל, כי על כל פנים לתפלת נעילה ברצונו לילך להתפלל בין אנשי הצבא. וכן היה, כי הרב הקדוש זירז וגמר תפלת היום, וקודם נעילה הקדים ובא למקום תפלת אנשי הצבא כנזכר לעיל. ובבואו אצלם, מצא אותם כבר שהכינו עצמם גם כן לתפלת נעילה, וטרם עמדו להתפלל לעת נעילת שער, התחיל הש"ץ בעל תפלה שלהם לומר דברי כבושין, ועורר ואמר להם בזה הלשון:

"רבותי, הנה עם בני ישראל מפוזר ומפורד מתפללים בזה היום הקדוש והנורא, וכל אחד פונה לעצמו, זה מתפלל עבור פרנסת מזונו, וזה מתפלל עבור בנים ואנשי ביתו. אבל אנחנו מה נתפלל ומה נזעק עוד אל המלך מלכי המלכים יתברך שמו, הלא מזונות נותנים לנו כאן בבית המלכות, ואשה ובני בית אין לנו. אלא מאי לפנינו רק להתפלל עבור יתגדל ויתקדש שמייה רבא".

ונשפך דמם כמים רחמנא לצלן, וכדומן על פני השדה עצמות חביבות בלי קבורה, וכיוצא, בין החיים בין המתים היו לחרפות ולדראון, והיה עת צרה ליעקב שכמוהו לא נהייתה.

והצלה פורתא היה אפשר למצוא אחת בכל המדינה, שבמקום פלוני ניתן חופש לתלמידים, שהם בתור בית מדרש לרבנים ומורי הוראות פטורים

וגמר כל הקדיש ועמדו להתפלל תפלת נעילה. והרב הקדוש מבארדיטשוב כשמעו זאת כבר הבין כי בהתעוררות דיבורים קדושים כאלה היוצאים מקירות לב הבעל תפלה הנזכר לעיל, ושכן כולם נתעוררו בבכי וזעקה להתחנן דק עבור קדושת שמו יתברך וקרב ה' לנשברי לב, ועל ידי זה ביטלו בשנה העברה את כל המקטרגים והפכו לטובה.

והקדים עוד [רבינו הקדוש] מה שאיתא בספר הקדוש **תפארת שלמה** [יום ב' דפסח ד"ה בלילה] **למון מראדאמסק זי"ע** במה שצותה אסתו המלכה (אסתו ד, טז) לצום שלשת ימים והיה אז ימי הפסח ושלא לקיים מצות אכילת מצה וארבע כוסות ממצות התורה (עיין מגילה טו, א), כי לאשר כתוב בזוהר הקדוש (ח"ב מ, ב) דבליל פסח השם יתברך משתבח ומתפאר עם בני ישראל ומתעטר במעשיהם שכולם יודו וישבחו לשמו בשמחה ובטוב לבב, ולכן שאז בימי המן ביטלו כל זה נעשה רעש גדול בשמים וכביכול חסר למעלה גודל הנחת רוח, והכירו כי בלתי ישראל ח"ו אין כלום, ועל ידי זה נתבטלה הגזירה דלהרוג ולאבד, עד כאן תוכן דבריו הקדושים (הובא בשער יששכר מאמר חדש תשרי מאמר מאזנים למשפט אות לה, מאמרי חודש אדר מאמר ימי ששון אות ז).

ולפי הנזכרות לעיל מובן מה שאמר בזה "השתא הכא", אשר באנו בעונותינו הרבים לעת צרה גדולה כזו כי אלפי אלפים מישראל שהם עתה מושלכים על שדה קרב בסכנת נפשות ואין יכולים לערוך שלחן בלילה הזה לאכול בו מצה ומרור ולשתות הכוסות ולספר ביציאת מצרים כבשאר שנים, והמה מבור תחתיות יצעקו אל ה' בצר להם, ובשמים ממעל ירעשו וגם יתגעשו איה אפוא גודל הנחת רוח קודש הילולים של אלפי ישראל הללו, ועל ידי זה גדלה תקותינו כי "לשנה הבאה בארעא דישראל" נזכה לצאת מאפילה לאור גדול במהרה בימינו אמן, עד כאן תוכן דברי קדשו.

ואמר עוד אז ודרש סמוכין, על פי דברי רבינו הקדוש **החווה מלובלין זי"ע** שאמר פעם אחת בעריכת הסדר בפירוש הכתוב (תהלים קי"א, א) בצאת (לשון (איכה ד, יא) ויצת אש, היינו באש לוהט יצאון) ישראל ממצרים וגו', היתה יהודה (מי שהיה איש יהודי פשוט במדרגה נמוכה נעשה עתה ביציאתו ממצרים) לקדשו, (בחנית קודש ישראל לה' מדרגה מעולה). ישראל (ומי שהיה גם מלפנים בבחינת ישראל מדרגה גבוה, נעשה בעת היציאה) ממשלות"ו, (בבחנית) (שמואל ב כג, ג. ועיין מועד קטן טז, ב) מי מוש"ל בי צדיק מושל ביראת אלקים כביכול), עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

ובזה מובן אחרי שהתפללנו "מושיבי עקרת הבית וגו'" שהוא הגאולה שלימה, ופן יקטרג המקטרג ח"ו כי אין אנו כדאים להגאל מרוב עונותינו ופשענו, לזה אומרים מיד במליצת זכות הלא תראה רבונו של עולם כי "בצאת ישראל ממצרים וגו'" נעשו כולם טהורים וקדושים ישרי לב מרוב תשוקתם אליך, וכן גם עתה כשתגאלינו מהרה מיד נטהר לבינו לעבדך באמת השיבנו ה' אליך ונשובה, עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

מלעבוד בצבא ולבא על שדה הקרב, אבל חוק הלזה ניתן רק לאותן הלומדים בישיבה של מעלה שמה.

ורבינו איש גבור מלחמה קנאת ה' צבאות תעשה זאת, וקנאת אחינו בני ישראל לאלפים המצויים בצרה ובשביה כנזכר לעיל, לו זרוע עם גבורה תעוז ידו תרום ימינו באסיפת וועד הרבנים בלשכה המרכזית הארטאהדאקסען בפעסט, כי לא עת לישב בחיבוק ידים, ויצא חתן מחדרו וכלה מחופתה בכל האפשרות לעזור להגן ולהושיע על ידי השתדלות אצל שרי המדינה שם, ליתן חק וזכות זה גם לשארי הישיבות של רבנים, אם לא כולם על כל פנים ישיבות המצויינים וגדולים בכמות ובאיכות במדינה זו [הגם שרבינו לא היה עוד תופס ישיבה אז], ובזה רווח והצלה יעמוד ליהודים לאלפים יראי ה' ולומדי תורה על טהרת הקודש בתפוצות הישיבות הקדושות, ואשר לא יוכלו ולא יבואו להתאסף כולם באותו מקום אחד פלוני להשיג על ידי זה זכות החופש חירות ממלאך המות כנזכר.

רבינו לא נח ולא שקט, ועשה פעלים הרבה באופנים שונים, והלואי שהיה עולה בידו דבר גדול ונשגב הלזה במקום שיש מצילין אלפי נפשות מישראל, וגם הצלת הדת וכבוד התורה כמובן. אך בעונותינו הרבים, רבים קמים לשטנה, והשימו בדרכו הקודש אבני נגף וצור מכשול. והוא לא חת מפני איש, ונסע כמה פעמים לפעסט, והיה לו מלחמה פנים ואחור, עד שבתוך כך המגפה נעצרה מן השמים. ויהי אחרי המלחמה, וכל יושבי תבל ושוכני ארץ שקטו, ויקם סערה לדממה.

פרק שנים-עשר

ישועת ישראל

✿ העיקר לעמות על ביאת הגואל

ק"ז. במשך שנות מלחמת תבל, אשר פור התפוררה ארץ מקול תרועת מלחמה ומלכיות מתגרות זו בזו, היה עיני רבינו צופיות לישועת ישראל, ושזהו מלחמות גוג ומגוג שלפני ביאת הגואל. וכנביא מוכיח מפי ה', היה עומד ומזהיר וצווח ככרוכיזא, כי בא מועד הגאולה, ועלינו לשוב בתשובה שלימה לפני בא יום ה' הגדול והנורא, לתקן תיקון הכלל והפרט, ולהתפלל רק על ביאת המשיח במהרה בימינו, ולא על שלום העמים. כי אם לדרוש שלומם וטובתן של ישראל, ולבקש כי שומר ישראל שמור שארית ישראל ואל יאבד ישראל, אין פרץ ואין צווחה ברחובותם. והרבה שלוחים למקום להיות מגן ומושיע חוסים ממתקוממים, ולא על ידי העמים שיהיו שלווים ושקטים.

והרים כשופר קולו למען דעת המקובל אצלו מאבותיו ורבותיו הקדושים מתלמידי הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע, מפיהן ומפי כתבם בספרים הקדושים. ודבר זה כתב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים ובדברי חז"ל, שאלו הן הלוקין בחבלי משיח, וזהו העת רצון והכנה לגאולה העתידה, וכמאמר חז"ל (מגילה יז, ב) מלחמה נמי אתחלתא דגאולה היא.

והטעים דבריו במשל ומליצה, לאשה שיושבת על המשבר, והתחילה להרגיש כאבים בכל עת יותר שהגיע זמן הלידה. ואף אם היה כמו הרה תקריב ללדת תחיל תזעק בחבליה, עיקר התקוה לכל העומדים סביבה כי עוד מעט קרובה ישועתה לבא שתצא הוולד ואז יופסקו חבליה. אבל אם ח"ו יתנו לה סמים להשבית החבלים באמצע הלידה, תהיה מסוכנת היא וגם הולד אשר בקרבה, ורק העיקר שתמהר לידתה לטובה ולחיים. כן הענין הזה בהחבלי משיח, העיקר לקוות ולצפות לישועה כי על ידי החבלים ילד יולד לנו בן נתן לנו ותהי המשרה על שכמו בביאת בן דוד, כי אם החרש תחרישי בעת הזאת מי יודע אם לא יתגברו עוד ח"ו אחר כך

ביותר החבלים חבילין דמעיקין לשכינה ולכנסת ישראל ולדת תורתנו. ואין חכמה ואין תבונה נגד ה', כי אם להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצותיו וחוקותיו, ולקוות בכל לב ונפש תשועת עולמים בביאת הגואל צדק. אז יהפוך אל עמים שפה ברורה יחד לקרא כולם בשם המיוחד, והיה ה' למלך על כל הארץ, במהרה בימינו אמן.

● מזהיר ומזכיר

ק"ח. ככה עם דברים הדברים אלה הדברים, היה רגיל על לשונו הקדוש תמיד להזהיר ולהוכיח להתחנן ולבקש על נפשות ישראל בכללות, ובחיבוריו הקדושים מזה ומזה הם כתובים מלאים מאזהרות הללו. אך בעון הדור, רבים לא האמינו ולא אבו בדרכיו הלך, לא נתנו לב לדעת ועינים לראות להבין ולהשכיל עומק השגתו ותשוקתו העצומה כולו לגבוה, והצנועים משכו את ידיהם מלהחזיק בשיטתו^{כ"ה} הנאמנה, ומרוב צערן של ישראל לא הרגישו עד היכן הדברים מגיעים.

וממילא מעשה בעל דבר הצליח, ולקינו בכפלים מחמת צרות צרורות תרועת מלחמה כידון ורומח חרב דבר רעב ויגון ושבי ומשחית רחמנא לצלן, ודמן של ישראל נשפכו כמים, ועדיין בן דוד לא בא. ורק אחרי המלחמה נתגלה נבואת אמת של רבינו, שהיה צופה למרחוק, כי מאז כבר עברו עדן ועדנים זמן זמנים טובא, ואנחנו לא נושענו. ה' יחוס וירחם על פליטת עמו, ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ, במהרה בימינו אמן.

^{כ"ה} היה שגורה בפי רבינו דברי קודש הקדשים של האור החיים בפרשת בהר, על הכתוב (ויקרא כה, כה) כי ימוך אחיך וכו', מה שכתב באש ליהוט על המנהיגים שצריכין לעורר את העם בענין הגאולה בביאת המשיח. וזה לשונו הטהור:

והודיע הכתוב, כי גאולתו הוא ביד צדיק אשר יהיה קרוב להשם וכו', והגאולה תהיה בהעיר לבות בני אדם ויאמר להם הטוב לכם כי תשבו חוץ גולים מעל שלחן אביכם, ומה יערב לכם החיים בעולם זולת החברה העליונה אשר הייתם סמוכים סביב לשלחן אביכם הוא אלקי עולם ברוך הוא לעד, וימאס בעיניו תאוות הנדמה ויערם בחשק הרוחני גם נרגש לבעל נפש כל חי עד אשר יטיבו מעשיהם, ובזה יגאל השם ממכרו. ועל זה עתידין ליתן את הדין כל אדוני הארץ גדולי ישראל, ומהם יבקש השם עלבון הבית העלוב.

עד כאן לשונו, דבריו הנוערים בגחלי אש.

© ויאבק איש עמו

קִיט. רבינו היה סולם מוצב ארצה, וראשו מגיע השמימה. ולהיות בגודל קדושת נשמתו, ובהירות עבודתו, אשר שם לו חק ומשפט מטרתו, כל ימי חייו לימות המשיח בביאתו, להעביר גילולים מן הארץ לשבור אויבים ולהכניע זדים, על כן התגרו בו עליונים ותחתונים, וקמו עליו מקטריגים ומסטינים להשבית דרכו הנורא.

ועין בעין ראו איזה מקורבים ואנשי ביתו של מרן, פעם אחת בסוף שנות המלחמה, כאשר קם בבוקר ממשנתו, והיה רישומו ניכר בקיום אדומים נראין כמו נשיכת שיניים בפיסת ידו הקדושה.

וסיפר בעצמו החלום מבהיל, איך בא אליו הס"מ בתמונת כלב גדול (בחזיון לילה) להתווכח עמו, ולאיים עליו באיום נורא ובדברים קשים. והזהיר אותו, לעזוב את דרכו והפצרתו בענין הגאולה ומלחמת ה' ודתו. ורבינו תקיף בדעתו ולא רצה ליענות מפניו, ויאבק עמו עד עלות השחר, וירא כי לא יכול לו ויגע הס"מ לנשכו בידו כנזכר (וסיפר נוראות באריכות מהוויכוח הגדול, וכי זהו ממש מלחמה לה' בעמלק מדור דור, ואין כאן מקומו להאריך).

ויהי בבוקר ותפעם רוחו של רבינו, והיה מספר ומראה אז לעינינו ראו ולא זר את סימני אותות הניכרים עוד על גב ידו הגדולה חזון נגלה, וממש חיל ופליצות אחזתנו (וכמדומה שהתענה באותו יום תענית חלום), והתחזק על כי לא נכנע ולא חת מפני הסטרא אחרא. אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו, מבטח עוז מפני אויב, ונתקיים בו (בראשית לב, כח) כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל¹³.

¹³ ואין חדש תחת השמש. צאו וראו באור החיים הקדוש פרשת ויחי, על פסוק (בראשית מט, יא) אוסרי לגפן עידה ולשרקה בני אתוננו, שכתב בלשונו הקדוש:

על דרך מה שאמרו בזוהר (כמדבר רלא, ב), כי בסטרא אחרא הנקבה יותר חזקה מהזכר, כי הזכר ניטל יתרת שלה ונקרא יתרת הכבד, וכחזיון הזה הראוני בחלום שהאבקתי במלחמה עם הזכר והיה ניקל בעיני להכניעו והפלתי אותו בכחי, ולנקבה נתאמצתי בכל כחי כמה פעמים ואחר כמה טרחות יכולתי להשליכה כמה מעלות למטה לארץ אך לא כבעלה הזכר.

עד כאן לשונו, עיין שם היטב.

⊗ להעביר ממשלת זדון

קכ. כן נגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר ברבינו, וכי יש לו דעה בעליון כביכול בבחינת צדיק מושל בגבורתו לפקוד על צבא מרום בדין.

זכור אזכור ותשוּח עלי נפשי, מתוקף קדושת היום כי הוא נורא ואיום, בראש השנה דשנת תרע"ח קודם תקיעת שופר, ורבינו בחרדת קודש התחיל בטענות צודקות לפני מלכו של עולם יתברך שמו, בהתעוררות עוז ונורא, להפיל שונאינו אויבי ה' ותורתו, לעקור ולהעביר ממשלת זדון מן הארץ, הוא **מלכות רוסיא** והצר שלה שר"י, הצורר על היהודים. והרים קולו נאדרי בכח תרעץ אויב נגד השר שלו למעלה (כידוע שיש לכל מלך ושלטון בעולם הזה לעומתו שר במרום), ואמר בלשונו כמה פעמים "**אראפ מיט דעם צורר היהודים, אראפ מיט איהם**", ירד מטה מטה, נפול יפול במהרה במהרה, ונמח זכורו מלהזכירו, כדברים הללו היו זקוקין דנורא נפקין מפומא קדישא, ואמר כל העם אמן ואמן בהתרגשות עצום ואיום, ובקול בכיות בוקע רקיעים.

חיל ורעדה אחז לכל שומע דברות מרוממות כאלה מן איש לבוש בלבוש אנוש עלי אדמה, ומילין לצד עילאה ימלל, ורישיה מטי עד צית שמיא. ואחר כך בשנה ההוא, פתאום הקול נשמע, כי המלך האדיר ברוסיא שר"י נקטעה מלכותו, והיה לו עם כל בית מלכותו מפלה גדולה חוץ לדרך הטבע, מלך קשה במדינה קשה, כבה נרו ואבד זכרו לנצח. ותהי לפלא פלאות.

שם במדינת רוסיא ושארי מקומות הרחוקות, כאשר שמעו את הנשמע, המה ראו כן תמהו על קצו הפתאומית. ואנחנו מקצה הארץ כאן, שבאזנינו שמענו מרבינו אשר הרעיש עליו והפציר למפלתו, הבינו למפרע צדיק מה פעל בקדושתו, שהוא השלים ומילא סאתו, במה שקדמוהו צדיקים הקדמונים לקלל אותו. זאת פעולת שוטניו מאת ה', בא לפניו כל רעתו, לאבד זכרו למען שמו יתברך ותורתו. כן יאבדו כל אויביך ה', במהרה בימינו.

⊗ "אראפ מיט אלע שרי אומות"

קכא. וכן שוב בשנת תרע"ט בראש השנה, לבש רבינו מעטה עוז קנאתו לה' ולעמו. ואז קודם תקיעת שופר, הרים כשופר קולו ללחום ולהפיל כל

שרי האומות וצעק בקולות אדירים עליהם, "אראפ מיט אלע שרי אומות העולם, אראפ מיט זיי. ווי קומען די רשעים זיך צוזאמען זעצין למעלה און אונז דן זיין" (כמבואר בספרים הקדושים כי ע' קתדראין יושבין ודנין), הלא נוגעין הן בעדותן, כי אם ישראל יזכו בדין לשנת גאולה וישועה אז יעלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו ויתבטלו הם כאפס ואין וכשחק מאזנים נחשבו לכן כולם יפלו ויאבדו וכו'. ועל זה סובב הלך כל דרשתו לפני תקיעת שופר, בהתעוררות עוז ותעצומות, על הכתוב (תהלים מז, ד) ידבר עמים תחתנו ולאומים תחת רגלינו, וכל העם עונין אמן.

וכן בשעת התפלה, ובאמירת תיבות "ובו תנשא מלכותך ויאמרו הנה יום הדין לפקוד על צבא מרום בדין וגו'", כל עצמותיו תאמרנה בבכי וזעקה, והארץ רעדה תחת איש אלקים הלזה. וממש אישתקיל מילוליו של רבינו בראש השנה ההוא, שלא היה יכול שוב להתפלל לפני התיבה, וראו בחוש כי שרי מעלה והס"מ התאבקו עמו. אבל הוא לא השגיח על כל אלה ולא עזב את דרכו בקודש ומטרתו הגדולה הולך ואור.

וגם בעת הזאת פעל בתפלתו, ונעשה בשנה ההוא מהפכה בכל המדינות, והורידו מכסאם מלכים ורוזני ארץ. ולא דבר ריק הוא, ובודאי היה אתחלתא דגאולה לנער רשעים מן הארץ. וכל אלה כוננו מעשי ידיו של רבינו, האיש המרגיש ממלכות, ודבריו נשמעים בשמים.

[ובפעם אחרת בראש השנה, שוב אחז צדיק דרכו לבטל ולהפיל מלכות אנגליא, בידעו שהוא גרמא בנזיקין בהחורבן בארץ הקודש מיום שנכבשה תחת ממשלתו, אבל אמר אחר כך כי הרגיש על אתר שלא פעל בזה מאומה, ושהעם לא הבינו להתרגש ולומר אמן מקירות לבבם, וד"ל].

© נשמה גבוהה וגדולה

קכב. ולהתבונן קצת עוזו נוראותיו של רבינו, ושהוא כבן המתחטא לפני אביו שבשמים, גדול אדוננו ורב כח מחפש בגנזייהו דמלכא למקום אבני שיש טהור, מה שאין רשות נתונה לאחר לעשות כמעשהו, נציע בזה מה שזכינו לשמוע מפה קדשו פעם אחת בערב יום כיפור בבואו לסעודת מצות היום וישב על השלחן הטהור באימה ברתת ובזיע ודמעותיו על לחייו כדרכו בקודש.

פתח ואמר, כי מרן איש אלקים קדוש נר ישראל ל מרוזין זי"ע הגיד פעם אחת בסעודת ערב יום כיפור על הכתוב (ויקרא טו, לא) "ועניתם את

נפשותיכם" (במליצת זכות על ישראל קדושים). ועניתם (מלשון מענה ותירוץ, שתתרוצו ותאמרו אמתלא על שלא נהגתם עצמכם כראוי לפני מלך הכבוד יתברך שמו בכל השנה). את נפשותיכם (היינו את כמו עם נפשותיכם, אחרי שניתן בכם נפשות שפילות לא יכלתם להעלות נפשות הללו למעלה יותר, ואין בכם אשמה). וסיים הרב הקדוש מרוזין ואמר: זה מליצות זכות עבורכם, אבל מה אענה אנכי אשר יש לי נפש גבוה, עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

וסיים רבינו בזה הלשון:

הגם כי מי ידמה ומי יערוך אליו להאי מלאך ה' צבאות מרוזין, אבל באמת העידו עלי שלשה צדיקים בעלי רוח הקודש, מלבד אאמו"ר זצ"ל, כי יש לי נשמה גבוה וגדולה מאד, עד שאבוש וכסתה כלימה פני לומר בזה. ואם כן מה אענה אנכי ליום הדין, ובמה יתרצה עבד אל אדוני שלא עשיתי כראוי לפניו יתברך שמו¹² (והתחיל לבכות בלב נשבר ונדכה).

עד כאן דבריו הקדושים.

על כל פנים לעינינו, הרי שלך לפניך, כי כח צורתו ונשמתו היתה חצובה מגבהי מרומים, על כן היה בבחינת צדיקים באים ונוטלים בזרוע.

✽ שורש קדושת נשמתו

קכג. ובהתגלות יותר קצת משורש קדושת נשמת רבינו, יראה ורעד יבא בי, ותכסני פלצות, לדבר מדברים אשר כיסה עתיק יומין. ואנכי הרואה, כי

¹² ופעם אחת בערב יום כיפור אמר ברוב ענותנותו בזה הלשון:

הנה כל זמן שאבי הקדוש היה חי בעולם הזה והוא בגודל קדושתו כל יכול לעבוד בעדו ובעד כל קהל ישראל בכללות ובפרטות, אבל כעת אשר נשאר הכל על שפל כמוני ועלי היה כולנה ואין בי כח - לרובי התלאות וטרדות העם אשר סבבני - לתקן בנפשי כדבעי. וזהו "ועניתם" - שתענו עצמכם במליצת זכות, "את נפשותיכם" - היינו עם נפשות רבות אשר תלוי עליכם, ולא יכלתם לתקן הכל לרגל המלאכה אשר לפניכם. וכן כל איש ואיש מזרע ישראל יוכל לומר ככה במליצת זכות בעד עצמו, כי לרוב הצרות התלויים בו נפשות רבות וחסרונן, נתבלבל המוח מבלי יכולת לישא את ראשו כראוי לפני אל עליון יתברך שמו.

עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

רבינו שר צבא ה' קודש הקדשים, כאשר חפץ לדבר מקדושת שורש נשמת מר אביו בהקדמתו הנחמדה לספר הקדוש **דרכי אמונה**, התחיל בלשונו הטהור בזה הלשון: **ולולא דמיסתפינא הוי אמינא כפי הנראה לעין מבין ורואה היה ניצוץ וכו'**, עיין שם. ואם יראתו היתה מרוב ענוותנותו, אבל אנן יתמי דיתמי עפר תחת כפות רגליו הקדושים, מה יפער נבער מדעת בלעג לשון ואין בינה, מאן חשיב מאן ספין להשיג אפילו באפס קצהו משורש אילנא דחיי אשר ישא דליותיו, ממנו יסתעפו פארותיו ניצוצי קדושה לאין שיעור.

אמנם למען ידעו דור אחרון, בפרט התלמידים וחסידים שזכו ליהנות מאור פני מלך חיים, אמת ניתן לכתוב דבר בשם אומרו, הוא רבינו בעצמו ובכבודו, אשר הגיד ברמז פעם אחת בביתו לאיש נאמן בבריתו, אחוז בחבלי עבותות אהבתו, כי ניצוץ שורש ושייכות נשמתו¹³ הוא מקדושת נשמת התנא האלקי **רבי אלעזר בן רבי שמעון בן יוחאי**. וכשמו - כן הוא שורשו ממרומים.

ויותר לא ניתן לכתוב עלי ספר, על מה עשה ככה ומה שהגיע אליו אז לגלות קצת מענין מעלת נשמתו לצורך הזמן, ושהטמין ברמז אין מספר בקורות ימי חייו ועניניו. תסמר שערות ראש השומע שם הגדול הקדוש והנורא של התנא **רבי אלעזר ברבי שמעון** הנזכר, ושזכינו בדור האחרון הלזה להיות יעמד חי בקרבנו מניצוץ שרשו המרומם מאד נעלה.

① הצטבע כסוהו

קכד. והשתא דאתינא להכי דדלאי לן מרגניתא טבא, נשכיל לדעת ולהתבונן דבר מתוך דבר, אשר ראינו בעינינו אפס קצהו מתרומת מדותיו עניניו וקורותיו של רבינו, וכל בר לבב בראותו צורת זיו קלסתר פניו ואוזן ששמעה שיחותיו ותורותיו וסדר עבודתו בקודש כרכא דכולא ביה, הכיר בו כי הוא חד מן קמאי דקמאי, ראשונים דמסרי נפשייהו על קדושת ה'. כי

¹³ מצינו כזאת בכמה צדיקים הראשונים כמלאכים, אשר גילו שרשי נשמתם וקדושתם, ועיין בשער הגלגולים (הקדמה לו) שכתב הקדוש מה"ר חיים וויטאל זצ"ל משורש נשמתו, שגילה לו **מרן האריז"ל**. וכן בנו הקדוש מה"ר שמואל וויטאל זצ"ל כתב שורש נפשו מניצוץ ר' מאיר וכו', ועיין שם, מובא בהקדמת רבינו לסידור חמדת ישראל, עיין שם היטב, ועוד כהנה בספרי קודש.

לולא זאת, לא היה יכול לכלול בו כל המעלות ומדות שמנו חכמים, ולישא עליו עול צבורי בעירו, במדינתו, ובארץ הקודש, ובכל קצוי תבל, בפעולות כבירות נמרצות בכללות ובפרטות לאין שיעור.

מי ידמה לו, ומי ישוה לו, ומי יערוך לו, בדור הלזה. ואפילו בדורות שלפניו, כמעט לא נשמע איש עמוס עבודות נשגבות מרוממות בכל עבר ופנה כמוהו, והכל מתוך צער ומכאובים ומלחמות כבידות ונסינות נוראות^ט לפום צערא אגרא.

✻ לבצר את הקוצים

קכה. וניחזי אנן, התנא רבי אלעזר ברבי שמעון אמר (בבא מציעא פג, ב) קוצים אני מכלה מן הכרם, ואמר לו, עד מתי אתה מוסר עמו של אלקינו להריגה, ועיין שם בגמרא. וזה היה מדתו של רבינו, כל ימיו ברעש אש קודש ללחום

^ט ובתפארת בנים פרשת ויקרא, וזה לשונו:

או יאמר בזה על פי מה שאמרתי כבר מ"ש בגמרא (חגיגה ה, א) כל שאינו בהסתר פנים אינו מהם, היינו כי באם הסתר פנים ממנו ומדוכא ביסורים ח"ו והוא "אינו", שנופל ממדרגתו ונתבטל מלבו כח אמיתתו ובטחונו שאינו מתחזק באמונה ובטחון בהשם יתברך, אינו מהם.

עד כאן תוכן דבריו הקדושים, וכתב שם רבינו להוסיף על דברי אביו הקדוש וזה לשונו: דברי אאמו"ר זצלה"ה הם קלורין לעינים להחיות נפשות ישראל בדרך השם ואמונתו, כפרט בדור השפל הזה וחבלי משיח הנוראים להתחזק לכל תמוט וגלם ח"ו.

ואני אמרתי עוד אופן בזה, דהנה הכוונה בסוף הקריאת שמע (השם מע"ב שמות) על תיבת אמ"ת הוא השם מה"ם, והנה אמרו רז"ל בסוף סוטה (מט, ב) כי בעוקבתא דמשיחא תהיה האמת נעדרת (ישעיה נט, טו), וחכמת סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו וכו', ואמרו רז"ל (כתובות קה, א) האי צורבא מרבנן דסני ליה בני מתא משום דמוכח להו במילי דשמיא, ומובן ממילא שכאשר התלמיד חכם לוחם ועומד בעד האמת והדור כולו שקרים אז יש לו רדיפות מהם שאינו מתאחד עמהם בדעתם ויש לו הסתר פנים צרות צרורות ר"ל על ידי זה שמוכיחם על מעשיהם, ולעומת זה עינינו רואים כת המתחדשים שלמים ושקטים והמודים להם ומחזיקים מעשיהם, וגם המנהיגים המורים אשר מסוה היראה על פניהם אך המה שקרנים מכת חנפים שאינם מקבלים פני שכינה ולאשר לא יוכיחו את בני דורם על מעשיהם הרעים המה חביבים אצלם ויתמכום בני דורם ויכבדום ואין להם הסתר פנים. וזהו שאמרו חז"ל כל שאינו בהסתר פנים (הוא סימן אשר) אינו מהם, הוא השם כונת תיבת אמת כנ"ל, היינו שאינו מחזיק בהאמ"ת, על כן אין לו הסתרת פנים ויקרבוהו בני דורו בנזכר.

עד כאן לשונו הטהור ודברי פי חכם חן.

מלחמות הדת, ולהיות נוטר את הכרמים כרם ה' צבאות, ולבער הקוצים מתוכה, להסר חרולים קמשונים, ליישר המסילה.

ברוח שפתיו ימות רשע והכה ארץ בשבט פיו, ולא היה יכול לסבול את אויבי ה' ושונאי הדת⁵. וכן מצינו על **רבי אלעזר בן רבי שמעון**, דהוי מחי באותן שמניחים חיי עולם ועוסקין בחיי שעה (שבת לג, ב), ואביו **רבי שמעון בן יוחאי** הוי מסי. על כל פנים, הוא היה נאזר בגבורה קדושה, לקנאות קנאת ה'. וזאת ראינו אצל רבינו בדור הזה, בהפלגה יתירה, כנודע.

⁵ "ידענא ברבנן דרתיחו עלי"

קכו. ועוד יותר מצינו (בבא מציעא פד, ב) **דרבי אלעזר בן רבי שמעון** אמר, ידענא ברבנן דרתיחו עלי, עיין שם, ובביאור הענין באריכות בספר הקדוש דברי תורה (מהדורא ואת ק), ואעתיק לשונו הטהור תוך דבריו שם, וזה לשונו:

הרי **רבי אלעזר** היה מקפיד בקנאות יותר מאביו [עצמותי כמוקד נחרו ואחזתני רעדה לדבר מגדולת התנאים הקדושים האלו שרפי מעלה, אב ובנו שראו את הקודש והמקדש למעלה בשמי מרום, ואינני כדאי אפילו להזכיר שמותם, אך תורה הוא וללמוד אנו צריכים על כל פנים באפס קצהו למצות מדותם].

ונמצא לפי זה שפיר [בהשערה קרובה כנזכר לעיל], שהיה מוכיח לחכמים הרבנים, על מה שהם כמו מחניפים כמה פעמים להרשעים, וכיוצא בקנאתו להשם יתברך ביתר שאת ועוז. הגם שבודאי הם היו כונתם לשם שמים וכו', מה שאין כן **רבי אלעזר בן רבי שמעון** לא סבירא ליה כן.

ועל זה היה בוער ודוה לבו של התנא הקדוש האלקי השרף **רבי אלעזר בן רבי שמעון**, ולשיטתו כנזכר לעיל, שאין פועלים כלום בחניפתם להם (ובפרט כשמקבלים מעות מהם). ובודאי אם לא היו חבריו

⁵ עיין בקונטרס "זכר צדיק לברכה", מילי דהספידא על רבינו מידיד נפשי הגאבד"ק האלאס שליט"א זצ"ל, מה שכתב בשם אביו וראב"ד בערגעסאזן זצ"ל, שאמר על רבינו, כי מבואר בזוהר הקדוש שמי שלא פגם בבחינת יסוד קשה לו לסבול את אנשי עולם הזה. ורבינו היה בבחינה זו כפי עדותו של זקיניו הקדושים מה"ר שלמה זי"ע, יעויין שם היטב (בעמוד טז ואת ח ד"ה אחיין) ובדברינו בזה לעיל אות כט.

החכמים שומעים לדבריו הזה (כשאמר להם בתחילה פעם אחת בנחת), היה מוכיחם ברעש ומבזה אותם כדין של תורה וכו', על כן היה הרבה שונאים לו בשביל קנאתו והוכחתו להם על ככה כנזכר לעיל. ושפיר אמר רבי אלעזר בן רבי שמעון לאשתו 'ידענא ברבנן דרתיחו עלי' כנזכר לעיל.

עד כאן לשונו הקדוש. ועיין שם עוד מקודם ולאחר זה מה שכתב בזה. ובדורינו ממש ככל הנזכר לעיל היה ברבינו, שהיה מוכיח וצועק על כמה גדולי חכמי דורו, ולא הכיר להם פנים כאשר לא נהגו כרצונו בעיני הדת והאמת. והם לא ידעו דרכיו, ולא הבינו עומק כוונתו, כאש בווערת בלתי לה' לבדו, וד"ל.

☞ "דהוי קרייא ותניי ופייטן ודרשן"

קכו. ובמדרש רבה (ויקרא רבה פ"ל א) איתא, כד דמך **רבי אלעזר בן רבי שמעון**, היה דורו קורא עליו (שיר השירים ג, ו) 'מי זאת עולה מן המדבר כתמרות עשן מקוטרת מור ולבונה מכל אבקת רוכל', מהו 'מכל אבקת רוכל', אלא דהוי קרייא ותניי ופייטן ודרשן, עד כאן לשון המדרש.

וכל אלה בדור הזה ראינו ברבינו, שראו עליו בני דורו (בפרט אחרי הסתלקותו לחיי העולם הבא הרגישו כולם, גם ממרחקי תבל, השבר הנורא כידוע), שהוא איש האשכולות שהכל בו, קרי ותני ונאה דורש.

וגם במה שחשב "פייטן", עינינו תחזינה שיטת רבינו עוד בשו"ת **מנחת אלעזר** חלק א (סימן יא) ובשאר חיבוריו כמה פעמים, מחזיק בשיטת התוספות אשר **רבי אלעזר בן רבי שמעון** הוא הקליר שחיבר הפייט. והיה לו לרבינו רגש נעימה קדושה בהפייטנים, כאשר שמענו באמירתו אותם ממש בכלות הנפש. ובספרו הגדול **שער יששכר**, הרבה לפרש דברי הפייטנים בדרך פרד"ס בעומק כוונתם.

ובזה נתבונן גם כן, על שהקפיד רבינו מאד שלא להקל באמירת הפייט, ממש אש ליהטה סביבותיו נגד המקילין בזה כנוודע (בפרט בפה קהלה באתרא דמר, כששמע מאיזה מנין שלא הגידו פייט כנהוג, היטב חרה לו, ומחה בהם בכל עוז, קנאת ה' צבאות תעשה זאת), וכמובא גם כן בספרו. והכל נובע מניצוץ מקור שרשו וגזעו קודש, כנזכר.

● לקרב ביאת המשיח

קכח. וגם הפיוטים הטהורים לכל המועדים זמני קודש שחיבר רבי אלעזר בן רבי שמעון, הלא הם רובם ככולם מיוסדים על אדני פז, געגועין עמוקים בכליון עינים ודאבון נפש, ותשוקה עצומה לביאת הגואל והתגלות כבוד ה' בבית מקדשו במהרה בימינו, אשר ממש החיות רצוא ושוב מרוב אש קדושת לשונו.

וכן נודע דרכו של רבינו, כל ימיו עזה אהבתו ברשפי אש שלהבת מגמת חפצו לקרב ביאת המשיח, וכל עבודתו תמיד לא יחשה בבכיות נוראות על גלות השכינה וצרות ישראל וההסתר פנים בדור האחרון, ושכל תכלית בריאת העולמות ומעשי בני אדם תהיה רק שנוכח להתגלות דוד מלך ישראל חי וקיים, ובנין בית המקדש בהר הקודש בירושלים במהרה בימינו.

והיה ממש יחיד בדורו בפרט זה, למסור נפשו וגופו עבור ישועות ישראל בביאת הגואל. ואפילו שיחת חולין שלו הצריכין לימוד, היה בדמעותיו על לחייו מלאים מענין הגאולה שלימה, ברוב כיסופין עילאין קדישין לאביו שבשמים יתברך שמו כנודע, וגם בחיבוריו הקדושים מזה ומזה הם כתובים, סובב אל קוטב תכלית האמת, וכיעקב שקראו בית, ותתן אמת ליעקב וכו'.

● מכאובי ויסורי גומר

קכט. וכמו כן בענין היסורים שסבל התנא רבי אלעזר בן רבי שמעון, כדאיתא שם (בבבא מציעא פג, ב ריש פרק השוכר את הפועלים), נודע אשר רבינו שבע כל ימיו מכאובים ויסורים בגופו, בפרט בסוף שנותיו הוא מחולל מפשעינו, וצערו אשר סבל לאין שיעור, בעון הדור, רחמנא לצלן.

ועם כל זה לא נס ליחה, ונשאר על עמדו בתוקפו וגבורתו בעניני שמים, אין זה כי אם בית פנימיותו נשמתו ותוך תוכו גבוה מעל גבוה.

(וגם עיין בדברי תורה מהדורא ו אות כה, מה שכתב מהיותו בארץ הקודש י"ג ימים, נגד י"ג שנים שהיו רבי שמעון בן יוחאי ורבי אלעזר בנו במערה, ומובא להלן בדברינו אי"ה מזה (אות קסח)).

© אומנת המילה בשורש נשמתו

קל. ובספר הקדוש **חידושי הרמ"ל השלם** (הנדפס בוויען תרפ"א על ידי כ"ק הרה"צ מה"ר נחמיה שפירא שליט"א אבד"ק סאסוב וסטריזוב) בחלק הליקוטים (דף י"ח בהנדפס [חלק ג, ענינים שונים סוף אות צט]), מביא בשם מרן הקדוש מה"ר יחזקאל שרגא **משינאווא זי"ע**, שאמר שמקובל בידו כי הגאון הקדוש והנורא הרבי ר' **משה ליב מסאסוב זי"ע** היה נשמת רבי **אלעזר בן רבי שמעון**, עיין שם.

והנה **מרן הקדוש** שהיה נכדו של **הרב הקדוש הר' משה ליב**, נודע שהדביק במדותיו ונהג כקדושת זקיניו בזה שהיה רבינו נוסע לריחוק כמה פרסאות לצורך ברית מילה, והיה אומן מומחה ונפלא מאוד באומנות זו בזריזות וחריצת ידים שאין כמוהו, טובים השנים סנדקאות ומוהל יחדיו, עד שכל הרואים השתוממו על מהירות וזהירות קדושתו, בעוד רגע שלש אלה יעשה לה חיתוך פריעה ומציצה נגמרו בכי טוב, וברוב פעמים כמעט לא נראה טיפת דם נוטפות כלל. והיה גברא דמרא סייעו בזה חוץ מגדר אנושי, והרבה אלפים ילדים נימולו על ידו לאין שיעור. ועיין בהקדמת ספרו הנחמד המיוחד על הלכות מילה "**אות שלום**" מה שכתב מענין זקיניו הר' **משה ליב זי"ע** בזה. וזהו גם כן סייעתא לנשמת אדם הגדול בשרשו בגבהי מרומים כמובן.

פרק שלשה-עשר

עינים פקוחות

✿ יודע את כל אשר נעשה

קלא. ונהירין ליה לרבינו שבילי דרקיע כשבילי דארעא. וכמה פעמים הרגישו רוח הקודש ממש, וכל רז לא אניס ליה. ולדוגמא אציג פרטים אחדים:

כאשר הגיע השמועה לא טובה על ידי מכתב-עת מפעסט, מפטירת הרב הקדוש מרן משה האלברשטאם משינאווא זלה"ה, והיו אנשי ביתו מלחשים זה עם זה, והבין רבינו מלחישתם, והראה להם כי נרשם אצלו בהגמרא על נייר כי אור יום וי"ו ערב שבת קודש נפטר הרב ר' משה משינאווא, והיה נכתב בראשי תיבות ב' ז' ה' נ' ה' ר' מ' מ'. הרי לפנינו שמן השמים הראו לו את הנעשה תחת השמש.

קלב. ובשנת תרע"ה היתה שולטות חלאים ופגעים רעים בעירנו רחמנא ליצלן, ועזב רבינו את העיר ונתיישב במוזשאי, ובא דילוג רב להזכיר את החולה האברך הרב בנן של קדושים מ' משה רוקח, חתנו של הרב הצדיק ר' פנחס ז"ל מדאלינא, נין ונכד למרן הקדוש מה"ר שלום מבעלזא זי"ע, שצריך לרחמים.

וביום א' בבוקר ורבינו אמר, בעונותינו הרבים הרב הנזכר לעיל איננו עוד. והראה רשום לפניו נוסח מצבתו, שהראו לו בחזיון לילה.

וזה תוארה:

מואהב בן יחיד לאביו ואמו

שנותיו קצרו ובאבו הלך לעולמו

המופלג וירא ה' תפארת לאומו

ראש יחוסו מבין קדושים
וראשי הגולה אראלים ותרשישים
קנה שם טוב במעשיו הטובים
חסיד נזהר בדרכיו ומדותיו הטובים
מו"ה משה בן הרב מ' שלום רוקח נ"י
נפטר כ"ט תמוז תרע"ה לפ"ק תנצב"ה

ואחר כך נודע כי כן היה שבאותו היום שבק לן חיים, ורשם רבינו את הנחרת הוא מצבת משה עד היום הזה.

וכן היה עם אשת ר' יוסף פערלשטיין ז"ל, שהודיעו על ידי דילוג רב הזכרת שמה לעורר רחמים, והפדיון יבא על ידי אנ"וו. וכאשר הגיע הפדיון ליד רבינו, ציוה להמשימש כי ישלח אותו לחזרה, כי היא כבר איננה. ונתבררו הדברים כי כן הוא.

* חלום ופתרון *

קלג. בהקדמת בן המחבר ספר **מגדנות אליעזר** (להגאון מה"ר אליעזר צוקער זצ"ל ראבד"ק בערעגסאז) מביא, שסיפר רבינו החלום שחלם לו, איך שישב ביחד עם אביו **הבעל דרכי תשובה** אשר ישב בראש השלחן, ומימינו ישב בנו הוא רבינו, ומשמאלו אחיו של **הבעל דרכי תשובה** הוא הרב הקדוש **רבי משה ליב מסטריזוב**, ומן הצד של השלחן ישב הגאון **רבי אליעזר צוקער** ופניו מראה לבן מאוד. ובחדר ישיבתם, היו הרבה אנשים דוחקים סמוך לארון הקודש. ואמר **הדרכי תשובה** להאנשים, שלא ידחקו עצמם, פן תפול ספר תורה ח"ו מארון הקודש. ובינתים נשמע קול רעש גדול, שספר תורה אחד נפל ארצה מארון הקודש, ונבהלו כולם. ותיכף ומיד רמז בידיו הרב הקדוש **רבי משה ליב** לרבינו על הגאון **רבי אליעזר** הנזכר לעיל ועל הספר תורה, ועשה תנועות בפניו שדואג ונאנח על ידידו הנאמן שישתלק מן העולם ויוגזז ספר תורה. **ומרן הדרכי תשובה** נטל ידיו והגביה הספר תורה והחזירה למקומה לארון הקודש, עד כאן החלום.

ויהי בבוקר ותפעם רוחו של רבינו ולא סיפר לשום איש רק התענה תענית חלום. ואחר כך בימים קרובים נפטר הגאון ר' **אליעזר צוקער** הנזכר לעיל, ונודע הפתרון.

ורבינו הזכיר זאת ברמז במאמר מילי דהספידא [הספד ג - כהיום נדפס בספר חמשה מאמרות נוספות] על הגאון הנזכר לעיל, יעויין שם.

⊗ תשובה בלתי שאולה

קלה. אברך תלמיד חכם וירא שמים אחד, מעיר אחת, שבגד בו הזמן ונתמוטט מאתו מוסדות הפרנסה, ולרש אין כל. ונתרועע עם איש אחד, וגמרו בדעתם ליסע באלה מסעי שניהם יחדיו להביא ממרחק לחמם. ומחמת שאותו אברך היה מאנ"ש המסתופפים בצל קדושת רבינו, נתן דעתו ליסע למונקאטש, לגלות מצפוני לבבו ולבקש כתב מליצה שיהא על כל פנים תפיסתו בדרך כבוד.

וכאשר בא לכאן, והיה יום ראש חודש, ומצא את רבינו נכנס לסעודת ראש חודש, והוא בא בתוך הסעודה. ורבינו נתן לו שלום בין המסובין, ופתח ואמר לו (בטרם הגיד לו דבר מאומה): ישנו מי שהוא מוחזק בחסידות ומעשיו לשם שמים, אך אם מקבל מעות מבני אדם שאינם מהוגנים, ועל ידי זה נשפע באיש המקבל מהשפעת הנותן בבחינת כח הפועל בנפעל, נמצא מגיע פגם לנשמתו ומעשיו שאין יכולים להיות לשם שמים, עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

והאברך כבר מצא בזה די תשובתו, ושוב לא הגיד לרבינו כלל. וקיבל ברכת הפרידה, ונסע לביתו ונשאר על עמדו, ונשען על עושהו, כי רווח והצלה יעמוד ממקום אחר ברצות השם.

⊗ אין נסתר מנגד עיניו

קלה. בעת אשר היה רבינו בסטריזוב, בא משולח אחד מהכפר להזכיר שם אשה המקשה לילד. וכאשר קרא רבינו את הפיתקא שחק ואמר, היא אינה צריכה לתפילתי, שכבר ילדו. ונתכוונו השעות שכן היה.

וכזה ראינו בפה קהלה רוח קדשו כמה פעמים, כשבאו לפניו להזכיר יולדת, והוא אמר כבר ילדה, וביקש שיבואו לבשרו בשורה טובה. ונתאמתו הדברים בכל פעם.

ולא זו אף זו אירע כמה פעמים כאשר באו לפניו להתפלל עבור חשוכי בנים ל"ע, והוא השיב מיד (בקראו את הפיתקא), כבר נושעת ואשתך

מעוברת. וגם הבעל ואשתו בעצמם לא הרגישו עודנה. ונתאמת אחר כך שכדבריו כן היה, ואין נסתר מנגד עיניו הבדולחים.

✪ בשמות אשר קרא להן

קלו. איש אחד מהכפר הסמוך ל**סטריזוב**, בא לפני המשמש לכתוב פיתקא עבור חולה שמו משה זאב בן פ'. וכאשר בא לפני רבינו התפלא ואמר, אין זה שם החולה. ושאלו מחדש את המשולח, ואמר כבראשונה. ורבינו לא רצה לקבל דבריו בשום אופן.

ובעלת האכסניא הוא דודתו הרבנית הצדיקת מ' חנה אשת הרב הקדוש רבי משה ליב משם זי"ע, השתוממה ואמרה, איני יודע למי להאמין, הרב אומר כך והשליח אומר כך.

ונזדמן אדם אחר מאותו הכפר, ושאלו אותו במכוון את שם החולה, וענה כי שמו משה. ורצו להכישו, הלא הראשון אמר כי שמו משה זאב. והוא השיב, כי שם העצם הוא משה, ושם התואר וואלף, והבין הראשון כי וואלף בלשון הקודש זאב, על כן קרא שמו משה זאב. ונתקבלו דבריו, ובירך אותו ברפואה שלימה.

ואמר לדודתו הנזכרת לעיל: אני עזבתי את העיר הזאת מקום מולדתי בר עשר שנים, ובמדינת הגר נעשיתי לרבי בעוה"ר, ותרצו כעת לנסות אותי עד כמה כחי גדול, וברוך השם אשר הנחני דרך אמת והבדילני מן הטועים, והאמת נר לרגלי ואור לנתיבתי, כן יאבה ה'.

✪ יודע מחשבות

קלו. סיפר לי הדרת כבוד הרה"צ מ' אברהם מאהר נ"י [י"ל] חתן הרה"צ מבייטש זל"ה שהיה פה על שבת קודש פרשת שקלים, ובערב שבת קודש התמרמה הרבנית תח' בפניו על העדר בריאת רבינו, ותיכף אחר שבת קודש מוכרחים לנסוע לווען לדרוש ברופאים.

והוא לא ראה שום שינוי, הן בהנהלת השלחן ותפילתו בשחרית ומוסף וקריאת התורה, כאחד הבריאים ואדיר במרום קולו.

ובהגיע סעודה שלישית, ורבינו עובד עבודתו כדרכו בקודש, והוא ישב אצלו מימינו עם רעיונות ומחשבות, כי הני מילי ששמע מהרבנית וסדר

עבודתו סטראי ניהו באין מבין. וממחשבה למחשבה, עברו סרעפי עשתנותיו להתבונן, כמה ימי שני חייו של רבינו. ובתוך כך ורבינו הרכין את עצמו ולחש לו באזנו "בחורף זו נהייתי בר נ"ז שנים", ושב לעבודתו. והרה"צ הנזכר לעיל עמד משתומם ומחריש לדעת, איך רבינו תפס מחשבתו ודמטמריין גליין ליה.

✽ "ולשרה בן"

קלח. סיפר לי כבוד ידיד נפשי הה"ג רבי שלמה צוקערן מהאללעס יחי' לאי"ט ^{והצ"ל}, כי הוא היה חשוך בנים לערך י"ב שנים אחר חתונתם, ודפק תמיד אצל רבינו לישועה עד שנפקדו לטובה בבת תחלה, ושוב עבר זמן רב והשתוקק לבן זכר.

ובעת שהיה עם רבינו באבאציא, בחודש חשוון, ובשבת קודש פרשת וירא נקרא הוא בכהנא (כי לא היה כהן), וסיים רבינו באש ליהט כעת חיה ולשרה בן, ואמר לו רבינו בזה הפטרתך (ערלעדיגט).

וכן היה, ונולד להם בן זכר בשלהי חודש אב אחר כך. ורבינו ישב במרחץ סליאטש במדינת סלאוואקי, וכאשר נתבשר ונתכבד מאתו במצות מילה וסנדקאות, היה נוסע עם אויטא עד פעסט, ומשם על מסילת הברזל עד נירעדהאז, ושם חכו עליו קהל גדול ברכב ופרשים ודגלים בידיהם. גם פרתמים מאומות העולם (בהאללעס) יצאו לקראתו, עם עגלות ורוכבי סוסים עם דגלים, והיו אומרים דין הוא הרב הראשי מישראל (דער יידישער בישאף), וכבוד גדול נתכבד שם. וכמה שעות אחר חצות היום היה בהמולו בשר ערלתו (ראה קונטרס 'זכר צדיק לנרנח' חלק המכתבים בסופו, ומשם בספר אגרות שפירין מכתב רצד (ט)).

✽ ותגזר אומר ויקם

קלט. כהנה וכהנה אין מספר לפקודת עקרות שנושעו בכח תפלתו של אותו צדיק, ורבינו נהג מזה חשבון מדויק, ורשם לו עלי גליון ברמז מדי שנה בשנה, אותן שנפקדו ונושעו מברכותיו מרחוק ומקרוב.

וכן אין ערך להחולים שנתרפאו בתפלתו הקדושה, וראו בזה אצלו כח מיוחד. ומאנשי ביתו המקורבים ידעו והכירו כמה פעמים כשבאו לפניו להזכיר חולה, והבינו מתנועותיו זה חי או ח"ו להיפך. ומתאמת שכדבריו כן היה, ותגזר אומר ויקם.

וכמה פעמים היה מונה וחושב במספר שמות¹³⁵ או המספר (נומער) של הדילוג רב שהגיע לידו בהזכרת רחמים, וכיוון צירופי אותיות ויחודים, להבין מזה פעולת הישועה הנצרכה. ומה עמקו מחשבותיו.

הצנע לכת בעיני מופתים

קמ. אך מעיני אותות ומופתים ומהמון רבני נפלאותיו אשר עשה רבינו לעיני כל ישראל, ואלפי נפשות ישראל שנושעו מברכותיו, מזה לא נאריך, כי אם להצניען ולהסתירן בסתר המדרגה. כי כן היתה דרך עבודתו ותשוקתו, להיות הצנע לכת בעינים אלו. ולפעמים כאשר היה נפלאותיו בולטים בבליטה יתירה, הלביש את הדברים במחלוצי הטבע. ומאחר שזאת היתה מגמתו וחפצו, רצונו של אדם זה כבודו.

¹³⁵ דאוי לרשום פה לזכרון מה שאירע פעם אחת, מעשה בחסיד אחד אשר היה שורר בביתו חולי מסוכנת ר"ל, והרופאים כמעט אמרו נואש. ובאו לפני רבינו לבקשת רחמים, ונשאל אודות תוספת שם להחולה [וידענו שהוא הקפיד על אותן שבלי דעת ובלי תבונה ירצו ויחושו מיד להוסיף שם להחולה], ורבינו לא הסכים. והזכירו לפניו אשר לפני איזה שנים צוה רבינו בעצמו להוסיף שם לאותו הילדה שהיתה אז מסוכנת ר"ל, ונתרפאה בעזרת השם יתברך, והשיב, אשכילך אשר תוכל להבין גם אתה, וכך היה אומר: הנה הילדה המדוברת אז לפני איזה שנים היתה שמה ושם אמה בראשי תיבות **דב"פ**, וזהו גימטריא **פ"ו** שהוא כמנין שם **אלקים** (המורה על דין ח"ו), כי על כן צוייתי להוסיף לה שם חיה ויקרא שמה בישראל בראשי תיבות **חדב"פ**, שהוא בגימטריא **צ"ד** מספר **מז"ל טו"ב**, ועוד ועוד טעם וכוונה אז. אבל עתה אין צדיכין ובעזרת השם יתברך תתחזק ותתרפא, עד כאן תוכן דבריו הקדושים, וכן היה, שנתקיימה ברכת צדיק לטובה.

והשיח עוד שיח קודש בבדיחותא, מה שהיה אצל צדיק קדוש אחד ז"ל, אשר לפניו נגלו כל תעלומות ברוח הקודש, ובעיני זווגים היה הדרך שהביאו לו בכתב רשום שם הנער והנערה והוא הכיר אם הוא זיווג הגון או שאין זהו בת זוגו, ועל פיו היו נחתכין התקשרות השידוכין. ולאותו צדיק היה לו משמש אחד אינו פיקח אבל תמים במעשיו, ופעם אחת שאל המשמש הלז את רבו, יאמר נא לי אדוני איך הוא יודע כל כך מדוייק לאמר זהו זוג וזהו אינו זוג. והשיב לו הצדיק בתומו, כשמביאין לפני פיתקא רשום את השמות ואם אני רואה שהם מאירין אזי יודע אני שהוא מקובל וזווג טוב, ואם אין השמות מאירין יודע אני שאינו זוג. ועל זה אמר המשמש, אם כן הוא אין זה חכמה ורבותא כל כך במה שהרבי יודע הכל בדיוק, יען כי מאיר לפניו אור כנזכר, (ואיש בער לא ידע דלאו מילתא זוטרתא היא לראות אור מאיר ניכר בשמות), עד כאן דבריו. ובאמת גם לצרף שמות ותיבות, צריכין למי שנחה עליו רוח השם רוח חכמה בינה ודעת, וד"ל.

וגם זה דרכו ושיטתו, באמרו כי לא זה העיקר שעל ידי אותות ומופתים יתגדל שם כבודו של הצדיק, אלא המעשה היא העיקר שיכירו וידעו צדיק מה פעל בדרכיו בעבודתו ויראתו ואהבת ה' ובתיקון הדת בכלל ובפרט במסירות נפש לזכות את הרבים, כי זה כל האדם.

❁ זמנלין לו דזו תורה

קמא. רבינו היה איש אשר זכה לכל החמודות שמנה רבי מאיר בפרקי אבות פרק ו משנה א. ואמרו על מהר"ם **מרוטנברג** כי גם בחלום נראו לו חידושי תורה, וסמך עליהם למעשה, כמובא ב**מרדכי** בבא קמא סימן א ובתשובות מיימונית לספר קנין סימן לא, עיין שם.

ומדריגה זו ראינו גם אצל רבינו, שהראו לו דברי תורה בחזיוני לילה. ובחיבוריו "**דברי תורה**" מצאנו בכמה וכמה מקומות פנינים יקרים ממה שהראו לו מן השמים בחזיונו, לך נא ראה שמה ותמצא הרבה. ועיין דברי תורה מהדורא ד אות קטז, שהאר"י **הקדוש** למד בחזיון לילה יותר ממה שיוכלו ללמוד רבות בשנים, עיין שם באריכות.

פרק ארבעה-שער

אחרי המלחמה

© גזירות קשות ואכזריות

קמב. ויהי אחרי המלחמה, עברה בפרטות תלאות רבות על עירנו ומדינתנו. וכמה הרפתקאות דעדו עלינו, בעת שנתהלכו מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר (עיין **חמשה מאמרות** מאמר הלקטות אות מח, **דברי תורה** מהדורא ג אות יג), והשלטונות מתהפכים מיום אל יום, זה יניחנו וזה יקחנו. וזמן מה עבדים משלו בנו, הם האדומים הבאלשאוויקען, ובראשיהן אפיקורסי ישראל - כל שכן דפקרו טפי, וגזרו גזירות קשות אכזריות רחמנא לצלן בגוף ובנפש.

ואז בעונותינו הרבים על אותו צדיק הוא רבינו עבר כוס תמרורים, שבתור ראש בני ישראל וגדול נכבד בעיני העמים במדינה, רצו לתפשו ח"ו ולהוליכו לארץ גזירה, בתור "ערב" בעד עמם וחבורתם, שלא ירעו להם מנגדיהם, ובעוד מועד אכן נודע הדבר. והיה רבינו פעם אחת בשבת קודש בורח מביתו ונמלט על נפשו, טמור ונעלם למקום אחר, ולא יתן מוט לצדיק.

(ולזכרון עולם ארשום למשמרת, כי חמת המציק היתה כל כך קשה, עד שנתקיים בנו מקרא שכתוב (ישעיה כו, כ) לך עמי בא בחדריך, והיינו נחבאים בבתים. ולקבלת שבת היה הבית הכנסת הגדולה והבית המדרש הגדול, וכל שכן הקטנים, סגורים בלא תפלת עשרה.)

ופעם אחת באו מים עד נפש כל בית ישראל, בסכנה עצומה ונורא רחמנא לצלן. שעל ידי עלילה ומסירה, באו פתאום שוטריהם אחוזי חרב בגאווה ובזו לבית רבינו, והוא לבוש טלית ותפילין בעת התפלה, ולקחוהו והובילוהו ברחובות קריה עד בית פקודת העיר בלא הודע חטאתו ואשמו. והיה מהנדזים ח"ו ממש עד לאבדון, כי עץ גבוה לתלות עמד באמצע הרחוב. ותגעש ותרעש העיר, אנשים ונשים וטף קרית חוצות, פחד ובלהות סבבוני. הרצים יצאו דחופים לעשות צעדים הנחוצים בכל השתדלות ובכל

האפשרות, והיה ה' למשען לנו להוציא ממסגר נפשו, וזכינו כי צדיק זה בא לבית מלונו לשמחת כל העיר, והפכת מספדי למחול ונתאזרנו שמחה.

❁ וישא חן וחסד לפניהם

קמג. בימי ממשלת הזדונים רשעים ארורים הנזכרים לעיל, כאשר הגיע ימי הפסח היתה גזירתם קשה שלא לשתות יין רק במדה מצומצמת. וכאן הבן שואל מה נעשה בליל פסח לארבע כוסות, כי שעת סכנה הוא תחת ממשלת הנזכרים לעיל, שאין אצלם שום נימוס אנושי כי אם הרג חרב ואבדן ויעשו כרצונם כנודע.

רבינו כארי יתנשא גם בעת ההוא, ובלי פחד ומורא צוה כי לא יטו און קשבת לגזירת המושלים, בפרט במקום המתכוונים להעביר על הדת, ואז החוב מוטל למסור נפשו אפילו על ערקתא דמסאני. והנסיון היה גדול מאד. ובכל זאת עשה כל הפעולות והשתדלות אצלם, וישא חן וחסד לפניהם, להתיר מדות גדולות די סיפוק לאיש ולביתו על ארבע כוסות. אז רוב ניסים הפלאת בלילה הראשונה והשניה דחג הפסח, והשתיה כדת אין אונס.

❁ תלכו לבטח דרככם

קמד. הנה בעלי העובדא לפניי אחים גם יחד, מה שאירע להם אז בעת ההוא בליל יום טוב האחרון של פסח בתחילת הלילה, שעוד לא היה פחד כל כך, ובאו אל השלחן הטהור לרבינו, אבל לא נמצאו שם בלילה ההוא רק מספר מצומצם מאנשים שכנים מסביב לחצרות הקודש, וממרחק המבואות אין יוצא ואין בא מפחד אויב.

והיה אחר גמר הסעודה ודברי תורה של רבינו כחצות לילה הקול הולך וחזק כי האויר אינו צח בקרית חוצות, ושינוי יש כאן בהממשלה ויכינו רעמים וייריות ברחובות קריה. והאחים הנזכרים לעיל להיות דירות ביתם ממרחק קצת שצריכין לעבור דרך ג' סימטאות ורחובות, הזכירו עצמם לפני רבינו שלא יארע להם שום תקלה בדרך. והוא אמר בקדושתו "תלכו לבטח דרככם ותגיעו בעזרת השם יתברך למחוז חפצכם לשלום", והלכו בכח הבטחה זו.

וכשהגיעו לפני פלטין של פקודת העיר שם פחדו פחד, כי כמה שוטרי חיל בכידון ורמח בידם שאלו ודרשו מאין באתם ולאן אתם הולכים. והשיבו והראו לפניהם כתבי תעודת רשיון לילך לבית הרב עד שעה פלונית בלילה [כי כן פעל רבינו אצל ממשלת העיר שנתנו תעודות רשות לילך בלילה אל התפלה ועבודת ה' באין מפריע אז במשך ימי הפחדים]. והם השיבו, הלא תעודות ההמה כבר אבדו שוויים [כי גברו לעומתם ממשלה אחרת] כחספא בעלמא, והזהירו אותם מהרו ולכו לבתיכם ולא נגעו בהם כלל.

והלכו האחים בדפיקת לבבות, עד מהרה ירוצו, ואין למו מכשול. ורק כאשר דרכו מפתן כף רגלם והגיעו לביתם לשלום, והנה קול מפוצץ הרים נשמע מיריית חיצי אש כלפי חוץ, ובבוקר נמצאו באותו המבוי ששם בית דירתם כמה נפצעים ומתים רחמנא לצלן מהמלחמות זה לעומת זה, וראו בחוש כי ברכת צדיק נתקיימה בהם ממש מכוון עד הרגע שיגיעו לדירתם, עליו שמירתם, שלא יאונה להם כל רעה.

ולמחרתו כשבאו לפני רבינו הגיד להם "**הראיתם כי העמדתי אתכם ברוך השם לביתכם לשלום**", עד כאן לשונו הקדוש. וכמה גדול כחו של אותו צדיק ז"ע.

✽ המלחמה הגדולה

קמה. בשנת תרע"ט, כאשר שקטה מלחמת תבל, התחיל להתפרץ פרעות בישראל. כעין המובא בספר **חובת הלבבות**, אמרו על חסיד אחד שפגע אנשים שבים ממלחמת אויבים, אמר להם שבתם מן המלחמה הקטנה התעתדו למלחמה הגדולה, זה מלחמת היצר וחיילותיו.

וכחזיון הזה כן יקרנו, השפעת התנועה הציונית והסתדרות החדשה הביאה אנדרלמוסיא במחנה העברים, הירוס הדת וכליון אומה הישראלית, כתות ומפלגות הקמים על דבר ישוב ארץ ישראל הגשמי, אשר אלפי צעירי הצאן נלכדו בשחיתותם. וכפירש"י פרשת תצא, ומובא בטורי זהב סימן תר"ע, גדול המחטיא את האדם יותר מן ההורגו.

ובשעה שהסכנה צפויה מכל צד, אז עמד רבינו כמשוח מלחמה, ויצא במחאה והדפיס אזהרה נחוצה להבדל ולהתרחק מכל מיני דעות נפסדות. והובא שם דברי רבינו מהר"ם **מרוטנבורג ז"ל בתשב"ץ** סימן תקנט בענין מצות ללכת לארץ ישראל, וזה לשונו: **ובלבד שיהא פרוש מכאן והלאה ויזהר בכל מיני עון ולקיים כל מצות הנוהגת בה, שאם יחטא בה יענש יותר**

על העבירות שיחטא שם מבחוץ לארץ. גם את דברי רבינו יהונתן ז"ל בספר אהבת יונתן בהפטרות ואתחנן, וזה לשונו: באם שהכל נועדו יחדיו לילך לארץ ישראל וכל האומות מסכימים, אפילו הכי צווחה שחלילה שתלך שמה עד שיגיע הזמן וימלא כל הארץ דיעה ולא זו הדרך ישכון אור. גם דברי הרמב"ם בהלכות דיעות: אין ישראל נגאלין אלא על ידי התשובה וכיון שעושין תשובה מיד נגאלין. ומעתה מה נעים דעת רבותינו הקדושים שתיקנו מעות רבי מאיר בעל הנס להיושבים על אדמת הקודש, ועוסקים בתורה ועבודה, ויבלו ימי זקנתם בתפלה ותורה. אבל לבא שם בדרך הסתדרותם בזרם תנועתם, להיות עובד אדמה כשאר אכרי הארץ, הלא יתגשמו ביותר, ורבתה המהומה והמבוכה במחנת ישראל. וכהנה וכהנה אמרי נועם.

הדברים הנוראים האלה, אשר יצאה ממקור ישראל קדוש ומרועה נאמן, נתקבלה בכל תפוצות מדינתנו וכמעט שקטה הארץ.

✽ השומר הרואה את הנולד

קמו. והיה רבינו דומה לצופה העומד בראש המגדול לשמור את העיר מכל פחד ובהלה, ובחצות הלילה בחשכת ליל אופל הנה הבערה ללהב יצאה באחת מקצותיו, והשומר הרואה את הנולד כרוזא קרא בחיל ובכח גדול לאמר: עורו ישנים, הקיצו נרדמים, לעמוד על משמרתם להשקיט ולכבות את המוקדה עוד בתחלתה טרם יתפשט בשטח רב.

כן הופיע ה' על רבינו מרוח קדשו, לקדם פני הרעה, להסיר מכשול מלב העקוב. וכל ימיו המה שלשלת ארוכה של מפעלים גדולים וכבירים לטובת הכלל והפרט, וכשר צבא ה' ללחום מלחמת ה' נגד כל אלה החפצים לנטוע זמורת זר בכרם ה' צבאות. ולהוציא מלבן של צדוקים שלא יטעו ויתעו אחרי הרעות הנפסדות, ולהצילם משיני אריות ומלתעות כפירים. וכל אשר הוא עושה, ה' מצליח בידו.

✽ מסע לפולחן למען קיומו של ישראל

קמו. ויהי מקץ שנה תמימה, והנה פתע פתאום חזות קשה הוגד לנו, איך פרצה התעמולה במדינת פולין, מבחר מקום מדור היהודים וחסידים, ובתוכם אדמור"ם מפורסמים, ועשו חוזה להתחבר ולילך שלובי יד עם

הוגי דיעות **אשכנז ושווייץ**. ורבינו בחכמתו ראה את הנולד מהתנועה המסוכנה.

אז התחיל לפתוח בשלום, ובא בחליפות מכתבים עם **האדמו"ר מגור**, לא בחרב ולא בחנית כי אם בהכנעה. ובתחנונים ידבר לשם ה' ולכבוד תורתו, לידע פשר דבר, על השמועה אשר עשתה כנפים. ואחרי כל אלה לא חס רבינו על טלטולא דגברא, ונסע במסירות נפש **לזוארשא וגור**, לראות את הנשמע.

וקשה לנו לצייר למי שלא ראה סדר נסיעתו זאת בלתי לה' לבדו, בחרוזת של דמעות שירדו מעיניו ואש בוערת בעצמותיו ממש, כמו הרואה ח"ו ספר תורה שנפלה למדורת עצים ואש וממהר להצילה. כן בקודש חזינהו לנסיעת מצוה זו, כולי האי ואולי יחנן ה' צבאות את שארית יוסף להצילם מארס ומהרעל ומפריצות אשר נתפרץ בחומת הדת, ואין לנו כי אם בחינוך הישן על טהרת הקודש, ובאור תורה להאיר את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, ואופן זה יהיה קיומו של ישראל.

✪ איסור ההתחברות לכל המפלגות

קמח. וכאשר שב רבינו **מוזארשא ומגור**, וראה אחר כך כי תושיה נדחה ממנו, עשה אסיפה גדולה בעיר **טשאפ** במעמד הרבנים גאוני ישראל ראשי החרדים מכל המדינה. ונחלט מאתם בהחלט גמור, שאסור לנו במדינתנו על פי דת תורתנו הקדושה, להתחבר עם האגודה וכל מיני המפלגות, בכל שום וחניכא דאית להו. ונכתב ונחתם החלטה זאת מסוד חכמים ונבונים גאוני וצדיקי הדור, וניתוספו חתימת יד אדמורי"ם מפורסמים ראשי אלפי ישראל מכל קצה תבל.

הלא הוא כתובה כל דבר שורש מראש ועד סוף בספר "**תיקון עולם**", משם בארה הכל באריכות. על כן יאמר בספר מלחמות ה' אשר לחם רבינו בזה, וכל דעת קדושים בנוגע לאיסור התחברות להאגודה ולשמור רגל מלכד בה. עיין שם בשים לב כתבי קודש רבים, ובין תבין אשר לפניך לפלס דרכך באמת על פי שיטת רבינו וכל קדושיו עמו.

✪ הדפסת חיבורי אביו וחיבוריו

קמט. לאשר בשנות המלחמה לא היה עת מצוא להדפסת ספרים וחיבורים חדשים לבקרים, ורק אחרי שהיתה סערה לדממה, ותהי זאת

ראשית מלאכתו של רבינו להוציא לאור עולם ספרי דבי רב רבנן **מר אביו הקדוש זי"ע** שהיו עוד בכתובים, נגמרים ומסודרים על ידי רבינו מכבר, ובשנת תרפ"א הדפיס ספר **"דרכי תשובה"** על הלכות נדה עם הוספות שלו, וכן ספר הקדוש **"תפארת בנים"** על התורה.

ואחר כך מיד התחיל להתעסק בהוצאות חיבוריו היקרים קימעא קימעא, ובאותו שנה (תרפ"א) הוציא לאור חיבורו הנעלה **"אות חיים ושלום"**, **אות חיים** על תפילין ו**אות שלום** על הלכות מילה, אשר נתקבלה לאור בעולם הגאונית כי כרכא דכולא ביה, פלפולים נחמדים, אומנות ולימודים, להלכה למעשה מצומדים, כפתורים ופרחים משוקדים. וגם הקדמותיו לשני אותות האלו, **אות חיים ואות שלום** הנזכרים, מלאים חכמה ודעת של תורה, מפיקי אורה.

וכן בשנה שלאחריו הוציא לאור ספר **"חמשה מאמרות"**, **"עולת תמיד"**, עם **"דברי תורה"** מהדורא קמא³⁵, וראו כחו וגבורתו בכל מקצועות התורה בנגלה ובנסתר ובחסידות לו עשר ידות.

וככה בשנה שלאחריהם הוציא בכל עת אוצר כל כלי חמדה גנוזה ממטמנותיו, המה דברי תורותיו, שרטוטי רעיונותיו, מלאים על כל גדותיו, אשרי העומדים על סודותיו, אשרי לומדיו, ואשרי העם שככה לו.

✽ התייכרות הישיבה הקדושה והנהגתו

קנ. ובשנת תרפ"ב עלה בדעתו לייסד בית אולפנא בהנהלת הישיבה עם בחורי חמד, בשם ישיבת **"דרכי תשובה"** על שם **אביו הקדוש זי"ע**, והגם שלא נהגו בזה אדמורי"ם מאבותיו הקדושים להיות בעצמם תופסי ישיבות, רק לגודל רשת המינות המתרחבת בעונותינו הרבים מבית ומחוץ בכופ"ר של הכתות ומפלגות שונות למיניהן, ואשר צדו על צעירי ובחורי

³⁵ באקדמות מילין לספרו הנזכר לעיל כתב בלשונו הזהב ונחמד להשכיל כזה:

בעזרת הבורא, קדוש ונורא, דיעה מורה, קראתי שם הספר דברי תורה, וכו', חידושים מלוקטים, רמזים ופשטים, מקורות יקרות, וגם הערות, אמרות נחמדות, בדרכי החסידות, פרחי שושנים, בענינים שונים, וגם תוכו רצוף אהבה ביאור דברי צדיקי יסודי עולם אבותינו ורבותינו זי"ע דברי תורות, אמרות טהורות, או הנהגות ישרות, שיחות נאמרות, נאות וישרות, מילי דחסידותא, אימרא יאי, וגדיא יאי, הרואה אומר ברקאי, וכו'.

עד כאן לשונו הקדוש, עיין שם היטב.

בני ישראל מכל צד, לכן זה לעומת זה הרים רבינו את ידו וגבר ישראל ללמד את בני יהודה קשת התורה הקדושה בגפ"ת על טהרת הקודש בלבד, ואשרי עין ראתה את הרב הדומה למלאך ה' צבאות נכנס לבית המדרש ללמוד השיעורין, וגם לנסות על המבחן את התלמידים שהם כשתילי זיתים סביב לשלחנו.

וחפץ ה' הצליח בידו להשיג מטרתו הקדושה, לשתול שתילי קודש נטעי נאמנים של אהבת תורה ויראת שמים. בחורי חמד כולם אהובים כולם ברורים כולם גבורים בתורה, עושים חיל בלימודם, ורואין סימן ברכה בכיבוד וריבוצ. ומאז ועד עתה התפתחה הישיבה ועלתה מעלה מעלה כמה וכמה רבנים ובעלי הוראה יצאו מהישיבה רבתי הנזכר לעיל.

ורבינו התנהג עם התלמידים באהבה עצומה באמת כאשר יתנהג אדם עם בניו וב"ב, והלך בעקבות הגאון הקדוש מ' **עקיבא איגר ז"ע** שאל יכנה אותם בשם תלמיד, באומרו מעולם לא קראתי אותם בשם תלמיד, ומי יודע מי למד יותר ממני, והובא דבריו **בדברי תורה** (מהדורא קמא אות סט, מהדורא ב אות קיב ד"ה ונשים נא, מהדורא ו אות מז), עיין שם.

✽ ליוסד לשכת היראים בנודינתו

קנא. אז כאשר עירנו ומדינתנו נפסקה ממדינת **אונגארן** ונכבשה תחת ממשלת **הטשעכין** ירום הודם, התיצבה עבודה חדשה לפני רבינו ראש המדינה לשכלל מרכז לשכת ארטעדאקסעהן במדינתנו **פאר-קארפטאיא-רוסיא** שנהייתה לעם בפני עצמה.

והרבה דמים תרתי משמע השקיע רבינו בפעולתו זאת, וטעמו ונימוקו עמו שלא תהיה מדינה זו הקטנה בכמותה וגדולה באיכותה משכן החסידים וחרדים, כפוף תחת גליל העליון **דסלאוואקיא**, הגם שיש ביניהם חרדים. כי בכמה ענינים העומדים ברומו של עולם ישנו דלדידן הוי מומא ודידהו לא הוי מומא, כידוע, ולא יהיו תואמים אל ראשו יחדיו (מה שאין כן מקדם כאשר היה כל **מדינת אונגארן** הישנה תחת מרכז אחד **בפעסט**, היה שמה דעת רבנים רובא דמינכר רבנים חסידים וצדיקים כידוע²⁵, ואין כאן מקומו

²⁵ ורבינו היה תמיד בראש המועצות שם לתיקון המדינה עוד בימי **אביו הקדוש**, בפרט אחר כך מילא מקומו ונבחר להיות אחד המיוחד "מראשי ועד הרבנים" של לשכת המרכזות הארטה' הגדולה דמדינת אונגארן הישנה, וכתת דגליו ליסע לפעסט אל

להאריך). בפרט כאשר שמה בעיירות גליל העליון פשטה התעמולה של האגודה, מה שאין כן בעיירי **מדינת קארפ'** **רוס** גליל התחתון רחוקים עודנה משיטה זו בעזרת השם, וממילא מופרדים ומחולקים בדיעות בנוגע לעיקרי האמונה בזה.

על כן לחם רבינו בשביל התייסדות ארטה' וקיומה של מדינה זו, לא עייף ולא ייגע ולא נסוג אחור, ולא נתפחד לרוב חיצים ואבני בליסטראות שזרקו בו המורים בחיצים. עד שחפץ ה' בידו הצליח בסוף שנותיו, לייסד לשכת היראים במדינתנו על בסיס הארטה', כאשר חפרוה שרים רבותינו הקדושים בשנת תרכ"ט כנודע. ואמר רבינו כי על כל פנים "סור מרע" הרויח בזה מיד, כי הוא בלי שום השפעת ציונית או אגודה וכיוצא בזה, ול"עשה טוב" שתהיה הלשכה על יתד נאמן תקוע על יסוד השולחן ערוך בכל פרטיה לעולם לא תמוט, תשתנה בכל עת יותר לטיבותא, ויש תקוה לאחריתה. והעיקר שלא תקבל מאיזה מפלגה השפעתה, כי אם האמת תהיה נר לרגלה ואור לנתיבתה.

✦ קשר החיתוך לבתו היחידה

קנב. עוד כאשר בתו היחידה תחיל הילד היתה ילדה קטנה כבת תשע שנים, היה מהדר רבינו לילך אחרי בן זוגה. ונסע לאיזהו מקומן למצא כלבבו בן תומת ישרים, אשר ברוחו פי שנים, תורה ויראת שמים. ואמר כי לנער בן עשר שנים בערך, כבר יוכלו להכיר סימני טהרה מעתידתו, אם הוא כלי מחזיק ברכה.

יגע ומצא בקצה הארץ, בפולין עיר שיעדליץ, דבר נאה ומתקבל, כי יש בן לאותו צדיק הרב הקדוש **מ' נתן דוד האדמו"ר מפארציווא** בנו של הרב הקדוש **מרן יצחק יעקב מביאלא זי"ע** בן הרב הקדוש **מרן רבי ירחמיאל מפרשיסחא זי"ע** בן איש אלקי נורא **היהודי הקדוש משם זי"ע**. ורבינו תהה על קנקנו ופתח לו גמרא ותוספות, ואמר לו דבר מחודד ועמוק על ענין הלז, וצוה להנער לחזור לו החידוד והוא חזר ואמר, גם כתב מיד על הנייר

אסיפות הועד ובכל עניני הדת אשר יצאו ואשר יביאו לפניהם לחוות דעתו הרמה ולעזרת ה' בגבורים, והיה חכם חרשים דבריו נשמעים. וגם זקני גאוני המדינה צדיקי אמת הטו לעצתו אמונה בידעם כי חכמתו עמוקה, שבעתיים מזוקקה, ואש תמיד תוקד על המזבח לבבו הטהור לה', להעמיד הדת על תלה קודש הילולים, איש חי רב פעלים.

כל החידוש. אז אמר רבינו, דין הניין לי, בני אתה, אני היום ילדתיך, כי מצא את שאהבה נפשו, ובא לביתו שבע רצון.

שמחה התקשרות התנאים

קנג. והיה ביום ביום כ' סיון שנת פור"ת, הוגבל זמן התקשרות התנאים יחד, ב' הצדדים נתוועדו ותסק עד **ריש"א בגאליציען**. ורבינו נסע בלויט בעלי בתים חשובים מפה, עם בתו הנערה ואמה, גם אמו של רבינו הצדיקת ע"ה, והיא לגודל רגש השמחה לבשה פאר חבוש על ראשה הצעיף (שטערן טיכעל) משובץ באבנים טובות ומרגליות, אשר מעת הוסר המצנפת - הסתלקות בעלה הקדוש **הדרכי תשובה זצלה"ה**, לא שתה עדיה עליה עד עתה.

ולעומתם באו מצד החתן, המחותן הקדוש הנזכר לעיל, ובנו הנער הוא החתן כליל תפארת **מ' ברוך יהושיע ירחמיאל שליט"א** וד"ל, וגם זקינתו של החתן היא הצדיקת **מרת חנה ע"ה** אשת הרב **הקדוש מ' משה יהודה ליב שפירא זצ"ל מסטריזוב**. וגם זקינה של הכלה הוא הרב הקדוש **מ' יעקב משה זצ"ל מקאמארנא**, בא לשמחתם והוא קרא את התנאים בלבת אש.

ואשרי עין ראתה שלשה המחותנים הקדושים הללו, יום שצדיקים יושבים ועטרת השטריימלין בראשיהם, ונהנו מזיו השכינה בשמחת צאצאיהם, ושיחות קדושות ביניהם, וכן ישבו במסיבה זו עוד צדיקים וחסידיים ומברכין זה לזה ברכת מזל טוב, ושמחת עולם על ראשם.

פרק חמשה-עשר

באהלי צדיקים וחפצי קודש

⊗ רגש נפלא וכוונה עמוקה

קנד. היה לרבינו רגש נפלא וכוונה עמוקה לבקר ציוני משכני הצדיקים קדושי עליונים רבותינו שבגולה זי"ע, ואיזה פעמים בימי מלכותו אחז צדיק דרכו לגאליציען ופוליען להשתטח על קברות שרפי קודש.

והיה לו בזה ענינים ויחודים גדולים, לשפוך שיח לבבו ונפשו הטהורה בתפלה ותחנונים לפעול ישועות ישראל על הכלל ועל הפרט, והעיקר שמכחם ישחדו בעדו להצליח עם מגמתו לתכלית האמיתי ישראל נושע בה' תשועת עולמים בביאת בן דוד במהרה בימינו.

והיה במשך השנים הללו על ציוני הקדושים: **בליזענסק** [בעל נועם אלימלך], **לובלין** [החזוה ועוד, כדלהלן], **קאזניטץ** [בעל עבודת ישראל], **סאסוב** [הרבי ר' משה ליב], **דינוב** [רבינו בעל בני יששכר ויו"ח], **רימאנוב** [הרבי ר' מנחם מענדל ותלמידו רבי צבי הירש הכהן], **פשעווארסק** [בעל אור פני משה], **לאנצהוט** [רבינו בעל ידעי בינה ובעל זרע קודש], **שידלאווצי** [רבי נתן דוד ובנו בעל ארון עדות], **צאנוז** [בעל דברי חיים ויו"ח], **שינאווא** [בעל דברי יחזקאל], **אוהעל** [רבי סענדר מקאמארגא ובעל ישמח משה], **קאלוב** [רבי יצחק אייזיק מקאלוב], **קאמארגא** [בעל היכל הברכה ויו"ח], **ובפראג** (על ציון **בעל הקנה הקדוש ומהר"ל** וכו' זי"ע), ועוד קדושים אשר בארץ המה,

מלבד בארץ הקדושה, על ציון המצוינת קודש הקדשים של רחל **אמנו**, ובמירון בל"ג בעומר, ובצפת, ובטבריא, ובירושלים עיר הקודש. כמבואר דבר בעתו בספר **מסעות ירושלים**, הכל על מקומו משם תדרשנה.

⊗ בעיירות דימנוב, לובלין ופראג

קנה. ונחקק לזכרון, כי בהיותו ברימאנוב צוה להאנשים הכרוכים אחריו שישארו כולם מחוץ לאוהל מעט, והוא נכנס והיה שוהה שעה אחת לבדו על הציון הקדוש של הרבי ר' מנחם מענדל זי"ע, ועשה מה שעשה בחרדת קודש ונפל על כל העם הרואים אימה ופחד (עיין דרכי חיים ושלום אות תנג ואות תרנד), ואחר כך צוה שיכנסו גם המה לפני ולפנים ונתעוררו מאוד, ולציון הקדוש הרבי ר' צבי הירש הכהן זי"ע נכנס עם העם.

ובהיותו בלובלין והלך עמו המורה דרך שם בבית החיים, ועמד מקודם כאשר פגע בראשונה אצל מנוחת בתו של הרבי מלובלין, וכן אצל הקדוש הרב אברהם מוכר ירקות זי"ע, והקדוש מהר"י פולק זי"ע. וכשהגיע סמוך למשכן כבודו של החוזה הקדוש, הוגד לו שזהו קבר איש אלקים, נחרד חרדה ובעינים זולגות דמעות אמר, האח זהו מנוחת הרבי מלובלין, ונתקרר בהתרגשות קדושה איומה. וכן אחר כך על מנוחת רבותינו שבגולה המהרש"ל והר"ר שכנא ושאר קדושים זי"ע. והלך אז גם כן לבית המדרש ובית דירה של הרבי החוזה הקדוש זי"ע, מה נורא המקום הזה (עין נימוקי אורח חיים סימן קסז סק"ג, דברי תורה מהדורא ב את קל).

וכשהיה בפראג ראה כי באמצע צורת קברו הקדוש של בעל הקנה הגדול זי"ע ניתן גדר ממעל, וחצי צורת הקבר בולט יוצא מחוץ לדופן והפקר לדריסת הרגל. והורע בעיניו והיטב חרה לו, ונגע ללבו הטהור לפגום כל כך בקדושת קבר קדמון, והשתדל אצל גדולי חשובי העיר והחברא קדישא דשם שיתקנו זאת להעביר את כל הגדר מחוץ למנוחת אותו קדוש ומצבת קבורתו.¹⁷

¹⁷ העתק אגרת שכתב רבינו ביום א' ויחי בשנת תעז"ר, לאיש מצוין אחד בפראג, וזה לשונו הקדוש:

הנני בתשובה ביקרת הכבוד על מכתבו הנעלה. והנה על דבר קבר איש אלקים רבינו אביגדוד קרא זי"ע בעל ספר הקנה, זקן המקובלים, מה שכתב כבוד חכמתו כי הקברים בבית החיים הישן המה תחתיים שניים ושלישים ויותר, זה על גב זה, ידעתי גם ידעתי. וכן הוא בכל קהלות הישנות, כגון קראקא וויען ודומיהן, מטעם אשר לא נתן להם רשות מהממשלה בית הקברות נרחב יותר למקום קברות בעירם (ולא יכלו לקיים צוואת רבינו יהודה החסיד ז"ל שלא להניח ארון על גבי ארון אפילו בהפסק ו' טפחים, כי צד המקום, וקיימו רק על פי ש"ס ושולחו ערוך כשיעור הנזכר להניח ארון על גבי השני או השלישי).

אולם כן הוא בקהלת קראקא נראה בעליל לקברי הקדושים אשר בארץ זי"ע רבותינו הגדולים הפוסקים, כגון קברי הרמ"א והב"ח והתוספות יו"ט ומגלה עמוקות וכהנה, לא הניחו שום אחר עליה או תחתיה. על כן אין שם מצבות כפולות רק מצבה אחת לראש צדיק, וצורת הקבר לארכו פנוי בלי ציון אחר.

וכן הוא בעירו (פראג), כאשר ראיתי בקברי הקדושים הרבנים מהר"ל ועוללות אפרים זי"ע וכהנה, אין קבר אחר רק מצבה אחת. וכן בקבר איש אלקים הקנה הנזכר לעיל, ניכר מאחורי הגדר ובצד השני שם כי לא הניחו אחר עליו, וממילא המצבה במקומה מאז עומדת. ולא שייך מה שכתב כבוד חכמתו כי המצבות נתקו ממקומם המכוון, ואין עומדים בדיוק כאשר נראה ממצבות הגדולים הנזכרים לעיל. ואם כן עון פלילי עשו בזה והוא מעוות שיכולים לתקן אם תחפצו.

תודיענו נא בתשובתו הרמתה אם ירצו באמת, ולא לדחותי בקנה, רק לכבוד השם ועבור תורת קדושת הקנה, אז הנני מוכן לבא אי"ה למחניכם בתחלת חדש אדר ראשון לטובה, בעבור זה, ויעסוק נא, ויסביר זה לדודו וכו'.

© בעיר קאזניץ

קנו. כאשר היה בקאזניץ וכדרכו בקודש להיות הצנע לכת ולא ניתן ידיעה לשום איש מביאתו, רק הוא ומשמשיו בהגיע לשם אצל מסילת הברזל, וירא כי אין איש יהודי מכירו עד שירדו ופנו למקום הדרך ואין שום מרכבה ועגלה ליסע העירה, ופתאום נתראה לפני רבינו איש צבא אחד והתחיל לדבר בלשון הגר (לפלא!), ואמר שהיה במדינתנו בשעת המלחמה

ראוי להזכיר ולעורר אשר כתב כבוד חכמתו, כי ראה בעיניו "ארונות" בעת פינוי שם בבית החיים הישן, והנה נודע כי בימיו ובימינו הוא כבר שני מאות שנה בערך מאשר לא קברו עוד בבית החיים הישן הלז, והוא לפלא איך נמצאו עוד ארונות של עץ אשר בטבע הידוע ירקבו לגמרי במשך עשרים או שלשים שנה, זולת כשיש ארונות של עץ איינען קשה וגם עבים כשני צאלל כל דף. וזה בודאי לא עשו אז ארונות כאלו. יאמר נא ידידי הרופא וחכם טבעי! האם לא כן הוא? אך בעיני לא יפלא כל כך, ואלו נאמנים להעיד בגודלן מה שראו בקוטנו, בהיותי כמו בן י"ב שנה שהיה הביד"צ דפה"ק ובראשם אאמו"ר הגה"ק זי"ע, בעת ייסדו נתיב הברזל מכאן לסטריא, ובישוב הוקליווע הסמוך לגבול גאליציען הוכרחו לפנות חלק קטן מבית החיים דשם, ופינו אותם בכבוד כל אחד עם מצבתו. והיו קברים ישנים על פי כתובת המצבה יותר ממאה שנים, והיה גוית המת שלימה רק שחורה. ולעומת זה סמוך לו היו קברים חדשים של ב' או ג' שנים, ובעת נטלום לפנותם נפלו אברים אברים, כמעט לא נשאר רק עצמותם המפוזרות. והאם זה יובן על פי הטבע? אלא ודאי גם גווית המתים של בני ישראל הוא - כפי דברי רז"ל והראשונים ובפרט המקובלים - בהשגחה יתירה לפי מעשיהם ושורש נשמותיהם, שלא על פי הטבע. ואין להאריך בזה בדברים שכבשן עתיק יומין יתברך שמו, ומחיה חיים יתן לנו חיים ארוכים וברוכים למען כבוד שמו ותורתו (ראה דברי תורה

מהדורא ד את עו).

ועתה אשיב על דבר הנבלה מהגרים הארוכים אשר הניפותם חרב נגד תורת ה' וקשרתם קשר את הטמאים האלו אשר בתחלה היו נכרים אולי כשרים, וכאשר יפתו נערות בני ישראל אתם נותנים יד לפושעים ומינים לעשות יהודים מומרים מחללי שבתות בקרב בני ישראל. ואשר כתב כי שליח בית דין הנהו, הנה אין כבודו עם הארץ ח"ו ושליח בית דין, רק אחזיקו לתלמיד חכם ואיך יעשה הרעה הזאת לשמוע בקולם, ואם אין ביד הרוצה להתגייר תעודה מהרב בעירו כי לשם שמים כוונתו אז בטח נעשה מעשה הגרות באיסור נגד חז"ל, ואיך יברך כבודו ברכת מילתו, הלא אין זה מברך אלא מנאץ ומחלל שם שמים לבטלה ובזדון.

והשם יתברך יטה לב התועים לשוב לאמונתו ותורתו, ומלאה כל הארץ דעה את השם בבית גואל צדק.

דברי ידידו דורש שלומו וטובתו, חפץ ביקרתו ומחכה לתשובתו.

חיים אלעזר שפירא

עד כאן לשון המכתב.

והעתקתי כולו כי כמה הלכתא איכא למישמע מניה, רשפי אש בקרב איש ולב עמוק.

והוא הביא לפניו שוטר אחד פולני אשר המציא מיד עגלות סוסים לנסוע תיכף להמקוה ולהציון המצוינת קודש הקדשים של **המגיד זי"ע** ולבית מדרשו ודירתו.

והיה כאשר נגש רבינו לפני פתח בית המדרש הנזכר אצל המזוזה, התחיל לחקור ולדרוש אימתי בדקו את המזוזה. והשיבו, כי אך זה מקרוב בדקוהו ונמצא כשירה על צד היותר טוב. אבל רבינו אומר, המזוזה היא פסולה! והביאו את הסופר ולקח את המזוזה, ומה מאד נשתוממו כי נמצאת נקובה על ידי מסמר ופסולה הוא.

אכן נודע הדבר כי איש קדוש עובר, אשר לו עינים גלויים צופה נסתרות. ומיד נעשה רעש גדול, ונתקבצו אנשים ונשים וטף. וראשי נכבדי העיר עשו מריבה ביניהם, זה אומר אלי יניח צדיק ראשו לעשות אכסניא לצדיקא אושפיזא קדישא, וזה אומר אלי יניח צדיק ראשו וכו'. ורבים מאנשי העיר נסבו על הבית בהצעת בקשותיהם עם פתקאות ופדיונים כנהוג, ורבינו כמנהגו נוהג שלא לעשות עסק מזה, ולא הועילו כל ההפצרות לקבל כסף. אך בזאת נאות להם על כל פנים להשאר שמה על לינת לילה ובבוקר נפטר מאתם בכי טוב וכבוד רב.

✽ **ביומי דהילולא בעיירות קאלוב אוהעל, הידיטשוב וצאנז**

קנז. על פי רוב לא אפשר ולא קמכוין אורחותיו על קברי צדיקים ליום היאהרציי"ט דייקא, כי אם שם דרך פעמיו באחת מימות השנה. רק ליומא דהילולא של הרב הקדוש האלקי **מה"ר יצחק איזיק מקאלוב זי"ע** (שאינו רחוק כל כך מכאן), היה נוסע לאותו יום (ז' אדר)^{לה} (עיין ניומקי אורח חיים סימן רמג בשם הגה"ק **מצאנז זי"ע**, כי שלש פרסאות סביב עיר **קאלוב** מרגישים קדושת הרה"ק **מקאלוב** וקדושת מנחתו).

וגם פעם אחת בנסיעתו למרחץ התרופה, ועבר במסילת הברזל דרך עיר **אוהעל** בכ"ח תמוז, שאותו יום הילולא של **מרן בעל ישמח משה זי"ע**, והגם

^{לה} מה נעים היה לו לרבינו לשמוע אל הרנה, ניגוני געגועין וכיסופין של **הרב הקדוש מקאלוב** הנזכר לעיל, כנודעו שירותיו בלשון הגר מלאין זיו ובנעימה קדושה ביחודין עילאין, וכמה פעמים נשמע קולו של רבינו בינו לבין קונו, בחצות הלילה ובתשעה באב וכיוצא, שהיה משורר לעצמו דברי שירה הנזכרים לעיל בשפה ברורה ובנעימה, פלגי מים ירדו עיניו בדביקות עצומה לחיי עולמים יתברך שמו, והתעוררות אהבתו לכנסת ישראל כביכול, ורחמי מן קדמיה ופורקנא דעמא (שליה) מיוסדים שירי נגינותיו של הקדוש הנזכר לעיל), כל השומע יחדד לבבו ותתרום נפשו,

כי גבה טורא בינו מגבול מדינה למדינה, אמר לאו אורח ארעא לעבור על מקום שהתפללו ישראל ביום היאהרציי"ט, ונכנס להשתטח על ציון הנזכר לעיל, ושם גם כן משכן הקדוש רבי אלכסנדר סנדר מקאמאנא זי"ע.

ובימי אביו הקדוש היה עמו על ההילולא של מרן קודש הקדשים בעל עטרת צבי בזידיטשוב - י"א תמוז (עיין דברי תורה מהדורא תמינאה אות כח בשם רבו הקדוש משינאווא זי"ע, שאמר כי בחוץ לארץ שאי אפשר לו להיות בל"ג בעומר במירון על כל פנים יהיה בזידיטשוב ב"א תמוז על ציון של הרב הקדוש בעל עטרת צבי זי"ע וירגיש טעם מעין זה, עד כאן דבריו הקדושים. ורבינו מביא סמוכין לדבריו כדרכו בקודש, עיין שם).

וכן היה בנעוריו על מקומות הציונים הקדושים של רבותינו בקראקא ובלבוב, וכהנה רבות.

ובסוף שנותיו (בשנת תרצ"ד), עלה בדעתו ליסע לצאנז ליומא דהילולא (כ"ה ניסן) של מרן הקדוש והנורא בעל דברי חיים, ועשה לזה הכנות גדולות (כי לא היה שם בצאנז לערך כ"ה או ל' שנים). ואשרי עין ראתה יקר תפארת גדולה וכבוד אשר נתוועדו אלפי ישראל לקבל פניו המאירים, דוחקא דצבורא בכל מקום בואו.

ועל הציון הקדוש בבואו אל הקודש פנימה עומד ומתפלל בהשתפכות הנפש, ונתפעל כל כך, וקיבל על עצמו להלך ברגש מדי שנה בשנה ליומא דהילולא קדישא עד ביאת הגואל. וכן קיים גם כן בשנה שלאחריה - תרצ"ה, ואחר כך בתרצ"ו.

ועוד הרבה שבועות מקודם, היה רחושי מרחשין שפתותיו בשיחות ואמרות טהורות בהכנת נסיעתו לצאנז. ומענין לענין כדרכו בקודש, האריך שעות וזמנים בזה כמעט בכל יום, לגודל הרגש מקדושת השרף הלזה רבן של אבותיו ורבותיו, ורבן של כל בית ישראל, אשר מפיו אנו חיינ.

וגם בשנה האחרונה לימי חיינו - תרצ"ז, בימות החורף, שכבר סבל יסורים ומכאובים נוראים כידוע, ובנסיעתו לפעסט הלך ושוב לבקש תרופה, עם כל זה התחזק את עצמו והשיח עוד מנסיעה לצאנז על היאהרציי"ט ביום כ"ה ניסן (ונדבר אי"ה להלן בסדר ימים האחרונים מיום הלז (ראה אות רנח)). אבל אז בעונותינו הרבים כבר תקפה המחלה, עד שנטרפה השעה וכבה נר ישראל, זכותו יגן עלינו.

⊗ כיסופיו לעלות לציון הפעמי"ט

קנה. מה מאוד נכספה וגם כלתה נפשו, לבו ובשרו, לבקר כבוד בהיכלו של ציון משכן קודש הקדשים מרן אבינו רבינו ישראל בעל שם טוב זי"ע, אך לא אסתייע לו מילתא.

בפרט בסוף שנותיו של רבינו, היה מדבר מזה הרבה בלב רגש כליון עינים ודאבון נפש, כי מי יתן לו אבר כיונה יעוף וישכון להתפלל באהל מנוחת קדושתו, לשפוך לב ונפש כמים לעורר את אדון כל הצדיקים לבקש רחמים על כלל ישראל. אמנם גבה טורא, בהיות העיר הזאת תחת ממשלת הבלשיוויקין האכזרים במדינת סאווייט-רוסיא.

והתמרמר מאד, כי בעת צרה ליעקב, ימי חבלי משיח הנוראים, צרות הגופים והנפשות של כנסת ישראל, שסובלים ברוחניות ובגשמיות לאין שיעור, ואלו היו יכולין לבא על ציונו הקדוש אשר מפיו אנו חיינ עד סוף כל הדורות, אזי בודאי היה נתעורר לפעול בגבהי מרומים תשועת עולמים לגאולה שלימה, במהרה בימינו אמן.

⊗ רבישת חפצי שמים יקרי ערך

קנט. רבינו היה מהדר לרכוש לו חפצי שמים דברים שבקדושה יקרי ערך, ובהיותו במדינת גאליציע, קנה בכסף מלא, תפילין שהניחם הרב הקדוש הנורא בעל נועם אלימלך מליזענסק זי"ע, שהם כתב יד קודש של הסופר הקדוש הרבי ר' משה מפשעווארסק זי"ע.

וכן ספר תורה קטנה המיוחסת למרן הבעל שם טוב הקדוש זי"ע, שכתבה הסופר שלו המפורסם בקדושה וטהרה הר"ר צבי זצ"ל, שקנה גם כן בכסף מלא אחרי החקירה ודרישה היטב.

וכל הון לא השוה לו, ואין לשער שמחת לבבו הטהור, בהשיגו את התפילין והספר תורה הנזכר לעיל. ומלבד עצם החשיבות לאין שיעור ואין ערך, עוד זאת היתה לרבינו בזה ענינים גדולים, ודיבר בקדשו: כי שר צבא גבור מלחמה (גענעראל) בעמדו על שדי-קרב, צריך להיות מוחסה ומוסתר בכל מיני כלי קרב לצור ולכבוש את השונא בכל מיני תחבולות, ועל כן על ידי כלי קודש הנזכרים לעיל (ועם שהיו בביתו גם מקודם מירושת אבות חפצי שמים יקרות גדולות), תהיה לו לעזר ולהועיל לכבוש דרך סלולה לטובת כלל ישראל והשכינה הקדוש ומשיח צדקנו, במהרה בימינו אמן.

ספרי תורה קדושות

קס. וכן השיגה ידו בדמים יקרים, ספר תורה הקדושה של זקינו איש אלקים הרבי ר' משה ליב מסאסוב ובנו הקדוש הרבי ר' שמעלקא זי"ע.

וכאשר היה בלאנצהוט, ולשאריו הקרוב אליו הגה"צ מ' אלעזר שפירא שליט"א [ז"צ] אב"ד דשם, היה ספר תורה הקדושה שהתחיל לכתוב בכתב יד קדשו זקינו הקדוש בעל בני יששכר זי"ע, ואחר כך כתב יד קודש הרב הקדוש מרן מה"ר צבי הירש הכהן מרימאנוב זי"ע, וסיימה בנו מרן הקדוש בעל יודעי בינה זי"ע. ולחשיבות גדול קיבל עליו רבינו להגיה ולתקנה, וניתן לו בהלוואה לביתו לבית המדרש שלו על משך ג' שנים, ובמשך הזמן היה קורא בה בשבת קודש ויום טוב.

* "בכח קדושת שלשה מזובחיו..."

קסא. ופעם אחת בליל יום כיפור, לקח הספר תורה הקדושה הלזה בידו להקיף הבימה באמירת אור זרוע לצדיק וגו'. ועמד והרים קולו הקדוש בבכיות וצעקות מקירת הלב, במה שמצינו בבבא בתרא (עד, א) שאמר הקדוש ברוך הוא אוי לי שנשבעתי ועכשיו שנשבעתי מי מיפר לי, עיין שם.

והיה אומר רבינו: אפשר רבונו של עולם אין בדור הזה מי שיפר לך הנדר, על כן בכח קדושת שלשה מומחין שרפי קודש שכתבו הספר תורה הלזה, הלא הוא זקיני הקדוש בעל בני יששכר והיודעי בינה והקדוש מה"ר צבי הירש מרימאנוב, מותר לך! נאמר עתה כולנו יחד אליך רבונו של עולם מותר לך! מופר לך! וענו כל העם ואמרו בקולות אדירים "מותר לך!" הותר הנדר.

והיה התעוררות נורא אשר עשה רבינו לעיני כל ישראל, ונתפלחו כליות ולב, אשרי אוזן ששמעה מילין עילאין קדישין מפי הרב דומה למלאך ה' צבאות (ראה דרכי חיים ושלום אות תשמט הערה ה, וראה עוד אות תתקנ).

ספר תורה למשיח צדקינו

קסב. והניח רבינו לכתוב עבורו ספר תורה אחד קטנה מאוד במדת ארכה, וכתובה על קלף צבי, מסופר תימני ספרדי תלמיד חכם וירא א' מומחה, בתוככי ירושלים עיר הקודש תו"ב, הפלא ופלא.

ובחג השבועות שנת פור"ת, היתה השמחה בהמון חוגג כלילת יופי לפני אקדמות וקריאת התורה, ליתן ספר תורה הלזה בבית מדרשו [והחופה הועמדה מאתמול בכלונסיתיה הכן להוביל הספר תורה מבית דירתו עד בית מדרשו].

ואשרי עין ראתה כל אלה, רבינו יוצא מביתו וספר תורה הקטנה בידו [והכתנות מעיל הספר תורה משובץ בעדי עדיים מעטרת הקיטל של זקינו בעל שם שלמה ז"ע, שהיה לרבינו כוונה מיוחדת עמוקה בזה], עם ריקודין נפלאים כדרכו בקודש, כמלאכי צבאות ידודן.

וקול ברמה נשמע ממנו אז בבכי ודמעה, שאמר, שהוא מתנה מה שכתוב בתורה הזאת לקרות בו טרם ביאת המשיח, אבל לאשר למשיח יהיה לו שני תורות אחד בבית גנזיו ואחד כמין קמיע קטנה תולה בו בכל מקום צאתו ובואו כדין מלך כמבואר בסנהדרין (כב, א ורש"י שם), וזהו צריכה להיות קטנה במדתה שתהיה קל לשאת אותה, כי על כן הוא מקדישה לעתיד לבא מהרה יבנה בית המקדש, יוביל שי למורא, יתן הספר תורה הקטנה הלזה במתנה גמורה למשיח בן דוד (ובכה מאין הפוגות אם יזכה השם יתברך לזכות לקבל פניו המאירים בביאתו במהרה בימינו), שלו תהא, כי לו נאה כי לו יאה כתר תורה תלויה על זרועותיו הטהורים. אלו תורף דבריו הקדושים, שהפיוח רוח חיים רוח של התרוממות קדושה רוח דעת ויראת ה', וגילו ברעדה כל מי שרגליו עמדו במעמד הנבחר הלז. ובירך שהחיינו בעת עלייתו, וקראו התורה בזה בלבת אש. ומה עמקו מחשבותיו ודרכיו בכל ענין וענין, ולגדולתו אין חקר.

❁ ביחודיו עילאין במתיבתא סמי תורה

קסג. ואחר כך בשנים האחרונות בהספר תורה שכתב לו סופר מומחה תלמיד חכם וירא אלקים מפה קהלה, היה רבינו בעצמו כותב את כל שמות הו"ה שבתורה מ"בראשית" עד "לעיני כל ישראל" (מלבד ההתחלה והסיום שכתב בכתב יד קדשו).

וביום שהגביל לכתוב השמות מן היריעה אחד או שתיים, היה עושה הכנות וזריזות, ואחרי טבילה במקוה לקח העט בידו הקדוש, ואמר הריני וכו' לקדושת ספר תורה וקדושת ה'. ממש אש לווטה סביביו בכתיבתו ביחודין עילאין קדישין, ועל פי כוונות הארז"ל בצורת ותמונת האותיות כמקובל מאבותיו הקדושים, ושהוסיף מדיליה בדעתו הרמה להכריע בזה כהררים התלויים בשערה.

ועשה סעודה לגמרה של תורה, גם בשעת נתינתה לבית המדרש, בשמחה ובטוב לבב, וקריאתו בתוכה בחדת קודש כולו לה'.

הסתלקות אבנו הקדושה

קסד. בשנת תרפ"ט ליל אחרון של פסח, נסתלקה אם רבינו הצדיקת המפורסמת **מרת אסתר זי"ע**, בת ע"ט שנים, ויציאת נשמתה בטהרה היתה במעמד פני רבינו ובית מלא אנשים (ראה דרכי חיים ושלוש אות תתקפב).

ובבוקר התפללו בכל בתי כנסיות ובתי מדרשות שבעיר בהשכמה לכבודה. וטרם הובל גופה למנוחתה, עמד רבינו סביב מטתה בחצרות קדשו, והוא עושה את שלו לבקש על אורו של מלך המשיח, כארי וכלביא ישאג קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים:

אמי אמי הקדושה!

תהי נא שליח נאמן מפינו ומפיות כל בית ישראל עם בעלך ואבותיך הקדושים לעורר רחמים על הגאולה השלימה, כי כשל כח הסבל וכו'.

וכל העם געו בבכי, והלכו אחר מטתה לחלק לה כבוד האחרון, אלפי נפשות ישראל מעירנו והסביבה (אשר תוך אלפים אמה). ורבינו היה מנושאי המטה הלך ילך ובכה בפסוקי דרחמי יושב בסתר וכו', וכל העם עונין אחריו ברחובה של עיר, ושבה אל בית אביה חיי עולם.

ובבואינו חזרה כחצות היום, נכנס רבינו לבית המדרש להתפלל, ועמד לפני התיבה (כי המתינו עליו בתפלת הלל קריאת התורה ומוסף), כאיש גבורתו בקול מפוצץ לבבות כדרכו בקודש¹⁰ (ראה דרכי חיים ושלוש שם).

¹⁰ דעת לנבון נקל, כי לאשר היה רגיל בקביעות להתפלל לפני התיבה בבית מדרשו כמנהג אבותיו הקדושים זי"ע, כי על כן לא נמנע ומותר גם בימי אבלותו ל"ע בשבתות ויום טוב כדרכו תמיד. הגם כי אף בימות החול לא התפלל (בימי אבלותו) כל השלשה תפלות מדי יום ביומו לפני התיבה, ועל פי רוב רק תפלה אחת בכל יום, פעם אחת שחרית ופעם אחת מנחה ופעם אחת ערבית, וחוזר חלילה בכוונותיו ועניניו העמוקים. ובמוצאי שבת קודש לא חסר בכל משך הי"א חודש להתפלל ערבית לפני התיבה,

קסה. קצת ממה שאמר בהלויית נשמתה והעמדת מצבה לאחר שבעה, על פסוק (בראשית לה, כ) ויצב יעקב מצבה על קבורתה היא מצבת קבורת רחל עד היום. ומה נפקא מינא אם הוא 'עד היום' הזה דוקא. על פי מה שאמרו רז"ל (סנהדרין פרק חלק) רבי יהושע בן לוי שאל למשיח אימת אתי מר, אמר לו היום אם בקולו תשמעו. היינו לעורר נפשינו בתשובה בעת הלויית נשמתה והקמת מצבת קבורתה, והיא בבחינת קבר רחל עד "היום" אם בקולו תשמעו, שישבו בתשובה ויהיה ביאת גואל צדק במהרה בימינו. כמ"ש הרמב"ם בהלכות תשובה כמאן דאמר כלו כל הקיצין וכיון שעושין תשובה מיד נגאלין, על זה יעוררו בעת ובעונה הזאת, כזכר. וכאשר בקשנוהו בכבוד שליחות מצוה בעד כל ישראל, שתלך לרחל אמנו לעורר רחמים ותפעל בתפלתה שבקרוב יהיה תחיית המתים, ותחיה הראשונה בעת הגאולה מיד במהרה בימינו לאותן הצדיקים אשר קיוו לביאת המשיח וסבלו הצרות ולא ראוהו בחיים חיותם, וכמו שכתב הרדב"ז בתשובה חלק ב סימן תתלט, ותעמוד היא עם כל הצדיקים אם הבנים שמחה במהרה בימינו אמין (וראה יתר דבריו הקדושים בספרו דברי תורה מהדורא ה אות צח).

קסו. ועד שהראשונה הולכת (עודנו באבל אמו), השניה ממחרת לבא. כי באותו שנה בקיץ ישב רבינו במרחץ סאבאסלוי, ופתאום הגיעה אליו שם השמועה המעציבה כי חותנו הרב הקדוש מקאמארא זצ"ל בהיותו גם כן במקום התרופה (טאצמאנסדארף) במדינת עסטרייך, נסתלק שם ביום ט"ו תמוז לחיי העולם הבא.

והובילוהו לביתו למקום מנוחת אבותיו הקדושים, ורבינו נסע לקאמארא לחלק לו כבוד האחרון, והספידו בפניו מספד מר וכבד. זכותו יגן עלינו.

וגם בשנה שלאחריה (ז' שבט תר"צ), נסתלק פתאום מחותנו הרב הקדוש מפארציווא זצ"ל בשיעדליץ. ורבינו נסע לשם לנחם את ב"ב הי"ו. ככה בעונותינו הרבים שבר על שבר יחדיו נגעו ללב טהור גברא, ולא דיין לצדיקים וכו'.

✪ מסעות ירושלים

קסז. תשוקת רבינו עזה ועצומה, לנסוע לארץ הצבי, הוא ארצנו הקדושה, לחונן עפרה ולנשיק אבניה. ובפרט להזדמן ולראות פנים עם איש בריתו, האי סבא קדישא תנא ירושלמאי, ראש גאוני חכמי הספרדים, קדוש ונורא שמו, **מו"ה שלמה אליעזר אלפאנדרי זצלה"ה מירושלים**, אשר מאד גדלה נפשו בעיני רבינו כידוע.

ובחורף תר"צ התחלפו מכתבים זה אל זה בענין הנזכר לעיל, וסמוך לפסח הגיע הבשורה לרבינו כי "בא יבא ברנה". ותיכף אחר יומא דפסחא התחילו ההכנות לצורכי הנסיעה, וביום שני בשבת לסדר תוריע מצורע, א' דראש חודש אייר, נסע מפה.

ונזדעזעה כל העולם מסדר התגלגלות הנסיעה, וכל היקר ואותות הכבוד שנעשה לרבינו בארץ הקודש. גם ההזדמנות והענינים אשר היו בינו ובין הסבא קדישא, ואשר הסבא קדישא הנזכר לעיל נסתלק אז לחיי עד, בעת שרבינו היה שמה, וזה היה לאות ולפלא.

וכן כל הענינים, הלא הם כתובים על ספר **מסעות ירושלים** שיצא לאור על ידי כבוד ידידנו **מוה"ר משה גאלדשטיין נ"י** והי"ח. ואין מן הצורך לכפול הדברים, כי שם תמצאנה לטובה, מראש ועד סוף, דבר יום ביומו, ממש רעשה הארץ הקדושה, עיין שם היטב באריכות פלאי פלאות.

ובקונטרס "**זכר צדיק לברכה**" (שנדפס כעת מהה"ג מהאלאס שליט"א וזצ"ל מילי דהספידיא על רבינו הקדוש זי"ע) מועתק אות באות שלשה קולות וכוזוים, אשר נדבקו בחוצות ירושלים (עת הופיע רבינו לשם), מטעם חכמי גאוני קדישי רישי מתיבתא, לכבוד ולתפארת, עיין שם.

✪ י"ג ימים בארה"ק כננר י"ג שנה במערה

קסח. נסיעת רבינו לארץ הקודש היתה בבחינת תן לחכם ויחכם עוד, ושאב בתוכו קדושת הארץ, עלה ונתעלה בקדושה יתירה. כאשר מצינו בדברי תורה מהדורא שתיתאה אות כה שכתב לחכמי ירושלים, וזה לשונו:

ותאמינו לי באמת, כי אהבתי כל כך את ארץ הקודש, ובפרט אתכם מאהביי אנ"ש הקנאים לה' ותורתו ואמונתו, אהבה בכלות הנפש. והי"ג ימים שהייתי בארץ הקודש בעזרת השם יתברך - נגד הי"ג שנה שהיה רבי שמעון בן יוחאי ורבי אלעזר בנו זי"ע במערה, כדאמרינן בשבת דף

ל"ג (עמוד ב), ובנסיונות הדור האחרון יום לשנה בחסדי יתברך שמו יחשב לטובה - חקוקים בזכרוני בעזרת השם יתברך עד ביאת גואל צדק ועד בכלל. גם בלילה לא שכב לבי מחרדת קודש, כאלו הייתי שוכב בבית הכנסת ובתוך ארון הקודש.

עד כאן לשונו הטהור עיין שם היטב (ועיין לעיל אות קכג - קל).

✽ ימים מועטים המחזיקים את המרובה

קסט. לא יותר מ"ג ימים שהה רבינו בארץ הקודש תו"ב כנזכר לעיל, ובמשך זמן מועט הלז בקודש דרכו טס וידא בכל מקום ששם אתה מוצא קדושה בערי יהודה ובחוצות ירושלים, וכולן היו נסקרין לפניו בסקירה אחת במהירות וזריזות בלי עייפות, שלשאר אנשים צריכין לכל אלה ולתת רווח בין עדר לעדר לכל הפחות שני חדשים, והוא (נהירין ליה שבילי דארעא קדישא גם מראש מקדם מפי סופרים וספרים כל רז לא אניס ליה) לא חס על הטרחה והיגיעה, וכל יום ויום היה מיעוט המחזיק את המרובה.

✽ עוד שבע שנים

קע. פקח עיניך וראה בספר "מסעות ירושלים" הנזכר לעיל (מאמר הלון ושוב אות ז), זמן ביאתו של רבינו אז מארץ ישראל לביתו נאווה קודש בקדרותא דצפרא ב' סיון שנת תר"צ, ושלא הניח אז לשורר ולזמר להבאים לקראתו לקבל פני קדשו מנסיעה גדולה וקדושה הלזו, יעיין שם היטב.

והוא אחד מהנפלאות הגדולות בעינינו, כי ממש מכוון באותו זמן בקדרותא דצפרא ב' סיון שנת תרצ"ז יצתה נשמתו הטהורה של רבינו ושבה אל בית אביה שבשמים, ובעון הדור חשך ענן וערפל כסתה פני האדמה עת לבכות ועת לספוד בכיה לדורות עד ביאת המשיח במהרה בימינו אמן.

והרי חי רבינו - מביאתו מארץ הקודש עד הסתלקותו לחיי עולם - שמיטה שלימה, והיה עוד שבע שני שבע בארץ שכל העולם נזון בשבילו ברוחניות ובגשמיות, אין דור יתום שרבינו היה שרוי בתוכו. מלך ביפיו עוד תחזינה עינינו בתחיית המתים, במהרה יבא ויגל לבינו, ליום שצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם, אמן כן יהי רצון.

Ⓢ "דנה זה עומד אחר כתלינו"

קעא. ובחג השבועות הראשון לביאתו מארץ הקודש לביתו, נקבצו ובאו להסתופף בצל קדשו קהל גדול ורב יותר מהרגיל. כי צמאו לשמוע לקח מפיו, ולראות את הנשמע, מהרושם שעשה בלבבו הטהור ארץ הקודש, וחזינונו אשר חזה על יהודה וירושלים, ומה גם חוות דעתו הטהורה לעומת ישוב החדש של המפלגות השונות.

והיה בשעת אמירת הדרשה כנהוג לפני אקדמות, פתח ואמר ברגש עוז בתוך דבריו:

היה לי פתחון פה בירושלים עיר הקודש לפני האי סבא קדישא זי"ע ושאלתי אותו אימתי אתי מר הגואל צדק לגאול את ישראל הרצוצים בגלות? והשיב בקצרה "הנה זה עומד אחר כתלינו". ויש בדברים הללו כמה פירושים, אבל העיקר כי תלוי בתשובתנו שנשוב אל ה' בכל לבבינו, לקבל את התורה בשמחה ובטוב לבב, לשמור ולעשות ולקיים באהבה. ואז קרובה ישועתנו לבא, והנה זה עומד אחר כתלינו.

כדברים האלה התמלטו מפיו באש לוחט, וכל העם רואים את הקולות, ושמעו מזה מהו באותן הימים כוונת מטרתו וכל הווייתו בהר הקודש בירושלים, כי שם לבבו שואף זורח לתכלית האמיתי, הנה אלקינו זה קוינו לו ולישועתו עד גאל ישראל (וראה עוד "דברי קדש" שנת תרצ"א - הושענא למענך אלקינו ומשם בספה"ק **שער יששכר** מאמרי חדש תשרי מאמר ישע רב אות ט).

פרק ששה-עשר

שהשמחה במעונו

✽ זה היום קוינו לו

קעב. בשנת תרצ"ג, ליום טו"ב אדר, הוגבלה זמן שמחתינו, בהגיע תור כלילת בתו היחידה של רבינו. והיו ההכנות רבות במשך ימות החורף, וכל נכבדי העיר שועים ואפרתים בפרט החסידים ואנ"ש עשו הכנות גדולות ועצומות.

כי עיר מונקאטש לא זכתה עוד לחוגג חג כלילה מבית שפירא גם לא בזמנו של **מרן בעל שם שלמה זי"ע** שלא היה לו בת, ולא לבנו **מרן בעל דרכי תשובה זי"ע** (וכלילת רבינו הלא לא היתה בעירנו רק במקום צד הכלה כמובן).

ועתה שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה, אז ירננו כל יועצי העיר והרגיש כל אחד כי קרוב יום שמחה כאלו תהיה בביתו ממש, ויאמרו הנה זה היום שקוינו מצאנו ראינו שמחת עולם על ראשינו ואדוננו, והתקבצו זה לקבל זה ליקח חבל בהכנה דרבה.

✽ למען עניי עירו ועניי ארץ הקודש

קעג. ותהי ראשית ביכורי רבינו להביא מנחה לה', ויום אחד לפני החתונה, הגביל לעשות סעודה גדולה לעניי העיר. ולא אלמן ישראל, נקבצו ובאו לזמן הזה כמה מאות עניים, שהוכן להם שולחנות לסעוד בבית המדרש של רבינו. ובתור עניא אזלא עניותא, נשים מברכות לעצמן, שהיה מוכן בית מיוחד לסעדם.

ורבינו לבוש בלבוש מלכות (השטריימל על ראשו), היה מהמשמשים בעת הסעודה הגדולה הלזו של אביונים. כל דכפין ייתי ויכול בשר ודגים וכל מטעמים, ויין רב, כיד המלך. ואחר הסעודה חילק צדקה פזר נתן לאביונים הללו לכל אחד ואחד נדבות הגונות, (וכן מחברת הקודש היא **הרבנית תח'ל**

הי"דן חילקה להנשים לאכול ומעות נדבות). וכמה נהג בהם טובת עין מידו הרחבה והמלאה, אשרי עין ראתה כל אלה.

ורבינו העלה את **ירושלים** על ראש שמחתו, ושלח לבני הכולל שתחת דגלו בארץ הקודש וליחידי סגולה תלמידי חכמים וצדיקים מנות ונדבות הגונות, ושילכו ביום החתונה למקומות הקדושים להתפלל על הצלחת הזיווג שיעלה יפה ובכל ענין לטובה. וכן קיימו ועשו בבית המדרש **כולל תפארת צבי** בעיר הקודש **ירושלים** תו"ב סעודה בלילה ההיא, משתה ושמחה לכבוד שמחת רבינו נשיא הארץ וירושלים תובב"א.

● קבלת בני החתן

קעד. והיה ביום המחרת, הוא יום שיבסר באדר, נקהלו היהודים מרחוק ומקרוב ידידים וחסידים נגידיים ונכבדים, ובראשם רבנים גאונים דיינים ואדמו"רים ובנש"ק, כינוס לצדיקים נאה להם ונאה לעולם, לשמוח בשמחת מלך ישראל, והעיר **מונקאטש** צהלה ושמחה.

ובו ביום בבוקר הגיעו החתן והמחותנים, ומי שלא ראה קבלת פני החתן הלזה לא ראה שמחה מעולם, אנשים ונשים וטף, וגם להבדיל מהעמים מלאים בכל הרחובות, גם רכבו רוכבי סוסים לקראת החתן. ורבינו עם קרוביו מחותנים מכובדים עמדו בראש העם, ובעלי תופים ומחולות נבל וכנור מזמרים ומשוררים. ממש היתה סכנת נפשות בקרית חוצות, עד שגם שוטרי הממשלה לא יכלו לעצור בעד העם הדחופים ולעשות משטר וסדר בתל תלפיות, שכל עינים מצפים לראות המחזה נהדרה הלזו, לא תמוש מזכרוננו לעולם ועד.

● הכלה בבית אביה

קעה. מה יפה ומה נעים אהבה בתענוגים, היתה ראש השמחה בבית רבינו. ורק מנויים יחידי סגולה זכו לראות תמונת קודש הלזה, בטרם הוליכו את הכלה לישוב על כסאה קודם החופה בין הנשים ובתולות, והיא נכנסה לבית אביה הקדוש, ומתוך בכיה של שמחה בירך אותה בברכה שלימה.

ואחר כך הרב דומה למלאך ה' צבאות לבושייה תלג חיזור ישב עם בתו הכלה בראש השלחן יחדיו, ולאורך השלחן מצד אחד ישבו מחותנים ורבנים אנשי צורה, ומצד השני אמה של הכלה והמחותנות וקרוביה נשים

שאננות מחותנות מצוינות בלבושיהן לכבוד השמחה. ובעלי המזמוטים בכלי הזמר וכינורות משוררין, והבדחן דורש מענינא דיומא להזכיר זכות אבות שבחברון, הקדושים אשר בארץ המה זי"ע מצד החתן ומצד הכלה, שהם כולם יבואו מגן עדן העליון לשוש בשמחת צאצאיהם.

ורבינו יושב בדביקות עצום, שומע ועונה אמן לכל הברכות, וחרוזת של דמעות נושרים מבין ריסי עיניו הבדולחים, בפרט בהזכרת שם האבות שרפי קודש, על כן המו מעיו ושיהיה גם להם לרצון לכבוד ולתפארת. וכל העומדים מסביב פלגי מים ירדו עיניהם, הוד והדר לפנייהם עוז וחדוה ברגש עליון על כל.

זאת בזכרי אשאג מנהמת לבי למול רבינו הקדוש: אבי אבי! אור פניך עלינו אדון נשא בשעה יקרה הלזו שהשפיע עלינו להתענג בתענוגים רוחניים.

❁ זמירות ישראל

קעו. בעלי הכנורות וכלי זמר, היה ברצונו של רבינו דייקא שיהיה מזרע ישראל ולא מעכו"ם. ודיבר בקדשו, להיות מזמוטי חתן וכלה על חתונה הוא ענין גדול, ובאמצעות המזמרים אשר בכנור נעים עם נבל שלהם מושכיך את הלב, צריכיך להתקשר בקשר עליון לעורר יחודא עילאה יתברך שמו, וזהו אי אפשר באמצעות ערלים טמאים. מה שאין כן אם מזרע היהודים המה בעלי כלי זמר, גם כשהם קלים ריקים ופושעים, ואף על פי שחטא ישראל נמול הוא שנכנס לבריתו של אברהם אבינו, אפשר להתדבק בנפש כל חי כנגן המנגן, ותהי רוח ה' על השומעים שירי ידידות והמשכילים יזהירו, עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

❁ מעמד החופה

קעו. ובהגיע תור החופה, באור ליום ח"י אדר, וכל חצרות הקודש רחבת ידים מלא וגדוש מלאות איש, עד גדר מזה וגדר מזה, וגם הרחוב מלאה מכל הצדדים. ואנ"ש עם הרבנים והמחותנים החסידים, כולם הלכו מלבושי יום טוב השטריימלין בראשיהם, ויום טוב הוא לישראל (ורבינו הלך בהשטריימיל בכל משך שבעת ימי המשתה ושמחה כמובן). ושוטרי הממשלה העמידו שלשלת ארוכה של ברזל מזה ומזה שתהיה שביל ומקום פנוי לעבור עם החתן והכלה והשושבינין עד החופה והם עמדו על המשמר. וממש צעדו עלי שור על חומות גגות ואילנות וחלונות שקופים.

ובמקהלות רבבות ישראל, כולם ברגש נעימות עת רצון, לא יתואר בחרט עלי גליון גודל ההתרוממות בשעה הלזו, אשר מתנשאים לעומת השושבין הקדוש הוא רבינו מוליך את החתן תחת החופה. והוא כיבד עם הסיודור קידושין את שארו הקרוב אליו (שנתגדל גם כן אתו בבית זקנים אדמו"ר בעל שם שלמה) הרב הצדיק מוה"ר ר' נחמיה שפירא שליט"א [ה"ה] אבדק"ק סאסוב וסטריזוב בן דודו הרב הקדוש רבי משה ליב משם זי"ע. וקורא הכתובה היה הרב הגאון מו"ה דוד דוב מייזליש שליט"א [ה"ה] אבדק"ס אהעל בעל המחבר שו"ת בנין דוד. ובעל מברך (שבע ברכות) ברכה ראשונה היה (גיסו של רבינו) הרב הצדיק מו"ה שלום סאפרין ז"ל מקאמארנא, וברכה אחריתא הרב הגאון מו"ה יוסף אלימלך כהנא שליט"א [ה"ה] אבד"ק אונגוואר.

ונקראו גם כן לכיבודים תחת החופה, הרב הצדיק מאיסטריק מו"ה ישראל שפירא שליט"א [ז"ל] (בן בנו של הגאון הקדוש מבלאזשוב בעל צבי לצדיק זי"ע), וזקן הרבנים הגה"צ מו"ה מהר"ם מענדל טענענבוים שליט"א [ז"ל] אבד"ק טארנא (בן הגה"ק בעל נהרי אפרסמון זצ"ל). ומחמת שעמדו מרחוק, לא מצאו מקום ואפשרות לבא ולהתקרב אל החופה.

✽ סעודת החתונה

קעח. אחר החופה היה מיסב רבינו אצל החתן והכלה בטעימת מידי דמיון (כי הוא היה מתענה גם כן כל היום), ומיד אחר כך נכנס לחדרו ללמוד, ולא ביטל שיעוריו גם בעת אפריון ושזמן קהלה לכל הוא, והתורה נקראת אצלו ראשית.

ולעת קרוב לחצות לילה בא לבית המדרש, לסעודת משתה ושמחה בחדוה ובנהירו דאנפין והוסב על השלחן. וזה השלחן אשר לפני ה' שהיו מסובין בסעודה זו ערך מאה רבנים ואדמורי"ם וגדולי התורה, מלבד סתם תלמידי חכמים שהגיעו להוראה וראשי קציני ישראל נגידים חסידים ואנשי מעשה¹⁹.

¹⁹ ואת אשר איננו פה פנים אל פנים, שלחו ברכות לראש צדיק, שנקבצו ובאו ממזרח וממערב מצפון ומים מכל הארצות כמה מאות מכתבים וטעלעגראמען מגאוני התורה ורבנים מפורסמים, שועים פחים וסגנים ושרי המדינות אשר יצאו לברך את רבינו ואת הזוג לעת אפריון יום שמחת לבם. גם שרים גדולים מהעמים ממקומות הגבוהים, אשר שלחו מכתבים ודילוג רב להשתתף בשמחתם. וממש כל יושבי תבל ושוכני ארץ רעשו בעת החתונה הגדולה הלזו אשר בבית המלך - מאן מלכי רבנן.

ורבינו כל מכבדיו יכבד, הסביר פנים יפות לכל האורחים היקרים, לכל אחד ואחד לפי ערך כבודו, וחילק בעצמו יין רב כיד המלך. וכדי שלא יהא השלחן ריקם מדברי תורה, ראה בהג"ה^{כב} הני מילי מעליותא שנשמע מפי רבינו מה שהשיב להמסובין בעת אמירת לחיים, ויונעם לך כדבש למתוק.

^{כב} העתקת אמרי נועם מדברי תורה מהדורא שביעאה אות כז, וזה לשונו:

ארשום ממה שאמרתי בעת אמירת לחיים להמסובים בסעודת חתונת בתי תחיל לאיושט"א, עב"ג ה' שיחיל לאיושט"א במזל טוב. לענין מה שנוהגים בעת סעודת החתונה לומר מאמרות ותורות כל הרבנים המסובים ומזמנים, ולעומת זה אצל הצדיקים רבותינו ואבותינו זי"ע לא ראינו כן, אלא שמחו ושימחו בכל מיני רקודין ובדחנות ושמחות וזמירות שירות ותשבחות להשם יתברך וכלי זמר מזמוטי חתן וכלה וסעודות משתה ושמחה בכל שבעת ימי המשתה.

ונראה מקורן קדוש וטהור מדברי חז"ל בשבת (סג, ב) מעשה ברבי עקיבא שעשה משתה לבנו ועל כל כוס וכוס שהביא אמר חמרא וחיי לפום רבנן, חיי וחמרא לפום רבנן ותלמידיהון. ולכאורה לפי מנהג רבני אשכנז בחתונת בניהם היה לו לרבי עקיבא (שהיה דורש על קוף וקוף תלי תלים (מנחות כט, ב), ודברים שלא נגלו למשה נגלו לרבי עקיבא כמבואר במדרש רבה (במדבר רבה פ"ט טו)) לדרוש בדברי תורה ולכבד לכל אחד מהזמנים ומכובדים. אולם באמת לא עשה כן, א' כי כ"ד אלף תלמידים היו לו לרבי עקיבא ומלבד חביריו הגדולים התנאים ותלמידיהם, ובדאי היה מזמין את כולם, ואם היה מכבד לכל אחד ואחד לומר תורה על כל פנים ה' מינוטע"ן לכל אחד ואחד אז היה מגיע שיארכנו ימי המשתה ב' וג' שנים ויותר — (בנכיון שעות השינה ותפלה ואכילה וכיוצא), ולא מצינו כן בש"ס כתובות (ח, א) ובטור ושלחן ערוך אבן העזר (סימן סב סעיף יג) רק עד י"ב חדש שלאחר הנשואין [ועכשיו אין אומרים שהשמחה במעונו רק עד ז' ימי המשתה...].

ב' עוד טעם, על פי מה שכתבנו בדברי תורה (מהדורא קמא אות א) דעל ידי שאומרים דברי תורה אז נראה שמחזיקים את החתן לעם הארץ ח"ו עד שצריכים על ידי זה לומר דברי תורה כדי שיהיה על ידי זה סעודת מצוה, עיין שם.

ג' עוד טעם שלא מצינו שאמרו דברי תורה, דרבי עקיבא לשיטתו כדמצינו בכריתות (טו, א) במתניתין, דרבי עקיבא שאל הלכה את רבן גמליאל ורבי יהושע באיטלים של עימאום שהלכו ליקח בהמה למשתת בנו של רבן גמליאל... שלמדנו מזה דרך הצדיקים זי"ע כשמשאימם בנן של קדושים אז לא לבד המחותר בעצמו מטריח את עצמו רק גם חבריו, כמו רבי יהושע שם, גם לטפל לקנות בהמה וכיוצא וכו'. ועל כן לא אמרו דברי תורה כיון שלמד מהם ששמחת חתן וכלה גדול יותר מדברי תורה רק שתו ושמחו, ועל כל כוס וכוס אמרו חיי וחמרא וכו'...

ד' אמרינן שם בכתובות (י, א) מבטלין תלמוד תורה להכנסת כלה, הרי דהכנסת כלה ושמחתה גדול יותר מתלמוד תורה.

ה' מצינו בזוהר הקדוש (פרשת בלק (ח"ג קפז, א)) בינוקא שראה להחכמים שבטלו זמן קריאת שמע והתנצלו שהיה על ידי מזמוטי חתן וכלה, משמע שזהו גדול יותר,

ו' עוד יש לומר (בדרך צחות קצת), על פי דברי הש"ס בפרק ב' דחגיגה (יג, ב) שעסקו במעשה מרכבה שהיו מלאכי השרת מתקבצים כמזמוטי חתן וכלה... משמע דמזמוטי חתן וכלה גדול מזה...

• דיקודין של מצוה

קעט. עת הזמיר הגיע סמוך לאשמורת הבוקר רקודין של מצוה, והמחותן הקדוש אבי הכלה נקרא בראש שמחת עולם, ועשה הכנה דרבה לזה ודמעת שמחה על לחייו. ומה נהדר היה המחזה לראות את רבינו כיצד מרקד עם הכלה בתו היחידה, ואחזה בידיו^ט, ועיניו למרום בדביקות נפלא מחול לצדיקים, ואנפהא נהירין בנהירו עילאה.

וכל העם סביב, כלהון מתעטרין בנשמתינ חדתינ כדין שירותא, מרקדין מטפחין מפזרין ומברכיין לפני ה' בנבל וכנור, והללוהו בתוף ומחול, וכל הנשמה תהלל י"ק אשר זכו ליקח חבל בשמחה זו, אז ירננו עצי יער, וליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר כן תהיה לנו כוס ישועות.

• שבעת ימי המשתה

קפ. ובכל שבעת ימי המשתה עשו סעודות גדולות בתופים ובמחולות שירות ותשבחות להשם יתברך, ומדי יום ביומו הופיעו פנים חדשות אורחים גדולים וחשובים אדמורי"ם ורבנים גאונים וצדיקים, בפרט על שבת קודש שמחה כפולה לעילא ולעילא. ורבינו כיבד את ראשי^י

ואמרתי עוד [טעם]... מהש"ס ברכות (ו, ב) כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות וכו'... וזה שאמרו כל הנהנה (מדברי תורה שלו שאומר...) מסעודת חתן, ואינו משמחו (להחתן בזה, כי אדרבא מראה בזה שאין החתן תלמיד חכם, אם כן לא יכדוהו בזה, ונראה שיצטרך לדברי תורתו בעת סעודתו כנ"ל).

עד כאן לשונו הקדוש.

^ט מה שאין כן אצל שאר שמחות כשרקד לפני הכלה, היה רק לפניה - לא על ידי תפיסת מטפחת כלל, וכמובא בדברי תורה מהדורא קמא אות ו בשם מרן הקדוש משינאווא זי"ע, ומביא שם בזה הלשון: ועיין בתורת חיים במסכת עבודה זרה דף י"ז וזה לשונו: ונראה דאסור ללכת במחול עם הכלה בשבעת ימי המשתה אפילו אינו אוהז בידה, אלא בהפסק מטפחת כדרך שנוהגים מקצת תלמידי חכמים, אפילו הכי לא שפיר עבדו וכו', ולא אמרו חכמים אלא כיצד מרקדין לפני הכלה, ולא עם הכלה, עיין שם דבריו בזה.

^י וכן נהג גמול עם חשובי המחנותנים הצדיקים במשך ימי המשתה לבקר בהיכלם כבוד באכסניא דילהון, ועשה להם יקר וגדולה על שבאו לכבודו להתעלס באהבים ליום שמחת לבו וכמים פנים אל פנים. ובעת שהופיע כ"ק הרב הצדיק מה"ר שלום אליעזר האלברשטאם שליט"א [הי"ד] מראצפערט (בנו של רב רבנן איש אלקים קדוש מרן בעל דברי חיים מצאנז זי"ע), הקדים רבינו לקראתו לקבל פניו עוד בטרם בא אל הבית וחצרות קדשו. והתענג מאוד, שצדיקים יראו וישמחו וישרים יעלזו וחסידים ברנה יגילו, לשוב אתו משובש, ולישרים נאווה תהלה.

ולסיים בצחות אמרות טהורות מה ששמענו מפי רבינו בעת החתונה, כי כעת בהשידוך והחתונה אשר לפנינו בעזרת השם יתברך, התפייסו ועבדו הני רבנן שלמא, אהדדי, הלא

חשובי האורחים מהרבנים וצדיקים בכל עת מימי המשתה עם ברכת הזימון והשבע ברכות, והוא בעצמו היה מברך רק שבע ברכות האחרונים ביום השביעי של ימי המשתה, ואז נגמרה הסעודה ביום דייקא לברך על המוגמר בכי טוב כשעדיין בתוך הז' ימים המבורכים^{מא}.

✽ ונתתי שלום בארץ

קפא. בשנת תרצ"ד נפתחו השמים כעצם השמים לטוהר, ונסתלקו עניני המחלוקת ויפוצו קרני אור השלום בעירנו, ונתקיים ברבינו (משלי טז, ז) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישרים אתו. ונעשה ברוך השם שלום בעיר, וקם סערה לדממה ותשקוט הארץ, והכל יאמרו אין קדוש כאדוננו.

ורבינו עם גודל תוקפו ובמקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו, התאזר בחנינתו והתעטף בחסידתו לוותר על כמה ענינים, להפק רצון איש ואיש. לחזק עמוד השלום, (ועיקר מגמת חפצו ותשוקתו כי בעת אשר הניח ה"א מכל אויביו מסביב, יתאחדו ויתאגדו כל החרדים כאיש אחד נגד זרמי מים הזדונים השוטפים כלפי חוץ מצד הפושעים הפוגמים באמונת אלקי עולם יתברך שמו), וימינו פשוטה לקבל שבים מהבאים אליו, נגלה להם כאב רחמן, להראות לכל אחד פנים שוחקות פנים מסבירות, כאלו לא עשו לו מעולם מאומה. אז היו בעיניו כמוצא שלום וכזכאים, ולא נטר שום שנאה ח"ו. וזהו מזדרגה גדולה ומדה טובה אשר היה ברבינו תמיד, נח לרצות ורב חסד נושא עון ופשע וחטאה ונקה (ועיין בדברי תורה מהדורא ז אות פח-פט מה שאמר אז בענין השלום דברי פי חכם הן).

✽ עטרת זקנים בני בנים

קפב. ובשנת תרצ"ד בערב ראש חודש אדר, ותהום כל הקריה מקצה לקול המבשר, כי בן נתן לנו, ילד יולד לנו, בן זכר לבתו היחידה תחיל' וז"ל. וכל איש נבון ילבב.

הלא המה זקני הרב הקדוש מראפשיטץ זי"ע עם הרב הקדוש מו"ה שלמה ליב מלענטשנא זי"ע (- כי החתן הוא נכד מלענטשנא), על ידי הסרסור הקדוש זקני בעל בני יששכר זי"ע, והמשכיל יבין.

^{מא} ומילתא דתמיהא מידכרי אינשי, כי כל משך החדשים קודם החתונה היה העת מקולקל בשלג ובגשם וברוחות רעות, ויש חוששין כי רוע העת יפריעו שמחתם. ורבינו ענה מובטח אני בבטחונו הגדול יתברך שמו כי בזמן שמחתינו לא יתערב ולא ישלוט שום צד רע ויהיה אי"ה מועדים לשמחה וזמנים לטובה, וכאשר פתר לנו כן היה, והיה האויר ממוזג כדרך שאמרו חז"ל (סוטה ב א) על פסוק (תהלים סח, ז) מוציא אסורים בכושדות, לא חס ולא קר, ואחר שבעת ימי המשתה חזרה העת על מעמדה ותקופתה הראשונה, ותהי הדבר לאות.

ובבא ליל שבת קודש, כל העם עומדים צפופים סביב לשלחנו בבית היולדות, כל אחד ואחד יתאמץ למסור ברכת מזל טוב לרבינו, היושב בראש השמחה עטרת זקנים בני בנים. אף הוא היה מתכוון נגד המברכים, לענות אמן על כל ברכה ותהלה.

ובפרט ביום המילה בהתאסף ראשי עם מרחוק ומקרוב בבית המדרש במקהלות, ורבינו בעצמו לוקח התינוק בראשונה בידיו, ומיד ליד כנהוג, עד שהניחוהו על כסאו נכון. והנה הקול נשמע מפי רבינו בקדושה וטהרה בבכיה של שמחה ומצוה, לאמר "זה הכסא של אליהו הנביא זכור לטוב וגו'", ממש מפוצץ הרים מעורר ומחריד הלבבות בחרדת קודש. ולקח הוא הילד על ברכיו, להיות סנדק ומוהל. וכן כשהיה מברך "אשר קידש וכו'" ויקרא שמו בישראל **צבי נתן דוד שליט"א** [ו"ל]. אשרי מי שזכה לראות ולשמוע כל אלה.

ובסעודת מצוה, ורבינו בעין יפה ובידו הרחבה ומלא חילק אשפר ומנות בלב שמח, לכל אחד ואחד משתה שמחה ויום טוב, כלום חסר בבית המלך, מתענגים בתענוגים ומשבחין ומפארים, ויתהללו בשם קדשו.

• שמחה של מצות פדיון הבן

קפג. ואחר כך ביום ל"א ללידתו, הוא יום ו' ערב שבת קודש, ערב ראש חודש ניסן, היה השמחה של מצות פדיון הבן. נתאספו מחדש מסיבת רבנים גדולים וקיבוץ גדול, ורבינו לאשר בירכתי בית מדרשו כשתילי זתים סביב לשלחנו מעוטר מכל צד, והוא ברצון קדשו למסור את הילד לאבי הבן, עלה בזריזות ואש לוהט על הספסל, בכדי לקבל את התינוק המובא בעדי עדיים על טס של כסף, ובידו הגדולה הוציא את הסגולה ילד שעשועים.

ושני כהנים חשובים עומדים מוכנים והנאה מטיא לידייהו כסף הפדיון (וכך עלה ברצונו של רבינו שפדויו מבן חודש יפדה חתנו אבי הבן משני כהנים מיוחסים וניתן לכל אחד מטבע של זהב), המה יברכו ואבי הבן מברך ככל הסדר בהמון חוגג, ואחר כך הסעודה במשתה ושמחה כיד המלך. ורבינו מברך מקירות לבבו הטהור שנזכה במהרה בימינו לפדיון הבן בני בכורי ישראל ושבנו בנים לגבולם.

פרק שבעה-עשר

אמונה טהורה

✿ רבי'ם השיב מעוד

קפד. בימי הקיץ שנת תרצ"ד שלטה בעירנו מחלת הטיפוס רחמנא לצלן, וגזרו הרב ובית דינו תענית ציבור ביום (ח' תמוז) ה' חקת עד חצות היום. וכדין השולחן ערוך לדרוש דברי כבושין, עמד רבינו במקלות אלפי ישראל לדרוש בבית הכנסת הגדולה.

וראש דבריו, בקול רעש גדול משמיע קול לעומת השרפים ששרפו באש כסיחה את בית ישראל, המה "הציונים", בבתי ספר ובתי המינות (העברעאישע גימנאזיום) שלהם בפה, המרעילים ילדים וילדות בית ישראל בארס כפירה גמורה בתורת משה, ילעיגו בשפה יניעו ראש על ה' ועל משיחו, והפיצו ספרי מינות²⁹ הנושרים מחיק מוריהם, אפיקורסי ישראל כל שכן דפקרי טפי, הרבה יותר גרועים מהעמים. ועל כן באה עלינו הצרה הזאת ל"ע, המחלה המסוכנת, אשר מתו כמה נפשות רחמנא לצלן.

כהנה וכהנה שפך בוז וקלון עליהם. וצווח ככרוכיא באזהרה חמורה והתראת מיתה וזרת משני עולמים, לאותן אבות ואמהות שישלחו לבתי ספר מינות הנזכר לעיל את בניהם את בנותיהם, ושהקולר תלוי בצואריהם בשפיכת דם נקיים. וקילל אותם בלטותא דרבנן דלית ליה אסותא.

והרים עוד קול בכי זעקה גדולה ומרה, ואמר: בחנני ה' ונסני צרפה כליותי ולבי, יעבור עלי מה ולא אדומה, האמת אגיד ולא אכחד כי מחוייבים אנחנו למסור נפשינו לעקור בית עבודה זרה של המינות הנזכר, כי נוגע ממש לאמונת יחודו ואחדותו יתברך שמו.

²⁹ עיין בספר הנחמד "תיקון עולם" (מונקאטש - תרצ"ו) עמוד קנח-קנט [אות קא], נדפס קטעים אחדים מלימודי הכפירה של בית מינות הנ"ל. תסמר שערות ראש הרואה ושומע. ועיין שם חומר האיסור מערך חמישים גאונים וצדיקים, ובראשם רבינו הגדול כלפיך אש נגדם. ולהשומע יונעם.

הדברים היוצאים מלב טהור נכנסים אל הלב, וגעו כל העם עזרת אנשים ועזרת נשים בבכיה. וחיל ורעדה יאחזון, כי ראו ממש אש יורדת מן השמים שכינה מדברת מתוך גרונו של אותו צדיק גבור מלחמה לכבוד ה' ותורתו. והרבה פעל ועשה להשיב רבים מעון, ואחר כך בעזרת השם יתברך המגפה נעצרה, אין פרץ ואין צווחה ברחובותינו.

עמוד בפרץ

קפה. והרשעים כים נגרש השקט לא יוכלו. השחיתו התעיבו במסירות ועלילות, להלשין לפני שרי המשפט על כל כינויי כינוייהן, איך ביזה אותם ואת בתי ספריהם ודורשין לגנאי בדרשה הנזכר לעיל, ובכל פעם אשר הזכיר את שמם קללם ואמר שם רשעים ירקב כנודע, ועוד החפואו דברים. והממשלה במשפט יעמידו ארץ, לא פעם ולא פעמיים נגשו את רבינו לפני בית המשפט, ואלו לגנאי נמצאו בעירנו ציונים גרועים שפלים זעיר שם, שהעיוז פניהם להעיד ולמסור אותו בפניו כנזכר.

אבל אדוננו עמד בדבריו ולא יגור מפני איש, לא שינה את טעמו וריחו לא נמר, מסר נפשו גופו ומאודו על פי תורתנו הקדושה להזהיר גדולים על הקטנים בכל מיני חומרות והתראות וברעש אש שלא יפלו ברשת בתי ספר של הציונים. ואחר כך בשבת שובה חזרו ונשנים מסיני ועוקר הרים נגד הציונות ובתי מינות וכיוצא בהם שאר המפלגות, ולא חש כלל על כבודו אשר ביזוהו וחרפוהו, ואיהו דידיה עביד כעבד נאמן לה', ונצח ישראל לא ישקר ולא ינחם.

וישימו עליו שרי מיסים

קפו. העזי נפש האלו לא ידעו שבעה מלשתות דמו, וכיועצי פרעה עמדו מחדש בהבה נתחכמה למושיען של ישראל לדונו ולשקעו במים שאין להם סוף. והתגרו וישימו עליו שרי מיסים, במלשינות ובעלילות שוא מעושר כבוד מלכותו - קבלת פדיונים הנשפע מכל אפסי ארץ אשר ממש אין קצה לגודל ערכו (והממשלה לא ידעו כמה מאות ואלפי פדיונים אשר מחזיר אותן לבעליו, מחמת שלא ישרו בעיניו לקבלם, כמו שנדבר עוד מזה). ושוב העריכו לפניהם הכנסה מכמה אלפי ילדים הנימול על ידו, ושכרו עולה לסך עצום (ובאמת בקיאים אנחנו כמה הוצאות השקיע רבינו מכיסו במצוה זו). ועוד בדו מלבם שכר ספדן למתים ל"ע (ויוצאי שער העיר יעידו

עליו, כי מעולם לא היה ספדן זולת לתלמידי חכמים ונכבדי יראי ה', ולא לקח פרוטה מזה).

ועל יסוד רעוע הלזה השימו עליו מס של הכנסות הנזכרות לעיל, בפעם אחת לשקול יותר מן שש מאות אלף כתרם טשעכין טבין ותקילין, לבד שאר מסים המגיע כפי החוק. ממש כל השומע תצילנה אזניו, ותסמר שעדות ראשו. והממשלה ירום הודה אינה חייבת בדבר, כי מה ידעו אם כך נמסר לפניהם מהני בריוני, ועל זה נאמר מהרסיך ומחריביך ממך יצאו כנ"ל. אבל על כל פנים עשו מה שעשו, למשכן ולעבוט את ביתו הונו ורכושו, ואת יקר אוצר הספרים, שנגע לו באמת עד דכדוכה של נפש.

וכמה צער ויסורים ותלאות רבות סבבוהו, וכמה פעמים התנפלו עליו למשמש בביתו בחורין וסדקין ואין כאן מקומו להאריך, ושפכו דמו כמים, דמים תרתי משמע היה לו משך כמה שנים בזה (השם ינקום דמו). זלעפה ופלצות אחזתנו בזכרינו כמה צער יגון ואנחה הגיע לראש צדיק מהנזכרות לעיל. ואין זה כי אם מעשה בעל דבר בעוונותינו הרבים לצעורי קמיכוון, להשבית ולהפריע את איש אלקים קדוש הלזה מתורתו ועבודתו הגדולה.

ובכל זאת הוא עמד בצדקו התחזק והתאמץ ולא עזב דרכו בקודש, ובתורת ה' חפצו יהגה יומם ולילה. ושגור היה בפיו דברי משיח אלקי יעקב במה שאמר (תהלים קיט, צב) "לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי". וכל הנסיונות שנתנסה, עמד בכולן. ובשעת תורתו ועבודתו, כל עניני עצמו כאפס וכאין נחשב. רק שם מטרתו בעד כלל ישראל, לעורר רחמים להקל מעליהם עול גליות, ולקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ.

● אמונה בביאת המשיח

קפז. באותן השנים אשר תנועת ארץ ישראל (- פאלעסטינא) התרחבה בעולם, ומעשי בעל דבר הצליח בעוונותינו הרבים להיות חטאה נמשכה ובערה כאש בשאיפת חילוקי הסערטיפיקאטען (שרבינו קראה "שמד צעטיל" או "טויטען שיין" ר"ל). ונתרבו העולים שמה לשם ממון מסחר וקנין בבחינת דור הפלגה ממש, לאמר הבה נבנה לנו מגדל וראשו בשמים בארצות החיים בתים ומגדלות בנויים על נוסח קאלאניען ונטיעות גנות ופרדסים. וכמעט אין בית בחוץ לארץ אשר אין שם מת או בן או בת יגח או שארו הקרוב אליו, מאלו הרצים יצאו דחופים מבוהלים יורדי הים באניות לפאלעסטינא.

אחד היה רבינו הקדוש, חכם עדיף מנביא, הרואה את הנולד, כארי וכלביא ישאג בכל שיחותיו וכל דברי תורותיו ודרשותיו באזהרת התורה ויראת הבורא לאמר, שזהו מצד הסטרא אחרא רחמנא לצלן לצודד נפשות ישראל כשור לזבח. כי מלבד שהוא סכנת הדת ברוחניות ופגם באמונת ביאת המשיח וקיבוץ נדחי עמו ישראל על דרך נס מן השמים, ורק אז תהיה טובה הארץ מאוד מאוד כשיתנה לנו השם יתברך בלבדו הדורש אותה תמיד ובא הוא וכל קדושי עמו להוליכנו קוממיות לארצנו, ומבלעדם מושבעים ועומדים אנו שלא לעלות בחומה כי הוא סכנת הגוף סכנת מות רחמנא לצלן, כי בא צר ואויב בשערי ירושלים להשמיד להרוג ולאבד וכו'.

וצעק וניבא, אשר הונם ורכושם בפרדסים ובנין לא יצלית, שילך לטמיון וישארו בעירום ובחוסר כל, ולא יועיל הון ביום עברה זעם וצרה רחמנא לצלן. כי על כן המשכילים יזהירו וישמרו לנפשותם ונפשות בני ביתם וגופם, וישליכו רק על ה' יהבם בכל מקומות מושבותיהם בארצות פזוריהם, כי לא יטוש ה' את עמו ונחלתו לא יעזוב, עד יבא מורה לצדקה, נס להתנוסס, תשועת עולמים, באמונת אחכה לו בכל יום שיבא, במהרה בימינו אמן.

ככה היה אותו צדיק מזהיר ומעורר בכלל ובפרט, מבית ומחוץ, באש לווהט, יושר דברי אמת, כמו רועה נאמן החס ומרחם על צאן קדשים ומקדים רחמים לרוגז.

✿ רואים את הקולות

קפח. כל העם הרואים את הקולות ואת הלפידים והשומעים מרחוק דברי אלקים חיים, אזהרות והתראות חמורות הנזכרות לעיל יוצאים מפי כהן גדול עובד ה' בקדושה ובטהרה, המה ראו כן תמהו נבהלו נחפזו נצבו כמו נד תמהין ושיילין בעסק אתוותא איך החי וכו', אשר דואין בחוש שמה בארץ ישראל הגשמי והחומרי מוסיף והולך בנוי לתלפיות, ועובדים פועלים בחורים וגם בתולות זקנים וגם נערים בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, ושכר פעולתם יקבלו בשפע רב די והותר לאיש ולביתו גדלו והצליחו וגם עשו פרי, ומה יעשה הבן שלא ינוס שמה להציא די פרנסתו וכל גויה וגויה די מחסורה.

ובאמת היה הנסיון גדול מאוד, והשרידים אשר ה' קורא עמדו והתחזקו בדברי רבינו, והוא באחד ומי ישיבנו, כי אך בקש ובגבבא יתכסו הגחלים לוחשות ועוד מעט ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה רחמנא לצלן. והיה נשען על נבואת קדוש ה' גאון הגאונים **מרן בעל אורים ותומים** בספרו **אהבת יהונתן** בהפטרות ואתחנן שכתב בפירוש בלשונו הטהור כזה: באם שהכל נועדו יחדיו לילך לירושלים, וכל האומות מסכימים, אפילו הכי צווחה שחלילה שתלך שמה וכו', ומוכרחים לגלות פעם שנית, ואחרון קשה מן הראשון, ולכן ביקשה שלא ילכו "עד שתחפץ", רצה לומר, עד שיגיע הזמן וימלא כל הארץ דעה, עד כאן לשונו הקדוש. וכן עוד בספרי ראשונים ואחרונים (עיין בספר תיקון עולם באריכות). והיה ברור אצל רבינו שדבר אחד מדבריו לא ישוב ריקם.

אבל בימים לא רחוקים נתגלה לעין כל נבואתו, וכאשר פתר לנו כן היה. בשנת תרצ"ו פתאום בא שכרם, כי הערביים הפראים התנפלו עליהם, הרגו ואבדו כמה וכמה נפשות ישראל, ושפכו דמים כמים סביבות **ירושלים**, ואין גובר נגדם. ומאז ועד עתה זה זמן זמנים טובא בעונותינו הרבים **בארץ הקודש** תו"ב כל יום ויום נשמע יריות חיצים כידונים ורומחים, נהרגים נשחטים ונטבחים רחמנא לצלן נפשות רבות. וגם שרפו נכסי ישראל עד כליא קרנא לכמה וכמה רבבות, בתים ונחלאות גנות ופרדסים שנתייגעו בהם כמה שנים לבנות לנטות, ועתה עת להרוס פי תהום בלעה, וכמה יעברון מן העולם לגמרי ל"ע. וכמה אלפי ישראל אבדו כל הונם ורכושם ונשארו בעירום ובחוסר כל, רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף, כי אין בונה אין נוטע אין קונה ואין מסחר אין עבודה ואין פעולה. ואלפים ורבבות ירעשו וירדפו להשיג על כל פנים על הוצאות שישובו לחוץ לארץ, ובאו לביתם נקי מנכסיהם. וכמה אבדו עצמם לדעת רחמנא לצלן, מרוב צער יגון ואנחה. והנשארים שמה, בחדרים אימה ומחוץ חרב שריפות והיזקות נוראות ואיומות, מדי יום ביומו. ולשוא תשועת אדם הבוטחים בנדיבים וממשלת המאנדאט של באלפור דעקלעראציע (שקראה רבינו בלשון גנאי בעל-פער), וכעת הכל הודו ואמרו לרבינו ממונקאטש הצדקה ולנו בושת הפנים, האמנם לא שמענו לקול תוכחתו ואזהרתו.

והוא רחום יכפר עון וימלא ברחמים על שארית ישראל, וינקום נקמת דם עבדיו השפוף, המה הקדושים אשר בארץ ישראל נהרגו על ידי הרוצחים הפראים בתוך שאר ההרוגים, וכביכול הקדוש ברוך הוא מצטער על דמן וכו' (עיין חגיגה טו, ב), והוא יושיענו למען שמו במהרה בימינו אמן.

© כואב בצרת ישראל

קפט. עבודתו של רבינו בשנותיו האחרונות, היתה בהתלהבות עצומה ובסקידה יתירה לכתוב ספריו הקדושים. ובעונותינו הרבים הצרות ישראל ברוחניות וגשמיות, החלישו אותו מיום ליום. וכמה פעמים נשמע מאתו, כי מעמד ומצב בריאתו הורע ברפיון גופו וחולשת האברים.

וכל באי שער ביתו פנימה ראו וידעו והכירו זאת, כי שרשי מחלתו נובעים מנימי לבבו הטהור, אשר נוגע לדכדוכה של נפשו הקדושה. שפלות הדור בחסרון האמונה האמיתית אל ה' ואל משיחו, התאמצותו לביאת גואל צדק, עוברים כחוט השני בכל תורותיו בכל מאמריו ושיחותיו, לא הסיח דעתו הקדושה כמעט אפילו רגע כמימרא. כמו שכתב בהקדמת דרכי **תשובה** להלכות מקואות, וזה לשונו:

וברוב צרותי, כי רבות אנחותי ומיחושי וכאבי גופי ונשמתי, ובפרט בצרות הדור וטירדות ורדיפות.

עד כאן לשונו הטהור. (איהו בדידיה ואנן בדידן קצורי עינים לא הרגשנו בצרות נפשינו מהאסון הנורא העומדת תחת כותלינו בעונותינו הרבים).

וכן כתוב בהקדמתו הקדושה **למאמר אדון כל**^{מג}, אשר הדפיס בשנת רצ"ח עם דברי תורה מהדורא ז-ח-ט, וזה לשונו הטהור:

כה דברי הנאנח והנרדף וכואב בצרת ישראל. ובפרט מהני מיני, המה הבריוני, מחריבי ציון וירושלים. ומצפה לרחמי שמים, בישועה וגאולה

^{מג} מאד היה חביב בעיני קונטרס הלז "מאמר אדון כל", המשובץ בעדי עדיים פרחי שושנים בדרך פרד"ס, והשתעשע בה לאין שיעור. ומלפני שנה אידע פעם אחת בבואו מן הדרך פתאום נאבדה חבילה אחד, שבתוכו היו מונחים כתב יד ספרו הקדוש **חיים ושלוש** על התורה וגם קונטרס **מאמר אדון כל**. והתמרמר רבינו מאד, וזכה בדמעות שליש, על אבידת דברי תורתו אשר השפיעו לו מן השמים במשך שנים רבות, וכל כוונתו לשם יחוד קודשא בריך הוא וכו' ביחודא שלים. וכמה היה מצטער אז ביותר על קונטרס הנ"ל, ואמר אז כי אם לא תמצא האבידה אם כן מן השמים לא ניחא בתורתו, ועל כן ימנע את עצמו מלומר עוד תורה ברבים, ועוד דיבורים כהנה נפקי אז מפומיה מרוב מרירת נפשו. ומאד גדלה שמחתו כאשר נמצא אבידתו עם הכתבי קודש ותחי רוח רבינו (וכנראה מראש היה חושש לאיזה סימנא מילתא לא טבא בזה, ועל כן היה מצטער לאין שיעור. ואולי היה באמת בעונותינו הרבים רמז עליון, כי ספר תורה תאבד מאתנו, ותבקש לשיבה של מעלה, ועליונים ינצחו) נוראה סדר שנה האחרונה אות קכ"ו.

**קרובה במהרה בימינו, מאת הזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם
למען שמו באהבה.**

עד כאן לשונו הקדוש.

● מלכותא קטייעא

קצ. זכרון דבר פלא, כי רבינו אשר נשא על שכמו עבודת הקודש של נשיאות **כוללת מונקאטש ועשרה גלילות** בארץ הקודש תו"ב (כנזכר לעיל את ק"ב), והנה על פי התקנות של הכולל לעשות בכל משך ששה שנים בחירה חדשה, והיתה בחירה כזו ביום י"ג שבט תרפ"ג וביום י' סיון תרפ"ט. ואם כי ברצון האסיפה היתה לעטר את רבינו בנזר הנשיאות לכל ימי חייו בלי שום בחירה, אך רבינו שהיה באותו מעמד דחה ומיאן בהחלטה זו שאין רצונו לקבל משרה רק על ידי בחירה כדת, וכה נבחר רבינו פה אחד על ידי משטרי בחירה. ובשעת בחירות הללו היו מוכנים ומזומנים בכל עת פתקאות (שטים-צעטיל) נדפסים שמות הרבנים והבעלי בתים אשר יבחרו בהם לנשיאים וכל אנשי הועד כנהוג, ומי בראש רבינו הועמד בתור נשיא ראשון, ולית מאן דפליג על זה מעולם והכל מודים כי לו נאה כי לו יאה כתר מלוכה.

והיה ביום כ"ז אייר תרצ"ו שבו היתה גם כן אסיפה כוללת ובחירה חדשה של הנהלת הכולל הנזכר לעיל, והכינו את אשר הביאו סדר פתקאות (שטים-בויגען) נדפסים ומסודרים מפורש כל אלה שמות שיבחרו בהם כנהוג, והנה רבינו גזר ששמו לא יזכר ולא יפקד ולא יהיה נדפס על הפתקאות כלל. והיה תמוה בעיני העם, וישאלוהו לאמר, מה זאת הנשמע כמוהו לסדר שטים-בויגין של כל אנשי הועד בלתי ראש ונשיא, והוא באחד ומי ישיבנו דיבר בקדשו אחת דיברתי ולא אשנה, תוכלו להדפיס ולסדר כל אנשי נבחרי הועד, אבל במקום כתיבת נשיא ראשון תהיה המקום חלק וריקם.

ובהכרח היה לקבל גזירתו, והדפיסו כרצונו ודעתו, מסודרים כל אנשי הועד איש על דגלו ומשמרתו לנשיא משנה ולסוכן וכו', אך במקום נשיא ראשון נשאר חלק בלי הזכרת השם מי הוא זה מלך הכבוד ראוי לנזר הנשיאות. ובכל זה דעת לנבון נקל, כי רבינו נבחר לנשיא ראשון כימי עולם.

אך לא ידע איש את כוונתו, עד היום המר ב' סיון תרצ"ז. והבינו למפרע, כי רוח הקודש נצנצה בו, והרגיש כי לא תהא נשיאתו שלימה, ולא ימלא עוד את תפקידו על משך הזמן של ששה שנים כחוק הבחירה רק על שנה אחת, ועל יתר השנים נקרא מלכותא קטיעא בעונותינו הרבים.

• יודע ומרגיש ברוח קדשו

קצא. בשלהי חודש אייר תרצ"ו, כאשר נשמע שהרב הקדוש האדמו"ר מו"ה ישראל מוויזניצא זצ"ל נחלה, והגיע טעלעגראם לרבינו שצריך לרחמים, והצטער מאד. וביום שבת קודש (ב' סיון, שבו ביום נכנס רבינו לשנה האחרונה שלו שהסתלקותו היתה גם כן ביום הזה לשנה האחרת), כאשר עלה רבינו בקריאת התורה, לא צוה לברך "מי שברך" (שמברכין לחולה) **לה"צ מוויזניצא**. והיה לפלא בעיני העומדים סביביו, ורמזו והזכירו אותו, והוא לא פנה להם. אך כאשר הגידו לו בפירוש שמהנכון לעשות "מי שברך" להנזכר לעיל, שתק ורמז להם שיעשו כרצונם.

ולמחרתו ביום א', השמועה עשתה כנפיים שהה"צ הנזכר לעיל נסתלק בליל שבת קודש ב' סיון. ורבינו בכה במר נפשו, והתמרמר והתרגז בביתו לפני מקורביו על שלא האמינו ולא הכירו בו ביום אתמול בשבת קודש בעת ברכת "מי שברך". ואמר בלשון קדשו: **ידעתי גם ידעתי והרגשתי מפטירת אותו צדיק וידיד נאמן זצ"ל, ואם תשאלו מאין ידעתי, אוי ווי למי שלוקח פיתקא מבן ישראל ואינו יודע להרגיש דבר כזה! עד כאן לשונו הטהור.**

ככה היה אצלו דבר פשוט בקדושתו, כי איש על העדה אשר רבים ילכו לאורו, צריך לדעת ולהרגיש גם בדברים הנעלמים, ולראות באספקלריא המאירה לרחוק ולקרוב.

• ציור המנהיג והסידור

קצב. וכיון שבא לידינו ענין הנזכר לעיל, מקום פה להעתיק ציור מנהיג ישראל וחסידיו שמצייר רבינו בעוז צדקתו, מהות אמיתת דרכם וכוונתם לשם שמים הלא הוא כתובה על ספר הקדוש חיים ושלום על התורה בפרשת ויקהל, שבתוך דבריו שם כתב, וזה לשונו הטהור:

דהתורה הקדושה שהיא נצחיות מלמדנו דרכי הקהלת והנהלת עדת בני ישראל, איך יתנהגו המנהיג והרועה. וכפי המקובל בידינו מאבותינו ורבותינו הגדולים הקדושים זי"ע, צריכים תנאים רבים ומעלות ומדות מוכשרות לזה. ובראש כל אלו, אלו ד' התנאים המעכבים לזה:

א) שלא ישתדל לאסוף אנשים המקשיבים. היינו שלא יעשה תעמולה גם על ידי אנשיו ושלוחיו לאמר אספו לי חסידי כורתי בריתי וכו' (תהלים ג, ה), רק יהיה בעיניו מדת השתוות, ויקיים מאמר חז"ל (אבות פ"א מ"ט) ושנא את הרבנות. ומי שיבואו, יתפלל בעדם ויזיכחם וילמדם בדרכי ה' בכל האפשרות, להמשיך עליהם שפע ברוחניות וגשמיות, בידעו כי מאת ה' הוא שבאו אליו, בטח המה משורש נשמתו השייכים לו.

ב) גם לאנשי שלומו המה חסידיו הוא אזהרה, שלא יבואו בלב ולא ידברו מחמת פוליטיק וכיוצא, רק אותו אדמו"ר שיבררו להם ויטב בעיניהם באמת, יאמינו וידבקו נפשם באמת בתפלותיו ותורותיו וישמעו בקולו, ולא יהיה להם לכל אחד דיעה אחרת טמונה בסתר לבבו בגאווה וערמימות ח"ו.

ג) שגם אותן שבאו אליו ממילא, אם המה מחללי שבת קודש (בפרהסיא ואשר ידוע עסקם בזה), אז אם לא יקבלו וישונו מיד בתשובה ירחקום ויגרשום מביתו, כי אם לא כן יזיקו ח"ו לו לנשמתו ולדרכו הטוב.

ד) אחרי כל אלו התנאים, גם אם באים אליו מאליהם, יהיה לבו נשבר בקרבו וידע בנפשו כי כל זה הוא רק לכפרת עונותיו, ועל כן נשלחו לפניו האנשים האלו בני גילו, (וכאשר שמענו כעין זה בשם הגאון הקדוש היהודי מפרשיסחא זי"ע שאמר זה על עצמו בתחלת מלכותו ואין כאן מקומו להאריך). וגם גדולים ממנו להיות מנהלם ואת כל העדה ומזכה את הרבים ועל ידי זה אין חטא בא על ידו (וכמו שאמרו חז"ל ביזמא (פז, א) ואין כאן מקומו להאריך), ובמסירת נפשו ינהלם.

עד כאן כתב נבחר לשון צדיק. עיין שם היטב במה דאסמכנהו אקראי ופסוקי דפרשת ויקהל (שחל בו בשבת שקלים) כי תשא. ואלו ארבעה תנאים הנזכרים לעיל הן הרבה. דוק ותשכח ותבין היטב.

ממנהגי רבינו הקדוש

קצג. הרגיל מעט בספרי רבינו יראה ויתבונן, כי חוץ מזה אשר ספריו הקדושים המה תכנית מלא תורה ויראת שמים, ביחוד יפיץ אור מופלא על מנהגי ישראל, והיה ממש חד בדרא לתת להם מושג צדק ומקור נאמן. על כן לחבב את ספרי זאת בעיני בעליהן, שפרה עלי להציג על כל פנים מעט ממנהגיו הטובים המובא בספריו:

קצד. שלא לומר העקידה בשבת ויום טוב וראש חודש (נימוקי אורח חיים סימן א ס"ק ג).

קצה. שלא להעמיד טבלאות עם עשרת הדברות מבחוץ לבית הכנסת גם לא למעלה מארון הקודש (שם ס"ק ד).

קצו. הכריע להלכה בכוונת המחבר "והיוצא מבית הכסא" - אפילו לא נפנה שם כלל, וכן הכוונה "היוצא מבית המרחץ" - גם אם נכנס ולא רחץ ולא טבל, גם כן צריך נטילת ידים (שם סימן ד ס"ק ב).

קצז. הכריע כדעת הפוסקים שלא לברך על הטלית קטן שלנו, כיון שהגדול מתבייש לצאת בהם לשוק. רק לכוון בברכת להתעטף לפטור גם את הטלית קטן (שם סימן טז).

קצח. בשם אביו הקדוש בשם רבינו בעל דברי חיים, שצריך לכרוך תפילין בעצמו, ולא יתנם לאחרים לכורכם (שם סימן כח ס"ק א).

קצט. מגנה מאוד אותן המביאין לתוך המרחץ הטלית והתפילין, ויש בזה בזיון הקודש, אלא יניחם בפרוזדור לבית המרחץ (שם סימן מג).

ר. שלא לומר קדיש אחר קדיש, כיון דהקדיש שיאמר השני הוא הפסק בהקדיש הראשון (שם סימן נה ס"ק א).

רא. הרעיש מאד על אותן אשר החסירו הפיוטים מלאמרן, שעוברים בלאו דלא תשיג גבול עולם אשר גבלו ראשונים, על כן בודאי אסור לעשות כמעשיהם (שם סימן סח ס"ק א).

רב. הכריע לדעת הגר"א ושאר פוסקים, דבשעת המילה צריך לתפוס הערלה בשעת ברכה, דאם לא כן הוי עובר דעובר לעשייתו, ואפשר עוד לבא לכמה מכשולים ח"ו (שם סימן עה ס"ק ב).

רג. המגן אברהם בשם הב"ח בערוה כנגדו, דדוקא החזרת פניו מהני ולא עצימת עיניו. ורבינו החמיר גם בשערות אשה, שלא די בעצימת עיניו כי

אם החזרת פניו. ובשעת החופה היה דרכו להעמיד את עצמו נגד החתן מול פניו בסמוך ממש. ואם החתן היה נמוך הקומה, העמיד שם בסמוך אחד הגבוה בקומתו, להפסיק נגד שערות הנשים (שם ס"ק ג).

רד. דלכתחלה יעשה ביום טוב להתפלל מנחה בזמן מנחה גדולה קודם הסעודה, כיון שהסעודה ביום טוב הוא סעודה גדולה ושותין יין הרבה יותר משבת (שם סימן צט ס"ק ב).

רה. בענין "תפלת הדרך", שגם בימינו כל הדרכים בחזקת סכנה, גם על מרכבת הקיטור שכיח סכנת נפשות רציחות וגזילות וכל מיני פורעניות, ובפרט על האויטא אשר הוא מסוכן יותר מכל העגלות כמובן, על כן יזהרו בתפלת הדרך (שם סימן קי ס"ק ד).

רו. לעלות לדוכן גם ביום טוב שחל בשבת כדעת הטורי זהב (סימן קכח ס"ק לח), כי בשביל שיש בו קדושת שבת נוספות על ידי זה לא בטלו ברכת כהנים. וכן הנהיג קדוש זקיננו **בעל בני יששכר ובעל עטרת צבי** ועוד כמה צדיקים **מתלמידי בעל שם טוב ז"ע** (שם סימן קכח ס"ק ו).

רז. בעירנו המנהג מעולם כשיש מילה בשום מקום תפלה או גם כשמלין בבית אין אומרים תחנון בשחרית זה בכל העיר, זולת בערים היותר גדולות כגון ווארשא ודומיהן המרובין באוכלסין עד שאי אפשר שלא יהיה שם ברית מילה בכל יום ונמצא שלא יאמרו נפילת אפים לעולם, על כן נוהגים להחסיר נפילת אפים כשנודע הברית מילה שיש באותו חצר, ובפרט כשיש שם בבית התפלה אחד מהקרואים להברית, ולא זולת (שם סימן קלא ס"ק ה).

רח. הקפיד מאד על אותן הנוהגים להחסיר תחנון על יארצייט של צדיק, ודבר זה אין לו שחר והוא מנהג שטות וקלות, דאם כן לא יאמרו תחנון לעולם נמצא בטל תחנון מעיקרו, על כן אין להקל בזה כלל. זולת בל"ג בעומר משום שבו פסקו למות תלמיד רבי עקיבא ונקרא הלולא דרשב"י, ולא ביארצייט אחר. אכן בצדיק אשר מנוחתו כבוד באותו עיר, ובאים גם מהגלילות על ציון שלו להתפלל ביום היארצייט כיון דנקרא יומא דרגלא כמבואר ברש"י סוף מסכת יבמות (קכב, א ד"ה תלתא ריגלי), על זה יש סברא שלא לומר תחנון באותו העיר כנזכר (שם ס"ק ז-ח).

רט. טעם לשבח לדברי המגן אברהם (ריש סימן קלו) בשם מהרי"ל (הלכות תפילת יו"ט), דביום טוב נהגו לקרות לספר תורה הבעלי בתים מעמיד הקהלה ולא בשבת, כי שבת הוא בחינת תלמיד חכם דוגמת שבת האסור בכל מלאכה, כן התלמיד חכם עוסקים בתורה יומם וליל ואין מבטלין

לשום מלאכה, על כן בשבת התלמיד חכם קודם בעלייתו, מה שאין כן ביום טוב שנאמר (שמות יב, טז) אך אשר יאכל לכל נפש וכו' דוגמת הבעלי בתים היראים שמקיימים (משלי ג, י) בכל דרכיך דעהו - כמבואר בסימן רל"א - העוסקים במשא ומתן לצורך אוכל נפש, על כן ביום טוב הוא הזמן שלהם (שם סימן קלו ס"ק ב).

ר"י. פשט נכון בדברי המחבר בקריאת ספר תורה דכתיב ופותח הספר ורואה הפסוק ואחר כך יברך, ר"ל היינו רואה בלבד ולא למשמש בספר תורה בטליתו ומנשק, שזהו אינו מדינא ולא ממדת חסידות, וגורם להחריב ספר תורה ולמחקן עד שהביאן לידי פסול (שם סימן קלט).

ר"א. העלה מעשה רב מגדולי תורה וצדיקים, שברכו בזימון בדרך נסיעתם במרכבת הקיטור בהוואגען קלאסע שניה, שהיה מקום מרווח לפת והמאכל, ותחתיו מפה פרוסה, והוי כמקום קביעות (שם סימן קסז ס"ק ב).

ר"ב. החמיר בשיעור בין השמשות לכל הפחות ע"ב מינוטין, והרעיש על המקומות שמקילין באיסור שבת להקדים זמן יציאת השבת בשיעור מועט מהנזכר לעיל (שם סימן רסא).

ר"ג. מנהג מאבותיו הקדושים זי"ע כשחל יום טוב לאחר שבת שלא לעשות סעודה שלישית מפלג המנחה והלאה, רק לחלק סעודת הצהרים לשנים בברכת המזון והפסק מנחה באמצע, ועל ידי זה יוצאין חובת שלש סעודות בשבת מפני כבוד האושפיזא היום טוב הבא. מה שאין כן ביום טוב אחרון שחל בשבת, כגון יום ב' דשבועות או אחרון של פסח, אז יכולים להאריך בסעודה שלישית עד הלילה כיון שאין לאחריה יום טוב בלילה הבאה (שם סימן רעד ס"ק ב).

ר"ד. החזיק מאד בחומרת אביו הקדוש שלא לתת מלח לתוך המרק בשבת קודש אף בכל שהוא, כיון שעל פי הרוב עדיין חמים מאד, ובדרך צחות, שאין כדאי בשביל מעט מלח להפסיד על ידי זה את ברכת רבינו הקדוש הרמ"א שכתב על זה בסימן שיח (סעיף ט) "והמחמיר תבא עליו ברכה" (שם סימן שיח).

ר"טו. טעם להמנהג שנותנים לפני הציפורים חטים בשבת שירה, עיין שם בשם הרב הקדוש מה"ר מענדל מרימנוב זי"ע (שם שכד).

ר"טז. המגן אברהם סימן תכח (ס"ק ח) בשם צרור המור (פרשת מסעי), דמ"ב מסעות בפרשת מסעי אין להפסיק בהם. ומובן כי אין נפקא מינא בין שבת

לחול, וגם בחול ובשבת מנחה יש לקרותו לאחד (והעולם לא נהגו כן). ומנהגינו כאשר ראיתי מאז"ק הקדוש מפה קהלתינו זי"ע, דגם בחול או בשבת מנחה קרא להכהן כל המ"ב מסעות, ואחר כך להלוי וישראל לכל אחד ג' פסוקים להלאה (שם סימן תכח ס"ק ב).

ריז. התרעם על אותם המונעים מלאכול מצה כל ימות הפסח (ואוכלים מצה רק בלילי הסדר), דפוגמים בכבוד חול המועד, ועוד יפגמו ויחסרו סעודת יום טוב וסעודת שבת בפת (שם סימן תעה).

ריח. עשה סמוכין לגדולי המורים דצריך גם בזמן הזה בשר בהמה ביום טוב משום שמחה (שם סימן תקכט ס"ק ב).

ריט. מנהג מקובל מזקינו בעל בני יששכר זי"ע לפסוק כדברי זקינו בעל הלבוש (סימן תרב סעיף ד), לקדש הלבנה קודם יום הכיפורים, כדי שזכות המצוה תגן ביום הכיפורים (שם סימן תרב).

רכ. תוכחת מגולה לאותן המקילים ואינם ישנים בסוכה, אם כי ישנם סוכות טובות עם תנורים וגם כרים וכסתות (שם סימן תרלט ס"ק א).

רכא. מיישב מנהג הצדיקים מתלמידי בעל שם טוב זי"ע כדעת הפוסקים רבותינו, דגם בליל שני יברך סוכה ואחר כך זמן (שם סימן תרסא).

רכב. טעם להמנהג שהוא מקובל ונהוג מדורות הקודמים, כי החתן שאומר דברי תורה בסעודת החתונה יתחיל לומר ומיד יפסיקוהו המסובין, ולא יניחוהו לגמור (דברי תורה מהדורא קמא אות א).

רכג. ענין השיריים שנהגו החסידים ליקח ממאכל רבם, מקורו בירושלמי (שם אות יג).

רכד. מנהג שהחשיבו לכלים שהשתמשו בהם צדיקים (שם אות כג).

רכה. ענין הקוויטלעך שנוהגים לתת לצדיקים שכותבים שמם ושמות בני ביתם (שם אות כז).

רכו. שגור בפי העולם כי אין הולכים על קבר נפטר תוך י"ב חודש למיתתו, זולת על קבר צדיק מפורסם הולכים גם תוך י"ב חודש, ונתן טעם לדבר (שם אות כח).

רכז. על מה שנהגו שלא להזכיר נשמות תוך י"ב חודש, אין יסוד וטעם לזה, אדרבא אז צריכים יותר לרחמים (שם אות כט).

רכח. הבגדים ארוכים שלובשים החסידים במדינתנו, מקורו בגמרא שבת (ק"ג, א) ובשולחן ערוך סימן רס"ג סעיף ב' (שם אות נח).

רכט. רמז להמנהג שאוכלים בסעודת שבת שחרית מאכל של רגלים (שם אות קא).

רל. על מה שהנהיגו **רבותינו הקדושים** לאכול בשלחנם ואז יגידו ברבים דברי תורות (שם מהדורא תניינא אות א).

רלא. טעמים ומקורות שכל הלחשים והתפלות וקיום בריאת הגוף הוא בשם אמו, ותפלת עליות נשמה בשם אביו (שם אות ד).

רלב. באמירת יהיה רצון קודם תהלים היה מנהגו לומר "ואל תקחנו מעולם הזה קודם זמני ותאריך ימי ושנותי כדי שאוכל לתקן את אשר שחתתי" (שם אות מד).

רלג. במאמר נוסח התפלה (בתחילתו) הזהיר שלא להוסיף ולא לגרוע על נוסח מנין התיבות בשמונה עשרה, ועל ידי זה שמוסיפין בנוסחא נעשית הנוסחא עיר פרוצה אין חומה, ולא יהיה בכלל ברוב דברים לא יחדל פשע ולפני מלך בשר ודם אין עושין כן, על אחת כמה וכמה לפני המלך הקדוש יתברך שמו מלך הכבוד צריכים לשמור פיו ולשונו וכנזכר. ורבינו הדפיס נוסח תפלת שמונה עשרה כמקובל מאבותיו הקדושים, בסידור חמדת ישראל, בדיוק כל אות ותיבה, מיניה לא תזיעו לא פחות ולא יותר, יעויין שם היטב.

רלד. בברכת "מי שבירך" שעושים לחולה הזהיר מפי אבותיו הקדושים שלא יאמרו בנוסח יברך וירפא את "החולה", על פי שאמרו רז"ל (שבת לב, א) לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה, שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והפטר, וכיון שאומרים "החולה" הרי מקיימין ומודים שהוא בחזקת חולה והרי צריכין להביא זכות ומי יאמר זכיתי לבי וטהרתי, בפרט לפני מלך הכבוד ובעת הסכנה ונמצא שהיה מעורר דין ח"ו, רק יאמרו יברך וירפא את פלוני בן פלוני (מאמר נוסח התפלה אות יט).

וגם כשמסיימין בשבת "שבת הוא מלזעוק" גם ביום טוב שחל בחול ציוה גם כן לסיים כן, כי הוא ראשי תיבות שם המסלק המות מכל חולה, וגם יום טוב איקרי שבת, כמו בש"ס מנחות (סה, ב) על הכתוב וספרתם לכם ממחרת השבת, עיין שם (שם).

רלה. בנוסח תפלת ראש חודש במוסף שתחדש עלינו החדש הזה לטובה ולברכה וכו', ונמצא בקצת סידורים "ויהי החדש הזה סוף וקץ" וכו' אינו מנוסח הראוי, דנראה כאלו אומר שבאה עליו כבר צרה ר"ל, והוא מבקש שתהיה על כל פנים הצרה הזאת סוף וקץ לכל צרותיו ואל תפתח פיו לשטן, על כן אין לאומרו. והוא יושיענו בכל עניניו ויגאלינו במהרה בימינו אמן (שם אות מא. וראה שער יששכר מאמר הירחים אות ח).

רלו. בסעודת שבת בשחרית אם לכסות הפת כמו בליל שבת קודש או לגלות, מביא בסימן רעא סעיף ט דזה תלוי בפלוגתא הנה אשלי רברבי צדיקים וקדושי עליון זי"ע, **דהרב הקדוש מרימונוב** היה דרכו לגלות הפת בסעודת שחרית שבת קודש, **והרב הקדוש מלובלין** היה דרכו לכסות גם בשחרית. ואלו ואלו דברי אלקים חיים, על כן נהג אאז"ק הרב הקדוש **בעל שם שלמה זי"ע** לכסות בשחרית מקצת החלות ומקצתן מגולה, וכן הנהיגו בניו אחריו, ובזה יוצאין ידי שניהם, דהא י"ב חלות המסודרים על השלחן על כרחו לא ימלט כשמכסין מקצתן ומגלין מקצתן יש כמה חלות שלימות מכוסין לגמרי וכמה חלות שלימות מגולות, ובזה יוצאין לכל הדעות כמובן (נימוקי אורח חיים סימן רעא ס"ק ב).

רלז. בסימן ערה יצא ללמד זכות על העולם צדיקים וקדושי ארץ שלמדו בליל שבת קודש בספר לבדן, וההיתר הוא בעל כרחך כיון שהוא נר של שעוה או חלב ולא של שמן, ועל פי דברי הטורי זהב בשם ב"ח ס"ק ב. אך גם זה אינו היתר ברור לכתחלה, אלא טעמא דהיתרא משום דגם אם הורגלו לתקן הנר הוא בודאי על ידי כלי הנקרא 'שנייץ שערעל' העשוי לכך ומונח אצל הנרות, ובשבת כשאין זה מונח ממילא יזכור ולא יבא להטיב את הנרות ויצאו דברינו בהיתרא (שם סימן ערה ס"ק ב).

פרק שמונה-עשר

אשכבתיה דרבי

ידיד הקורא! במעמד ובמצב המר והנורא אשר אנכי עומד היום, לסדר מאמרים ולספר מעט מהימים ומזמנים האחרונים, הן ממש נלאו הרעיונים, ידי אסורות ובפי אין מענה, זלעפה ופלצות אחזוני במורא, יען כבדה אנחתי יסתער לבי בקרבי בעת אתחיל.

ואני תפלה, כבודי ומרים ראשי תרבה לי אונים יתמכני נורא ואיום, אמיץ וחזק ידים הרפות, לא תביאני בכלימה, סעדני בכתב נבחר ולשון יפה וברה, משוך עלי חוט חסד ותופע עלי נהרה. כן יאבה ה', אמן ואמן.

ימי ההתנחלות והסליחות

רלח. בקיץ תרצ"ו, עדיין היה רבינו במקום התרופה (בסליאטש), כנהוג, להבריא את גופו. ובעונותינו הרבים לא הועיל הרבה, כי הרגיש יסורים ומכאובים גדולים רחמנא ליצלן. ובכל זאת אחז צדיק דרכו בקודש בעבודת שמים דבר יום ביומו, ובבואו לביתו בחודש אלול ימי הרצון התחזק את עצמו בכל חילו תקפו וגבורתו בסדר עבודתו. וכן בימי הרחמים והסליחות וערב ראש השנה, התגבר כארי כדרכו בקודש לעבודת הבורא יתברך שמו בתורה ותפלה וגמילות חסדים, ולהיות לפה ולמליץ בעד ישראל עם קרובו. ואמירת הסליחות, ההר בוער באש קודש לזכות את הרבים ולעוררם לתשובה, לפני בא יום הגדול והנורא.

דיש שתא

רלט. ויהי היום, הוא יום א' דראש השנה לשנת תרצ"ז, לא יחסר המזג כנהוג משנים קדמוניות, להתפלל לפני התיבה בקול חוצב להבת אש כליל

לגבוה. ובהדרשה התעוררות רחמים לפני תקיעת שופר^מ, סובב הולך לפני מחנה ישראל כמלאך מלא רחמים מליץ טוב, לבקש ולהתחנן מלפני מלך הכבוד יתברך שמו לרחם על כנסת ישראל, ושלא נציע שום טענות צודקות והוכחות ברורות, אך ורק מאוצר מתנת חנם יחננו אור פניו אתנו סלה כי חפץ חסד הוא, ימלא עלינו ברחמים, ורב חסד מטה כלפי חסד, לגאלינו גאולת עולם בביאת בן דוד במהרה בימינו אמן.

❁ ירח האיתנים

רמ. ויהי בליל ב' דראש השנה נחלש רבינו למאוד, עד שלא היה יכול ללכת לתפלת ערבית לבית מדרשו ולהנהלת השלחן כנהוג, רק בחדרו ביחידות.

וכל הלילה עד הבוקר הרגיש חולשה רבה, והרופאים לא מצאו דבר. אך הוא באחד, שאין בכחו לקום ממטתו וללכת לבית המדרש לתפלה ולסדר היום. ונבהלו וחרדו כל העם המסתופפים בצל קדשו, כי לא ידעו מה הוא.

ואף על גב דאינהו לא חזו, מזלייהו חזי, כי גזר דין איום ונורא עומד אחר כתלינו בשנה הזאת בעוונותינו הרבים. ואיך יפתחו פה ולשון וניב שפתים לתפלה בתוקף קדושת היום בלתי מנהיגם ראש צבאם, ושהורגלו מעולם לשמוע קולו הנעים.

וניסו לחלות ולהתחנן מלפני רבינו אבינו רוענו שאל יחרד הלבבות, רק יתחזק בעזו ותעצמות ובכחו הגדול וזכות אבותיו הקדושים וזכותא דרבים, רגליו יעמדו במישור במקהלות, ובלתי ספק קווי ה' יחליפו כח. ובקושי גדול נעתר לבקשתם, וקול דודי הנה זה בא לבית המדרש ולא עמד לפני התיבה, ובכל זאת לפרקים בתפלות המיוחדות בפיטו אז בקול רעש גדול משמיע קול מפוצץ הלבבות, אם אבן הוא נימות.

^מ מה לפלא כי בספרו הקדוש **שער יששכר** במאמר "תקע בשופר", לא נרשם בשום מאמר ואות, באיזה זמן שאמר לפני תקיעת שופר. רק באות מאמר דדשה זאת האחרונה (אות לח), רשם בפנים, שאמר זאת בראש השנה תרצ"ז. וזהו קול האות האחרון וסיום למה שאמר בראש השנה האחרונה לימי חייו.

ובמשך עשרת ימי תשובה^מ ויום הכפורים וסוכות, הכל כמנהגו נוהג. וכבר הורגלו באלה אשר רבינו מדוכה ביסורים, והוא מחולל מפשעינו. ועם כל זה עומד על משמרתו משמרת הקודש, והוא כהן לאל עליון בקדושתו. וכן לא היה שינוי בסדר הימים, כי הצדיק עבד, ואין איש שם על לב שזהו עבודתו האחרונה בימים הקדושים הללו, בירח האיתנים.

י סורים במצות תפילין האהובה

רמא. לפני יומי דחנוכה התחילה הצרה הגדולה, שבידו השמאלית סמוך לכתף הרגיש כאב נורא. ובשעת תנועת היד נגעו היסורים לדכדוכה של נפשו הטהורה, עד כי נשמע מפה קדשו צעקות איומות בתנועתה, בפרט בשעת הנחת התפילין. וזהו דבר שנצטער בו אותו צדיק ביותר, להיות במצוה זו דייקא שהחזיק בה מעולם בשמירה יתירה ורגש אהבתה מיום שהתחיל להניח תפילין, ועתה בעונותינו הרבים מעשי בעל דבר הצליח

^מ ובשבת שובה דרש בבית הכנסת הגדולה דפק"ק בשמעתתא ואגדתא כנהוג, ובתוכחת מוסרו הזהיר מאד באש מתלקחת להשמר מן כל הכתות ומפלגות ציונים ואגודיים בכלל ובפרט, ושלא לחלל ארץ הקודש. ואפס קצהו מדבריו הקדושים הלא הם כתובים על ספר "חיים ושלום" בפרשת האזינו.

וכעת דואין בחוש כי רוח הקודש נזרקה מפיו, אזי בתור צוואה אחרונה, להזהיר גדולים על הקטנים, בידעו אשר אחרי שישתלק בשנה הזאת לחיי העולם הבא אין מתעורר בצדק להחזיק בשיטתו הנאמנה בכל פרטיה ודקדוקיה, במלחמה קיצונית נגד כל מיני המפלגות בימינו, וכמו שנאמר (דברים לא, כט) כי ידעתי אחרי מותי וגו', ושזהו עיקר ושורש גדול בדורנו בנוגע לאמונת אומן הפשוטה בהשם יתברך ובמשיחו לצפות לישועה אמיתית מן השמים. והשאיר לזכר עולם התראתו האחרונה, כי קדוש הוא, וכל העם ישמעו וידאו.

וביום שבת בראשית היה על ידו מוקטר ומוגש בגדדי העליות עבור **רבי מאיר בעל הנס**, להחזיק אנשי המעמד של הכולל **מונקאטש ועשרה גלילות** בתוככי ירושלים תו"ב. ואז בבית מדרשו קודם קריאת התורה דיבר בקדשו דברי התעוררות, וכך היה אומר: תדעו נא כי כוללנו זהו כמעט הכולל היחידי שנשאר בארץ הקודש נקי מכל סיג ופגם מתערובת המפלגות, ואנשי כוללנו כולם אהובים תלמידי חכמים ויראי אלקים תורתם אומנתם על טהרת הקודש של ישוב הישן כאשר חפרוה שרים רבותינו הקדמונים שרפי קודש ז"ע, ומיניה לא תזועו, לכן גם אם יקראו לעלות לתורה כעת מבעלי-בתיים שהם ממקומות אחרים ואינם מגלילות כוללנו, בכל זאת אנכי אערבנו אשר מצוה דבה עושה לנדור לנדוב לבני כוללנו הנזכר, ובהזיה לבו נכון בטוח שמעותיו יגיע לתכלית הנרצה על יסוד קדושת **רבי מאיר בעל הנס ז"ע**, שבזכות זה נזכה לישועה וגאולה קרובה במהרה בימינו אמן - (ועוד האריך בנועם שיח, ואין כאן מקומו להאריך).

לבלבלו בזה, ואמר, שמן הדין הוא פטור מתפילין מתוך יסורים נוראים כאלה, אך במסירות נפש אל ירף ממצות ה' ויקשירם לאות על ידו ולטוטפות בין עיניו.

• שיש בהם ביטול תורה

רמב. ובעון הדור המחץ והכאב הולך וגדל לאותו צדיק, עד שכמה פעמים ביום, בפרט בלילות, נפל למשכב ונפרע מעבודתו בקודש. והיה מתנצל בימים ההם, כי כבר "הלילות אינם שלו" וברשותו, למרות אשר תמיד היה בידו לילה כיום יאיר בתורה ועבודה באין מפריע, לא איברי לילה אלא לגירסא.

• בורא רפואות

רמג. ויהי ביום א' ויחי, ו' טבת, נסעו עם רבינו לעיר **פעסט**, ושמה עסק ברפואות (בעשטראהלונגען). ומפה לאזן אחרים נמסר מהרופאים, כי המחלה היא אנושה. אבל בעזרת השם יתברך הועילו אז הרפואות, ונשתהה שם יותר מארבעה שבועות רצופים. ומאלו השבתות יספרו במדינת אונגארן נפלאות מתהלכות עבודתו בקודש בתוך קהל ועדה, אשר באו שבת בשבתו לחזות בנועמו ולבקר בהיכלו כבוד. ולא הכירו בשעת התפלה ואמירת תורה, כי כלום חסר בבריאות גופו. ועל שבת קודש שירה (בשלח) בא לביתו נאוה קודש, וסר כל מחלה ומכאוב מגופו הטהורה לשמחת לבבינו, ותחי רוחנו בגודל תקותינו כי יעמד חי בקרבנו, ולא יכבה גרו לעולם ועד.

• ה'תגלחת' – שמחתו האחרונה

רמד. ביום ד' תרומה, ערב ראש חודש אדר, היה לנו שמחה, לכבוד התגלחות נכדו הקטן ילד שעשועים שליט"א [צני נתן דוד ז"ל], (והענין של שמחה עיין בשערי תשובה סימן תקלא (ס"ק ב) בשם ספר גן המלך שעושין שמחה בתגלחת הראשונה של קטן שמחנכין אותו במצוה להיות לו פיאות הראש).

וכן נעשה משתה גדול נמשך בליל ראש חודש, והיו מסובין תלמידי חכמים שבעיר ובעלי בתים נכבדים חבלים בנעימים. מי מלל או מי האמין, כי זה

יהיה הפעם האחרון להשתעשע עם הוד קדושת רבינו, אשר ישב בראש שמחותינו, להסב עמו ביחד ולהתעלס באהבים.

מה טוב חלקינו ומה נעים גורלנו בשעה יקרה הלזון, לראות איך רבינו בידו הקדושה עשה תגלחת הראשונה. ולקח את כל שערו של הילד, והניח מאזני צדק קטנה, ושקל כנגדם מטבעות, והוסיף עליהם לחלק לצדקה.

ובכל זאת לא היה השמחה בשלימות, כי הכרת פני רבינו ענתה שיושב מתוך יסורים ומכאובים. והתלמידים החשובים מבני הישיבה צלצלו בשיר בבחינת בדחני דמלכא קדישא לשמח לבבו הטהור להפג צערו בברכות לראש צדיק, אשר יתחזק ויתרפא וד' יתן לו שמחת עולם מצאצאיו, ועוד יזכה בבריות גופא לישב בראש המסובין לשמחת הבר מצוה והחתונה של נכדו הבן יקיר לו ולביאת משיח צדקינו בחיים ארוכים. ונתעוררו הלבבות ברגש נורא, ועיני רבינו נזלו מים, שומע ועונה אמן אחר הברכות, על כן המו מעי לו.

● ביטול תמוז של שחר

רמה. אמנם בעוונותינו הרבים עד שהראשונה הולכת שניה ממהרת לבא, והמחלה עזבה את מקומה ועברה ונגע בכף ירכו הטהורה, ומתניו כבדים ביסורים גדולים. ואוי לעינים שכך רואות את רבינו בלכתו בצולע על ירכו, כי גדל הכאב מאד.

ואם כי בשבתות ההם כבר בעוונותינו הרבים ברוב פעמים בטל התמיד של שחר - תפלת שחרית, שמנע את עצמו מלהתפלל לפני התיבה מרוב צער ויסורים, ובכל זאת עוד יצלצלו באזנינו קולות אדירים באש לוחט שהתמלטו מפה קדשו באמירה נעימה של הפייט הקדוש דמוסף שבת שקלים והתורות וכיוצא. הלא למשמע און תאבה נפשינו.

● שינוי אור פניו

רמו. ביום א' תצוה, ג' אדר, נסע שנית לפעסט, והפסיק באמצע בכדי שימי פורים לא יהיו נבטלים כנהוג, ובא לביתו ליל אסתר תענית. ומה מאד נמרד נפשינו מהצרה שלא טבא היא, בראותנו שינוי באור פניו מרוב התלאות, ולא הועילו לעת עתה הרפואות. ולב מי לא ידוה בראותו מצעדי גבר

בגוברין כמוהו לאט לאט יצעדו, ועל כל פסיעה ופסיעה ספר תורה שרוי בצער.

ובכל זאת התענה ביום תענית אסתר, ואחד שנתכוין לטובתו ואמר לו שאין לו להתענות היום מפני חולשתו, זהו גרם לרבינו עגמת נפש וצער גדול איך יחזיקו אותו לחולה כל כך, והיה בעיניו כמתעתע להציע לפניו דבר כזה לאכול ולהקל ח"ו, ביום אשר קימו על נפשם ועל זרעם דברי הצומות וזעקתם.

* שכהן ליל שבת בפעם האחרונה

רמז. ובפורים יומם ולילה לא דומיה לו, ובעצמו קרא את המגילה וגם הקרובץ, ממש באש נורא ובנעימה קדושה. והסעודות, הכל כימי עולם וכשנים קדמוניות.

ובליל שושן פורים (אור לערב שבת קודש) כבר זאת היתה לו בעוונותינו הרבים הפעם האחרונה שהדריך בכף רגליו הקדוש בבית המדרש שבחצרו, שנכנס לשם להסעודה ברוב עם הדרת מלך כנהוג, כי ביום ערב שבת קודש היתה הסעודה למעלה בבית דירתו בחדר התפלה.

ולמחרתו ביום שבת קודש תשא, לגודל חולשתו בכאב רגליו ומתניו, התפללו גם כן שם בחדר הנזכר לעיל, וגם סעודת שבת קודש. ורק אז ולא יותר, עדיין זכו הזוכים בפה קהלה לשמוע אל הרנה באמירתו שלום עליכם וריח הבשמים וקידוש בליל שבת קודש. אשרי און ששמעה זאת מפה קדשו תמיד, ואשרי עין ראתה כל אלה בנועם אור העליון שהאיר בפניו בעת ההוא, לא יתואר בחרט אנוש.

* שטנא נצרה!

רמח. ויהי ממחרת, ביום א' ויקהל-פקודי, י"ז אדר, והוא נוסע בנחיצה לפעסט פעם שלישית, ונתקבל שם בפאיאר-סאנאטאריום, וגדולי רופאים שקדו ברפואותיו. והוא בעוונותינו הרבים נחלש מיום ליום, ממתנים ועד ירכים. בפרט בתנועות הלוחך הרגל, הצער והיסורין עד לב השמים. ורוב הימים לרבות הלילות אסור במטה. ולכבוד שבת מלכתא התחזק וישב על כסא והתפלל בציבור בחדרו שם. ומברכין חודש ניסן היה עוד על ידו, ברגש אש נאדר בקודש.

וביום ערב שבת קודש החודש וראש חודש ניסן, כאשר באו אליו מפה קהלה **הרב הגאון מו"ה נטע שלמה** [שליסעל] **דומ"צ נ"י** [הי"ד] **ומו"ה משה גאלדשטיין נ"י** [הי"ד] ומצאוהו במצב כבד מאוד, והוא התמרמר ושאל ודרש מלפניהם "האם היה על כל פנים יום אתמול כי יעבור (יום כיפור קטן מוקדם של ניסן) מאה אנשים בבקשת רחמים על ציון אדוני אבי הקדוש שאל ישכח ממני ולברכני ברפואה שלימה בקרוב כי כשל כח הסבל". אמרותיו הללו ירדו חדרי בטן ופלחו כליות ולב, ואוי לעינים שכך רואות אותו צדיק מדוכה בנגעי מכאובים נוראים.

ובהליכתו אז צעדים אחדים מהשלחן אל המטה, שנשתהה זמן ארוך ברוב צער, הוציא מפה קדשו כדברים האלה: "אוי בעוה"ר שטנא נצח ונצחון גדול כזה עדיין לא היה לו", עד כאן לשונו. כל כך הרגיש בנפשו הטהורה המצב המר, והתבונן והתאונן על מצב הדור האחרון, ומצאוהו רעות רבות וצרות באחרית הימים היותר קשים בחיי עם ישראל נשבר ונשבה ואין רועה נאמן. וזהו בעונותינו הרבים נצחון היותר גדול מכח הסטרא אחרא, ואין אור לדחות את החשך. אמנם יקיים השם יתברך בחסדו "למעני למעני אעשה", לרחם על שארית ישראל, במהרה בימינו.

✽ כבוד נגזרה גזירה

רמט. בשבת קודש פרשת ויקרא, פרשת החודש וראש חודש ניסן, אם שהתחזק לקום ממטתו בשעת התפלה בציבור (שם בהסאנאטאריום), אבל החולשה גברה עליו. וכאשר הפצירו בו שתהא אמירת הלל על ידו, לא רצה, כי אפס כחו, ונשמע מפה קדשו "שכבר נגזרה גזירה". והשומעים נבהלו מאותן דיבורים, והמתיקו הדברים שתהיה גזירות טובות וחיים ארוכים, אבל הלבבות דפקו ולא מצאו מנוח.

והוא כיבד את חתנו לאמירת הלל, אבל עוד רבינו היה קורא בקריאת התורה בעצמו בישיבה (ואמר בקדושתו שסמך עצמו בזה על מרא דאתרא **הרב הגאון מו"ה יונתן שטייף שליט"א** [נצ"ל] **דומ"ץ בפעסט**, שהורה כי מפני חולשתו מותר לו לקרוא שם בישיבה בשעת הדחק). וכן אתמול לליל שבת קודש, היה אמירת שלום עליכם בישיבה, וכשהגיע לקידוש עמד קצת כמו בן תשעים לשוח, ובידו השמאלית אחז עצמו בהשלחן, והכוס בהימנית ידו מרתתת, ואין עין יכול לראות ולסבול צערו.

אלה אזכרה, מה נהדר היה השבת קודש כשחל כהיום הזה ראש חודש ניסן בשבת פרשת החודש, כמעט אין לתאר אור זרוע לצדיק בעבודתו ולישרי

לב שמחה, ועתה שבת משוש לבנו. אך עוד לא אבדה התקוה ח"ו, ונפשנו לה' כי כאשר שמענו כן עוד נחזה רבינו בעבודתו, רגליו יעמדו במישור במקלהים יברך ה'.

● קראו עצרה וזעקו

17. בתחלת השבוע לפרשת צו היה עוד עתים רעות וטובות, אור וחשך משתמשים בערבוביא, במדותיו של הקדוש ברוך הוא מוחץ ורופא, והיה נראה לפרקים כי יש תקוה. ורבינו בעצמו מלא בטחון לישועת ה' בהרף עין, לנסוע לביתו עוד על שבת הגדול (פרשת צו), ומיצר ודואג על הדרשה אשר עליו לדרוש בפרקו בשבת זו הבאה, (כי טרם נסע לפעסט הניח לידבק מודעות בבתי כנסיות ובתי מדרשות דפה"ק מהסוגיא אשר מוכן לדרוש אי"ה בשבת הגדול). אבל הכל בידי שמים, עונותינו הטו אלה כי הורע המצב, וטכסו עצה לקרא לרופא גדול **מוויען**¹⁷ **לפעסט**, והרופאים ביחד ניסו את כחם באופנים שונים, והסכימו לעשות שוב בעשטראלונגען במתניו כולי האי ואולי ימצאו תרופה.

ובליל חמישי, ו' ניסן, הכירו שינוי לגריעותא. ובבוקר יום ה' צו, קול הטעלעפון דופק **מפעסט למונקאטש**, בקול בוכים ומרעיד לאמר, "הקבצו ושמעו בני ישראל כי רבינו נצרך לרחמים גדולים. קראו עצרה וזעקו והתפללו לבורא הרפואות יתברך שמו בבתי כנסיות ובתי מדרשות ועל ציוני הצדיקים". והשמועה המעציבה עשתה לה כנפים בכל העיר, ועד מהרה ירוצו וחרדו המונים המונים חסידים ותלמידים והתינוקות של בית רבן נקהלו בבית המדרש ושפכו שיח לפני ה', ועל ציון המצויינת קודש הקדשים דפה שפכו דמעות כמים. והידיעות מהתם להכא עפו יצאו ושוב, אחר כך בהטבה מועטת.

¹⁷ בכל משך החורף הקשה ביסורים גדולים, ואנ"ש אשר שמעו מלחישת הרופאים דפה כי יש חשש סכנה במחלתו, התחילו באמתלאות שונות לבקש ולהציע לפני רבינו שיסע לעיר הבירה וויען לדרוש ברופאים היותר גדולים ומומחים שמה, והוא לא רצה בשום אופן. וטעמו היה נראה, מפני החשש סימנא מילתא, לאשר זקינו הקדוש (אשר ישא את שמו עליו) **בעל יודעי בינה זי"ע מלאנצהוט** נסע באחרית ימיו לוויען ונסתלק שמה (כמונא בספר בית שלמה אות נא). וכאשר הציעו לפני רבינו בשם **מרן הקדוש מצאנז זי"ע**, אשר המלאך רפאל הוא בוויען ומסוגל שם לרפואות, השיב בצחות, כי לדעתו בזמן הזה שרבו המפלגות הטמאות בוויען על כן המלאך רפאל העתיק משכן כבודו משם **לפעסט**, עד כאן דבריו הקדושים, ושיחות חולין שלו צריכין לימוד.

© זמירות מגן עדן העליון

רנא. בפניא דמעלי שבתא (פרשת צו), מיהר רבינו לירד ממטתו בזריזות וזהירות יתירה, באש לוהט, ללבוש מלבושי שבת מלכתא (כדרכו בקודש), ולתפלה בציבור. אך תקפה המחלה בחולשה נוראה, ומיהר בסעודת חקל תפוחין קדישין (ויצא רק בטעימה בעלמא מהמאכלים), וניב שפתי צדיק הביעו עוד קצת דברי תורה בהשלחן הטהור (על המדרש: שאלו תלמידיו את רבי יוסי בן קיסמא, אימתי אתי מר. אמר להם, זאת תורת העולה. דרבי יוסי לשיטתו באבות כי אינו דר אלא במקום תורה וגו'. ונמצאו הדברים בספרו הקדוש **חיים ושלוש** על התורה [פרשת צו ד"ה זאת תורת], וזהו היתה פעם האחרונה שהגיד דבריו ליעקב בדברי תורה בסעודת שבת קודש, בחולשה רבה שכמעט קולו לא נשמע רק שפתיו נעות, ולבב השומעים העומדים סביב לו נמס כמים.

ולמחרתו בשבת הגדול, אפס כחו גם מלקרא בקריאת התורה, ואחר התפלה שב למטתו ברפיון נורא ומצב איום, וקרוב לעת מנחה רעוא דרעווין נתעורר וצוה לערוך לפניו שלחן עם ה"ב חלות כדת היום לסעודה שלישית, וגם בירך על הכוס כנהוג, והתחיל ככה מושכב במטתו לזמר בנעימות ומתינות ודביקות את הזמר "אודה" וכל סדר "אתקיננו" בניגונים המיוחדים לכך.

ואנשי הבית העומדים מסביב היתה להם למחזה נוראה רגש עצום וקודש לה', ועד היום אבריהם דא לדא נקשן בזכרם הרגשת השעה הלזו, והיה נראה כמו התעוררות זמירות מגן עדן העליון מעין עולם הבא יום שבת מנוחה, ונמס כדונג לבבם בעת רעוא דרעווין הלז¹²¹, אבל מצד החומרי הכירו איך הצדיק עוזב כוחותיו משעה לשעה.

¹²¹ בעת ההוא והנה רבינו קרא לחתנו כבנו ואנשי ביתו, ושאל אותם: מה אתם מלחשים? הלא אנכי יודע כי הרב הגאון מו"ה **אברהם חיים דוד שרייבער מבראסלאב** (נשיא כולל גאליציען באה"ק תו"ב) איננו עודו ולמה לא תגידו לי האמת? וספק את כפיו ואמר: הוי אבידה גדולה לכל בית ישראל! וחתן המלך כשמעו זאת נתבהל מאוד, כי הוא לא ידע באמת מזה עוד.

אבל נתוודע אחר כך, כי ביום אתמול (ערב שבת קודש צו לעת ערב) נפטר שם בפעסט הגאון הנ"ל, ודעת לנבון נקל כי לא הרהיב שום איש לספר זאת לרבינו כשהוא שוכב במחלה איומה, ונראה בעליל דמטמרין גליין ליה. והוסיף עוד רבינו לדבר: אל תאמינו שברוח הקודש אני יודע זאת, אך היה לי חזיון וחלום שאין לגלות הכל, עד כאן תוכן דבריו הקדושים. והתאונן מאוד גם למחרתו על אבדן אדם גדול ז"ל.

● בקשת רחמים

רנב. ובמוצאי שבת קודש אחר שבת הגדול, והנה קול פחדים באזנינו, לשמועות רעות הבאות אלינו מפעסט, כי נתגברה מחלתו ממש עד כלות ונתעוררנו בנחיצות לעורר רחמים, ובבוקר יום א', ט' ניסן, ברגשי לב ובהשתפכות הנפש, והבתי מדרשות דפה"ק מלאות איש בהתאספות עצומה אנשים לאלפים עדרים עדרים, המלמדים עם תלמידיהם, ויצעקו בני ישראל בתפילות ורחמין למיבעי עבור רבם הקדוש. והחסיד המפורסם **מו"ה צבי דוב קליין נ"י** [וילן] קרע את הלבבות בפתיחת דברי התעוררות, להתבונן על מה אנחנו נתאספנו כעת, לבקש רחמים על צדיק הדור, גאון עוזנו עטרת תפארתנו, אשר כל חיינו תלויים בו וכו'. אם אבן הוא נימות, ולפני ה' שפכנו שיח. וכן הקול נשמע בשאר ערי יהודה, והתעוררו רחמים בתפלה ותחנונים לרפואה שלימה, שיוסיפו לו שנות חיים ושלו.

● מלך אסור ברהטים

רנג. מרוצות הטעלעפאן יצאו דחופים ביצוא ושוב, מהכא להתם ומהתם להכא, ומודיעות כי ביום הזה הוא יום ט' ניסן יהיה ביאת רבינו לביתו על ידי אויטא מושכב במטה. והיתה הנסיעה **מפעסט** אחר חצות היום, ואור ליום ב' והנה חשך ולא אור, ואוי לעינים שכך רואות בפתיחת האויטא, ורוח אפינו משיח ה' נלכד בחבלים מלך אסיר ברהטים, ונלקח משם מושכב במטה, וכה נשואוהו לחדר משכבו, והוא בעונותינו הרבים כאבן שאין לו הופכים באין מרגיש. ונאמר לנו, כי להפג מחלתו ויסוריו הקשים, השקוהו כוס שינה ואינעקציאנען קשים, ועדיין לא הוקץ. ומני אז והלאה כל יום ויום קללתו מרובה משל חברו, ימים ולילות מרים כלענה, ואין כחן של ישראל אלא בפה תפלות ותחנונים בכל בתי מדרשים בכל תפוצות יהודה ועל ציוני הצדיקים קדושים אשר בארץ המה.

● לא יוקיל ביום עברה

רנד. נורא ואיום היה עלינו אז בהגיע ליל התקדש חג, בזכרנו אשר תמיד בבית רבינו בעת ההוא אורה ושמחה ששון ויקר, מרפסין איגרא מקולות אדירים מפי רבינו, ועמו חסידיו ותלמידיו כשתלי זיתים סביב לשלחנו. ועתה אהה, הנה ערוך השלחן צפה הצפות וקול דממה דקה ישמע השקט

ושאנו, ועין מחריד לראות את הרב דומה למלאך ה' צבאות בחדר המטות בסכנה עצומה, וככה בכל משך יומא דפסחא.

והנה הגיע מחלתו לנקודה העליונה והוא מחולל מפשעינו, וניסו מחדש לדפוק על הרופאים הגדולים **מפעסט** ו**מוויען** ולא היה מעצור לגודל ההוצאה העולה לסכומים מרובים, כי אין כסף נחשב למאומה כולי האי ואולי ימצאו מזור ותרופה. אך כל הון לא יועיל ביום עברה, ואם הגזירה אמת, החריצות שקר, וכאשר באו כן הלכו, וניסו בסמי רפואות שונות, זה בכה וזה בכה. וכנראה כמו שקדושת רבינו קדושתו למעלה מהשגת אנוש בדורנו בכל פרטי חייו, כן שורש מחלתו והתקרבות פטירתו היתה נעלם מעין כל חי, באין מבין.

❁ דורשים בשלום המלך

רנה. ובמשך כל ימי תקופת המחלה רעות שבעה נפשינו, אפפו צרות ופחדים עלינו ועל כל בית ישראל בכל אפסים, בפרט החסידים ואנ"ש לא מצאו מנוח, בבוקר יאמרו מי יתן ערב וכו', וכמעט שכחו כל הצטרכותם, ואין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים לבקש רחמים על רועם הנאמן. שואפים ומתאווים לאמר מלך ביפיו תחזינה עינינו, אבינו רועינו עוד יקום והתהלך בחוץ על משענת תורתו ועבודתו, יאר פניו אתנו סלה בבריות גופא ונהורא מעליא.

הטעלעפאן בלשכת חצר רבינו, לא פסק מלדפוק ולצלצל כחשיכה כאורה, מהשואלין ודורשין בשלומו מכל המדינות מרחוק ומקרוב, עד שנלאו מהדואר למלאות רצון הדורשים מכל צד ונתנו התקשרות גם על ידי שארי הטעלעפאנען שבעיר, בידעם כי דרישה אחת לכל הוא, אך ורק לדרוש בשלום מלך ישראל הודם ותפארתם.

❁ רעשה תביל ומלואה

רנו. בעונותינו הרבים הידיעות לא נתנו קול מבשר טוב, ובימים ההם ממש רעשה כל הארץ וינועו אמות הסיפים, ונקהלו היהודים בעריהם בכל המדינות בארץ ובחוץ לארץ, קדשו צום קראו עצרה, כי הרגישו כולם אשר מרכז והלב של כל בית ישראל מתנועע ועמודי העולם יתפלצון, והרבו לשפוך שיח בתהלים ותפלות דמעות נשפכו כמים לרפואת איש צדיק

תמים יחיד בדורו, וממש כמוהו לא נהייתה ולא יהיה להרעיש העולם כולו כמו שהרעישו אז הארץ ומלואה תבל ויושבי בה עם אחד בארץ^{מ"ח} בבתי כנסיות ובתי מדרשות, וציוני קברות צדיקים הקדושים בקראקא, ליזענסק, לובלין, צאנז, רימנוב, קאזניטץ, לאנצהוט, סאסוב, אוהעל, קאליב, קאמארנא, וכו', ובארץ הקודש, בפרט בפה"ק לא הניחום במנוחה ושאגו אליהם: עצמות חביבות מה אתם שוכבות, צרה הוא ליעקב, מנהיגם מדריכם מוטל בסכנה, ספר תורה שרוי בצער, עורו ישנים מתרדמתכם, מכוחכם שחדו בעד כלל ישראל בדור האחרון, והעתירו לה' שהתחתונים

^{מ"ח} לזכרון עולם נעתיק פה הנשלח אז לכל המקומות בזה הלשון:

ב"ה.

זמן קהלה לכל הוא בהתעוררות רחמים

לרגלי המצב הנורא של רבינו הגה"ק מאור הגולה מרן חיים אלעזר בן אסתר האבדפה"ק והגליל שליט"א, ספר תורה שרוי בצער ויסורים וחולשת הגוף שאין להעלות על הכתב, ועל ידי זה מזדעזע כל העולם כולו המחכים בכליון עינים שיתחזק ויתרפא באיתן הבריאות השלימות במהרה בימינו עד ביאת הגואל, החלטנו לעורר את כל ידידיו ואוהביו וכל אנ"ש בכל מקום שהם לסדר זמן תפלה באמירת תהלים ובקשת רחמים בשעה אחת מכוונת יחד כל בית ישראל, היינו ביום שבת קודש א' דפסח הבעל"ט בשעה 3 אחר הצהרים, וכן ביום ב' דפסח בשעה 3 אחר הצהרים, (ואז ביו"ט ב' דפסח שחל בחול יאמרו גם כן בציבורא יהיה רצון בהתעוררות שלש עשרה מדות של רחמים).

במטו מכם איש איש על דגלו להתקבץ אנשים נשים וטף בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, בכל אתר ואתר יכוונו את לבם לאבינו שבשמים לבקש רחמים על אותו צדיק יאר פניו אתנו סלה וישלח לו במהרה רפואה שלימה מן השמים לכל אבריו וגידיו וחושיו וכוחותיו ויסיפּו לו שנות חיים ושלוּם, עד ביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

מונקאטש, י"ג ניסן תרצ"ז.

כית דין ואקר״ט דפה מונקאטש יע"א

ובשוּקי וברחובות ירושלים תו"ב נדבק בכותלים בתמונות גדולות, וזה לשונו:

התעוררו

לבקש רחמים מרובים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובכל מקומות הקדושים, בעד גאון וצדיק הדור מאור הגולה, כ"ק עטרת ראשינו אדמו"ר ונשיא א' בתוכנו, רבינו חיים אלעזר בן אסתר שליט"א, הגאב"ד ור"מ דעוב"י מונקאטש, לרפואה שלימה במהרה בתוך שאר חולי ישראל אמן.

הנהלת כולל מונקאטש

ינצחו את העליונים, להשאיר רבינו חי בעולם הזה להחיות אותנו לפליטה גדולה.

⊗ נפשי תחת נפש הצדיק

רנז. ובפה עירנו ממש יומם ולילה לא ישקוטו מלומר תהלים ולבקר את הציונים הקדושים דפה, כתות כתות נכנסין ויוצאים, אבן מקיר תזעק שאגות ובכיות זעקות גדולות והרבו בצדקה. וחרז רבינו מלאה אנשים תמיד מפה ומפה, נפשם יצאה לשמוע הגה טוב להפס דעתם ולהרגיע המיית רוחות סוערות. ורבים אומרים מי יתן נפשי תחת נפש הצדיק, רק רעה אליו לא תאונה. והרבו מוהר ומתן של ימים ושנים, אורך ימים עולם ועד גדול כבוד רבינו בישועתו. אבל בעונותינו הרבים, ננעלו שערי שמים.

⊗ שינוי טובה

רנח. ביום ג' שמיני, כ"ה ניסן, י' למב"י, הוא יומא דהילולא של מרן הקדוש אור החיים מצאנז זי"ע, ואז היתה שמה מקהלות רבבות עם ישראל כמובן, ובתוכם אדמור"ם ורבנים גאונים וצדיקים, ונדבקו מודעות באהל ציון המצויינת קודש הקדשים ושאר מקומות לבקש ולעורר רחמים על רבינו "חיים אלעזר בן אסתר" לרפואה שלימה במהרה. ובאותו היום קלו המים המאירים מעל הארץ ונראה מעט שינוי לטובה לרבינו - אם כי מצער הוא. ותחי נפשינו והתנוצצה רוח חדשה בקרבינו לאמר, אכן שמע אלקים הקשיב בקול תפלות עמו ישראל ברחמים, אל יעזבנו ואל יטשנו.

וכן אחר כך מדי יום ביומו הוכרה הטבה מועטת לרבינו הולך ואור, עד כי בשבת קודש תזריע-מצורע ופרשת אמור כבר התפללו מנין סמוך לחדרו, והוא ירד ממטתו והתפלל עמהם בחדר משכבו בנעימות קולו. וכן בשאר הימים בינתיים. הסבנו עין מנגדו שלא ישלוט ח"ו עין הרע, עד שכבר התחיל קצת ללכת ברגליו הקדושים על הארץ. ומה נעים היו אותם הימים לראות אור פני קדשו בבוקר במטתו כשהניח השני זוגות תפילין וגם הטלית לתפלה, ואחר כך למד שיעור גמרא במסכת סוכה (כדרכו בקודש שלמד מסכת זו כל ימיו וחוזר חלילה), וגם דיבר כמה פעמים בענינים וסיפורים מצדיקים פה מפיק מרגליות כבעת בריא אולם.

ושפעת הפחדים וקול הדפיקות ממקומות הרחוקות כמעט כבר כלו, כי כבר ישבו איש תחת גפנו ואיש תחת תאינתו במנוחות שאננות, בשמעם שהמצב לטיבותא הולך וגדל בעזרת השם יתברך, כי ראה ה' את עני עמו וימלט משחיתותם, ואל יפקוד מהם ראש צבאותם.

● לטעום מסעודת המלך

רנט. לפסח שני היה המדובר מראש, דכשירגיש עצמו בטוב גמור יתגלה כבודו לישיב בין אנשים מסובין בשלחנו הטהור לסעודת היום (כנהוג תמיד). אך לא זכינו לזה, כי לא שב לאיתנו לגמרי. והיה אומר רבינו אזי בדמעות שלישי:

משל למה הדבר דומה, למלך גדול אשר גירש בנו ממנו לאיזה מקום למרחקים, ושם במקום ההוא עשו והכינו לבן המלך מדי יום ביומו מזונות ותבשילין כפי צרכו. ובהגיע קרוב ליום גנוסיא של המלך, שאז הוא עושה לכל שריו ועבדיו משתה גדול ויומא טבא להם, וחיכה הבן כי על אותו יום יזמין גם אותו אביו המלך ליקח חבל בשמחתו. ובאותו יום גנוסיא, והבן המלך עדיין ממרחק, וכי יאמרו לו מה יאכל ביום הזה והוא שמע ואינו עונה, בתקות לבו אשר עוד יזכה לישיב בסעודת אביו. אכן כראות הבן מלך כי עוד מעט ופנה יום והשעה מאוחרת, ואני לא נקראתי לבא אל המלך, אז צוה במקום ההוא שעל כל פנים יכינו לפניו אותו מין המאכל אשר עולה על שלחן מלכים בסעודת אביו עם שרי המלך הפרתמים. (וסיים רבינו ואמר להרבנית הצדיקת תחיל [הי"ד]):

תכין לי היום תבשיל ממצה (שנקרא קניידליך) לטעום מסעודת המלך.

עד כאן דבריו הקדושים, ופירושא זיל גמור.

● למען שמו באהבה

רס. באותן הימים טובים אשר מצאנו בהם חפץ ונפשנו ערגה להם, כאשר סיפרו לפניו מגודל הרעש והמהומות בכללות ישראל בימים המרים כלענה קודם ותוך ימי הפסח כנזכר לעיל שהתגברו בבקשת רחמים לרפואתו, דיבר בקדשו "הלא יותר היה להם לתקוף ברחמי עבור הגאולה שלימה כאיש אחד בלב אחד, ואז היה ישראל נושע בה' תשועת עולמים בביאת המשיח". כל כך היה דרכו בקודש במטרתו ותשוקתו להפקיר גופו ונפשו בעבור קדושת שמו יתברך וישועת כלל ישראל.

והיה נשמע מפה קדשו כמה פעמים במטתו בחליו שהתחנן לאלקים ואמר: "רבונו של עולם זכני נא עוד לשוב בתשובה שלימה לפניך באמת". תסמר שערות ראשינו ואנן מה נענה אבתריה. וגם בשעת הסכנה המרובה בימי חליו, היה רחושי מרחשין שפתיו בפסוקים של תורה ובקשות עבור שמו יתברך ותורתו.

זכרון קודש

רסא. אבל לא ארכו ימי טובה, כי שוב נהפך הגלגל ורעה ימצא את עם ישראל, לאשר מצאו וראו חשש סכנה מרחפת, אם כי לא כמקדם. אבל לעומת זה החולשה התגברה מאד לאותו צדיק יסוד עולם, ונתעוררו יסורים גדולים ברגלו הימנית (תחת אשר מקודם שרתה המחלה ברגל השמאלית), גם השיג חום, אך לא האמינו שזהו מחלה אנושה, ובכל זאת הכירו בכחישת פניו ואפיסת הכוחות.

וביום ל"ג בעומר עדיין ישב אצל השלחן בחדרו קצת עם כל היסורים ולמד בתיקוני זהר הקדוש לכבוד ההילולא, והתמרמר כבן המתחטא, ואמר בלשונו הטהור:

אוי ואבוי! אבי הקדוש היה מרגיש קדושה גדולה ומדריגה עצומה ביום הנעלה הלזה, ואני איך נפלתי מאיגרא רמא לבירא עמיקתא במצב חולשא כזו שלא אוכל לשמוח בשמחת היום.

ומענין לענין נזכר מהיותו במירון עיר הקודש (בשנת תר"צ) בל"ג בעומר, והשמחה בארץ הקודש באותו יום נכבד. והתחיל וצוה לזמר לפניו, ולחזור ולזמר ניגון המיוחד על זמר "בר יוחאי" שם בארץ הקודש, הערב לשמוע (עיין בספר מסעות ירושלים מאמר סדר יום תשיעי אות ד ואילך).

וכן נזכר באותו שעה ודיבר מהיותו אז בל"ג בעומר בצפת, ואשר נגע לו עד לבבו מכתות המפלגות שהתגברו בעיר ה' שמה (- וחזר הדברים אשר אמר אז ברבים בצפת -) באתריה דמר של מרן הבית יוסף וכו', ושעדיין כחו וכח האר"י הקדוש וכל הקדושים עמהם שבעיר הזאת קיים לעד ולנצח נצחים וכו' (עיין בספר מסעות ירושלים מאמר סדר יום עשירי אות ח מזה באורך). ומדי דברו בזה המו מעיו, וירדו עיניו הקדושים דמענות.

✪ גר אלקים טרם נכבה

רסב. ואחר כך תקפו הימים ימי עברה וזעם וצרה וחרדו הלבבות, ומפה"ק פרסמו שוב לתפוצות ישראל להתעוררות רחמים^{מט}, רעשו וגם נתגעשו וכמעט פור התפוררה ארץ, וכן עוד ג' ימים טרם נכבה נר ה' הובא לכאן רופא גדול מקלויזענבורג ולשוא כל תוחלתינו ונתקיים בנו בעוה"ר גם כי אזעק ואשוע סתם תפלתי.

ואיזה ימים לפני הסתלקותו רמז לאנשי ביתו כי קרב קצו בעולם הזה. ואמר **לבנו היחידה תחיל** [הרבנית הצדיקת חיה פרימא רבקה ז"ל]:

בתי החביבה! בהגיע עת כזאת, מהראוי לצאת ולבקש על ענינים נחוצים, והיה לי הרבה לדבר עמך, אך נכמרו רחמי לצערך, ואקוה שתדעו מעצמך, וגם נאמר בהצוואה הכל.

עד כאן לשונו הקדוש.

ופעם אחת אמר לפנינו ובמעמד ב"ב הי"ו, שאבותינו הקדושים יסבבו בתמידית סביב לו, וכפי שמבואר בזהר הקדוש (ח"א רח, ב) זהו סימן לימים האחרונים, עד כאן לשונו הקדוש. מובן כי מאד נבהלנו, ודברנו על לבנו הטהור שיתעוררו האבות להביא עזרה ורפואה שלימה, אגן בדידן ואיהו בדידיה.

✪ שבת של יום טוב

רסג. בשבת האחרון לימי חייו בעולם הזה - הוא שבת פרשת בהר - בחקתי, היה אצלו בחינת יום טוב, ובשעת הקידוש סיים 'מקדש ישראל

^{מט} נדפס בזה הלשון:

ב"ה

התעוררו

והתקבצו נא בכל אתר ואתר בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ועל קברות צדיקים וקדושים זי"ע לאמירת תהלים בצבור ובקשת רחמי שמים מרובים עבור עמוד העולם גאון ישראל וקדושו, מרן רבינו חיים אלעזר בן אסתר שליט"א, לרפואה שלימה במהרה בימינו, ואל תרפו מלעורר רחמים בפרט בכל שבת קודש ויום מנוחה, להתפלל בקביעות לרפואתו, עד שיקום מחליו לגמרי וישוב לאיתן בריאות השלימות, עד ביאת גואל צדק אמן.

ט"ל למב"י תרצ"ז.

ביד"צ ואקרו"ט דפה"ק מונקאטש יצ"ו

והזמנים', ובתפלת שחרית במטתו פתח לפניו סידור האריז"ל באמירת הלל (ועיין בדברי תורה מהדורא ח אות לו שזקינו הקדוש **מֶרְן הַרְבִּי ר' מֹשֶׁה לֵיב מִסָּאָסוֹב זי"ע** הגיד הלל [- ובשבת האחרון לימי חייו בירך בקידוש כנזכר לעיל כנודע -] פעם אחת בפרשת בא, שהרגיש נועם העליון מיום פטירתו בשבוע זאת עיין שם).

וגם בירך אז ברכת החודש הבא (סיון) כדרכו בקודש, בשפה ברורה ובנעימה, עם הניגון הנהוג לזמר ב'יחדשהו הקדוש ברוך הוא' וכו' (וחודש מבורך היה לו החדש סיון הלז, מה נעים גורלו בעולם הבא עין לא ראתה, אבל לנו נהפך החודש אז לקללה ולא לברכה, יתומים היינו ואין אב).

ומוצאי שבת מנוחה אכל עוד באחרונה סעודתא דדוד מלכא משיחא, וזמר אתקיננו סעודתא וכו' (ונודע דמסעודה זו מתקיים עצם נסכא שממנו יתעורר לתחיית המתים במהרה בימינו).

● ננעלו שערי תשובה

רסד. וביום א' במדבר הגיע המצב עד כלות, כמעט פרחה נשמתו הקדושה, ומתוך הרעש הנורא שב רוחו בקרבנו. ולמחרתו ביום ב', ערב ראש חודש סיון, עדיין היה אצלינו יום צום ותשובה ותפלה וצדקה ואמירת אבינו מלכינו, ונשאנו עין למרום יתברך שמו לאמר, ראה נא בעניינו, הרעשת ארץ רפא שבריה כי מטה, שמע נא אל תפלת עבדיך וחוס נא על קדושת שמך ותורתך, ושלח רפואה שלימה לאהוביך בן יקירך את בנך את יחידך אשר אהבת בדור יתום הלז.

אבל בעונותינו הרבים ננעלו שערי תשובה, ונסתמו ארובות השמים. ובימים ההם כבר היה רובו ככולו שוכב בעינים סגורות, והכין עצמו למרכבה עליונה כביכול, להיות פושט צורה ולובש צורה חדשה. וביום ג', ראש חודש סיון, עת פנות ערב, הגיד לזוגתו **הרבנית הצדיקת תחל'** [מח"ד] כי הוא הולך למות. אוי לאזנים שכך שומעות.

● כי לקח אותו האלקים

רסה. בלילה ההוא נדדה שנת המלך, הוא אור ליום ד' במדבר, ב' סיון, חשך ולא אור, ולערך שעה עשרה בלילה כבר אישתקיל מילולי, וניכר בפני קדשו השתנות נוראה, איבריו דא לדא נקשן. והנה אימה חשיכה גדולה

נופלת עלינו, וקול סואן ברעש גדול המו מעינו, וניסו לעזור ולהושיע באופנים להחיות רוח צדיק, ואין עוזר. ומיד נקבצו ובאו המונים המונים לחצרות הקודש וחדרו פנימה, ויהי בחצי הלילה בבית המדרש של רבינו צעקו בני ישראל אל ה' שפכו לב כמים באמירת תהלים, אולי יש תקוה, אולי יחוס עם עני ואביון אולי ירחם. ורבים, ובתוכם הרבנית הצדיקת תחילי נה"דן, מתוך סער ורעש נסו במרוצה ובבהלה על ציון מנוחת אבותיו הקדושים לעורר רחמים. ויצאו בתוך העיר, ויצעקו זעקה גדולה ומרה. ונתאספו עם רב, צירים כיולדה אחזון.

ובליל זה יבכיון בני ישראל, יהגו ביגונם, ויבכו את השריפה אשר שרף ה'. בליל זה קדרנו וחשכו המאורות. סבוני אפפוננו רעות רבות וצרות. בכו בכו בכיה לדורות. וירב בבית יהודה תאניה ואניה. רוח אפינו משיח ה' אשר אמרנו בצלו נחיה עד ביאת ינון, נלכד בשחיתותינו.

ואז אחר חצות לילה, במעמד עם רב חסידים ואנשי מעשה וגם התלמידים סביב למטתו של רבינו, פלגי מים תרד עיניהם, ועינם דאבה לראות כבלע את הקודש. נר ה' נשמת אדם גדול בענקים, מהבהב ועומד לכבות, ואין בידם להושיע.

ומי האמין כזאת, ומי היה יכול לצייר לעצמו לעצור ברוחו ולהביט בתמונה איומה כזו, איך הארי החי שר התורה עמוד התוך אשר כל בית ישראל נשען עליו בתורתו ועבודתו וקדושתו ומפיו אנו חיים, עתה נשמתו הקדושה מאתו תיפרד ותעזוב את עמו צאן מרעיתו כספינה מטורפת בלב ים, זו תורה וזו שכרה. אבל ה' אמר לו, עלה עלה. אוי ואבוי, הגיעה השעה המרה להדליק נרות ולומר פסוקי יחוד, וממש מרפסין איגרא קולות האדירים.

ולערך שעה שתיים אחר חצות לילה בקדרותא דצפרא, כשבאו אל הבית פנימה מבית המדרש שגמרו אמירת תהלים, מיד אז וימש חשך, פרח נשמתו הטהורה לשוב את בית אביה שבשמים, ורבינו איננו כי לקח אותו אלקים, וטעם מעץ החיים וחי לעולם. ואברינו שלא נתפרקו אז, רק משמים ניתן בנו כח לסבול.

❁ אבל כבר

רסו. אז התפרצה קולות נוראות קול ברמה נשמע, נהי בכי תמרורים, הללו בוכים ומייללים, והללו ירדו לארץ ראשם, הללו ממרטים שערותיהם.

והללו מכים בראשיהם, הללו קורעים בגדיהם קרע שאינו מתאחה, והללו סופקים כפיהם בצער יגון ואנחה, זה אל זה שואלים: איה אבינו, איה רועינו! מה אנו מה חיינו! תורה תורה חגרי שק התפלשי בעפרים! אבל יחיד עשי לך מספד תמרורים, כי שדדה תפארתך ונפלה נזרך! מלאכי מרום מר יבכיון, שמש וירח קדרו וכוכבים אספו נגהם.

רסז. מיד אחר כך הכניסו את הגוף הקדוש בחדר הלימוד שבו ישב על כסא קדשו כסא אבותיו הקדושים, ובו השלים נפשו הטהורה בתורתו ועבודתו הגדולה, מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים, ובחדר הלז עינינו רואות וכלות רבינו שוכב על הארץ ומכסה מלמעלה, אויה.

רסח. אחרי יציאת נשמתו הטהורה ואחר הנזכר לעיל, והנה הבריק והאיר השחר, ואנחנו גופים שחוחים קדורנית תמהין לנפש אדם ושואלים לאור היום: אם כבה נר ישראל אל מי תופיע נהריך? אבל לנו חשך ולא אור.

והשמיעה הנוראה עשתה לה כנפים מיד, לרחוק ולקרוב, במריצת הטעלעפון ועל ידי הראדיא בכל אפסי ארץ. וגם בארץ הקודש נודע עוד באותו יום עת צהרים. ונזדעזע כל העולם כולו מאבידת מנהיגה האמיתי, יחיד בדורו, שלא הניח דוגמתו ואין תמורתו.

✽ כבוד האחרון

רסט. ומצאו בארגז השלחן את צוואתו הטהורה בכתב יד קודש (שרמז עליו בחייו כמה פעמים איה איפוא היא, ומינה לא נזוע זיז כל שהוא, וכי הוא תורה שלימה בכל אות ואות), והתחילו בסדר היום ככל הכתוב בספר הצוואה.

בשעה שלישית אחר חצות היום, התחילו בטהרת הקודש ברתת וחלחלה, על ידי תלמידי חכמים וחסידים מנויים, ונשאו את ארון הקודש לטבול גופו הטהור במקוה. ומשם הכניסו והעבירו אותו תוך בית הכנסת הגדולה ובית המדרש הגדול דפה, ואחר כך הכניסו אותו בחצירו לבית מדרשו מקום שהתפלל בו ושהתפללו בו אבותיו הקדושים, ושם עשו ההלבשה על ידי יחידי סגולה יראי ה'!

ובמקהלות רבבות אלפי ישראל אשר נקבצו מכל אפסים, ובתוכם רבנים גאונים וצדיקים, מי שביכלתו עוד לבא אחד מהם לא נעדר לחלק כבוד האחרון לאיש האלקי. וכפי הצוואה הקדושה שלא להספידו, הנה רק חתנו כבנו **נהגה"צ רבי ברוך ז"ל** הרים קולו בזעקה גדולה ומרה בדברי **רבינו הבעל דרכי תשובה זי"ע** שאמר על אביו **רבינו שלמה זי"ע** (שצוה גם כן שלא להספידו) על הכתוב (תהלים לט, ג) **נאלמתי דומיה וגו'** (ומובא בחיבורינו בית שלמה אות קע (וראה עוד מאמר זכרון צדיקים ד"ה ובוזה פירש)) ומדי דברו התפרצו בכיות נוראות נמש כל לב ורפו כל ידים.

❁ מסע הלוייה

רע. ויהי בנסוע הארון הקדוש לבית מועד לכל חי וכל הרחובות שבעיר מלאות איש, גם שרי המדינה חלקו כבוד לראש ישראל. וקיבוץ אלפים ורבבות כמוהו לא נהייתה, ומראה שחורה הלזו לא יתואר בחרט. החנויות נסגרו, והכל בטלים ממלאכה. והזעקות המרורות אנחות ויגונות, אין לשער. ממש אבנים וכותלים שפעו מים ומרזבי דמעה, בעת שהובילו את שר וגדול קדוש ונורא הזה. והטמינוהו במקום מנוחת אבותיו הקדושים לפנות ערב, ושם חלקת מחוקק ספון, זכותו יגן עלינו.

הוא הלך למנוחות, ואנן יתמי דיתמי במסתרים תבכה נפשינו, גדול כים שברינו, מי ירפא לנו מי יגן בעדינו. הוא עלה למרום להשביע בצחצחות נפשו, ואנו תועים כשה אובד בעליו. ובאבידת רבינו, אבדה העולם כולה מנהיג ומדריך ורועה נאמן בכל המקצועות ובכל חלקי הפרטים הנוגעים לחיי היהודים בחומר ובצורה יחדיו. ואין זולתו, ואחריו לא יהיה. ולא השיגוהו משיגי הגוף בדור הזה אין מכיר ערכו ואין מבין דרכו, כי נשמתו היתה גבוה לעילא ולעילא. ואלו היה בדורות הראשונים, גם כן לרבנות היה נחשב, נערץ ונקדש ברבבות קודש.

❁ סימנא מילתא

רעא. לכו חזו והתבוננו בדבר הפלא ופלא, סימנא מילתא יקירא אלבישייהו, כי הנה אבי אביו של רבינו, ה"ה מרן הקדוש **בעל שם שלמה זי"ע**, ביום שחל בו יום הסתלקותו (- כ"א סיון) חל תמיד אחר כך באותו יום בשבוע יום א' דסוכות - אושפיזא דאברהם רחימא. ויום פטירת אביו הקדוש **בעל דרכי תשובה זי"ע**, הלא הוא ביום ב' דסוכות - אושפיזא דיצחק עקידא (עיין דברי תורה מהדורא תמינאה אות לז מה שכתב הרמז באותיות יצחק, עיין שם). ויום הסתלקות

רבינו הקדוש (- ב' סיון), באותו יום יחול תמיד לאחריו יום ג' דסוכות - אושפיזא דיעקב שלימא. צא וחשוב, ולא דבר ריק הוא זה מאלו השלשה רועים הקדושים, אב ובנו ובן בנו, נגד השלשה אבות העולם כסדרן.¹

✪ בדרך המלך נלך

רעב. ואחרי כל אלה, עלינו להתחזק ולאמץ ברכים כושלות, ונשים ללבבינו דברי רבינו במה שכתב באקדמות מילין לספר הקדוש תפארת **בנים** (בהספידא על **מר אביו זי"ע**) וזה לשונו הקדוש:

אמנם אהוביי ורבותיי, פן ישיא היצר בתחבולותיו, כאשר אנו רואין איך מעשה בעל דבר הצליח בעונותינו הרבים עד כי קדוש ישראל רוח אפינו אשר אמרנו בצלו נחיה נסתלק מאתנו, ופן תאמר אם כן הוא מה יעשו איזובי קיר כמונו, ופן נסוג אחור מלעמוד בפרץ ח"ו, הלא תדעו רבותיי שזהו עצת היצר ופיתויו בנסיזנות רבות שיעמוד לנגדינו בעקבותא דמשיחא. ואנחנו נתחזק בשם ה' ותורתו, והוא יעזרנו ויושיענו. ונבטיחך בעזרת השם יתברך אהובי אבי ורבינו הכ"מ, כי נלך בעקבותיך ולא נעזוב דרכיך (בלי נדר), ולא נסוג אחור ח"ו, בפרט מהדברים שנגעו ללבך ונפשך.

עד כאן לשונו, עיין שם.

ויותר מזה בדור יתמי דיתמי שנשארנו עתה, חזקו ונתחזקה לשמור ולילך בעקבותיו הקדושים של רבינו בכל פרטיה ודקדוקיה, וזכרון קדושת תורתו עבודתו וצדקתו, ואש גחלתו לא ימיש מאתנו לעולם ועד. והשם יתברך חי וקיים הוא יושיענו בישועה ונחמה, לגאלינו גאולה שלימה, בביאת בן דוד במהרה בימינו אמן.

¹ ולהטעים הדבר, עיין בשער יששכר לחדש תשרי, מאמר ימי החג אות ד, מה שכתב בשם הגה"ק מה"ר מרדכי דוד מדאמבראווא זי"ע, על הכתוב (דברים לב, ו) ומות בהר והאסף אל עמך כאשר מת אהרן אחיך בהר ההר ויאסף אל עמיו. ופירש רש"י: שחמד משה למיתה זו. אמנם רומז, כי הנה לפלא, שביום שחל בו ראש חודש אב שהוא מיתת אהרן, אותו יום בשבוע חל בכל שנה לאחריה ה' בסוכות האושפיזא דיליה. על כן נתאוה גם משה וחדד לאותו מיתה, שסימן טוב שיום מיתתו תהא ביומא דאושפיזא דיליה בחג האסף. והבטיח לו הקדוש ברוך הוא, שגם יום מיתתו ז' אדר יהיה אותו יום בשבוע שחל בו אושפיזא, הוא ד' דסוכות. וזה רומז "ומות בהר והאסף" אל עמך" - שתמות ביום שחל בחג 'האסף' יומא דאושפיזא דילך, "כאשר מת אהרן אחיך ויאסף" אל עמיו" - כמו שיום מיתת אהרן חל ביום שחל אושפיזא דיליה בחג 'האסף', והבן, ודברי פי חכם חן. עיין שם היטב.

פרק תשעה-עשר

לשעה ולדורות

קטעים מהצוואה הקדישה

רעג. הנה הצוואה של רבינו כבר נדפסה וכמעט נתפרסמה בכל המדינה, ואדפיס כעת רק ראש עיקרי דברים, להיות מצומד יחד עם התולדה לזכרון עולם, לשמור ולעשות ולקיים לנו ולבנינו.

וזה לשונו:

מסעיף ב. ב"ב שיחי' ובתי תחי' וידידי ותלמידיי שיחיו, נא ליזהר לילך בדרכנו שהוא דרך אבותינו זי"ע, בלי שום דיעות או מעשה המתחדשים ח"ו, רק ביראת ה' כל הימים. ושלא להתחבר לשום חבורה וארגאניזאציאן, גם מהפושטים טלפים, צבועים וחנפים, אגודיסטע"ן, ישוביסטען, וכיוצא. כי מרה אחריתם ר"ל, ובכולם יש מינות (רחמנא לישזבן מדעתא דילהון), ומעכבים הגאולה בעונותינו הרבים וכו'.

ג. וכן בעניני מלבושי שחץ וגילוי עריות מקומות שדרכן להיות מכוסות, אוי ואבוי אין לך נבלה ופירצה גדולה מזו, והן הנה גורמת צרת ישראל ועיכוב בנין אריאל. נא שימו על לב, ובפרט אנ"ש הנ"ל ויו"ח שליט"א, הם ובניהם ובנותיהם ונשותיהם וכו'.

ה. גם יו"ח ואנ"ש ובני עירנו הי"ו אזהיר במפגיע, שלא לשנות ממנהגינו בקודש, הן בעניני לימוד תשב"ר וחבורה גדולה "מחזיקי תורה", וכן בכל שארי עניני הדת כמו בקמחא דפסחא וכו'. ובפרט בבית המדרש שלי בנוסח מנהגינו מאבותינו הקדושים זי"ע, וכן מאנ"ש ידידנו הי"ו בכל מקום שיכלו להנהיג ולתקן כמנהג אבותינו וגם נוסח התפלה ושמונה עשרה מה טוב וכו'.

ו. כי הנני בעל חוב גדול וצריכין לשלם החובות, שלא אהיה ח"ו בכלל לזה וכו' ולא ישלם, וגם למנוע חילול השם. וגם אבקש להדפיס חיבוריי, על כל פנים יסייעו נא אנ"ש כל אחד כפי יכולתם, וכל המסייע

לכל צרכי הנ"ל המרובים, הנה מובטחני בעזרת השם יתברך כי זכות אבותי יעמוד להם וכו', ואם אוכל לגמול בעזרת השם יתברך לכם ולהמליץ טוב בעולם העליון בודאי אעשה לטובה.

יח. המצבה אשר יעמידו נוסחה יהיה ככה:

פה נטמן הרב המפורסם, למד תורה מתוך יסורים, וחיבר הרבה חיבורים נחמדים ויקרים, ובעזרת ה' בגיבורים עמד לנס לעשות פעלים לטובת אמונת ושמירת והחזקת דת תורתנו הקדושה בכלל ובפרט ולטובת אחינו בני ישראל, מו"ה חיים אלעזר. אב בית דין פה קהלתנו והגלילות ונשיא כולל ארץ הקודש דרבי מאיר בעל הנס זי"ע. בעל ספר שאלות ותשובות מנחת אלעזר, אות חיים ושלום, שער יששכר, ושאר הרבה חיבורים.

בן לאותו צדיק וגאון הקדוש המפורסם מאור הגולה המקובל האלקי מוהר"ר צבי הירש שפירא זצלה"ה. אב בית דין פה הקהלה. בעל ספר דרכי תשובה, באר לחי ראי, שאלות ותשובות צבי תפארת ושאר הרבה חיבורים. ולמעלה בקודש דור דור זי"ע. יחוס נא השם יתברך עליו ויחוננהו במדת החסד, כדכתיב וחונתי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם. נפטר [ב' סיון שנת תרצ"ז] לפ"ק, תהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

ומעבר השני יחקקו בזה הלשון:

נוסח צוה לרשום על המצבה.

יט. וגם אבקש את יוצאי חלציי ואנשי שלומיי התלמידים וידידים שילמדו בעדי משניות וכו', וגם ביום היארצייט יזכרוני לטובה בלימוד ותפלה וכו', וגם שיזכרו אותי בעת טבילתם במקוה יטבלו נא טבילה אחת במחשבתם לטובת טהרת נפשי רוחי ונשמתי ויזכרו שמי ושם אבי זי"ע וכו'.

כ. על דבר חיבורי בעזרת השם יתברך וכו', נא להשתדל להדפיס כל אלו במוקדם, וכשיהיה לי לטובה שיהיה שפתותי דובבות כשיזכני ה' אז אעשה גם לכם טובות וביותר לעושים ומעשים לטובה.

עד כאן לשונו הקדוש בסעיפים הנזכרים לעיל, ויתר דבריו הקדושים נא תעיינו בפנים בהנדפסה מכבר.

© "חיבורים נחמדים ויקרים"

רעד. וזאת הברכה אשר השאיר אחריו רבינו הקדוש, ספריו וחיבוריו הקדושים:

- א. שאלות ותשובות מנחת אלעזר - חלק ראשון. נדפס במונקאטש בשנת תרס"ב.
- ב. שאלות ותשובות מנחת אלעזר - חלק שני. מונקאטש - תרס"ז.
- ג. שאלות ותשובות מנחת אלעזר - חלק שלישי. בראטיסלאווא - תרפ"ב.
- ד. שאלות ותשובות מנחת אלעזר - חלק רביעי. מונקאטש - תר"צ.
- ה. אות חיים, על הלכות תפילין. בערעגסאז - תרפ"א.
- ו. אות שלום, על הלכות מילה. בערעגסאז - תרפ"א.
- ז. נימוקי אורח חיים, על שלחן ערוך אורח חיים. טארנא - תר"צ.
- ח. מאמר זכרון צדיקים (הספדים). מונקאטש - תרס"ה.
- ט. חמשה מאמרות (מאמר תורת שבת, מאמר סמוכים לעד, מאמר משיב מפני הכבוד, מאמר נוסח התפלה, מאמר הלקוטות). בראטיסלאווא - תרפ"ב.
- י. עולת תמיד, על מסכת תמיד. בראטיסלאווא - תרפ"ב.
- יא. מאמר מילי דהספידא. בראטיסלאווא - תרפ"ב.
- יב. דברי תורה - מהדורא קמא. בראטיסלאווא - תרפ"ב.
- יג. דברי תורה - מהדורא תניינא. מונקאטש - תרפ"ט.
- יד. דברי תורה - מהדורא תליתאה. מונקאטש - תרפ"ט.
- טו. דברי תורה - מהדורא רביעאה. מונקאטש - תרפ"ט.
- טז. דברי תורה - מהדורא חמישאה. מונקאטש - תרצ"ג.
- יז. דברי תורה - מהדורא שתיתאה. מונקאטש - תרצ"ג.
- יח. דברי תורה - מהדורא שביעאה. מונקאטש - תרצ"ו.
- יט. דברי תורה - מהדורא תמינאה. מונקאטש - תרצ"ו.
- כ. דברי תורה - מהדורא תשיעאה. מונקאטש - תרצ"ו.
- כא. מאמר אדון כל (על חרוז אל אדון לשבת). מונקאטש - תרצ"ו.
- כב. דרכי תשובה, על הלכות מקואות. מונקאטש - תרצ"ד.
- כג. הגהות והשלמות לספר הקדוש באר לחי ראי, על תיקוני זוהר הקדוש - חלק שלישי (לאביו הקדוש זי"ע).

גהות והשלמות לספר דרכי תשובה, על הלכות נדה (לאביו הקדוש).

הוספות בספרים הקדושים תפארת בנים ודרכי אמונה (לאביו הקדוש).

כד. קצת הגהות בסידור חמדת ישראל, למה"ר שמואל וויטאל זי"ע.

עד כאן בחייו. מכאן ואילך החיבורים הנשארים בכתב יד קודש:

כה. הגדה של פסח שער יששכר. נדפס במונקאטש שנת תרח"ץ.

כו. שער יששכר, על המועדים (שלשה חלקים). כעת בדפוס מונקאטש - תרח"ץ.

כז. חיים ושלוש, על התורה. כעת בדפוס סיגעט - תרח"ץ.

כח. הגהות ירושלמי (על ש"ס ירושלמי) [נדפס מכתב יד קדשו בשנת תש"ם]

כט. שאלות ותשובות מנחת אלעזר - חלק חמישי. [הכתב יד נאבד בימי הזעם, וחבל על דאבדון.]

ל. שאלות ותשובות מנחת אלעזר - חלק ששי. [הכתב יד נאבד בימי הזעם, וחבל על דאבדון.]

לא. שאלות ותשובות מנחת אלעזר - חלק שביעי (נשאר באמצע). [הכתב יד נאבד בימי הזעם, וחבל על דאבדון.]

לב. דברי תורה - חלק העשירי (נשאר באמצע) [הכתב יד נאבד בימי הזעם, וחבל על דאבדון.]

גם התחיל לכתוב קצת נימוקי יורה דעה וחושן משפט (והעיקר נשאר ברעיונותיו האדירים, ולא זכינו לכתב יד קודש שיחברם ויביאם על הגליון), וחבל על דאבדון.

גם היה ברצונו לחבר ספר יד אלעזר, פירוש על ספר הקדוש מאה קשיטה להרמ"ע מפאנו זי"ע (ולא הפיק זממו הטוב אל הפועל).

ומספר הקדוש חיים ושלוש נראה (בסדר שמות פרשת תרומה ד"ה א"י כמ"ש) שברצונו היה לחבר פירוש על הרמב"ן הקדוש (ולא עלתה לו).

ושמענו מפה קדשו, שהתמרמר ואמר: כי אילו היו מניחים לו בני דורו במנוחה, אז היה עולה במוחו וחידושי תורה (לרובי רעיונותיו פרי תנובותיו העולים על רוח מחשבתו) כמו מחברי גאוני תקיפי קדמאי, וחבל על דאבדון. זכותו יגן עלינו, אמן.

מפתח שמות רבותינו הקדושים ומחברותיהם הטהורות

על שער פנקס חידושי תורה של רבינו כג.
דבי יהושע מדויקוב מציג את נכד השם שלמה
(רבינו) לפני ר"י ענגעל כז
אודות דבר חידושי ששמע מרבינו וקלסיה עד
להפליא כז
דבריו שאמר בשבחו של רבינו אחד חופתו כט
ראש שר המשקים בחתונת נכדו - רבינו ל
לפני הסתלקותו דיבר עם הדרכי תשובה אודות
רבינו לט
מה שביקשה ממנו מחברות הטהורה לפני
הסתלקותה בנוגע רבינו מ
בשנה הראשונה להסתלקתו היו בנו ונכדו לר"י
מבעלזא מג
הסתלקותו לחי עולם הבא והמשכת מלכותו
להדרכי תשובה מד
געגועי רבינו אחר הסתלקות זקינו ודרכי הספד
שהדפיס מד
בתוך סדר הקבלה לתורת החסידות של רבינו
כדור חמישי נב
הבחנתו על איש מסיים אם הוא מסטרא דקדושה...סה
התגלה בחלום לחזק את רבינו בקבלת תעודות
הממשלה פא
הבטיח שלא ינוח בעולם העליון מלפעול הגאולה. פז
דרשתו הראשונה כאב"א מונקאטש היה בפרשת
וירא צב
בת רבינו נקראת על שם מחברותו קו
עדותו על קדושת נכדו רבינו אחד חופתו. קכה
כתונת ס"ת של נכדו רבינו משובץ מעטרת הקיטל
שלו קסב
בימיו לא זכתה עיר מונקאטש לשמחת נשואין
בביתו קעב
רבינו נתגדל בביתו עם ש"ב הרה"צ ר'
נחמיה שפירא מסאסוב קעז
מנהגו לקרוא המ"ב מסעות בלי הפסק גם בחול. רטז
סימנא מילתא על יומא דהילולא דיליה
והילולת בנו ונכדו דעא

רבינו בעל דרכי תשובה

המחבר ושם תולדותיו בסוף ספר בית
שלמה הסכמה
בתוך יחוס שלשלת הקודש ו
הוליד נשמה גדולה וקדושה לעולם הזה ח
נשואיו ואחד נשואיו מתוך תקוה לרדע של קיימא. ט
היה נוסע עם אביו הם שלמה לשבתות וימים טובים
לצאנז י
ברכה על בנים שקבל מהדברי חיים בהיותו
על יו"ט בצאנז יא

רבינו בעל בני יששכר

בתוך יחוס שלשלת הקודש א
ציוה ליו"ח להניח תפילין דר"ת גם בבחורותם. כו
שימש בכתר הרבנות בק"ק מונקאטש. צב
עליה לצינו הקדוש בעיד דינוב. קנד
ספר תורה שהתחיל לכתוב בכתב יד קדשו. קס
מה שאמר רבינו בליל יום כיפור באחוז ספר תורה
שהתחיל הבני יששכר לכתוב. קסא
הסידור הקדוש בין הצדיקים מראפשיטץ
ומלענטשנא. קפ
הנהיג לעלות לזוכן גם ביום טוב שחל בשבת. דז

רבינו בעל יודעי בינה

בתוך יחוס שלשלת הקודש ג
מכתביו שכתב לנכדו רבינו בעל דרכי תשובה
לנשואיו ט
רבינו נקרא על שמו. יד
עליה לצינו הקדוש בעיד לאנצהוט. קנד
ספר תורה של אביו הבני ישכר שהמשך לכתוב
בכתב יד קדשו. קס
מה שאמר רבינו בליל יום כיפור באחוז ספר תורה
הנ"ל. קסא
נסע באחדית ימיו לווינע ונסתלק שמה. רג
הסתלקותו בעיד ווינע היה חשט סימנא מילתא
לרבינו רג

רבינו בעל שם שלמה

המחבר ושם תולדותיו בספר בית שלמה. הסכמה
ספר זה הוא דוגמת ספר בית שלמה. הקדמה
בתוך יחוס שלשלת הקודש ד
דרכו היה ליסע עם לצאנז על שבת ויו"ט. י
כאשר היה בצאנז עם הדרכי תשובה קיבלו ברכה
על בנים. יא
היה הסנדק בביתו של רבינו. יד
גודל שמחתו בהולדתו של רבינו. יד
היה עם בנו הילד (הדרכי תשובה) אצל השר שלום
בבעלזא. יט
הזכיר את בנו הילד להתבונן בפני הצדיק. יט
גיסו בעל אדון עדות היה חותנו בזיוו"ד של רבינו. כ
נמנע מלהשתתף בהתקשרות התנאים של נכדו
בווארשא כ
לא נסע לרוסיה שלא רצה לכוף ולהצניע הפיאות
כנימס המדינה. כ
שמחת לבו כשנכדו רבינו הציע לו קושיא על הפני
יהושע. כא
העתיקת כסא ממלכתו מסטריזוב למונקאטש. כב

עמד כגבור ואיש מלחמה במסירת נפש שלא
 לשנות לימוד תשב"ד _____ צ
 דבינו בדבריו הראשונה כאב"ד: בזכותו ובכחו
 אזכה לנהל על מי מנוחות _____ צב
 רבינו השלים שאיפת אביו בעניני חיטך תשב"ד
 בהקמת בית תלמוד תורה _____ צח
 הדפסת חיבוריו על ידי בנו רבינו _____ צט / קמט
 מ"ג שנים לא היתה שמחת לידה בביתו מאז הולדת
 רבינו _____ ק
 נתגלה בחזיון לילה לחזק את בנו רבינו _____ קיב
 התייסדות כולל מונקאטש בארה"ק לצדקת רבי
 מאיר בעל הנס _____ קיד
 עוד בימיו היה הרב מסעליש נשיא משנה של
 הבולל _____ קטו
 העיד על בנו רבינו שיש לו נשמה גבוה וגדולה
 מאוד _____ קכב
 לשון רבינו בדבריו בקדושת שורש נשמת אביו _____ קכג
 דבריו קלורין לעינים להחיות נפשות ישראל
 ולהחזקת בידו השפל הזה _____ קכד
 מראה החלוש של רבינו לפני פטירת רבי אליעזר
 צוקער מבערענסאד _____ קכג
 התייסדות ישיבה "דרכי תשובה" על שמו
 הקדוש _____ קנ
 עוד בחיי אביו היה רבינו תמיד בראש המועצות
 לתיקון המדינה _____ קנא
 אחד הסתלקותו לא לבשה הרבנית הצעיר
 משובץ באבנים _____ קנג
 פיניו בית הקברות בישוב הוקליווע תחת
 הוראתו _____ קנה
 בימיו לא זכתה עיר מונקאטש לשמחת
 נשואין בביתו _____ קעב
 היה מרגיש קדושה גדולה ומדייגה עצומה
 ביום ל"ג בעומר _____ קסא
 סימנא מילתא על יומא דהילולא דיליה
 והילולת אביו ובנו _____ קעא
 תוארי כבוד על אביו על מצבת רבינו
 על פי צאוותו _____ קעג

הרבנית טאכא חוה (יודעי בינה)
 בתוך יחוס שלשלת הקודש _____ ג

הרבנית חיה פרימא רבקה (שם שלמה)
 בתוך יחוס שלשלת הקודש _____ ה
 ביקשה לפני הסתלקותה לקבוע אבני הצעיר
 במנורת נכדה - רבינו _____ מ
 בתו היחידה של רבינו נקראה על שמה _____ קו

הרבנית אסתר (דרכי תשובה)
 בתוך יחוס שלשלת הקודש _____ ז
 עבור זמן רב מעת חתונתה עדי זכתה לזרוע של
 קיימא _____ ט
 נתעברה בוש"ק על ידי ברכת הבעל דברי חיים
 לעלה וחונתה _____ יא-יב

התקיימות ברכת הדברי חיים _____ יב
 בילדותו היה עם אביו (השם שלמה) אצל השר שלום
 בבעלזא _____ יט
 אביו הזכיר אותו לראות ולהתבונן בפני הצדיק ... יט
 העתקת מושבו עם אביו ובנו מסטריזוב
 למונקאטש _____ כב
 על שער פנסק חידושי תורה של רבינו _____ כג
 השם שלמה לפני הסתלקותו דיבר עמו
 אודות רבינו _____ לט
 כשנה הראשונה להסתלקות אביו נסע עם רבינו
 לרבי יהושע מבעלזא _____ מג
 הסתלקות אביו והמשכת מלכותו על ידו _____ מד
 רבינו עומד לימין אביו במילי דמתא והמדייגה _____ מד
 נסע עם רבינו לשינאווא על שבתות נח-לך _____ מה
 מעלת רבותינו בעיני הדברי יחזקאל משינאווא _____ מו
 נהג בהתבטלות בהיותו בשינאווא _____ מז
 נכנס בכל יום עם בנו אל רבם משינאווא _____ מח
 רבינו נוסע לשינאווא בשליחות אביו _____ מט
 נסיעתו לשינאווא עם בנו רבינו סמוך להסתלקות
 רבו הדברי יחזקאל _____ נ
 הדגיש רצון ודמיות רבו משינאווא _____ נ
 דבותינו היו מהמסעסקים בהטהרה כו' של רבם
 משינאווא _____ נ
 מה שאמר על בעת הפרדות החבילה בין רבינו
 וזיוויגו הראשון _____ סו
 על שבת קודש בצל רבי אליעזר צבי מקאמאנא
 בעיר וויען _____ סט
 מסדר קידושין בחופת רבינו _____ ע
 בחיי אביו לא רצה רבינו ליהנות ממתנות
 בשו' ודם _____ עה
 עבודתו ומקום תפילתו של רבינו בחיי אביו _____ עו
 הסכים עם בנו רבינו שנתגלה לו איש קדוש
 טמיר ונעלם _____ עח
 ידע כי בנו רבינו לומר תורה שלמה והקפיד
 על אלו שפגעו בו _____ עט
 ממשלת דבנותו לא היתה מאושר מטעם
 הממשלה _____ פא
 במחלתו האחרונה נסע לבערלין לבקש תרופה _____ פג
 בבערלין הגיד לבנו רבינו דברים בעניני הנהגת הדור
 כו' _____ פג
 בבערלין סמך את בנו רבינו באמרו "ברשות
 מורה מורנו הרב" _____ פד
 דרשת רבינו לפני תקיעת שופר ב"ה האחרון לחיי
 אביו _____ פה
 הסתלקותו וסדר הלוייה ביום ב' דסוכות _____ פו
 נודע מסירת נפשו עבור הגאולה שלימה _____ פז
 רבינו לא הניח שהצבור ילמדו משינות לנשמתו,
 לגודל קדושת נשמתו _____ פח
 מעמד הקמת המצבה וההספדים _____ פח

הכנת קניידליך לסעודת פסח שני האחרונה ונט
 דברי רבינו אליה קרוב לזמן הסתלקותו וסד
 בקשות רבינו ל"ב בצאוותו הטהורה ועג
הרבנית חיה פרימא רבקה (בת רבינו)
 גודל השמחה בעת שנו לדה כבת יחידה לרבינו קו
 קשר החיתון ושמחת התנאים קנב-קנג
 החתונה הגדולה קעב-קפ
 דברי תורה שהשמיע רבינו בעת אמירת
 לחיים בסעודת החתונה קעח
 דברי רבינו אליה סמוך להסתלקותו וסב
 בקשות רבינו אליה בצאוותו הטהורה ועג

מלאך מושיע נשלח לה מן השמים טרם הולדת
 בנה רבינו יג
 אחד הסתלקות בעלה לא לבשה הצעיף משובץ
 באבנים קנג
 הסתלקותה בליל אחרון של פסח וסדר הלוויה
 ביום טוב קסד
 העמדת המצבה לאחר 'שבעה' קסה
הרבנית רחל פערל (מנחת אלעזר)
 קשר החיתון עם רבינו והנשואין סט-ע
 עברה שנים ולא זכתה להבנות פב
 חלוקת צדקה ומאכלים לעניים לדגל שמחת
 נשואי בתה קעג

שמות צדיקים, גאונים ורבנים

רבי אליעזר מדזיקוב
 בתוך יחוס שלשלת הקודש ז
 בתו אשת רבי מאיר נתן בן הדברי חיים יח
 בנו רבי משה מאדווארוב כה
רבי אליעזר צבי מקאמארא, בעל דמשק אליעזר
 רבינו היה אצלו (קודם שנעשה לח"ח) מג
 בתוך יחוס הרבנית רחל פערל (מנחת אלעזר) ... סט
 ביקור על ציונו בקאמארא קנד
רבי אליעזר צוקער מנערענסאז
 אמר על רבינו שמי שלא פגם קשה לו לסבול
 אנשי עולם הזה קכה
 אחד פטירתו סיפור רבינו חלום מבהיל קלג
רבי אלכסנדר סנדר מקאמארא, בעל זכרון דברים
 בתוך יחוס הרבנית רחל פערל (מנחת אלעזר) ... סט
 ביקור על ציונו באוהעל קנד / קנו
רבי אלעזר כ"ר שמעון בן יוחאי
 נשמת מדבינו משורש נשמתו - כשמו קכג
 השוואה מקורות התנא ד"א לקורות רבינו ... קכה-קל
 "יג ימים בארה"ק כנגד י"ג שנה ששהה במערה
 עם דבי שמעון קסח
רבי אלעזר שפירא, אב"ד לאנעהוט
 השאיל הספר תורה שכתבה הבני יששכר, הרצ"ה
 מדימנוב והודיעי בינה ס
רבי ברוך מגארליץ
 רבינו היה אצלו וסיפר הדבה מעניניו ושיחותיו מג
רבי ברוך יהושע ירחמיאל ראבינאוויטש
 מה שאמר לו רבינו אודות יסודו על דגליו לג
 קשר החיתון עם בתו היחידה של רבינו קנב-קנג
 החתונה הגדולה קעב-קפ
 פדה בנו בכורו מב' כהנים מיחסים קפג
 נתכבד באמירת הלל ד"ח ניסן האחרון דמט
 בקשר לפטירת הרב אח"ד שרייבער ונא

רבי אביגדור קרא, בעל הקנה הקדוש
 ביקור על ציונו בפראג קנד
 השתדלות לתקן הגדר שעל קברו קנה
רבי אברהם המגיד מטריסק
 אבי רבי מרדכי מקוזמיר, אשר רבינו היה אצלו ... מג
רבי אברהם חיים דוד שרייבער מאריסלאב,
נשיא כולל גאליצען
 פטירתו נודע לרבינו בחזיון ונא
רבי אברהם ישכר הכהן מאדומסק,
בעל חסד לאברהם
 רבינו היה אצלו ושאל מבארזו מב
 הכיר בקדושת רבינו, שיבחו וקירבו מאוד מב
 רבינו הדפיס עליו הספד במאמר זכרון צדיקים ... מב
רבי אברהם מאהר, חתן הרב מבייטש
 סיפור איך רבינו תפס וגילה מחשבתו קלו
רבי אברהם מוכר ירקות
 ביקור על ציונו בלובלין קנה
רבי אברהם מרדכי מגור, בעל אמרי אמת
 אחרי התייסדות 'אגודה' בפולין, פתח רבינו
 בחליפת מכתבים עמו קמה
 רבינו נסע לגור להתנוכח עמו אודות ה'אגודה' ... קמה
רבי אברהם מרדכי מפינטשוב
 בתוך יחוס הרבנית רחל פערל (מנחת אלעזר) ... סט
רבי אורי מסטרעליסק
 חסיד שקיבל ממנו ברכה שיהיה לביאת הגואל ... עז
רבי אליהו מזוילנא
 עמקות שכלו ומהירות השגתו של רבינו מספרים
 על הגר"א טז
רבי אלימלך מליזענסק
 רבם של הצדיקים מדימנוב ומלובלין רבותיו של
 הבני יששכר כ
 ביקור על ציונו בליזענסק קנד
 קניית התפילין שלו שכתבם האור פני משה קנט

מה שאמר בהלויית חותנו רבינו דסט

רבי דוב בער ממעזריטש
בתוך סדר קבלת רב ותלמיד עד הבני יששכר א
בתוך סדר הקבלה לתורת החסידות של רבינו
כדור חמישי נב

רבי דוד דוב מייזליש מאוהעל, בעל בנין דוד
נתכבד ב'קריאת הכתובה' בחופת בתו היחידה
של רבינו קעז

רבי דוד מדינוב
מקדושתו מסופר בספר בית שלמה ג

רבי דוד מקשאנוב
השתתף בסעודת שבע ברכות של רבינו לא

רבי דוד משה מטשארטקוב
רבינו היה אצלו מג

רבי דוד שליסעל, ראב"ד מונקאטש
דבריו שבו על ספר זה ומחברו הסכמה

רבי חיים בן עטר, אור החיים הקדוש
דבריו שהיו שגורים בפי רבינו קיח
דבריו המספרים על מלחמתו עם הסט"א קיט

רבי חיים וויטאל
שורש נשמתו שגילה לו הארז"ל קכג

רבי חיים חזקיהו מדיני, בעל שדי תמיד
מדבריו הסכמתו על שו"ת מנחת אלעזר חלק א נו

רבי חיים יוסף דוד אזולאי, החיד"א
רבינו למד בספרו מדבר קדמות בילדותו כז
רבינו נשאל מהרב מדזיקוב לומר פיוזש בספר
מדבר קדמות כז

רבי חיים האגער מאנטאניע
הדבנות בדיוור"ד של רבינו נשאת אליו סח

רבי חיים מצאנז, בעל דברי חיים
רבותיו היו מהנוסעים לצאנז י

ברכותו לרבותינו עד וועט האבן קינדער' יא
רבינו התחזק את עצמו תמיד בברכותו יא
התקיימות ברכת הדברי חיים יב
כשנחלה רבינו בילדותו הוסיף לו השם 'חיים' טז
רבינו היה אצלו קודם התגלחו לקבל ברכתו יז
השתעשע עם רבינו ולקחו על ברכותו בילדותו יז
דברי שבו שאמר על רבינו בילדותו יז
זוה לאם רבינו שלא ללין עמו בעיר צאנז יח
רבינו שמר פקודתו ולא דצה ללין בצאנז יח
מה שאמר רבינו אודות זכרונו על צורת קדשו יט
רבינו הכיר ודאה כל בניו הקדושים מג
ביקור על ציונו בצאנז קנד
נסיעות על ההילולא - כ"ה ניסן קנז
בנו, הרש"א מראצפערט בשמחת רבינו קפ
הגיד שהמלאך דפאל בווינן ומסוגל לרפואות דג

רבינו השיב על הנ"ל שהמלאך העתיק משכנו
לפעסט בו' דג

שפכו שיח על הציון בצאנז לרפואת רבינו דנו/דנח

רבי חיים סופר, דומ"ץ מונקאטש
דבריו שבו על ספר זה ומחברו הסכמה

רבי חנוך העניך מאלעסק
רבינו היה אצלו מג

רבי חנינא מאולינאב
בתוך יחוס שלשלת הקודש ז

רבי יהודה ליוואי - מהר"ל מפראג
ביקור על ציונו בפראג קנד
אודות מצבת קברו בעיר פראג קנה

רבי יהונתן אייבשיץ
רבינו היה חוזר על דבריו: שאפילו האומות מסכימים
אין לעלות יחדיו לא"י קודם הזמן בו קמה/קפח

רבי יהושע העשיל מדוקלא
בתוך יחוס שלשלת הקודש ג

רבי יהושע מנעלזא
רבינו היה אצלו עם הדרכי תשובה אחר הסתלקות
השם שלמה מג

רבי יהושע מדזיקוב
התפעלויות מרבינו בהיותו בן י"ג שנים כז

רבי יואל סירקוס, הב"ח
מקום צורת קברו ומצבתו בעיר קראקא קנה

רבי יום טוב ליפמאן, בעל תוספות יום טוב
מקום צורת קברו ומצבתו בעיר קראקא קנה

רבי יונתן שטייף, דומ"ץ בפעסט
רבינו סמך על הוראתו בימי חליו לקרות בס"ת
בישיבה דמט

רבי יוסף אלימלך כהנא מאונוואר
נתכבד ב'ברכה אחותית' בחופת בתו של רבינו קעז

רבי יוסף מסלאנים
מדבריו הסכמתו על שו"ת מנחת אלעזר חלק א נד

רבי יוסף ענגעל
התפעלויות מרבינו בהיותו בן י"ג שנים כז

רבי יוסף קארן, הבית יוסף
עדין כחו קיים באתייה דמור בו' דסא

רבי יוסף תאומים, בעל פרי מגדים
מאמרו על דבר בעתו מה טוב הקדמה

רבי יחזקאל שרגא משינאווא
השתתף בסעודת שבע ברכות של רבינו לא
דבריו לרבינו בסעודת שבע ברכות בשכחו לא
דבותיו הדרכי תשובה והמנחת אלעזר נסעו אליו
לב' שבתות מה
מעלת דבותיו בעיני ודברי שבו שהגיד להגבאי'
ובעל האכנסאי' מז

מה שאמר בהלויית חותנו רבינו דסט

רבי דוב בער ממעזריטש
בתוך סדר קבלת רב ותלמיד עד הבני יששכר א
בתוך סדר הקבלה לתורת החסידות של רבינו
כדור חמישי נב

רבי דוד דוב מייזליש מאוהעל, בעל בנין דוד
נתכבד ב'קריאת הכתובה' בחופת בתו היחידה
של רבינו קעז

רבי דוד מדינוב
מקדושתו מסופר בספר בית שלמה ג

רבי דוד מקשאנוב
השתתף בסעודת שבע ברכות של רבינו לא

רבי דוד משה מטשארטקוב
רבינו היה אצלו מג

רבי דוד שליסעל, ראב"ד מונקאטש
דבריו שבו על ספר זה ומחברו הסכמה

רבי חיים בן עטר, אור החיים הקדוש
דבריו שהיו שגורים בפי רבינו קיח
דבריו המספרים על מלחמתו עם הסט"א קיט

רבי חיים וויטאל
שורש נשמתו שגילה לו הארז"ל קכג

רבי חיים חזקיהו מדיני, בעל שדי תמיד
מדבריו הסכמתו על שו"ת מנחת אלעזר חלק א נו

רבי חיים יוסף דוד אזולאי, החיד"א
רבינו למד בספרו מדבר קדמות בילדותו כז
רבינו נשאל מהרב מדזיקוב לומר פיוזש בספר
מדבר קדמות כז

רבי חיים האגער מאנטאניע
הדבנות בדיוור"ד של רבינו נשאת אליו סח

רבי חיים מצאנז, בעל דברי חיים
רבותיו היו מהנוסעים לצאנז י

ברכותו לרבותינו עד וועט האבן קינדער' יא
רבינו התחזק את עצמו תמיד בברכותו יא
התקיימות ברכת הדברי חיים יב
כשנחלה רבינו בילדותו הוסיף לו השם 'חיים' טז
רבינו היה אצלו קודם התגלחו לקבל ברכתו יז
השתעשע עם רבינו ולקחו על ברכותו בילדותו יז
דברי שבו שאמר על רבינו בילדותו יז
זוה לאם רבינו שלא ללין עמו בעיר צאנז יח
רבינו שמר פקודתו ולא דצה ללין בצאנז יח
מה שאמר רבינו אודות זכרונו על צורת קדשו יט
רבינו הכיר ודאה כל בניו הקדושים מג
ביקור על ציונו בצאנז קנד
נסיעות על ההילולא - כ"ה ניסן קנז
בנו, הרש"א מראצפערט בשמחת רבינו קפ
הגיד שהמלאך דפאל בווינן ומסוגל לרפואות דג

רבי יעקב משה מקאמארא

בתו הרבנית וחל פערל נישאת לרבינו סט-ע
 התכבד עם חתנו רבינו עא
 רבינו נזהר בכבוד חמיו עב
 על שבת קודש אצל חתנו רבינו במונקאטש עג
 בא למונקאטש לנחם חתנו רבינו פח
 השתתף בשמחת התנאים ברישא וקרא התנאים
 בלבת אש קנג
 הסתלקותו ונסיעת רבינו להלויה קסו

רבי יעקב פולק

ביקור על ציונו בלובלין קנה

רבי יעקב קאפל מליקאווא

בתוך יחוס הרבנית רחל פערל (מנחת אלעזר) סט
 סיפור נפלא על הפקדת חמצו - כל רבושו - בערב
 פסח כו' סט

רבי יצחק אייזיק מקאלוב

ביקור על ציונו בקאלוב קנד
 רבינו נסע על ציונו ליום ההילולא ד' אדר קנד

רבי יצחק אייזיק מקאמארא, בעל היכל הברכה

בתוך יחוס הרבנית רחל פערל (מנחת אלעזר) סט
 ביקור על ציונו בקאמארא קנד

רבי יצחק יעקב מביאלא, בעל דברי בינה

רבינו היה אצלו מג
 שני מכתבים שכתב לרבינו בהיותו חתן אחיו גט-סא
 בתוך יחוסו של החתן - חתן רבינו קנב

רבי יצחק ישעיה מטשחוב

הזכיר לפני רבינו שעמד אצל הדברי חיים כשישב
 על ברכיו יז

רבי יצחק לוריא, האר"י הקדוש

גילה שודש נשמת דבי חיים וויטאל קכג
 עדין כחו קיים בעיר צפת קסא

רבי יצחק מהאמבורג

בתוך יחוס שלשלת הקודש פ

רבי יצחק שמעלקיס מלובוב, בעל בית יצחק

מדברי הסכמתו על שו"ת מנחת אלעזר חלק א נג
 בהיות רבינו אצלו בלובוב נחקק בזכרוננו הדבה
 ענינים נג
 רבינו היה חשוב מאוד בעינו נג

רבי יקותיאל יהודא מסיגעט, בעל יטב לב

רבינו היה אצלו עם אבותיו ונתברך מאתו כח
 רבינו סיפר חזיון נפלא עם הייטב לב כח

רבי יקותיאל שמעלקא מסאסוב

בתוך יחוס שלשלת הקודש ה
 רבינו השם שלמה ובעל ארון עדות היו חתניו כ
 בתוך סדר הקבלה לתורת החסידות של רבינו
 כדור חמישי נב
 רבינו קנה בדמים יקרים ספר תורה שלו קס

דבותינו נהגו בהתבטלות לגמרי בהיותם

בשינאווא מז

מצא את רבינו לבר סמכא להרפיש הסידור חמדת
 ישראל מז

דבותינו ישבו שעות ארוכות בקודש פנימה ודייקו
 בכל עניניו מח

ברכה שקיבל רבינו מאתו סמוך לפטירתו שהיה לו
 לחיזוק מט

רבותינו באו לבקרו בחליו והיו שמה עד אחר
 הסתלקותו נ

הדרכי תשובה הבין כוונת רמזות רבו סמוך
 להסתלקותו נ

דבותינו עסקו בטהרה והלבשה והלויה נ
 גם אצלו אמרו נוסח הנהוג ויתמחול לו על כל
 פשעיו' נא

בתוך סדר הקבלה לתורת החסידות של רבינו
 כדור חמישי נב

אמר בשם ר"מ מפרעמישלאן במעלת זכות
 אנשי צבא היהודים קטז

מה שאמר על נשמת הרמ"ל מסאסוב קל
 ביקור על ציונו בשינאווא קנד

אמה: "א תמוז בזידיטשוב מרגישים טעם
 מעין ל"ג בעומר במירון קנד

רבי יחיאל מאלכסנדר

רבינו קיבל את פניו בשבת קודש בעיר קרעניץ מא
 עבודתו בבהירות בקול חוצב להבות אש מא
 דיבר והפליג בשבחו של רבינו מא

רבי יעקב טענענבוים, בעל נהרי אפרסמון

בנו: רבי מנחם מענדל טענענבוים מטארא קעז

רבי יעקב יהושע, בעל מני יהושע

בתוך יחוס שלשלת הקודש ג
 שמחתו כששמע מנכדו רבינו קושיא על
 הפני יהושע כא

רבי יעקב יצחק - היהודי מפסיסחא

הרבנית של רבינו בזיו"ד היתה מיוצאי חלצין כ
 משפחה היותו מיוחסת - נין ונצד היהודי הק' סי
 בתוך יחוסו של החתן - חתן רבינו קנב
 מה שאמר בתחלת מלכותו קצב

רבי יעקב יצחק החוזה מלובלין

רבינו בעל בני יששכר שאב מכאור א
 אמו היה בת דבי קאפיל מליקאווא סט
 מה שאמר בעריכת הסדר לפרש 'בצאת ישראל
 ממצרים' קטז
 ביקור על ציונו בלובלין קנד
 התקרב אל ציונו בהתרגשות ואימה קנה
 דרכו היה לכסות הפת בשבת שחרית דלו

רבי יעקב ממעליץ

בתוך יחוס שלשלת הקודש פ

רבי ירמיהאל ישראל יצחק מאלכסנדר,
בעל ישמח ישראל

השתעשע עם רבינו בדברי תורה בקרעניץ. מא

רבי ירמיהאל מפרסיסחא

בתוך ירוסו של החתן - חתן רבינו. קנב

רבי ישראל בעל שם טוב

בתוך סדר קבלת רב ותלמיד עד הבני יששכר. א

בעל תפארת ישראל היה עמיתו. ה

בתוך סדר הקבלה לתורת החסידות של רבינו

כדור חמישי. נב

השתוקקת רבינו להיות על ציונו במעזיבוז. קנה

על ציונו ודאי היינו יכולים לפעול הגאולה. קנה

רבינו קנה ס"תה המיוחסת להבעש"ט. קנט

שמחתו רבינו בהשיגו ספר תורה של הבעש"ט. קנט

רבי ישראל חרין, בעל תפארת ישראל

בתוך ירוסו שלשלת הקודש. ה

עמותו של רבינו הבעש"ט. ה

רבי ישראל מוויזניץ, בעל אהבת ישראל

רבינו הרגיש את פטירתו כו'. קצא

רבי ישראל מסטאלין, הינוקא

התחתן עם חותן רבינו - הרי"מ מקאמאנא. עב

רבינו הפליגו לאיש פלא. עב

רבי ישראל מקאזניץ

בעולם העליון שכח הבטחתו לפעול הגואל כו'. פז

ביקור על ציונו בקאזניץ. קנד

איך נתגלה קדושת רבינו בהגיע לציון המגיד. קנו

שפכו שיה על ציון המגיד שם לרפואת רבינו. רנו

רבי ישראל מרוזין

מאמר בשמו על שם חודש מר-חשוון. מה

מליצת זכות על הכתוב ועניתם את נפשתיכם. קכב

אמר על עצמו: יש לי נפש גבוה. קכב

רבי ישראל שפירא מכלאזוב-איסטריק

נקרא לכיבוד בחופת בתו היחידה של רבינו. קעז

רבי לוי יצחק מבארדיטשוב, בעל קדושת לוי

סיפור שהתפלל בין אנשי צבא היהודים

ושביטלו הקמטריגים. קטז

רבי מאיר - מהר"ם מרוטנבערג

בחלום נראה לו חידושים וסמך עליהם למעשה. קמא

אזהרתו על התיישבות בארץ הקודש. קמה

רבי מאיר מפרעמישלאן

אמר בשם דש"ה שהגואל יבוא בזכות אנשי צבא

היהודים. קטז

רבי מאיר זאב הכהן זאלצער, דומ"ץ מונקאטש

דברי שבח על ספר זה ומחברו. הסכמה

רבי מאיר נתן הלברשטאם בן הדברי חיים

אשתו הפצירה בחותנה הדברי חיים להתיר לרבינו

ואמו ללין בצאנו. יח

רבי מנחם ווייס, דומ"ץ מונקאטש

דברי שבח על ספר זה ומחברו. הסכמה

רבי מנחם מענדל טענענבוים מטארנא

נקרא לכיבוד בחופת בתו היחידה של רבינו. קעז

רבי מנחם מענדל מלינסק

בתוך ירוסו שלשלת הקודש. ז

רבי מנחם מענדל מרימנוב

רבינו בעל בני יששכר שאב מבארו. א

ביקור על ציונו ברימאנוב. קנד

רבינו שהה על הציון לבדו באימה ופחד. קנה

אמר טעם לנתינת חטים לצפורים בשבת שיה... רטו

דרכו היה לגלות את הפת בשבת שחרית. דלו

רבי מרדכי דוב מהארונוסטיפל

מדברי הסכמתו על שו"ת מנחת אלעזר חלק א. נה

רבי מרדכי דוד מדאמבראוא

רבינו היה אצלו. מג

מאמר משמו לבאר מה שחמד משה למיתת אהרן -

שייכות יום הסתלקות לימי האושפיזא. רעב

רבי מרדכי יפה, בעל הלבוש

בתוך ירוסו שלשלת הקודש. ה

לקדש הלבנה לפני יום הקדוש כדעת הלבוש. יט

רבי מרדכי ליב ווינקלער ממאד, בעל לבושי מרדכי

היה מהספדים בהקמת המצבה על ציון

רבינו הדרכי תשובה. פט

רבי מרדכי מקוזמיר

רבינו היה אצלו. מג

רבי משה איסרליש - הרמ"א

מקום צורת קברו ומצבתו בעיר קראקא. קנה

רבי משה גרינוואלד מחוסט, בעל ערוגת הבושם

מדברי הסכמתו על שו"ת מנחת אלעזר חלק א. נח

רבי משה יהודא ליב מסאסוב

בתוך ירוסו שלשלת הקודש. ה

בתוך סדר הקבלה לתורת החסידות של רבינו

כדור חמישי. נב

רבינו הדביק במדותיו במצות מילה. קל

ביקור על ציונו בסאסוב. קנד

רבינו קנה בדמים יקרים ספר תורה שלו. קס

בשבת האחרון לימי חיי בירך קדוש של י"ט. רסג

רבי משה יהודא ליב שפירא מסטריזוב

חלומו של רבינו שדאה בו דודו מסטריזוב. קלג

רבינו התאכסן בסטריזוב בבית דודתו. קלו

שיחת קודש של רבינו עם דודתו. קלו

הרבנית מסטריזוב בשמחת התנאים ברישא. קנג

בנו, רבי נחמיה מסאסוב-סטריזוב. קעז

רבי משה מאוהעל

דרכו בקודש היה לדרוש בחריפות כו'. לא

ביקור על ציונו באוהעל. קנד

רבי צבי הירש הכהן מרימנוב
 ביקור על ציונו ברימאנוב קנד
 דבינו נכנס לציונו עם העם משא"כ אצל הרבי ד'
 מענדל י' קנה
 המשיך בכתיבת הספר תורה שהתחיל הבנו
 יששכר קס
 התעוררות ביום הכיפורים בזכות ספר תורה
 הנ"ל קסא

רבי צבי הירש מיזיטשוב, בעל עטרת צבי
 רבינו היה פעם עם אביו על ההילולא ביזיטשוב. קנד
 י"א תמוז ביזיטשוב מרגישים טעם מעין
 ל"ג בעומר במירון קנד
 הנהיג לעלות לדובן גם ביום טוב שחל בשבת וו

רבי צבי הירש מנדבורנא, בעל צמח ד' לצבי
 קבר בתו נמצא ליד טשעניזיעף והשם שלמה
 הרגיש שם קדושה סד

רבי צבי מראזוודוב
 בנו היה חתן חותן רבינו - הר"מ מקאמארגא עב

רבי צבי סופר
 רבינו קנה ספר תורה קטנה שכתב להבעש"ט קנט

רבי ראובן יפה
 בתוך יחוס שלשלת הקודש ה

רבי שכנא מלובלין
 ביקור על ציונו בלובלין קנה

רבי שלום אליעזר מראצפרט
 הופיע לשבעת ימי המשתה של בת רבינו קפ
 רבינו הקדים לקבל פניו והתענג אתו מאוד קפ

רבי שלום מבעלזא
 רבותינו השם שלמה והדרכי תשובה היו אצלו
 בבעלזא יט
 השם שלמה הזכיר את בנו הילד לראות
 ולהתבונן בפני הצדיק יט
 בתוך סדר הקבלה לתורת החסידות של רבינו
 כדור חמישי נב
 בקשר לנכדו רבי משה רוקח קלב

רבי שלום סאפרין מקאמארגא (גיכס של רבינו)
 רבינו השתתף בחתונתו בקהלת סטאלין עב
 נתכבד ביבוכה דאשונה' בחופת בתו היחידה
 של רבינו קעז

רבי שלמה אליעזר אליפנדרי, הסבא קדישא
 מגישתו עם רבינו כמזכר בספר מסעות ירושלים קסז
 מדבריו רבינו בחג השבועות אחד פגישתו עמו קעא

רבי שלמה אפרים, בעל עוללות אפרים
 אודות מצבת קברו בעיר פראג קנה

רבי שלמה הכהן מראדומסק, בעל תפארת שלמה
 אבי בעל חסד לאברהם, אשר רבינו היה אצלו מב
 מאמר מספרו על הכתוב "זי עבוד מרדכי" קטז

על הציון ביומא דהילולא קנז

רבי משה מפשעווארסק, אור פני משה
 ביקור על ציונו בפשעווארסק קנד

קניית התפילין שכתב להנעם אלימלך קנט

רבי משה מראזוואדוב
 תורה ששמע רבינו מפיו בקרעניץ כה

רבי משה משינאווא
 רבינו ידע ברוח קדשו על התסלקותו קלא

רבי משה צבי פוקס מראסווארדיין
 מדבריו הסכמתו על שו"ת מנחת אלעזר חלק א' ... נז

רבי משה רוקח מדאלינא
 נוסח מצבתו שהיהו לרבינו בחזיון לילה קלב

רבי נחמיה שפירא מסאסוב-סטריזוב
 הדפיס את ספר חידושי הרמ"ל השלם קל
 נתגדל עם רבינו בבית זקנים רבינו השם שלמה. קעז
 רבינו כיכדו במידור-קידושין בחופת בתו קעז

רבי נטע שלמה שליסקעל, דומ"ץ מונקאטש
 דברי שבח על ספר זה ומחברו הסכמה
 ביקורו אצל רבינו בפעסט בחלוי האחרונה דמח

רבי נפתלי צבי מראפשיטץ
 בתוך יחוס שלשלת הקודש ז
 ביקור על ציונו בלאנצהוט קנד

התפייס עם רש"ל מלענטשנא בחתונת רבינו. קפ

רבי נתן דוד מפארציווא
 ההשתדלות עם רבינו קנב
 רבינו נסע לנחם את ב"ב אחר פטירתו קסו

רבי נתן דוד משידלאווצי (בן בעל ארון עדות)
 כביאלעבזעג היה עם גיסו רבינו חברים מקשיבים לג
 משבחו של רבינו עליו במאמר מילי הדספידא לג
 ביקור על ציונו בשידלאווצי קנד

רבי נתן דוד משידלאווצי
 אבי בעל ארון עדות - דו"ץ של רבינו וחותנו הא' ... כ
 בנו, רבי יצחק יעקב מביאלא נט
 ביקור על ציונו וציון בנו בעל ארון עדות קנד

רבי נתן נטע שפירא, בעל מגלה עמוקות
 מקום צוות קברו ומצבתו בעיר קראקא קנה

רבי עקיבא אייגר
 לא קרא את התלמידים בתואר 'תלמיד' קג

רבי פינחס מדאלינא
 בקשר לחתנו רבי משה רוקח קלב

רבי פנחס חיים קליין מסעליש
 העתק מכתבו אל רבינו קטו

רבי צבי אלימלך מבלאזוב, בעל צבי לצדיק
 בן בנו הה"צ מאיסטריק נקרא לכיבוד בחופת
 בת רבינו קעז

רבי שמואל שמעלקא מסעליש, בעל צרור החיים
מכתב בנו דבי פנחס חיים מסעליש לרבינו קטו

רבי שמחה חיים הורוויץ מסאדאוונא ווישנא
היה גיסו של רבינו - חתן הר"מ מקאמאונא עב

רבי שמשון בן יוחאי
בקשר למדותיו של בנו דבי אלעזר ... קכה-קכו/קכט
י"ג שנה במערה עם בנו דבי אלעזר קכט/קכח

רבי שמשון מאוסטראפוליא
השם שלמה אמר שדברי נכדו נאותים לר"ש
מאוסטראפוליא כז

רבי שרגא יאיר מביאלבזיג
בתו הצדיקת נישאת לרבינו בזיוו"ד כ
רבינו סמוך על שלחנו לג
רבינו סיפר גוראות ונפלאות מממנו לג
ציון למאמרים שהביא רבינו מחותנו בזיוו"ד לג
רבינו הרפיש עליו הספד במאמר מילי דהספידא לג
אחיו: רבי יצחק יעקב מביאלא נט
ביקור על ציונו בשידלאוויצי קנד

רבי שלמה לוריא מלובלין - מהרש"ל
ביקור על ציונו בלובלין קנה

רבי שלמה ליב מלענטשנא
הבני יששכר היה הסרסור בינו לבין הרה"ק
מראפשיטץ קפ

רבי שלמה מלוצק
בתוך סדר הקבלה לתורת החסידות של רבינו
כדור חמישי נב

רבי שלמה צוקער, אב"ד האלאס
בשם אביו מה שאמר על קדושת רבינו קכה
נפקד בוש"ק בברכת רבינו קלח
בספרו מועתק הכרוזים להופעת רבינו בא"י קסה

רבי שמואל וויטאל
סידורו חמדת ישראל שלו נדפס על ידי רבינו מז
על שורש נשמתו קכג

רבי שמואל צבי מאלכסנדר
מכתב שנדפס בתיקון עולם בשבחו של רבינו מא

שמות אישים

רבי גבריאל טשאק, חסיד סטרעליסק
קיבל ברכה מרבו שיזכה לביאת הגואל עז

רבי דוב אריה בורכאוויטש ממונקאטש
חתום על הקאנסוס של רבינו עז

רבי דוב בעריש זאפרין, כולל מונקאטש בעיה"ק
חתום על נדר נשיאות הכולל של רבותינו קיד

רבי דוד יהודה שטיינר, כולל מונקאטש בעיה"ק
חתום על נדר נשיאות הכולל של רבותינו קיד

רבי דוד כהנא, שו"ב בק"ק מונקאטש - המחבר
כבר איתמחי גברא בספרו בית שלמה הסכמה
חתום על ההקדמה הקדמה
מה ששמע מהדרכי תשובה אודות הרבנית בזו"ד סו

רבי הלל וו"ב ממונקאטש
חתום על הקאנסוס של רבינו עז

רבי חיים אברהם ווייס, כולל מונקאטש בעיה"ק
חתום על נדר נשיאות הכולל של רבותינו קיד

רבי חיים הויזמאן ממונקאטש
חתום על הקאנסוס של רבינו עז

רבי חיים יהודה ניימאן, כולל מונקאטש בעיה"ק
חתום על נדר נשיאות הכולל של רבותינו קיד

רבי חיים יצחק סופר, כולל מונקאטש בעיה"ק
חתום על נדר נשיאות הכולל של רבותינו קיד

רבי חיים צבי גינז ממונקאטש, סעקרעטער
חתום על הקאנסוס של רבינו עז

רבי אברהם אבא סאפיר ממונקאטש
חתום על הקאנסוס של רבינו עז

רבי אברהם אליעזר הימעל, כולל מונקאטש בעיה"ק
חתום על נדר נשיאות הכולל של רבותינו קיד

רבי אברהם כ"ץ, כולל מונקאטש בעיה"ק
חתום על נדר נשיאות הכולל של רבותינו קיד

רבי אברהם פריעד ממונקאטש, ראש הקהל
חתום על הקאנסוס של רבינו עז

רבי אברהם צבי אויסלענדער ממונקאטש
חתום על הקאנסוס של רבינו עז

רבי אהרן דוב פולמאן, ממונקאטש
חתום על הקאנסוס של רבינו עז

רבי אהרן צבי טויב, כולל מונקאטש בעיה"ק
חתום על נדר נשיאות הכולל של רבותינו קיד

רבי אלי הויזמאן ממונקאטש
חתום על הקאנסוס של רבינו עז

רבי אלימלך קאליש, כולל מונקאטש בעיה"ק
חתום על נדר נשיאות הכולל של רבותינו קיד

רבי אלעזר ליפא וויינבאך, כולל מונקאטש בעיה"ק
חתום על נדר נשיאות הכולל של רבותינו קיד

רבי בעריל הערמאן, כולל מונקאטש בעיה"ק
חתום על נדר נשיאות הכולל של רבותינו קיד

רבי ברוך פעלדבראנדז, כולל מונקאטש בעיה"ק
חתום על נדר נשיאות הכולל של רבותינו קיד

רבי חיים שטיינער, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי חיים שפינגעל, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי חנוך חיים הכהן, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי יהודה משה ברזין, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי יהושע שטערן, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי יודא צבי אדלער, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי יוסף ביקעל, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי יוסף זיילע ממונקאטש
 חתום על הקאנסוס של דבינו _____ עז

רבי יוסף משה האלפערט, סופר סת"ם
 סופר מומחה לרבים _____ כו
 רבינו הניח תפילין מכתב ידו ביום הבר מצוה _____ כו

רבי יוסף פערלשטיין
 עובדא בעת הזכרת דחמים לאשתו _____ קלב

רבי יוסף קראא ממונקאטש
 חתום על הקאנסוס של דבינו _____ עז

רבי יוסף רייכמאן (בייטשער) ממונקאטש, משב"ק
 מה שאמר לו השם שלמה בשבחיו של רבינו _____ כ"ז

רבי יחזקאל צבי הויזמאן ממונקאטש, פרעזעס
 חתום על הקאנסוס של דבינו _____ עז

רבי יעקב ווייסבערגער ממונקאטש
 חתום על הקאנסוס של דבינו _____ עז

רבי יעקב יצחק שאהנפעלד ממונקאטש
 חתום על הקאנסוס של דבינו _____ עז

רבי יצחק פרענקעל, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי ירוחם קליין ממונקאטש
 חתום על הקאנסוס של דבינו _____ עז

רבי ישכר בעריש ווייס, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי ישעיה שטערן, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי ישראל אהרן ריינהארץ, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי ישראל יוסף גראספעלד, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי ישראל צבי פאפער, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי לייבוש אליהו קאליש, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי מאיר שווארץ ממונקאטש
 חתום על הקאנסוס של דבינו _____ עז

רבי מיכל דרומער, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי מיכל שטערנבאך ממונקאטש
 חתום על הקאנסוס של דבינו _____ עז

רבי מרדכי אריה גוטמאן, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי מרדכי מערמעלשטיין ממונקאטש, ראש הקהל
 חתום על הקאנסוס של דבינו _____ עז

רבי משה גאלדשטיין ממונקאטש
 חיבר ספר מסעות ירושלים _____ קסז
 ביקורו אצל רבינו בפעסט בחליו האחרונה _____ דמח

רבי משה ווייס, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי משה פוקס ממונקאטש
 מעזבונו בנה בניני המחזיקי תורה' לתשב"ד _____ צח

רבי נחמן יחזקאל כהנא ממונקאטש
 חתום על הקאנסוס של דבינו _____ עז

רבי עזריאל מייזעלס ממונקאטש
 חתום על הקאנסוס של דבינו _____ עז

רבי עקיבא ווייס, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי פישל איצקאוויטש, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי פנחס צבי לעווינזארהן, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי פנחס שטערן, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי צבי דוב קליין ממונקאטש
 דברי התעוררות ביום תפלה לרפואת דבינו _____ זנב

רבי צבי ווייס, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי צבי נתן דוד ראבינאוויטש (נכד רבינו)
 השמחה הגדולה בעת הולדו וביום המילה _____ קפב
 שמחת פדיון הבן _____ קפג
 שמחת התגלחותו סמוך להסתלקות רבינו _____ ומד

רבי שאול ווייס ממונקאטש
 חתום על הקאנסוס של דבינו _____ עז

רבי שלמה אלמן געלב, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי חיים שטיינער, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי חיים שפינגעל, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי חנוך חיים הכהן, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי יהודה משה ברזין, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי יהושע שטערן, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי יודא צבי אדלער, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי יוסף ביקעל, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי יוסף זיילע ממונקאטש
 חתום על הקאנסוס של דבינו _____ עז

רבי יוסף משה האלפערט, סופר סת"ם
 סופר מומחה לרבים _____ כו
 רבינו הניח תפילין מכתב ידו ביום הבר מצוה _____ כו

רבי יוסף פערלשטיין
 עובדא בעת הזכרת דחמים לאשתו _____ קלב

רבי יוסף קראא ממונקאטש
 חתום על הקאנסוס של דבינו _____ עז

רבי יוסף רייכמאן (בייטשער) ממונקאטש, משב"ק
 מה שאמר לו השם שלמה בשבחיו של רבינו _____ כ"ז

רבי יחזקאל צבי הויזמאן ממונקאטש, פרעזעס
 חתום על הקאנסוס של דבינו _____ עז

רבי יעקב ווייסבערגער ממונקאטש
 חתום על הקאנסוס של דבינו _____ עז

רבי יעקב יצחק שאהנפעלד ממונקאטש
 חתום על הקאנסוס של דבינו _____ עז

רבי יצחק פרענקעל, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי ירוחם קליין ממונקאטש
 חתום על הקאנסוס של דבינו _____ עז

רבי ישכר בעריש ווייס, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי ישעיה שטערן, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי ישראל אהרן ריינהארץ, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי ישראל יוסף גראספעלד, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי ישראל צבי פאפער, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של דבותינו _____ קיד

רבי שמעון בן אלימלך ז"ל, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של רבותינו. קיד
 רבי שמשון בלום ממונקאטש
 חתום על הקאנסוס של רבינו. עז
 רבי מששון פריעדמאן ממונקאטש
 חתום על הקאנסוס של רבינו. עז

רבי שמואל גאטעסמאן ממונקאטש
 חתום על הקאנסוס של רבינו. עז
 רבי שמואל חיים נייפעלד, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של רבותינו. קיד
 רבי שמואל צבי פרערא, כולל מונקאטש בעיה"ק
 חתום על נזר נשיאות הכולל של רבותינו. קיד

מדינות ועיירות

מירון קנד/קנד/רנא
 מעזיבז קנה
 נייטרא פא
 סאכאסלוי (מרחץ) קסז
 סאכוב קנד/רנא
 סטאניסלוב סח
 סטריא קנה
 סטריזוב ד/ו/ג/כב-כג/קלה/קלו
 סלאוואקי קנא
 סליאטש (מקום תרופה) דלח
 פולין קמז
 פעסט קיב/קסט/קנא/רמג/רמו/רמח/רנ/רנג-רנד
 פראג קנד-קנה
 פשעווארסק קנד
 צאנז י-יא/טז-יח/קנד/קנד/רנא/רנח
 צפת קנד/רסא
 קאזניטץ קנד/קנד/רנא
 קאלוב קנד/קנד/רנא
 קאמארנא קנד/קסו/רנא
 קארלסבאד מב
 קארפאט-רוסיא קנא
 קראקא כט/קנה/קנד/רנא
 קרעניץ כה/כז/מא
 רוסיא כ/לד-לה/קב/קנח
 ריכאטיטש א
 ריישא קנג
 רימאנוב קנד-קנה/רנא
 שוויץ קמז
 שידלאווצי קנד
 שינאווא מה-נ/קנד
 שעדליץ קנב/קסו
 שפיאור א

אוהעל קנד/קנד/רנא
 אולינאב יג
 אונגארן קנא
 אנגליא קבא
 ארדאניע (מדינת אשכנז) פב
 ארץ ישראל טז/קיד/קסט/קנד/קסט/קפז-קפח/רנא
 אשכנז קמז
 ביאלעניזיג לג/סז
 בעלז יט
 בערלין פג-פד
 גור קמז-קמח
 דינוב א/קנד
 דעברעצין עב
 האלאס קלה
 הוקליווע (ישוב סמוך לגבול גאליציען) קנה
 הערעבנוב (כפר סמוך ללובוב) ע
 ווארשא ב/לו/קמז-קמח
 זויען ג/סט/קנה/רנא/רנד
 זידיטשוב קנד
 טאצמאנסדארף (מקום תרופה במדינת עסטרייך) קסו
 טבריא קנד
 טשאפ קמח
 טשעבין כט
 טשענידיעף סד
 ירושלים קיד/קנד/קסט/קעג/קפח
 לאנצוהוט ג/ז/קס/קנד/רנא
 לכוב ע/קנה
 לובלין קנד-קנה/רנא
 ליעזנסק קנד/רנא
 ליסקא עב
 מארמאראש קיא
 מונקאטש (פה קהלתינו) א/ד/ה/ו/כב/כג/סד/עא/קג-קה